

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

IBE *entuzjaści
edukacji*

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

MONITOROWANIE LOSÓW ABSOLWENTÓW UCZELNI WYŻSZYCH Z WYKORZYSTANIEM DANYCH ADMINISTRACYJNYCH ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Raport końcowy

Raport został przygotowany przez Pracownię Ewaluacji Jakości Kształcenia Uniwersytetu Warszawskiego w ramach projektu systemowego „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych

Warszawa, styczeń 2014.

Autorzy:

Marek Bożykowski

Marcin Dwórznik

dr Ewa Giermanowska

Albert Izdebski

dr Mikołaj Jasiński

dr Joanna Konieczna-Sałamatin

dr Marek Styczeń

Tomasz Zając

Recenzenci:

prof. dr hab. Jarosław Górniak

dr Iga Magda

Redakcja językowa:

Redaktornia.com

Wydawca:

Instytut Badań Edukacyjnych

ul. Górczewska 8

01-180 Warszawa

tel. (22) 241 71 00; www.ibe.edu.pl

© Copyright by: Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, styczeń 2014

Publikacja opracowana w ramach projektu systemowego „Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych.

Egzemplarz bezpłatny

Spis treści

Streszczenie	5
Abstract	5
1. Wprowadzenie	6
1.1. Cele projektu	7
1.2. Zawartość i układ raportu	8
2. Kontekst badań i problemy badawcze	9
2.1. Kontekst badań.....	9
2.2. Problematyka badawcza	12
2.3. Pytania badawcze i obszary tematyczne.....	12
2.4. Monitorowanie losów zawodowych absolwentów.....	14
3. Aktywność zawodowa absolwentów i studentów w świetle danych zastanych i badań opinii	16
3.1. Sytuacja absolwentów szkół wyższych na mazowieckim rynku pracy	16
3.2. Praca zawodowa studentów Uniwersytetu Warszawskiego	19
3.3. Opinie studentów UW o procesie dydaktycznym w kontekście problematyki zatrudnienia i rynku pracy.....	20
4. Historia edukacyjna i zawodowa absolwentów na podstawie istniejących baz danych	22
4.1. Ścieżki edukacyjne absolwentów różnych kierunków studiów na Uniwersytecie Warszawskim	22
4.2. Ścieżki zawodowe absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego	38
5. Wzajemne oczekiwania pracodawców, studentów i absolwentów UW w świetle badań jakościowych	53
5.1. Główne wnioski.....	54
5.2. Ocena podjętych studiów z perspektywy studentów i absolwentów	59
5.3. Absolwenci w oczach pracodawców – dwa rynki pracy	62
6. Sytuacja absolwentów wchodzących na rynek pracy w świetle danych z panelowego badania opinii	66
6.1. Oceny procesu dydaktycznego	67
6.2. Działania służące przygotowaniu do wejścia na rynek pracy	73
6.3. Aspiracje i cele absolwentów na rynku pracy	79
6.4. Czynniki decydujące o satysfakcji absolwentów na rynku pracy.....	81
7. Kompleksowa ocena ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów	85
7.1. Ścieżki edukacyjne	85
7.2. Sytuacja zawodowa studentów i absolwentów	86

8. Rekomendacje dotyczące modelu monitorowania losów absolwentów i sposobu wykorzystania wyników badań	91
8.1. Poziom uczelni	91
8.2. Poziom krajowy	104
Literatura cytowana.....	108
Aneks.....	110
3. Aktywność zawodowa absolwentów i studentów w świetle danych zastanych i badań opinii	110
4. Historia edukacyjna i zawodowa absolwentów na podstawie istniejących baz danych	115
6. Sytuacja absolwentów wchodzących na rynek pracy w świetle danych z panelowego badania opinii	119

Streszczenie

Raport jest podsumowaniem prac w projekcie *Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych*. W opracowaniu przedstawione zostały najważniejsze wyniki charakteryzujące losy edukacyjne i zawodowe studentów i absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego. Wyniki uzyskane zostały przy użyciu zróżnicowanych metod: ilościowych i jakościowych badań opinii oraz badań statystycznych opartych na rejestrach administracyjnych. Badanie wykazało m.in., że absolwenci UW w większości nie mają problemów z uzyskaniem stabilnego zatrudnienia oraz że ścieżki edukacyjno-zawodowe studentów i absolwentów UW różnią się w zależności od dyscypliny studiów. Równie istotnym elementem projektu było opracowanie uniwersalnej metodologii badania losów absolwentów szkół wyższych. Raport zawiera rekomendacje metodologiczne, które mają umożliwić wdrożenie analogicznego programu badawczego na innych uczelniach.

Abstract

The report summarizes the *Higher education graduates' tracer study with the use of Social Insurance Institution's (ZUS) administrative data*. It presents the fundamental findings concerning educational and professional careers of University of Warsaw students and graduates. To obtain the results a set of diverse research methodologies and procedures were employed: the quantitative and qualitative opinion research and register-based statistical analysis. The results prove that the majority of Warsaw University graduates have no problems with finding stable employment and that their educational paths and professional careers depend on the field of study. The rationale behind the project was to develop the methodology of graduates tracer studies that could be used on other Higher Education Institutions. The report therefore presents a set of methodological guidelines for those willing to replicate the approach on a nation-wide scale.

1. Wprowadzenie

Prezentujemy raport końcowy* z realizacji projektu *Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych* realizowanego przez Pracownię Ewaluacji Jakości Kształcenia UW na zamówienie Instytutu Badań Edukacyjnych w ramach projektu *Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego* współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty: Działanie: 3.1 – Modernizacja systemu nadzoru i zarządzania w oświacie, Poddziałanie: 3.1.1 – Tworzenie warunków do monitorowania ewaluacji i badań systemu oświaty.

Niniejszy raport jest podsumowaniem prac w projekcie badawczym. Zawiera starannie wybrane wyniki badań obrazujące kariery edukacyjne i zawodowe absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego oraz najważniejsze wnioski metodologiczne. Pełna charakterystyka podejść badawczych i wyników analiz została zaprezentowana w odrębnych raportach sukcesywnie przekazywanych do Instytutu Badań Edukacyjnych:

W ramach modułu 1 „Badanie historii edukacyjnej i zawodowej absolwentów uczelni na podstawie istniejących danych administracyjnych uczelni Zakładu Ubezpieczeń Społecznych”:

- Raport metodologiczny.
- Raport cząstkowy.

W ramach modułu 2 „Badanie wzajemnych oczekiwań pracodawców, studentów i absolwentów” – badanie jakościowe:

- Opis realizacji Modułu 2.
- Raport z realizacji Modułu.

W ramach modułu 3 „Badanie panelowe dotyczące oceny sytuacji absolwentów wchodzących na rynek pracy”:

- Badanie panelowe: raport metodologiczny.
- Badanie panelowe: opis i interpretacja wyników I pomiaru. Uwagi metodologiczne.
- Badanie panelowe: raport badawczy z badań panelowych wśród absolwentów.

W ramach modułu 4 „Analiza aktywności zawodowej w świetle danych zastanych i badań opinii”:

- Analiza danych zastanych: aktywność zawodowa absolwentów i studentów w świetle danych zastanych i badań opinii.

Dane analizowane w ramach projektu pozwalają na prowadzenie szeregu pogłębionych i wielokierunkowych analiz. Wyniki części tych analiz zostały omówione w powyższych raportach. W tym opracowaniu przedstawiamy najważniejsze wyniki pozwalające odpowiedzieć na pytania badawcze postawione w Opisie Przedmiotu Zamówienia. Nie wyczerpuje to, rzecz jasna, potencjału zgromadzonego materiału badawczego. Przyjęta w tym opracowaniu perspektywa stwarza szansę syntezy uzyskanych wyników.

* Autorzy dziękują dr Agnieszce Chłoń-Domińczak i Recenzentom za cenne uwagi.

1.1. Cele projektu

Efektywność systemu edukacyjnego jest niezwykle ważna dla społeczeństwa: zarówno dla twórców polityk publicznych, dla uczelni, pracodawców, jak i osób kształconych. Sprawność działania systemu powinny określać maksymalnie zobiektywizowane wskaźniki. Szczególnym okresem, w którym ujawniają się wyniki kształcenia, jest czas kończenia studiów. Trudności z podjęciem pierwszej pracy są często uważane za dysfunkcję systemu edukacyjnego. Wynika to jednak niejednokrotnie z niewłaściwego przepływu informacji na temat preferencji i kwalifikacji absolwentów oraz oczekiwań i wymogów rynku pracy. Systematyczne dostarczanie rzetelnych informacji o sytuacji absolwentów ma szansę usprawnić komunikację, a tym samym zainicjować proces wzajemnego dopasowania się systemu edukacyjnego i rynku pracy.

Niniejszy projekt miał dwa zasadnicze cele: opracowanie i test metodologii odpowiedniej do monitorowania losów absolwentów szkół wyższych oraz przeprowadzenie badań według opracowanych procedur. Szczególnie istotne było to, aby opracowane rozwiązania metodologiczne miały uniwersalny charakter, co dałoby możliwość ich wdrożenia na różnych uczelniach.

Dynamicznie zmieniająca się sytuacja na rynku pracy w Polsce, wymagająca elastyczności i mobilności, przeobrażenia systemu szkolnictwa oraz ustawowy wymóg prowadzenia badań losów absolwentów uczelni to główne czynniki decydujące o doniosłości tego przedsięwzięcia. Dodatkowo niniejszy projekt, w trakcie realizacji, został uznany za przedsięwzięcie pilotażowe dla rozwiązań metodologicznych zaproponowanych w zapisach projektu nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym w części poświęconej monitorowaniu karier zawodowych absolwentów.

Określeniu możliwości i ograniczeń skonceptualizowanej metodologii służyły badania empiryczne, gdyż skuteczność proponowanych rozwiązań można sprawdzić jedynie podczas ich wdrażania. Uniwersytet Warszawski, ze względu na znaczny potencjał naukowy, rozmiar uczelni i znaczne zróżnicowanie programów kształcenia oraz zaawansowany system doskonalenia jakości kształcenia, był odpowiednim miejscem do prowadzenia testów metodologii monitorowania losów absolwentów szkół wyższych. Ponadto korzystnym uwarunkowaniem, sprzyjającym skutecznej realizacji tego przedsięwzięcia, było doświadczenie zespołu badawczego Pracowni Ewaluacji Jakości Kształcenia UW.

Obecnie finalizowany projekt *Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych* rozpoczął się w czerwcu 2011 roku. Długi czas przewidziany na realizację projektu wynikał ze złożoności i potrzeby kompleksowego ujęcia problematyki – zarówno zagadnień metodologicznych, jak i sposobu formułowania wniosków badawczych. Przedsięwzięcie badawcze składało się z czterech modułów. W ramach każdego z komponentów projektu, na podstawie odrębnego materiału empirycznego, podjęto próbę odpowiedzi na pytania badawcze w zakresie losów edukacyjno-zawodowych absolwentów. Szczegółowo problematykę badania przedstawiamy w kolejnej części raportu.

Metodologiczne cele projektu zostały osiągnięte. Zaproponowane rozwiązania w zakresie metodologii prowadzenia badań karier absolwentów szkół wyższych mają uniwersalny charakter, mogą być z powodzeniem zaimplementowane na innych uczelniach, uzyskane wyniki zaś okazały się czytelne i użyteczne dla odbiorców. Główną barierą ujawnioną podczas badania okazały się kwestie administracyjno-formalne związane z procesem łączenia informacji z elektronicznych rejestrów uczelni i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Możliwość połączenia tych informacji jest kluczowa dla ustalenia faktycznego związku sukcesu edukacyjnego z sytuacją na rynku pracy. W ramach projektu powstały procedury prawne i administracyjne gwarantujące skuteczne i bezpieczne przeprowadzenie operacji łączenia

informacji z rejestrów. Jednak, mimo wielokrotnych prób podejmowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych oraz Uniwersytet Warszawski, nie udało się dotychczas wyeliminować wątpliwości wyrażanych przez Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych dotyczących tego, czy zaproponowane rozwiązania zapewniają pełne bezpieczeństwo danych osobowych. W efekcie wyniki analiz informacji z rejestrów administracyjnych ZUS bazują na losowej próbie absolwentów UW, bez możliwości opisu związku historii edukacyjnych i zawodowych.

1.2. Zawartość i układ raportu

Opracowanie składa się zasadniczo z trzech części.

- Pierwsza część (rozdziały 2–7) zawiera prezentację wybranych wyników empirycznych przeprowadzonych badań.
 - Rozdział 2 poświęcony jest opisowi problemów badawczych, na których koncentrowaliśmy się w trakcie realizacji projektu.
 - W rozdziale 3, na podstawie wtórnej analizy danych, charakteryzujemy sytuację na mazowieckim rynku pracy oraz uwarunkowania aktywności zawodowej studentów UW.
 - Rozdział 4 charakteryzuje historie edukacyjne i zawodowe absolwentów UW na podstawie danych z rejestrów administracyjnych UW i ZUS.
 - Rozdział 5 przedstawia, w świetle badań jakościowych, oczekiwania i obawy studentów, absolwentów i pracodawców związane z procesem kształcenia i podejmowania pracy.
 - Rozdział 6 poświęcony jest prezentacji wyników analiz opinii absolwentów uzyskanych w trakcie badania panelowego.
 - Rozdział 7 zawiera syntezę zaprezentowanych wyników.
- Druga część (rozdział 8) zawiera przygotowane w ramach projektu najważniejsze rekomendacje dotyczące modelu gromadzenia danych i informowania o ścieżkach edukacyjnych i zawodowych absolwentów, użytecznego dla zarządzania procesem dydaktycznym uczelni oraz prowadzonej polityki w zakresie edukacji, szkolnictwa wyższego oraz rynku pracy.
- Trzecia część stanowi aneks do niniejszego raportu i zawiera uzupełniające wyniki analiz.

Do raportu została dołączona płyta zawierająca jego elektroniczną wersję.

2. Kontekst badań i problemy badawcze

2.1. Kontekst badań

Rynek pracy jest odbiorcą rynku edukacyjnego, dokonuje oceny efektów edukacji przez dwa podstawowe wymiary: prawdopodobieństwo zatrudnienia (lub bezrobocia czy bierności zawodowej) oraz osiągnięte wynagrodzenie, rozumiane jako wycena umiejętności nabywanych w trakcie edukacji formalnej. W Polsce problem niedostosowania systemu edukacji do potrzeb rynku pracy jest stale podnoszony przez ekspertów i uznawany za jeden z głównych czynników wysokiego bezrobocia młodzieży. Obecnie stopa bezrobocia dla osób w wieku do 25 lat wynosi 30,3% i jest blisko trzykrotnie wyższa od ogólnej stopy bezrobocia wynoszącej 10,9%¹. Problem bezrobocia ludzi młodych dotyka wielu krajów europejskich, średnia dla 28 państw UE to 23,2%, ale w takich krajach jak Hiszpania i Grecja stopa bezrobocia młodzieży w 2013 r. przekroczyła 50%.

Sytuacja zawodowa absolwentów (w ciągu 12 miesięcy od ukończenia szkoły) wskazuje, że mają oni problemy z płynnym przejściem z systemu edukacji do zatrudnienia. W najlepszej sytuacji zawodowej na rynku pracy są absolwenci szkół wyższych, dla których stopa bezrobocia wynosi 20,1%, a wskaźnik zatrudnienia 73,9%. Dla absolwentów szkół policealnych i zawodowych wskaźniki te wynoszą odpowiednio 37,8% i 52,2%, średnich ogólnokształcących 46,9% i 38,2%, zasadniczych zawodowych 47,3% i 46,8%². Dane te potwierdzają tezę, że poziom wykształcenia odgrywa decydującą rolę jako determinanta zatrudnienia, nie oddają jednak rzeczywistej skali problemów, jakie napotykają absolwenci na rynku pracy. Młodzi ludzie, nawet jeśli posiadają pracę, to najczęściej zatrudniani są na różnego typu kontrakty tymczasowe. Wśród zatrudnionych na umowy cywilnoprawne udział młodych jest znaczący, choć skala zatrudnienia jest trudna do oszacowania. Według szacunków GUS liczba osób zatrudnionych wyłącznie na podstawie umów cywilnoprawnych, określanych potocznie jako umowy śmieciowe, wzrasta. W 2010 r. tak pracowało 546,7 tys. Polaków, w 2011 r. – już 1012,9 tys³. Upowszechnienie nietypowych kontraktów zatrudnienia wśród młodych ludzi wprawdzie doraźnie zmniejsza skalę bezrobocia, często jednak nie eliminuje długotrwałych, niekorzystnych skutków pozostawania outsiderem na rynku pracy. W okresie przejścia młodej osoby ze szkoły lub bezrobocia do pracy tymczasowe kontrakty zatrudnienia mogą być mostem na drodze do uzyskania stabilnego zatrudnienia, ale mogą też stać się ślepą uliczką. Wiele prac określanych jako „śmieciowe” nie zwiększa kompetencji i nie buduje tożsamości zawodowej, natomiast utrwala gorszą pozycję zawodową i może prowadzić do trwałego pozostania na wtórnym rynku pracy⁴.

Coraz większym problemem staje się także kategoria młodych ludzi niepracujących, nieuczących się i nieszkolących (tzw. NEET, od angielskiego: *Not in Education, Employment, or Training*). Wskaźnik NEET dla osób w wieku od 15 do 29 lat w Polsce wynosi 15,5%, jednak w takich krajach jak Holandia

1 http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_m&lang=en, dostęp 22.01.2014 r.; dane dotyczą listopada 2013 r.

2 *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2012*, GUS, Warszawa 2013.

3 J. Gmurczyk, *W poszukiwaniu polskiego modelu flexicurity*, [w:] M. Kielkowska (red.) *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, „Zeszyty Demograficzne”, nr 1, 2013, Instytut Obywatelski.

4 E. Giermanowska, *Ryzyko elastyczności czy elastyczność ryzyka. Instytucjonalna analiza kontraktów zatrudnienia*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.

i Austria spada do zaledwie 5–8%, a więc jest istotnie niższy⁵. Dane te dowodzą, iż w Polsce jednym z podstawowych problemów strukturalnych jest niskie zaangażowanie absolwentów po ukończeniu edukacji na rynku pracy. W szczególności problem ten dotyczy osób w wieku 20–24 lata oraz 25–29 lat, a więc takich, które w większości przypadków zakończyły edukację formalną. Utrzymywanie się stanu bierności zawodowej wśród osób młodych oznacza bardzo wysokie ryzyko ich długookresowego wykluczenia z rynku pracy, a co za tym idzie – ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego. Młodzież zagrożona bezrobociem, długotrwale pozostając w niestabilnym zatrudnieniu, stanowi znaczącą część grupy określanej jako tzw. ubodzy pracujący. Autorzy rządowego raportu *Młodzi 2011* sformułowali hipotezę o możliwym scenariuszu „straconej generacji”, o ile nie zostaną podjęte działania na rzecz wzrostu i poprawy stabilności zatrudnienia młodzieży⁶.

Umasowienie wyższego wykształcenia, które nastąpiło w Polsce po 1989 r., obniżyło rangę dyplomu uczelni. Nastawienie na ilościowe sukcesy szkolnictwa wyższego (wzrost liczby uczelni i studentów) wpłynęło na obniżenie standardów nauczania, poziomu i jakości kształcenia⁷. Obecne wyzwania stojące przed szkołami wyższymi to między innymi podniesienie jakości usług edukacyjnych, które w dalszej perspektywie przełożą się na sukces zawodowy ich absolwentów. O losach zawodowych absolwenta szkoły wyższej mogą decydować: kierunek studiów i rodzaj dyplomu (licencjacki, magisterski), zawód wyuczony i dodatkowe umiejętności, miejsce zamieszkania, płeć, niepełnosprawność, a także inne cechy demograficzne absolwenta i uwarunkowania środowiskowe. Skądinąd z analiz rynku pracy wynika, że w niektórych krajach Europy ukończenie szkoły wyższej nie zmniejsza już ryzyka bezrobocia, jest ono podobne jak w wypadku osób z niskimi kwalifikacjami⁸. To zjawisko coraz wyraźniej uwidacznia się w Polsce.

Podwyższenie poziomu edukacji młodzieży i zwiększenie jej szans na zatrudnienie to główny pakiet inicjatyw skierowanych do ludzi młodych w Europie w ramach programu „Mobilna młodzież” będącego częścią strategii Europa 2020⁹. Te cele mają być osiągnięte przez:

- lepsze dostosowanie kształcenia i szkolenia do potrzeb ludzi młodych,
- zachęcanie ludzi młodych do korzystania z możliwości, jakie oferują unijne stypendia na kształcenie lub szkolenie za granicą,
- zachęcanie państw UE do podejmowania działań, które ułatwią młodzieży przejście z systemu edukacji na rynek pracy¹⁰.

Badania losów zawodowych absolwentów uznawane są za ważny czynnik procesu oceny i podwyższania jakości kształcenia oraz dostosowania oferty edukacyjnej do wymogów rynku pracy. Odpowiednia diagnoza przyczyn bierności zawodowej absolwentów w oparciu o monitorowanie ich losów zawodowych pozwala na sformułowanie rekomendacji dla zmian systemu edukacji w celu lepszego dostosowania do potrzeb współczesnego rynku pracy.

5 *NEETs. Young People not in Employment or Training: Characteristics, Costs and Policy Responses in Europe*, Luxembourg 2012.

6 K. Szafraniec (aut.), M. Boni (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.

7 *Szkoła sukcesu czy przetrwania? Szkolnictwo wyższe w Polsce*, A. Buchner-Jeziorska (red.), Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005.

8 *NEETs. Young People not in Employment*, dz. cyt.

9 *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela, KOM(2010)2020.

10 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=pl>, dostęp 15.01.2014 r.

W Polsce długo nie interesowano się losami zawodowymi absolwentów, badania prowadzono sporadycznie i wybiórczo, w ramach indywidualnych inicjatyw instytucji edukacyjnych lub projektów badawczych. Dominowały dwa rodzaje badań. Jedne były prowadzone przez instytucje edukacyjne i oparte na utrzymaniu kontaktów ze swoimi absolwentami. Badania takie miały jednak ograniczony zakres, ze względu na trudności w utrzymaniu tych kontaktów w dłuższym okresie.

Drugi rodzaj stanowiły badania aktywności zawodowej absolwentów w kontekście realizacji programu „Pierwsza praca” – na podstawie reprezentatywnego badania ankietowego absolwentów (za lata 1998–2005)¹¹; wcześniej podobne badania prowadził również GUS. Skupiały się one na przejściu absolwentów z edukacji do pierwszego miejsca pracy oraz wykonywania pracy w ciągu pierwszych 12 miesięcy lub w okresie 36 miesięcy od ukończenia szkoły. Taki okres monitorowania wynikał z zastosowanych narzędzi badawczych (badania ankietowe), bez modułu pozwalającego na retrospektywne badanie ścieżek zawodowych.

W październiku 2011 r. weszła w życie znowelizowana ustawa o szkolnictwie wyższym, która nałożyła na uczelnie obowiązek monitorowania losów zawodowych absolwentów, w szczególności po trzech i pięciu latach od ukończenia studiów¹². Celem wprowadzenia nowych regulacji było lepsze dostosowanie oferty kształcenia – kierunków studiów i programów kształcenia – do potrzeb rynku pracy.

Systematyczne badania losów zawodowych absolwentów szkół wyższych prowadzi się w wielu krajach europejskich. Porównanie rozwiązań stosowanych w wybranych krajach wskazuje, że badania te prowadzone są według zróżnicowanej metodologii. Różnice mogą dotyczyć: organizatora badań (instytucje państwowe, samorządowe lub komercyjne), częstotliwości realizacji kolejnych edycji badania (zazwyczaj co roku), procedury badawczej (kontakt z absolwentem podejmowany jest minimum raz lub kilka razy po uzyskaniu dyplomu), narzędzia badawczego (ankieta on-line, ankieta telefoniczna, ankieta papierowa, wywiady bezpośrednie), liczby szkół uczestniczących w badaniu (wszystkich, wylosowanych lub tych, które się zgodziły), doboru i charakterystyki respondentów, stopy zwrotu ankiet, sposobu prezentacji i dostępności wyników badań¹³. Warto podkreślić, że w niektórych krajach europejskich, np. w Szwecji i Danii, ważnym źródłem informacji o losach zawodowych absolwentów są rejestry administracyjne¹⁴.

Eksperti w rekomendacjach dla Polski dotyczących wprowadzenia systemu monitorowania losów zawodowych absolwentów szkół wyższych zwracają uwagę między innymi na takie czynniki jak: ustalenie instytucji przeprowadzającej i koordynującej badania, objęcie badaniami wszystkich absolwentów uczelni, prowadzenie badań panelowych pozwalających uchwycić dynamikę badanych zjawisk, dostosowanie formy ankiety do odbiorcy, zapewnienie wysokiej stopy zwrotu ankiet oraz odpowiedniej prezentacji wyników i dotarcie z nimi do wszystkich adresatów¹⁵.

Obecnie większość uczelni w Polsce wprowadza systemy monitorowania losów zawodowych swoich absolwentów. Jednak często obowiązek ten jest realizowany w sposób fasadowy przez umieszczenie

11 *Badanie aktywności zawodowej absolwentów w kontekście realizacji programu „Pierwsza Praca”,* Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2008.

12 Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 84, poz. 455).

13 *Ekspertyza: Monitorowanie losów zawodowych absolwentów szkół wyższych – rozwiązania stosowane w wybranych krajach europejskich,* Sedlak & Sedlak, Kraków 2010.

14 A. Wallgren, B. Wallgren, *Register-based Statistics Administrative Data for Statistical Purposes,* Wiley, West Sussex, 2007.

15 *Ekspertyza: Monitorowanie losów zawodowych,* dz. cyt.

ankiety w Internecie, bez kontroli jej wypełniania i bez powiązania wyników monitorowania z wewnętrznym systemem zapewnienia jakości kształcenia¹⁶. Wprowadzenie systemu monitorowania losów zawodowych absolwentów w Polsce – narzędzia czy też metodologii, pozwalającej na porównywanie wyników monitorowania w skali kraju – jest obecnie w fazie konsultacji. Prezentowany projekt dostarcza ważnych argumentów do debaty nad wprowadzeniem kompleksowego rozwiązania.

2.2. Problematyka badawcza

Przedmiotem badania była kompleksowa ocena ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów wybranej uczelni wyższej obejmująca następujące moduły:

- Moduł I. Historia edukacyjna i zawodowa absolwentów uczelni na podstawie istniejących baz danych administracyjnych danej uczelni i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.
- Moduł II. Badanie wzajemnych oczekiwań pracodawców, studentów i absolwentów – badanie jakościowe.
- Moduł III. Badanie panelowe dotyczące oceny sytuacji absolwentów wchodzących na rynek pracy.
- Moduł IV. Analiza aktywności zawodowej studentów w świetle danych zastanych i badań opinii.

W projekcie założono wykorzystanie różnorodnych źródeł informacji: danych zastanych uczelni i ZUS, badań ilościowych studentów i absolwentów (w tym badań panelowych), badań jakościowych studentów, absolwentów i pracodawców. Dzięki metodzie triangulacji, czyli zbieraniu danych za pomocą różnych metod badawczych i łączeniu różnych metod analizy (jakościowych i ilościowych), możliwe było uzyskanie szerokiego i bardziej pogłębionego spojrzenia na problem przebiegu ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów. Do analizy wytypowano pięć obszarów tematycznych i sformułowano do nich zestaw pytań badawczych.

2.3. Pytania badawcze i obszary tematyczne

2.3.1. Typowe i nietypowe ścieżki edukacyjne i zawodowe absolwentów

Dotychczasowe badania losów zawodowych absolwentów wskazują, że poziom wykształcenia odgrywa decydującą rolę z punktu widzenia szans na rynku pracy, pozyskania pracy o wyższym statusie, a także zmniejszenia zagrożenia bezrobociem. Dodatkowymi determinantami są dziedziny kształcenia i wykonywany zawód¹⁷. Z punktu widzenia uczelni ważne jest poznanie typowych i nietypowych ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów różnych kierunków studiów oraz czynników decydujących o zachowaniach absolwentów na rynku pracy i ich indywidualnym sukcesie zawodowym. Analiza historii edukacyjnych i zawodowych młodzieży powinna być prowadzona w oparciu o informacje uzyskane na podstawie danych gromadzonych przez uczelnie i przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w ich rejestrach. Można je ewentualnie uzupełniać wnioskami płynącymi z badań ankietowych. Do analizy przebiegu ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów zostało zastosowane zintegrowane podejście polegające na łączeniu różnych baz danych i postawiono następujące pytania badawcze:

¹⁶ B. Banaszak, *Po kongresie biur karier*, „Forum Akademickie” nr 1, 2013.

¹⁷ *Badanie aktywności zawodowej absolwentów*, dz. cyt.

- Jakie są typowe i nietypowe ścieżki edukacyjne i zawodowe absolwentów różnych kierunków danej uczelni? (Moduł I)
- W jakim stopniu i na jakich polach różnią się historie edukacyjne i zawodowe absolwentów różnych kierunków danej uczelni? (Moduł I)
- Jakie parametry historii edukacyjnej absolwenta są najlepszymi predyktorami parametrów historii zawodowych, określających:
 - indywidualny sukces na rynku pracy,
 - efektywność nakładów na edukację? (Moduł I)

To zadanie badawcze, polegające głównie na statystycznej analizie danych wyekstrahowanych z istniejących i dostępnych baz danych, w założeniu ma charakter powtarzalny. Badania tego typu mają być w przyszłości wykonywane wielokrotnie (w kolejnych latach) i równoległe na wielu zbiorach absolwentów różnych szkół, uczelni i kierunków.

2.3.2. Ocena studiów a przygotowanie do rynku pracy

Dominujące znaczenie poziomu wykształcenia i posiadanych kwalifikacji jako czynników wpływających na sytuację absolwentów na rynku pracy wskazuje na istotną rolę uczelni w kształtowaniu szans rynkowych absolwentów. Od oferty programowej i jakości kształcenia uczelni zależą losy zawodowe jej absolwentów.

Celem badania jakościowego (Moduł II) było poznanie oczekiwań i obaw absolwentów w stosunku do rynku pracy oraz oczekiwań studentów, absolwentów i pracodawców wobec szkół wyższych. Z kolei celem badania panelowego (Moduł III) było zebranie opinii na temat procesów związanych z kształceniem i doświadczeniami absolwentów z rynku pracy. Panelowy charakter tego badania umożliwił przeprowadzenie analiz dynamicznych sytuacji badanych, w tym uzyskanie szczegółowego obrazu nie tylko na poziomie populacji, lecz pojedynczych osób – badania nie tylko „trendów”, ale również „przepływów”. Panelowy charakter badań pozwolił na prowadzenie przyczynowych analiz obserwowanych zjawisk. Pytania badawcze zostały sformułowane następująco:

- Jakie działania podejmują studenci i absolwenci w celu przygotowania się do funkcjonowania na rynku pracy? (Moduł II i III)
- Jak studenci i absolwenci oceniają swoje studia (program, kadre, organizację studiów) w kontekście przygotowania do funkcjonowania na rynku pracy i dalszej kariery zawodowej? (Moduł II i III)
- Jakie cele na rynku pracy wyznaczają sobie absolwenci i jak oceniają szanse ich osiągnięcia? (Moduł II i III)
- Jakie czynniki decydują o satysfakcji absolwentów uczelni na rynku pracy? (Moduł II i III)

2.3.3. Określenie czynników kształtujących aktywność zawodową studentów uczelni

Dodatkowymi analizami objęto dane zastane i inne badania opinii studentów prowadzone na uczelni. Pozwoliły one na zebranie uzupełniających informacji i ustalenie występujących związków między wybranymi charakterystykami studiów a aktywnością i karierą zawodową.

- Ustalenie związków między kierunkiem, trybem i innymi charakterystykami studiów a aktywnością zawodową w trakcie studiów. (Moduł IV)
- Określenie opinii studentów na temat przydatności zdobywanej na studiach wiedzy i umiejętności w kontekście ich kariery zawodowej. (Moduł IV)

2.3.4. Oczekiwania pracodawców wobec uczelni i absolwentów

Osoba, która ukończyła studia wyższe, powinna mieć realne szanse na znalezienie swojego miejsca na rynku pracy, jednak często jej profil zawodowy różni się z oczekiwaniami pracodawców. Młodzi ludzie, podejmując zatrudnienie, często odchodzą od zawodu wyuczonego w szkole, a niektórzy eksperci podkreślają, że pogłębia się niedopasowanie struktury zawodowej absolwentów do potrzeb rynku pracy¹⁸. Podnoszony jest problem niezgodności między oczekiwaniami pracodawców a kwalifikacjami i kompetencjami absolwentów szkół wyższych. Wedle niektórych opinii pracodawcy oczekują dobrze wykształconych absolwentów i często podkreślają, że mają problemy ze znalezieniem odpowiednio przygotowanych pracowników¹⁹.

Celem badania jakościowego (Moduł II) było poznanie opinii i oczekiwań pracodawców wobec szkół wyższych oraz sporządzenie listy pożądanych cech absolwentów na lokalnym rynku pracy.

- Jakie cechy absolwentów są najbardziej cenione przez pracodawców? (Moduł II)
- Jakie czynniki decydują o zadowoleniu pracodawców z pracowników będących absolwentami uczelni? (Moduł II)
- Jak pracodawcy oceniają działania uczelni w kontekście przygotowania absolwentów do podjęcia zatrudnienia? (Moduł II)

2.4. Monitorowanie losów zawodowych absolwentów

Konieczność monitorowania losów zawodowych absolwentów szkół wyższych nie jest kwestionowana. Dyskusje toczą się wokół metodologii badań, wyboru narzędzi, dostosowania do specyfiki poszczególnych uczelni. Wokół wspomnianych kwestii zostały sformułowane pytania badawcze.

- W jaki sposób uczelnia powinna systematycznie monitorować opinie absolwentów na temat ukończonych studiów, celów i szans realizacji? (Moduł II)

¹⁸ *Badanie aktywności zawodowej absolwentów*, dz. cyt.

¹⁹ A. Budnikowski, D. Dąbrowski, U. Gąsior, S. Macioł, *Pracodawcy o poszukiwanych kompetencjach absolwentów uczelni – wyniki badania*, „E-mentor”, nr 6 (46), 2012.

- W jaki sposób uczelnia powinna systematycznie monitorować opinie absolwentów na temat ich sytuacji na rynku pracy uwzględniający zmiany ich sytuacji po ukończeniu studiów (wypracowanie efektywnej i taniej metodologii badania absolwentów)? (Moduł II i III)

Kompleksowe ujęcie losów absolwentów wymaga jednak poddania badaniu zarówno opinii, jak i zdarzeń. Właściwym źródłem informacji o faktach nie są deklaracje badanych składane w ankiecie, lecz rejestry administracyjne. Opinie wyrażone w badaniach sondażowych mogą natomiast uzupełnić wnioski płynące z analizy zapisów rejestrów administracyjnych. Niniejszy projekt realizuje ten postulat.

Nie ulega wątpliwości, że monitorowanie losów zawodowych absolwentów uczelni może przyczynić się do usprawnienia procesu edukacji i poprawy efektów kształcenia. Jednocześnie jest ono bardzo ważnym elementem komunikacji między głównymi aktorami systemu edukacji i rynku pracy. Niezwykle istotne jest zatem wypracowanie efektywnej i względnie taniej metodologii, pozwalającej nie tylko na sprawną realizację, ale i upowszechnienie badań dających porównywalne wyniki. Uniwersalna metodologia powinna stwarzać możliwość przygotowywania opracowań informacji użytecznych dla zróżnicowanych odbiorców: władz uczelni i wydziałów, studentów i kandydatów na studia, absolwentów, pracodawców, a także instytucji administracji państwowej i instytucji rynku pracy.

3. Aktywność zawodowa absolwentów i studentów w świetle danych zastanych i badań opinii

Głównymi obszarami prezentowanej w niniejszym rozdziale analizy danych jest odniesienie się do pytań i celów badawczych: opis sytuacji na rynku pracy w województwie mazowieckim z uwzględnieniem faktycznego i możliwego zatrudnienia studentów i absolwentów; ustalenie związków występujących między kierunkiem, trybem i innymi charakterystykami studiów a aktywnością zawodową w trakcie studiów oraz określenie opinii studentów na temat przydatności wiedzy i umiejętności zdobywanych na studiach w kontekście własnej kariery zawodowej.

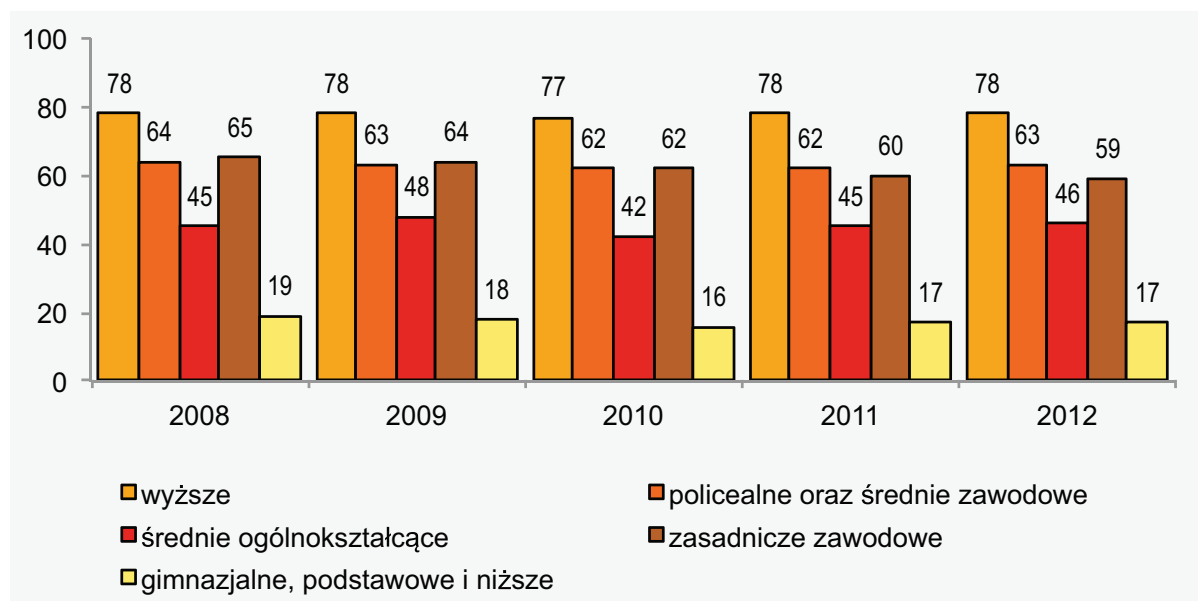
Rozdział został podzielony na trzy części, w których skoncentrowano się na następujących zagadnieniach:

- scharakteryzowaniu sytuacji absolwentów szkół wyższych na mazowieckim rynku pracy za pomocą publicznie dostępnych danych,
- zobrazowaniu aktywności zawodowej studentów Uniwersytetu Warszawskiego (UW) z wykorzystaniem informacji uzyskanych dzięki ogólnouniwersyteckim badaniom oceniającym jakość kształcenia na UW,
- przedstawieniu opinii studentów UW o procesie dydaktycznym w kontekście problematyki zatrudnienia i rynku pracy.

3.1. Sytuacja absolwentów szkół wyższych na mazowieckim rynku pracy

Wedle wyników badań aktywności ekonomicznej ludności publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w roku 2012 najwyższy wskaźnik zatrudnienia wystąpił wśród osób z wykształceniem wyższym (78,2%). Nieco niższy wskaźnik zatrudnienia charakteryzował osoby z wykształceniem policealnym i średnim (62,5%) oraz zasadniczym zawodowym (58,9%). Najniższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (16,5%). W latach 2008–2012 wskaźniki zatrudnienia wzrosły wśród osób z wykształceniem wyższym (0,7 p.p.) oraz średnim ogólnokształcącym (1,4 p.p.). Spadek natomiast odnotowały wskaźniki zatrudnienia osób z wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym (1,9 p.p.), zasadniczym zawodowym (5,9 p.p.) oraz gimnazjalnym, podstawowym i niższym (2,6 p.p.). Porównując zatem sytuację osób z wykształceniem wyższym do sytuacji absolwentów pozostałych rodzajów szkół, można powiedzieć, że pod względem zatrudnienia sytuacja tych pierwszych się poprawiła.

Rysunek 3.1.1. Wskaźnik zatrudnienia wg poziomu wykształcenia, województwo mazowieckie, lata 2008–2012

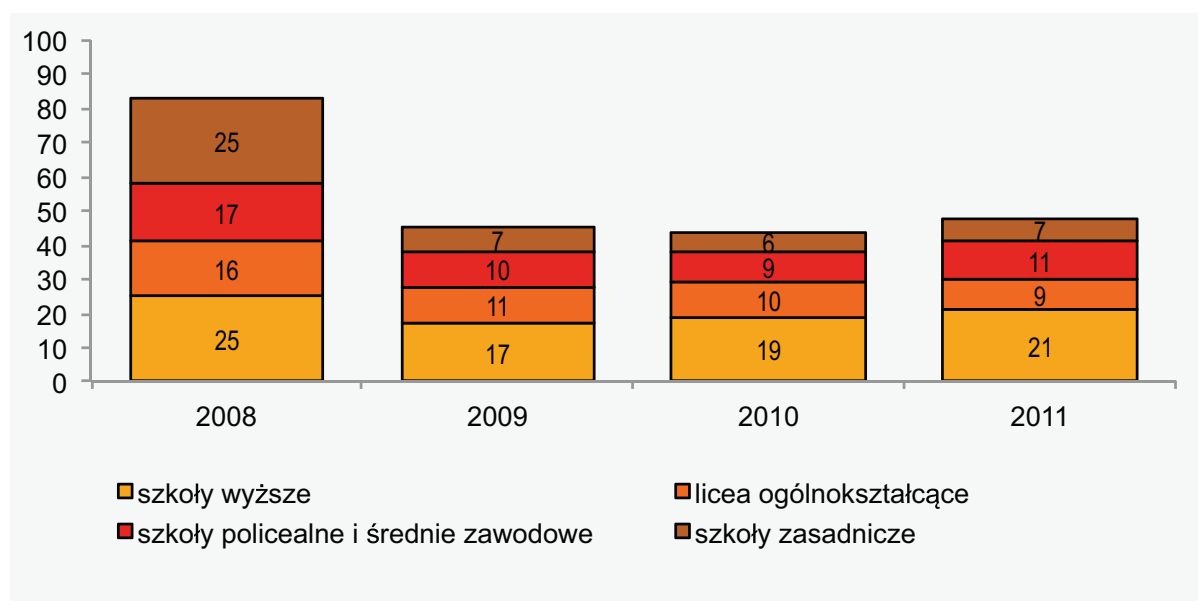
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

W latach 2008–2012 w województwie mazowieckim wzrosła jedynie liczba osób aktywnych zawodowo pracujących z wykształceniem wyższym (wzrost o 23%). Na niezmiennym poziomie pozostała liczba aktywnych zawodowo pracujących posiadających wykształcenie ogólnokształcące. Spadła natomiast liczba osób posiadających wykształcenie policealne oraz średnie zawodowe (spadek o 12%), zasadnicze zawodowe (spadek o 14%) oraz gimnazjalne, podstawowe i niższe (spadek o 24%). W tym przypadku możemy również mówić o polepszeniu sytuacji osób z wykształceniem wyższym w stosunku do pozostałych kategorii absolwentów ze względu na ich wykształcenie (zob. Rysunek 3.1.1 w aneksie).

Wedle analiz struktury zatrudnienia według poziomu wykształcenia w IV kw. 2012 roku najwięcej osób pracujących posiadało wykształcenie wyższe (39%). Udział osób pracujących z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (wynoszący 9,6%) był na poziomie niższym niż osób legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym (wynoszący 19,5%) oraz policealnymi średnim zawodowym (wynoszący 25,9%). Najmniejszy udział wśród osób pracujących stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (6%) (zob. Rysunek 3.1.2 w aneksie).

W latach 2008–2011 najwięcej pracujących absolwentów podejmujących pracę po raz pierwszy w województwie mazowieckim stanowiły osoby, które ukończyły szkoły wyższe. Ich udział w roku 2011 wynosił 43%. Wzrósł on w latach 2008–2011 o 7 punktów procentowych (z 36% w roku 2008). Najmniejszy udział w ogóle osób pracujących miały osoby, które ukończyły szkoły zasadnicze zawodowe (14%).

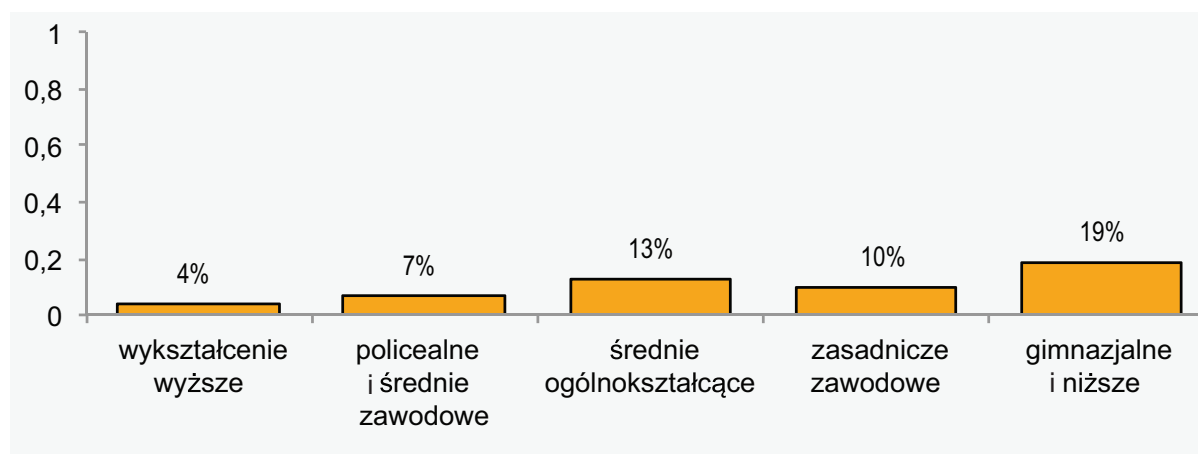
Rysunek 3.1.2. Pracujący absolwenci podejmujący pracę po raz pierwszy, wg typów ukończonych szkół, tys. osób, lata 2008–2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Zgodnie z wynikami badania BAEL w IV kw. 2012 roku stopa bezrobocia w województwie mazowieckim ukształtowała się na poziomie 7,9%.

Rysunek 3.1.3. Stopa bezrobocia (BAEL) wg poziomu wykształcenia, IV kwartał 2012 roku

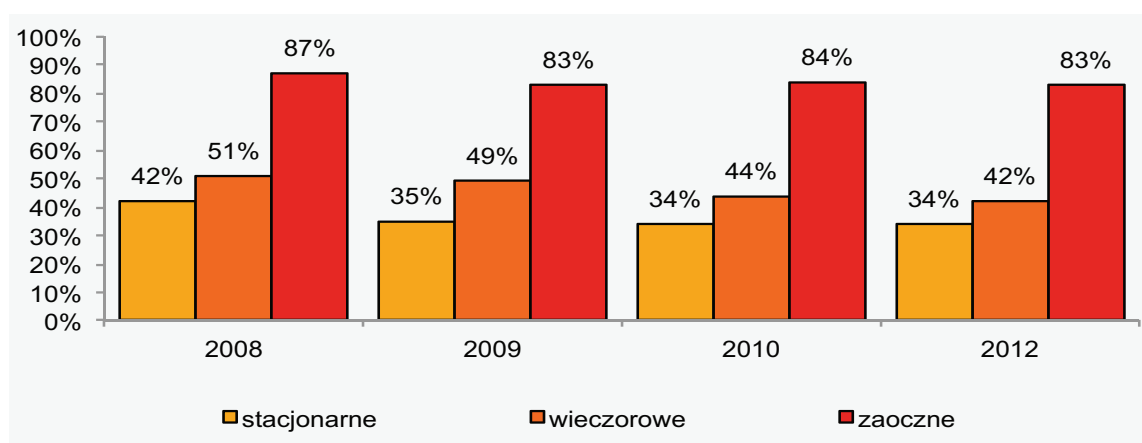
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie mazowieckim w IV kwartale 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Warszawie 2013

Omawiając skalę bezrobocia wśród osób różniących się wykształceniem, należy podkreślić, że najniższa stopa bezrobocia występowała wśród osób z wykształceniem wyższym (3,7%). Stopa bezrobocia na poziomie niższym niż przeciętna dla całego województwa wystąpiła wśród osób z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (7,4%). Najwyższa stopa bezrobocia wystąpiła wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (19%) oraz średnim ogólnokształcącym (12,7%). Stopa bezrobocia wśród osób z wykształceniem zawodowym była na poziomie 10,4%.

3.2. Praca zawodowa studentów Uniwersytetu Warszawskiego

Duża część spośród osób kształcących się na Uniwersytecie Warszawskim w trakcie studiów wykonuje pracę zawodową. Okazuje się zatem, że działalność zawodowa jest częstym doświadczeniem wśród osób zdobywających wyższe wykształcenie – blisko połowa objętych badaniem respondentów przyznała, że – w momencie badań – wykonywała pracę zawodową. W ostatnich pięciu latach procent pracujących zawodowo studentów UW uległ nieznacznemu obniżeniu. O ile w 2008 r. 48% respondentów deklarowało wykonywanie czynności zawodowych, to w 2012 r. analogiczny wskaźnik wyniósł 42%.

Rysunek 3.2.1. Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej w kolejnych latach badania

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Wykonywanie pracy zawodowej wiąże się ściśle z trybem, w jakim osoby kształcące się na UW zdobywają wykształcenie. Studenci stacjonarni wyraźnie rzadziej niż niestacjonarni (osoby kształcące się trybem wieczorowym lub zaocznym) wykonują pracę zawodową. Oczywiście takiej prawidłowości należało się spodziewać, studia niestacjonarne są bowiem przede wszystkim przeznaczone dla osób, które pracują zawodowo. W efekcie zajęcia dla tych studentów kształcących się w trybie zaocznym lub wieczorowym prowadzone są w takich dniach lub terminach, które dla większości pracowników są dniami lub terminami wolnymi od pracy (zob. Rysunek 3.2.1 w aneksie).

Czynnikiem różnicującym odsetki pracujących studentów okazał się poziom studiów (zob. Rysunek 3.2.2 oraz Tabela 3.2.1 w aneksie). W podzbiorowości osób kształcących się na studiach licencjackich udział tych, którzy wykonywali pracę zarobkową, był najniższy. Wśród studentów studiów jednolitych magisterskich udział pracujących był nieznacznie wyższy niż wśród osób zdobywających wykształcenie licencjackie. Największy udział wykonujących pracę zarobkową występował wśród osób kształcących się na uzupełniających studiach magisterskich.

Analizy pokazujące związki między pracą zawodową studentów a poziomem studiów nasuwają przypuszczenie, że głównym uwarunkowaniem pracy studentów jest nie tyle poziom, ile rok studiów. Wyniki analizy pokazują – niezależnie od badanego okresu – stabilne prawidłowości wyrażające się tym, że studenci starszych roczników wyraźnie częściej pracują niż ich koledzy z młodszych lat studiów. O ile na pierwszych dwóch latach studiów jedynie około jednej trzeciej studentów angażuje się w działalność zarobkową, o tyle już czwartym roku studiów udział studentów wykonujących czynności zawodowe przekracza 50%, natomiast na ostatnim roku już blisko dwóch na trzech studentów wykonuje pracę (zob. Rysunek 3.2.3 w aneksie).

Uwarunkowaniem wykonywania pracy zawodowej wśród objętych badaniem studentów okazał się także obszar kształcenia. W podzbiorowości osób kształcących się na studiach matematyczno-przyrodniczych udział tych, którzy wykonywali pracę zarobkową, był najniższy. Wśród studentów studiów humanistycznych i społeczno-ekonomicznych frakcja wykonujących pracę zarobkową była wyraźnie wyższa niż wśród osób zdobywających wykształcenie na studiach matematyczno-przyrodniczych. Warto także zauważyć, że studenci nauk społeczno-ekonomicznych, w każdym z analizowanych okresów, charakteryzowali się najwyższym poziomem działalności zawodowej (zob. Rysunek 3.2.4 w aneksie).

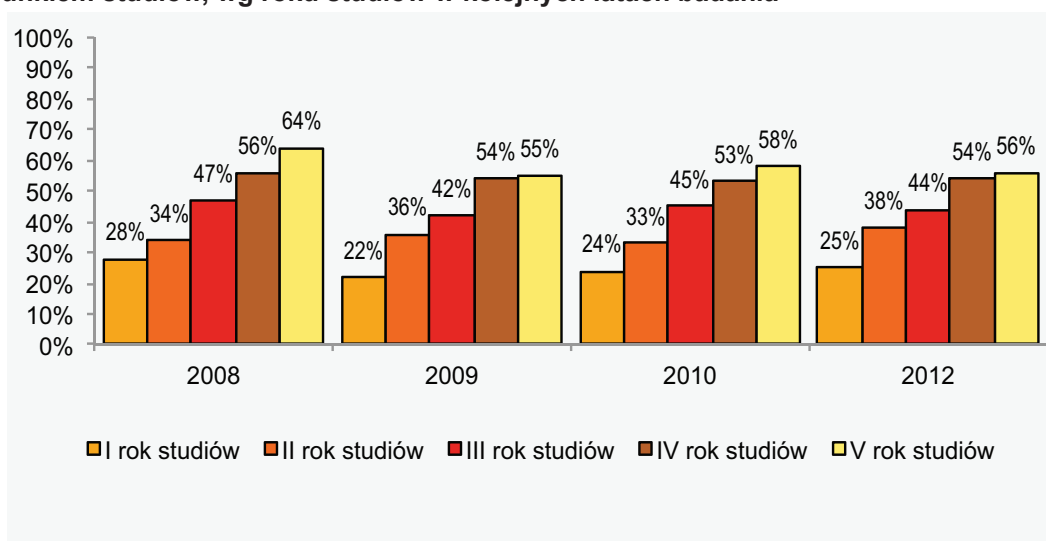
3.3. Opinie studentów UW o procesie dydaktycznym w kontekście problematyki zatrudnienia i rynku pracy

Na podstawie zgromadzonego materiału można powiedzieć, że duża część studentów Uniwersytetu Warszawskiego wykonuje taką pracę, która wiąże się z kierunkiem studiów. W okresie 2008–2012 co prawda odnotowuje się obniżenie frakcji takich osób, które uważają, że ich działalność zawodowa pozostaje w związku z kierunkiem kształcenia na uczelni. Spadek udziału frakcji studentów uznających, że ich praca pozostaje w związkach z kierunkiem kształcenia, można wiązać ze spowolnieniem gospodarczym – przekłada się ono na mniejsze możliwości studentów w zakresie znalezienia takiej pracy, której specyfika będzie się wiązała ze studiami. Niemniej nawet w 2012 r., a więc w okresie, kiedy udział studentów wykonujących pracę zgodną z kierunkiem był najniższy, frakcja takich osób przekraczała 40% wśród pracujących studentów UW (zob. Rysunek 3.3.1 w aneksie).

Wśród pracujących studentów Uniwersytetu Warszawskiego blisko połowa badanych wyrażała przekonanie, że nabyte w trakcie studiów umiejętności okazały się przydatne w ich pracy zawodowej. Dodać przy tym należy, że wyniki te w kolejnych latach badań w zasadzie się nie zmieniały (zob. Rysunek 3.3.2 w aneksie).

Na podstawie zgromadzonego materiału można stwierdzić, że występuje wyraźna zależność między rokiem studiów a rodzajem wykonywanej pracy.

Rysunek 3.3.1. Odsetek studentów uznających, że wykonywana praca zawodowa wiąże się z kierunkiem studiów, wg roku studiów w kolejnych latach badania

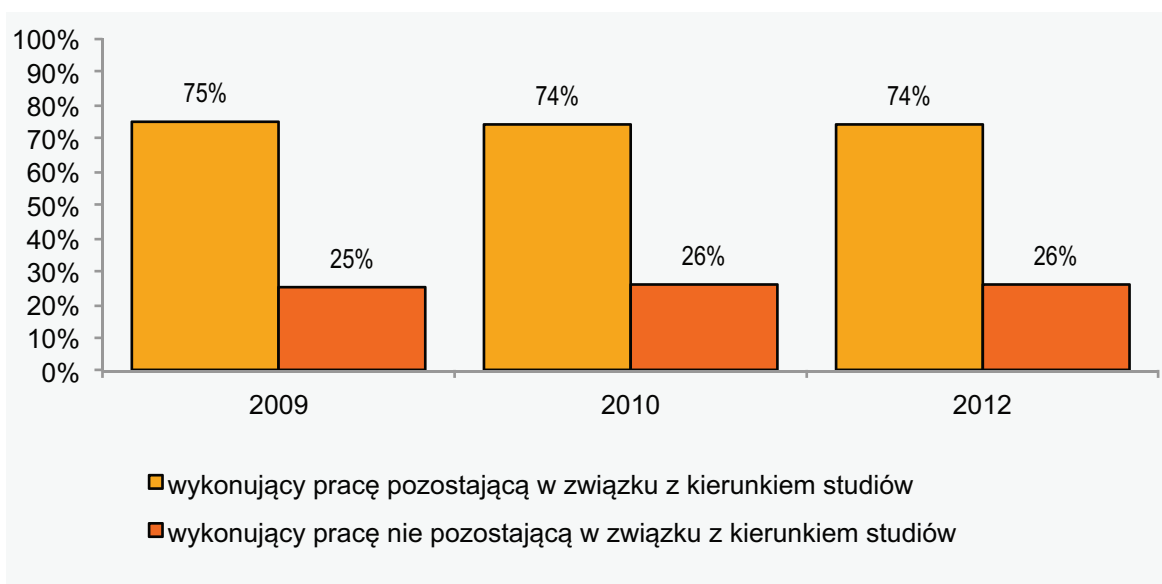

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Studenci pierwszego roku najrzadziej spośród badanych wykonują pracę zawodową pozostającą w związku z kierunkiem studiów, wśród studentów kolejnych roczników systematycznie wzrasta udział tych, których praca wiąże się z kierunkiem studiów. Warto podkreślić, że ta wyraźna zależność występowała w każdym z analizowanych okresów. Przykładowo w 2012 r. wśród pracujących studentów i roku jedynie 25% uznało, że ma taką pracę, która wiąże się ze studiami, wówczas gdy w podzbiorowości osób studiujących na V roku udział takich osób był ponad dwa razy wyższy i wyniósł 56%.

Czynnikiem bardzo silnie różnicującym opinie pracujących studentów – w każdym z okresów badania – na temat przydatności nabywanych w trakcie nauki na uczelni umiejętności był związek ich pracy ze studiami. Wśród tych badanych, którzy wykonywali pracę związaną ze studiami trzech na czterech stwierdziło, że zdobyte na studiach umiejętności okazują się przydatne w pracy zawodowej. Natomiast wśród tych studentów, którzy wykonywali pracę nie związaną z kierunkiem studiów umiejętności nabywane w trakcie kształcenia na uczelni jako użyteczne w pracy postrzegano tylko około 26% respondentów.

Rysunek 3.3.2. Odsetek respondentów uznających, że umiejętności nabyte na studiach okazały się przydatne w wykonywanej pracy zawodowej, wśród studentów różniących się ocenami na temat związków wykonywanej pracy zawodowej z kierunkiem studiów w kolejnych latach badania

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Marek Bożykowski
Mikołaj Jasiński
Marek Styczeń
Tomasz Zając

4. Historia edukacyjna i zawodowa absolwentów na podstawie istniejących baz danych

W niniejszym rozdziale przedstawiamy odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące typowych i nietypowych ścieżek edukacyjnych absolwentów różnych kierunków studiów na Uniwersytecie Warszawskim oraz typowych i nietypowych ścieżek zawodowych absolwentów UW. Przedstawione analizy pozwalają również wskazać, w jakim stopniu i na jakich polach różnią się historie edukacyjne absolwentów różnych kierunków UW. Nie przedstawiamy natomiast odpowiedzi na pytanie o charakterystykę historii zawodowych absolwentów różnych kierunków studiów na Uniwersytecie Warszawskim oraz na pytanie o najlepsze predyktory parametrów historii zawodowych, które określałyby indywidualny sukces na rynku pracy i efektywność nakładów na edukację. Udzielenie odpowiedzi na te pytania wymagałoby dostępu do połączonych informacji z rejestrów administracyjnych Uniwersytetu Warszawskiego (IRK i USOS) oraz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. W trakcie badania ZUS udostępnił nam jedynie informacje o losowej, testowej próbie 2000 absolwentów UW¹ z lat 2007–2008 w postaci uniemożliwiającej połączenie ich z danymi charakteryzującymi ich historię edukacyjną.

4.1. Ścieżki edukacyjne absolwentów różnych kierunków studiów na Uniwersytecie Warszawskim

Zebrane w rejestrach IRK oraz USOS informacje pozwalają na rekonstrukcję trajektorii studiowania – ścieżki edukacyjnej każdego studenta. Rejestry zawierają informacje dotyczące rekrutacji na studia, w tym także wyniki egzaminów będących podstawą naboru na studia, wyniki uzyskiwane na studiach, dane na temat dyplomów oraz dane na temat rekrutacji i przebiegu ewentualnych studiów na kolejnym stopniu.

Poniżej przedstawiamy informację o typowych i nietypowych ścieżkach edukacyjnych absolwentów różnych kierunków UW i analizujemy, w jakim stopniu i na jakich polach różnią się ich historie edukacyjne. Prezentujemy wnioski płynące z analizy danych dotyczących studentów Uniwersytetu Warszawskiego z lat 2007–2011². Zebrane informacje dotyczą więc czterech roczników studentów. Jednak tylko dla pierwszych z owych roczników dostępne są dane dotyczące pełnej ścieżki studiowania. Dla osób przyjętych w roku 2010 dostępne były wyłącznie dane na temat naboru na studia oraz wyników uzyskanych na pierwszym roku studiów.

Wnioski prezentowane są zgodnie z chronologią trajektorii studiowania. W pierwszej kolejności pokażemy wyniki dotyczące rekrutacji na studia pierwszego stopnia oraz jednolite magisterskie, następnie wyniki dotyczące przebiegu studiów pierwszego stopnia. W drugiej kolejności przedstawimy rezultaty

1 Była to próba losowa bezzwrotna dyplomów na UW. Osoby, które uzyskały w latach 2007 i 2008 więcej niż jeden dyplom, mogły zostać wylosowane więcej niż jeden raz. W wylosowanej próbie były dwie osoby wylosowane dwukrotnie. Przekazana lista liczyła zatem 1998 różnych numerów PESEL.

2 Dane obejmują lata akademickie 2007/2008, 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011.

analiz dotyczących naboru na studia drugiego stopnia (w tym kwestii kontynuacji nauki po studiach pierwszego stopnia) oraz ich przebiegu.

Jednostką obserwacji w tej części opracowania jest kierunek studiów, a dokładniej grupa studentów przyjęta na dany kierunek studiów w określonym roku (np. studenci studiów stacjonarnych na socjologii, którzy rozpoczęli naukę w 2007 roku), nie zaś pojedynczy student. Dla uproszczenia będziemy mówić tu o kierunkach. Dla każdego z kierunków obliczono zestaw wskaźników opisujących ścieżki edukacyjne studentów (np. odsetek osób, które ukończyły studia). Poniżej prezentowane są rozkłady lub średnie owych wskaźników w zbiorowości kierunków (np. średni odsetek osób, które ukończyły studia na kierunkach a i b , to suma odsetka z kierunku a oraz odsetka z kierunku b podzielona przez 2, czyli wyniki nie są ważone przez liczbę studentów na kierunku).

4.1.1. Studia pierwszego stopnia

4.1.1.1. Rekrutacja

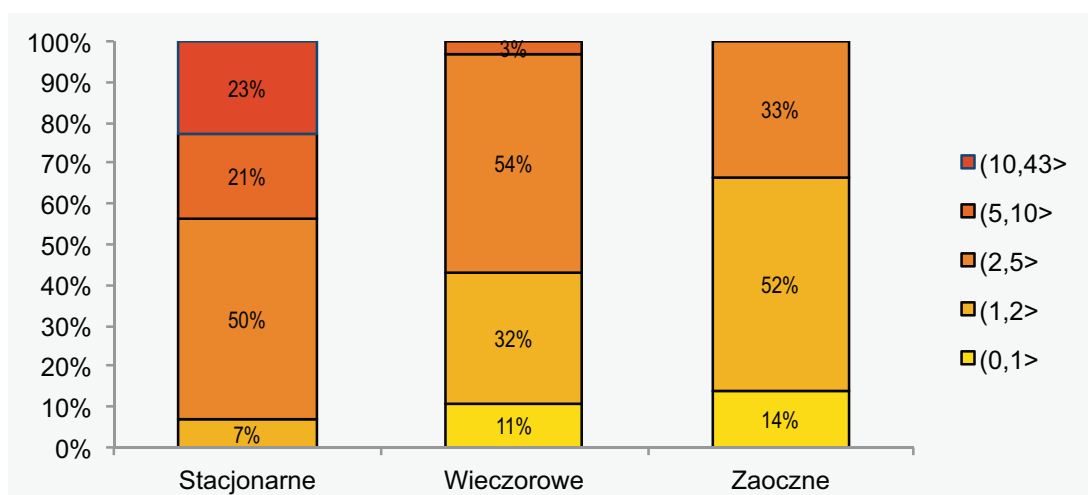
W czasie rekrutacji na studia pierwszego stopnia na UW widoczna jest autoselekcja kandydatów. Wśród kandydatów na studia na UW widoczna jest znaczna nadreprezentacja osób z wyższych klas skali staninowej – osób o wysokich wynikach maturalnych. Osoby należące do siódmego, ósmego i dziewiątego staninu³ z definicji stanowią odpowiednio 12%, 7% i 4% wszystkich maturzystów, czyli łącznie 23%. Natomiast wśród kandydatów, którzy zdawali maturę w 2010 roku, osoby należące do trzech najwyższych staninów w przypadku egzaminów z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego stanowiły odpowiednio 49%, 49% i 55% osób (zob. Tabela 4.1.1 w aneksie)⁴.

Popularność poszczególnych kierunków oraz poziom kandydatów są bardzo zróżnicowane w zależności od trybu i kierunku studiów. Największą liczbę kandydatów na miejsce (oddającą popularność kierunków na etapie rejestracji w czasie rekrutacji na studia) można obserwować na kierunkach stacjonarnych. Wyraźnie mniej chętnych jest na kierunkach studiów niestacjonarnych.

3 Na temat skali staninowej można przeczytać m.in. w M. Jakubowski, A. Pokropek, *Badając egzaminy. Podejście ilościowe w badaniach edukacyjnych*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2009, s 195).

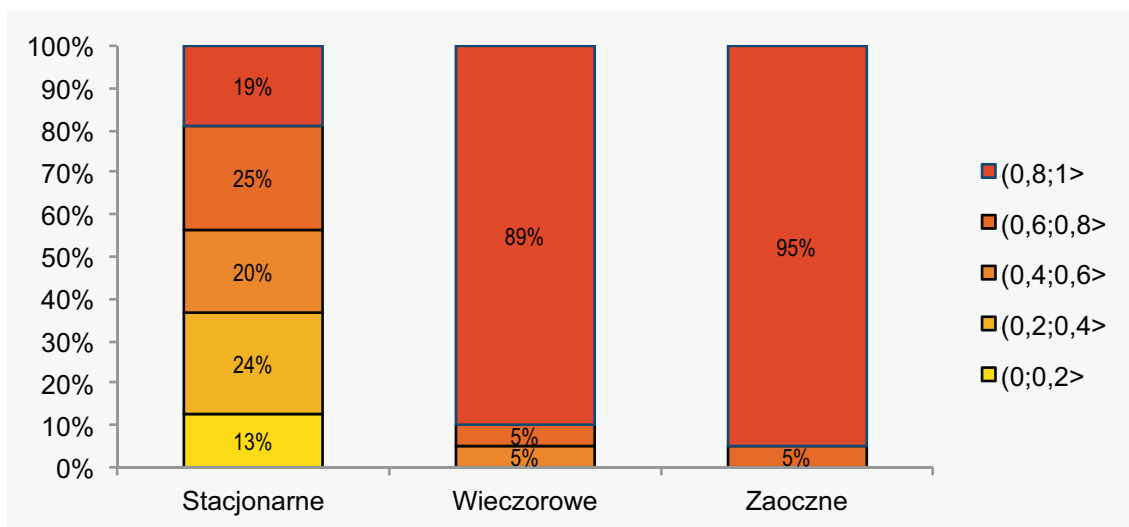
4 Wyniki dotyczące rekrutacji dla uproszczenia prezentujemy na przykładzie danych z roku 2010. Podobne zjawiska można obserwować dla pozostałych lat.

Rysunek 4.1.1. Kierunki studiów wg liczby kandydatów na miejsce i trybu studiów w roku 2010

Liczba kandydatów przypadających na miejsce nie uwzględnia zachowań kandydatów w dalszych etapach rekrutacji. Nie wszyscy zakwalifikowani decydują się na podjęcie studiów, co stwarza szansę dostania się na studia osobom o gorszych wynikach i jednocześnie zmniejsza selekcję. W efekcie szansa zostania zakwalifikowanym⁵ na wielu kierunkach (szczególnie niestacjonarnych) jest dość wysoka.

Rysunek 4.1.2. Kierunki studiów wg szansy zakwalifikowania i trybu studiów w roku 2010

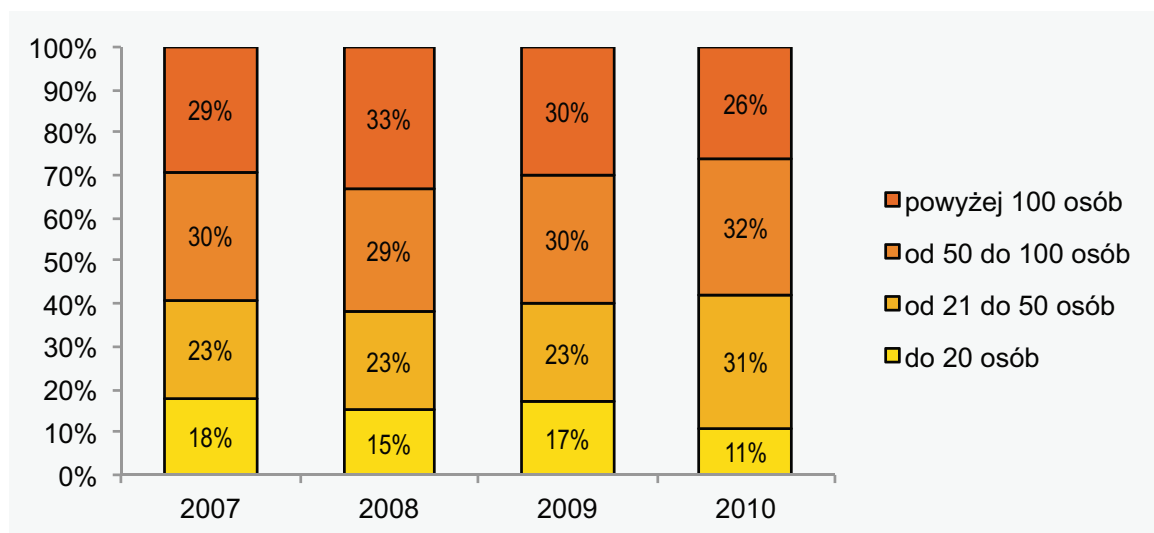

⁵ Stosunek liczby zakwalifikowanych do ogółu kandydatów.

4.1.1.2. Zbiorowość studentów

Analizowane kierunki w bardzo znacznym stopniu różnią się liczbą studentów rozpoczynających naukę (w zależności od kierunku waha się ona od kilku do kilkuset osób). Kierunki, na które zostało przyjętych ponad 50 osób, stanowią około 60% wszystkich kierunków w kolejnych latach.

Rysunek 4.1.3. Kierunki studiów wg liczby osób przyjętych na 1 rok w kolejnych latach

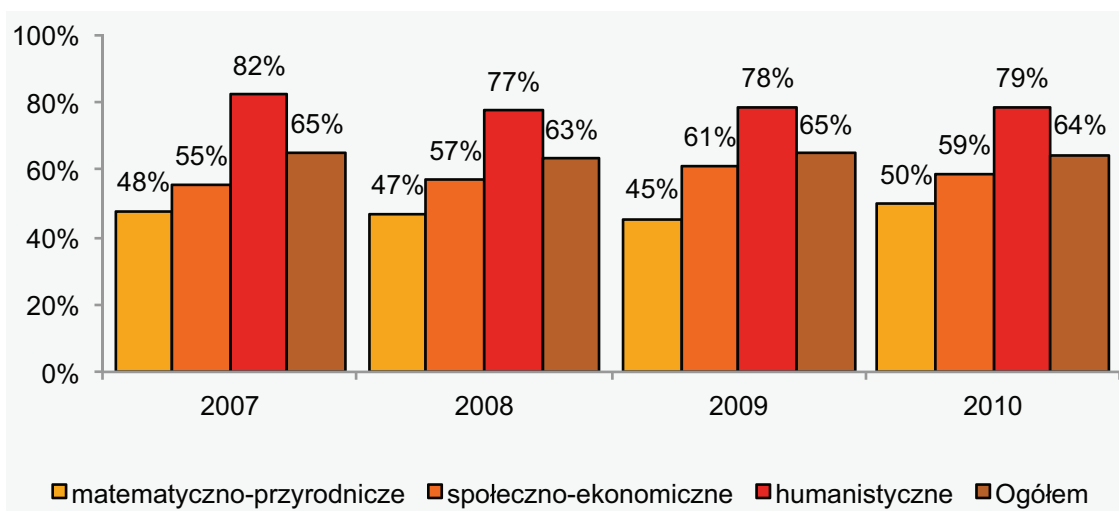
Ze względu na założone limity przyjęć na studia stacjonarne obserwować można większy udział kierunków o większej liczbie studentów.

Zdecydowana większość (ponad 90%) przyjętych na studia to absolwenci liceów ogólnokształcących. Na studiach stacjonarnych niemal wszyscy przyjęci ukończyli licea ogólnokształcące. Stosunkowo najwięcej osób, które ukończyły inne typy szkół, zostało przyjętych na studia niestacjonarne zaoczne (zob. Rysunek 4.1.1 w aneksie).

Wśród przyjętych osoby, które zdały maturę w roku rekrutacji, stanowią niespełną połowę. Przeciętnie najwięcej takich osób przyjmowanych jest na kierunki studiów stacjonarnych a najmniej na studia zaoczne (zob. Rysunek 4.1.2 w aneksie). Nie widać natomiast zależności od obszaru studiów.

Wśród osób przyjętych na studia kobiety stanowią blisko dwie trzecie (podobnie jak wśród ogółu kandydatów na studia). Odsetek kobiet wśród studentów poszczególnych kierunków waha się od wartości bliskich 0 do 1. Największe odsetki kobiet można obserwować na kierunkach humanistycznych, natomiast najmniejsze na kierunkach matematyczno-przyrodniczych.

Rysunek 4.1.4. Średnie odsetki kobiet wśród przyjętych na studia wg obszaru studiów w kolejnych latach

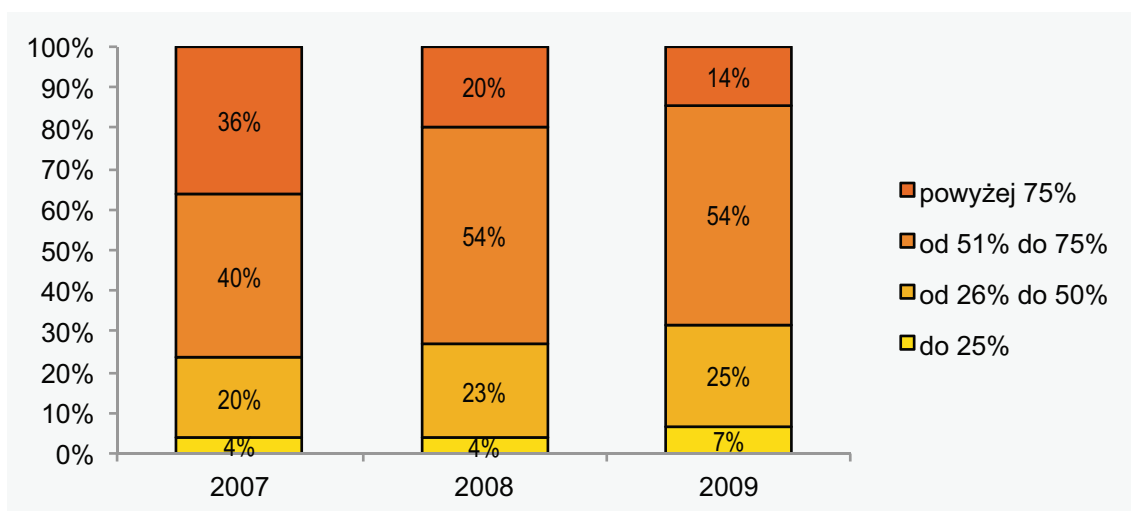

4.1.1.3. Selekcja na kolejnych etapach nauki

Zaliczenie kolejnych etapów nauki to pierwszy ze wskaźników sukcesu w studiowaniu. Dla uproszczenia postanowiliśmy badać zaliczenie etapu w ogóle – bez uwzględniania faktu, czy nastąpiło ono w terminie. Z tego powodu wśród osób, które rozpoczęły studia wcześniej można obserwować większe odsetki osób, które zaliczały kolejne etapy nauki. Dane z ostatniego roku obserwacji, tj. 2010/2011, zostały pominięte w poniższych zestawieniach, gdyż ze względu na sposób gromadzenia danych wyniki byłyby znacznie zaniżone.

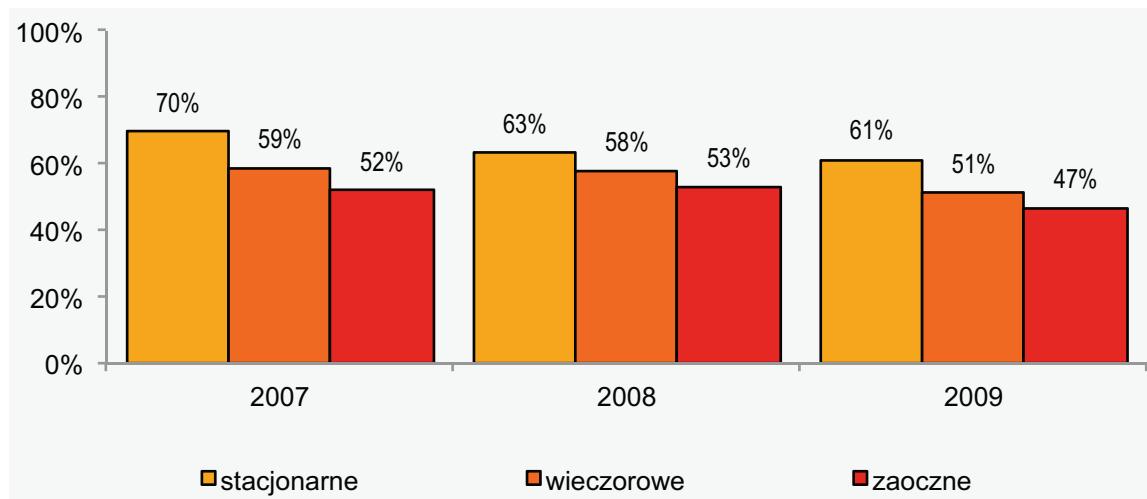
Odsetek osób zaliczających pierwszy rok studiów może bardzo znacznie się różnić pomiędzy kierunkami studiów. Na zdecydowanej większości kierunków na drugi rok dostaje się ponad połowa przyjętych. Jednocześnie można obserwować kierunki, na których pierwszy rok zalicza mniej niż jedna czwarta przyjętych (np. „Fizyka” czy „Astronomia”).

Rysunek 4.1.5. Kierunki studiów wg odsetka osób zaliczających 1 rok studiów i roku rozpoczęcia studiów.

Poziom selekcji po pierwszym roku studiów powiązany jest również z trybem studiowania. Studenci studiów stacjonarnych częściej niż pozostali zaliczają pierwszy rok studiów.

Rysunek 4.1.6. Średnie odsetki osób zaliczających I rok studiów wg trybu studiów i roku rozpoczęcia studiów

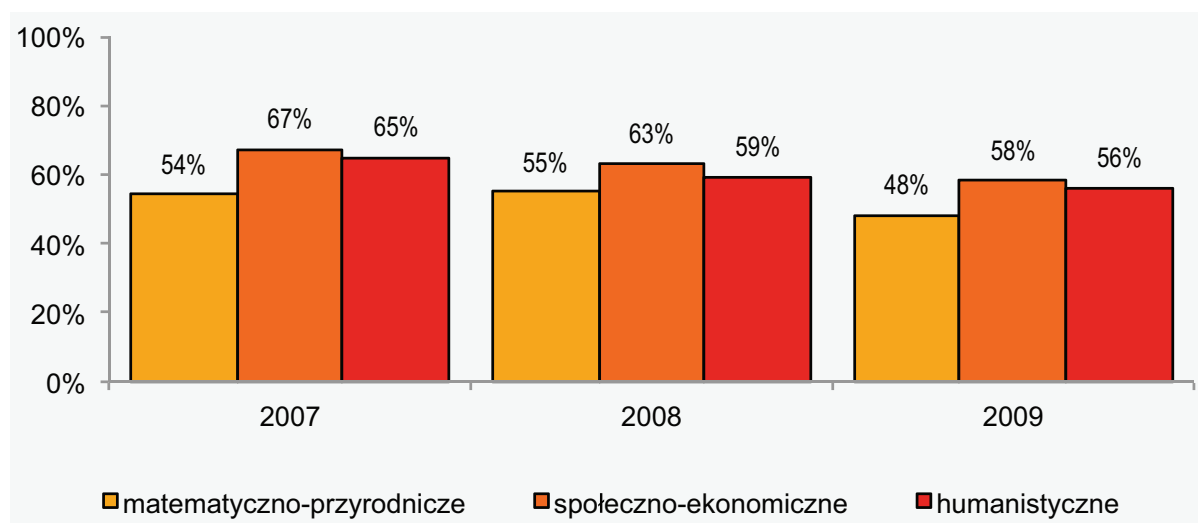

Należy pamiętać, że obserwowane różnice mogą wynikać z kilku powodów:

- Na studia niestacjonarne przyjmowani są kandydaci o niższych wynikach.
- Studia niestacjonarne są płatne, co może skłaniać niektóre osoby do rezygnacji.
- Część studentów może przenieść się na studia stacjonarne.

Dla kolejnych roczników widoczna jest także zależność pomiędzy odsetkiem osób zaliczających pierwszy rok a obszarem studiów. Największy przeciętnie odsetek osób, które ukończyły pierwszy rok nauki, można obserwować na kierunkach społeczno-ekonomicznych. Niewiele niższe wartości można obserwować na kierunkach humanistycznych. Największe zmniejszenie liczby studentów można było obserwować na kierunkach matematyczno-przyrodniczych.

Rysunek 4.1.7. Średni odsetek osób zaliczających 1 rok studiów na danym kierunku wg obszaru kształcenia i roku rozpoczęcia studiów

Warto przy tym pamiętać, że na Uniwersytecie Warszawskim na kierunkach matematyczno-przyrodniczych zdecydowanie rzadziej niż na pozostałych istnieją możliwości studiowania wieczorowo lub zaocznie. Jeżeli w analizie uwzględnimy wyłącznie studia stacjonarne, to różnice odsetków osób zaliczających pierwszy rok studiów w zależności od obszaru studiów będą jeszcze większe (zob. Rysunek 4.1.3 w aneksie).

Na kolejnych latach studiów selekcja jest zdecydowanie słabsza. Na zdecydowanej większości kierunków ponad 75% osób, które rozpoczęły naukę w roku 2007 lub 2008 i zaliczyły pierwszy rok studiów, zaliczyło następnie drugi rok studiów. Średni odsetek osób zaliczających drugi rok studiów wynosi 83% dla przyjętych w 2007 r. oraz 85% dla rozpoczynających naukę w 2008 r. Zaledwie na kilku badanych kierunkach odsetek osób zaliczających drugi rok (pod warunkiem zaliczenia pierwszego) był niższy niż odsetek osób zaliczających pierwszy rok studiów (zob. Rysunek 4.1.4 w aneksie). Podobnie jest w przypadku trzeciego roku studiów. Kończy go zdecydowana większość studentów, którzy ukończyli drugi rok studiów (zob. Rysunek 4.1.5 w aneksie).

Po pierwszym roku studiów zanikają różnice w selekcji pomiędzy studiami w różnych trybach oraz należących do różnych obszarów studiów (zob. Tabela 4.1.2 w aneksie).

4.1.1.4. Dyplom

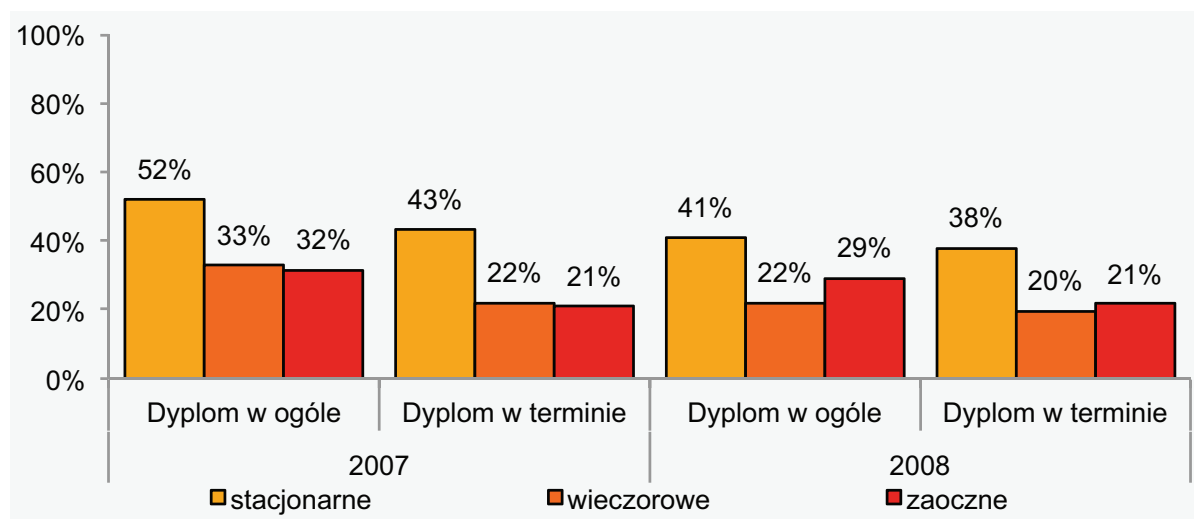
Wśród osób, które rozpoczęły studia w roku 2007, przeciętnie ponad jedna trzecia ukończyła studia i uzyskała dyplom w terminie⁶, a ponad 44% uzyskało dyplom w ogóle. Kolejny rocznik osiągnął nieznacznie gorsze wyniki studiów (zob. Tabele 4.1.3 i 4.1.4 w aneksie). Dla przyjętych na studia w roku 2008 przeciętny odsetek osób, które uzyskały dyplom w terminie, wynosi 31%. Ponieważ zbiór został wygenerowany niedługo po upływie terminu obrony dla rocznika 2008⁷, to odsetek osób, które uzyskały dyplom w ogóle, jest nieznacznie wyższy od odsetka osób, które uzyskały dyplom w terminie – przeciętnie 34%.

6 Za terminowe uznawane były obrony, które miały miejsce w ciągu 36 miesięcy od rozpoczęcia studiów. Studia jednolite magisterskie nie zostały uwzględnione w tej części opracowania, gdyż dane obejmują zbyt krótki okres.

7 Informacje zostały wyeksportowane z USOS w grudniu 2011 r., czyli trzy miesiące po formalnym terminie obrony prac dyplomowych dla osób, które rozpoczęły studia w 2008 r.

Odsetek osób, które uzyskały dyplom, jest zróżnicowany w zależności od trybu studiów. Na kierunkach niestacjonarnych można obserwować wyraźnie niższe wartości odsetka osób, które ukończyły studia. Jednocześnie na kierunkach niestacjonarnych wyższy jest udział dyplomów uzyskanych z opóźnieniem wśród ogółu uzyskanych dyplomów.

Rysunek 4.1.8. Średni odsetek osób, które uzyskały dyplom na danym kierunku, wg trybu studiów i roku rozpoczęcia studiów

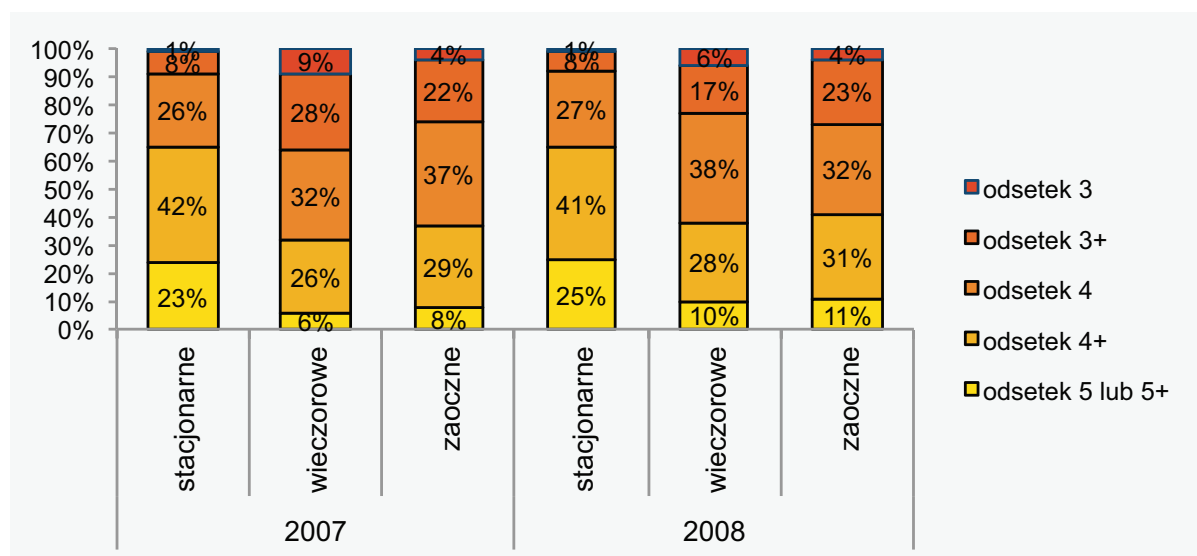

Nie widać natomiast poważnych różnic pomiędzy grupami kierunków należących do różnych obszarów studiów (zob. Tabela 4.1.5 w aneksie).

Wśród ocen uzyskanych na koniec studiów dominują oceny dobre lub dobre z plusem. Przeciętnie stanowią one około dwóch trzecich wszystkich ocen wystawionych na określonym kierunku studiów. Wśród pozostałych ocen nieznacznie przeważają oceny bardzo dobre lub bardzo dobre z plusem.

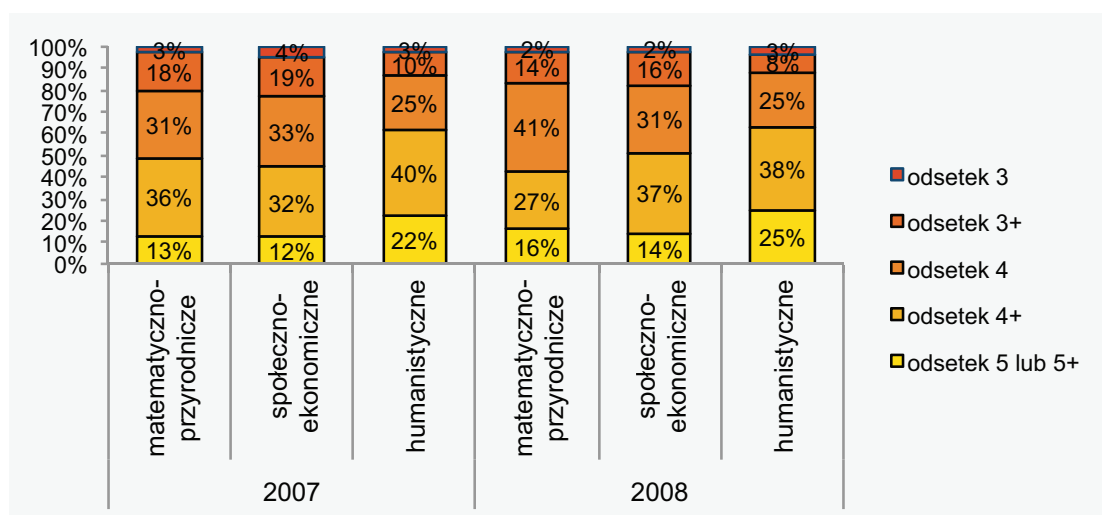
Rozkłady ocen na dyplomie są zróżnicowane ze względu na tryb studiów. Na studiach stacjonarnych odsetek ocen bardzo dobrych jest przeciętnie znacznie wyższy niż na studiach niestacjonarnych. Podobnie jest w przypadku ocen dobrych z plusem.

Rysunek 4.1.9. Średnie udziały poszczególnych wartości oceny na dyplomie wśród ogółu uzyskanych ocen na danym kierunku wg trybu studiów i roku rozpoczęcia studiów

Widoczna jest także zależność pomiędzy rozkładem ocen na dyplomie a obszarem studiów. Na kierunkach humanistycznych można obserwować wyższe niż na studiach należących do pozostałych obszarów udziały najwyższych ocen.

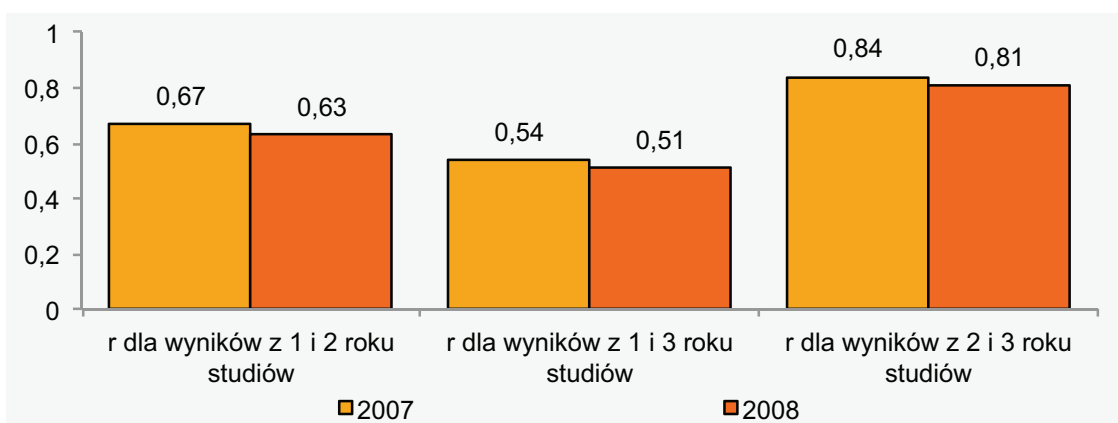
Rysunek 4.1.10. Średnie udziały poszczególnych wartości oceny na dyplomie wśród ogółu uzyskanych ocen na danym kierunku wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia studiów

4.1.1.5. Wyniki na studiach

Jako podsumowanie wyników osiągniętych przez studenta na poszczególnych etapach nauki posłużyła średnia ranga wyznaczona na podstawie wszystkich ocen⁸ otrzymanych na danym etapie. Analiza związków pomiędzy rangami uzyskanymi na różnych etapach nauki pokazuje, że oceny uzyskane na wcześniejszych etapach nauki są na dużej części kierunków dobrymi predyktorami ocen uzyskiwanych na wyższych latach. Średnio obliczony dla kierunku studiów współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy średnią rangą obliczoną dla pierwszego roku a średnią rangą obliczoną dla drugiego roku wynosi 0,67 dla rocznika 2007 i 0,63 dla rocznika 2008.

Rysunek 4.1.11. Średnie wartości współczynników korelacji Pearsona dla wyników z 1 i 2 roku, 1 i 3 roku oraz 2 i 3 roku studiów na poszczególnych kierunkach wg roku rozpoczęcia studiów

Związki pomiędzy wynikami uzyskanymi na drugim i trzecim roku są jeszcze silniejsze. Natomiast związek pomiędzy wynikami z pierwszego i drugiego roku jest, zgodnie z oczekiwaniami, słabszy.

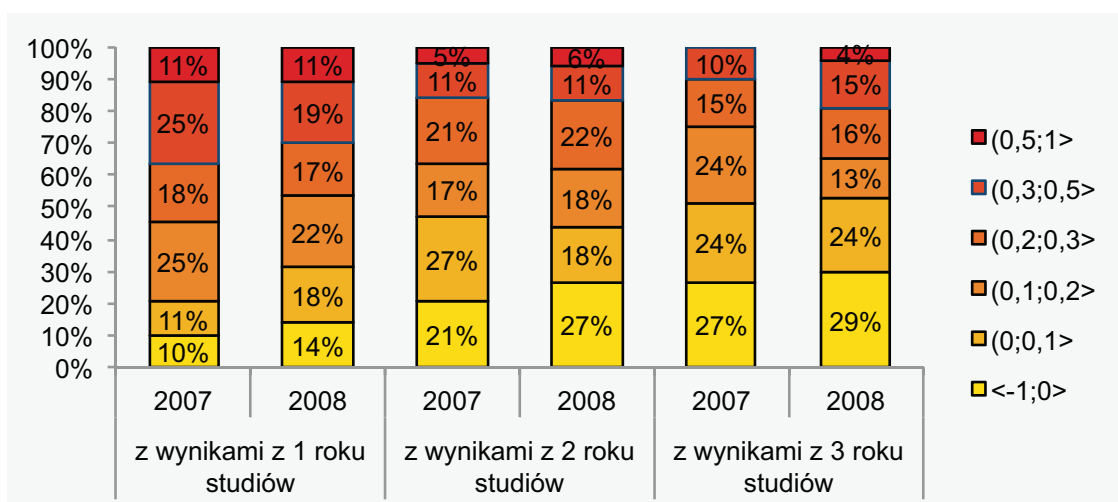
Wyniki z poszczególnych lat studiów są także wyraźnie powiązane z ogólnym wynikiem studiów, na którego podstawie ustalana jest ocena na dyplomie studiów (zob. Tabela 4.1.6 w aneksie).

4.1.1.6. Wyniki rekrutacyjne a wyniki w nauce

Zestawienie wyników rekrutacyjnych z wynikami na studiach stanowi na UW od kilku lat podstawę badań mających na celu ocenę jakości procedur rekrutacyjnych. Dla studentów badanych kierunków (osobno dla każdego kierunku) zostały obliczone współczynniki korelacji Pearsona pomiędzy średnimi rangami z poszczególnych etapów a wynikiem rekrutacyjnym (przeważnie funkcją wyników maturalnych). Obserwowane wartości są niezwykle zróżnicowane. Obserwować można zarówno zupełny brak zależności, a nawet zależności negatywne, jak i bardzo silne zależności pozytywne (szczególnie dla wyników z pierwszego roku studiów). Na ogół obserwowane zależności nie należą do bardzo silnych. Zgodnie z oczekiwaniami widoczny jest spadek siły zależności wyników na studiach od wyników rekrutacyjnych dla kolejnych lat. Wyniki rekrutacyjne stosunkowo najlepiej przewidyują rezultaty na pierwszym roku studiów.

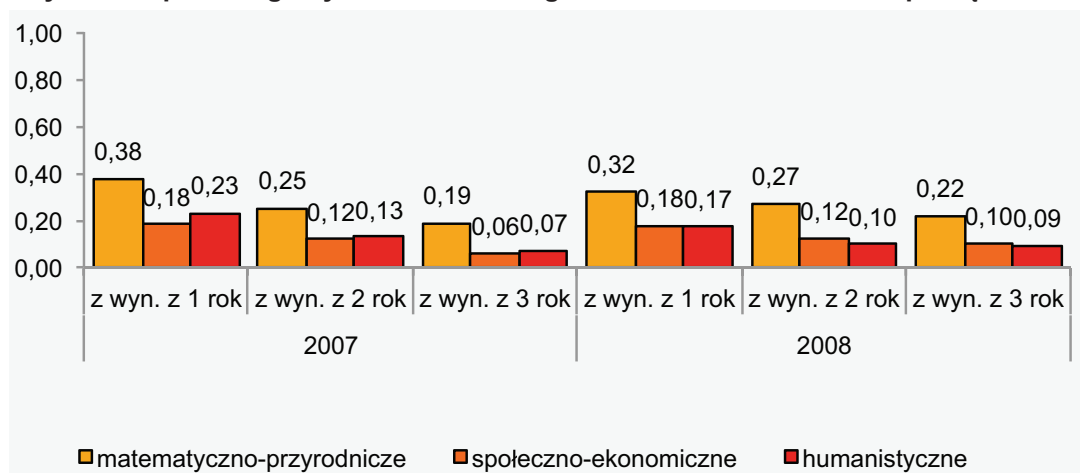
⁸ Średnia rang obliczana jest w następujący sposób. Dla każdego przedmiotu/egzaminu dla każdego zdającego określany jest odsetek osób o niższych wynikach (suma odsetka osób o niższej ocenie i połowy odsetka osób o tej samej ocenie), czyli ranga z przedmiotu/egzaminu. Następnie dla każdego badanego obliczana jest średnia jego rang ze wszystkich przedmiotów/egzaminów w kolejnych latach akademickich.

Rysunek 4.1.12. Kierunki studiów wg wartości współczynników korelacji Pearsona dla wyników rekrutacyjnych i wyników z poszczególnych lat studiów i roku rozpoczęcia studiów

Dla badanych roczników widoczna jest zależność siły związku pomiędzy wynikami rekrutacyjnymi a wynikami na studiach od obszaru studiów. Wśród kierunków matematyczno-przyrodniczych obliczone współczynniki korelacji są przeciętnie wyższe niż wśród kierunków z pozostałych obszarów.

Rysunek 4.1.13. Średnie wartości współczynników korelacji Pearsona dla wyników rekrutacyjnych i wyników z poszczególnych lat studiów wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia studiów

4.1.1.7. Kontynuacja nauki na UW

Zebrane dane pozwalają na przeanalizowanie wyborów dokonanych wyłącznie przez jeden rocznik absolwentów (osoby rozpoczynające studia w roku 2007), i to tylko w ciągu jednego roku od ukończenia studiów. Mimo tych ograniczeń można zaobserwować, że większość absolwentów studiów pierwszego stopnia kontynuuje naukę na Uniwersytecie Warszawskim. Średni odsetek absolwentów podejmujących studia drugiego stopnia wynosi 62%, a średni odsetek absolwentów podejmujących studia w tej samej jednostce wynosi 54%.

Bardziej skłonni do kontynuacji nauki (w ogóle oraz w tej samej jednostce) są studenci kierunków matematyczno-przyrodniczych, a także studenci studiów stacjonarnych.

Tabela 4.1.1. Średnie odsetki osób kontynuujących naukę na UW oraz kontynuujących naukę w tej samej jednostce wg obszaru i trybu studiów

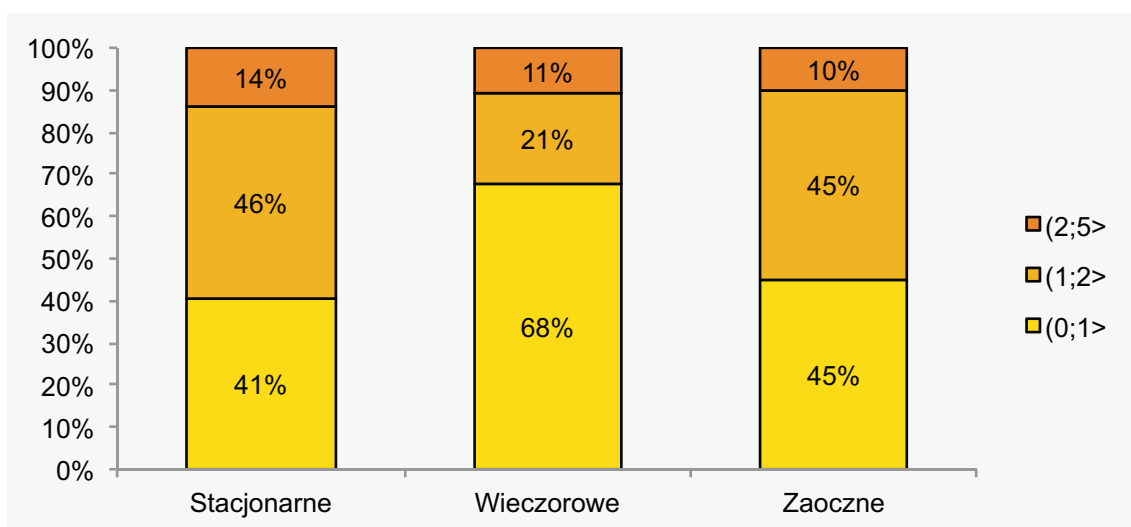
Tryb studiów	Obszar studiów	Odsetek kontynuujących naukę na UW	Odsetek kontynuujących naukę w jednostce
stacjonarne	matematyczno-przyrodnicze	77%	72%
	społeczno-ekonomiczne	74%	66%
	humanistyczne	62%	56%
	Ogółem	69%	62%
wieczorowe	matematyczno-przyrodnicze	56%	56%
	społeczno-ekonomiczne	59%	48%
	humanistyczne	40%	25%
	Ogółem	51%	40%
zaoczne	społeczno-ekonomiczne	56%	51%
	humanistyczne	51%	40%
	Ogółem	55%	49%

4.1.2. Studia drugiego stopnia

4.1.2.1. Rekrutacja

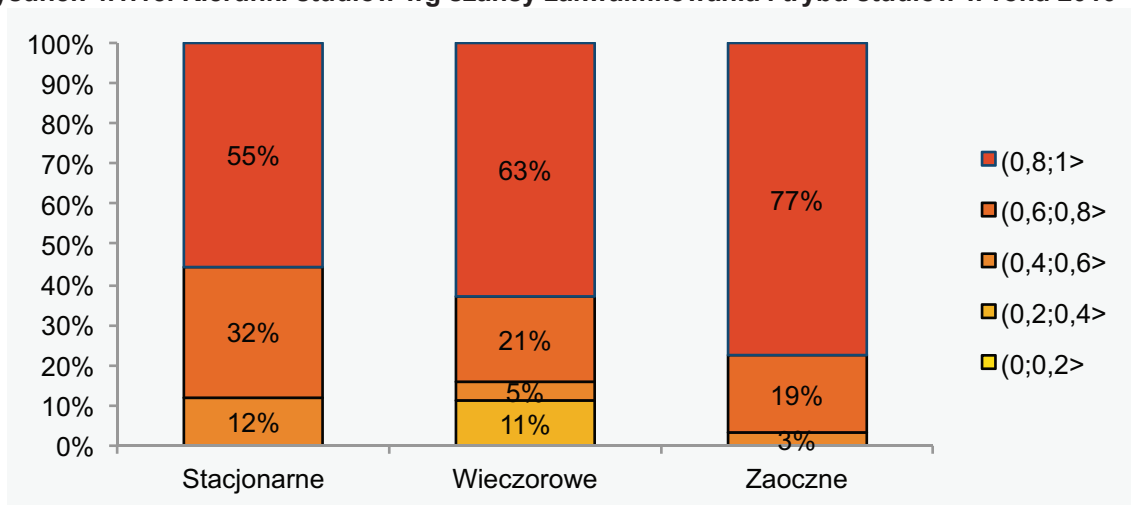
W czasie rekrutacji na studia drugiego stopnia konkurencja między kandydatami jest wyraźnie mniejsza niż na studiach pierwszego stopnia. W roku 2010 liczba kandydatów przypadających na jedno miejsce na wielu kierunkach była niższa niż 1 i nie przekraczała 5.

Rysunek 4.1.14. Kierunki studiów wg liczby kandydatów na miejsce i trybu studiów w roku 2010

W efekcie szansa zakwalifikowania w przypadku większości kierunków, nawet na studiach stacjonarnych, jest bardzo duża. Obserwowane wartości szansy zakwalifikowania byłyby jeszcze wyższe, gdyby nie fakt, że znaczna grupa kandydatów nie stawiała się na egzaminach wstępnych lub nie dostarczyła wymaganych dokumentów, co skutkowało niezakwalifikowaniem. Na wielu kierunkach, szczególnie niestacjonarnych, zakwalifikowane zostały wszystkie osoby, które spełniły wymogi formalne.

Rysunek 4.1.15. Kierunki studiów wg szansy zakwalifikowania i trybu studiów w roku 2010

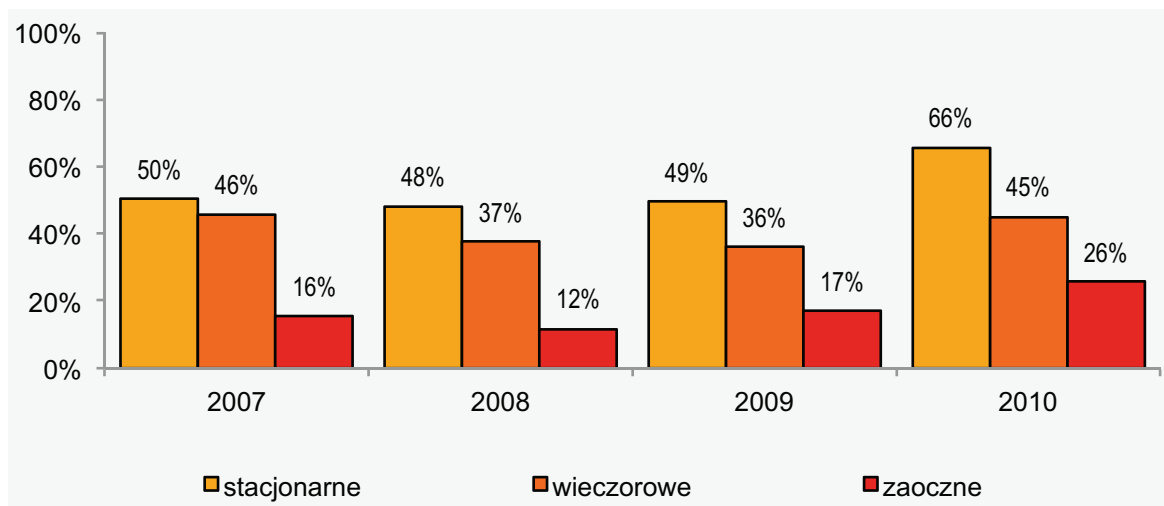

4.1.2.2. Zbiorowość studentów

Wśród osób przyjętych na studia drugiego stopnia, rozpoczynających naukę w latach 2007–2009, absolwenci studiów pierwszego stopnia na UW stanowili przeciętnie ok 30%. W roku 2010 udział absolwentów UW wśród przyjętych na studia drugiego stopnia wzrósł do około połowy. Wynika to z faktu, że dopiero w roku 2007 na prawie wszystkich kierunkach wprowadzono studia dwustopniowe. Pierwsi absolwenci tych studiów pojawili się w roku 2010. Wtedy też otwarto znacznie więcej kierunków drugiego stopnia.

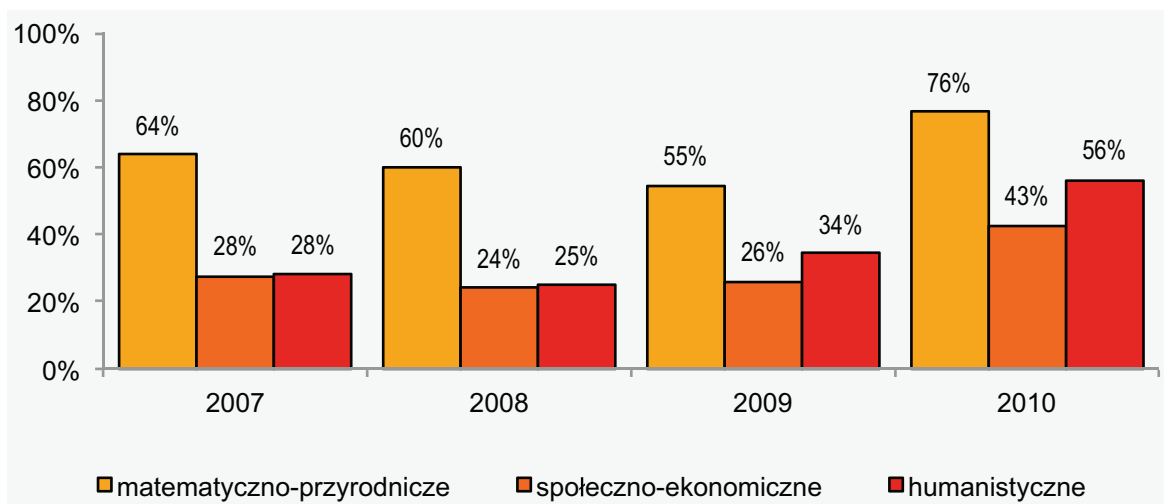
Osoby, które studiowały wcześniej na innych uczelniach dominują na studiach zaocznych. Wśród osób rozpoczynających naukę na studiach stacjonarnych obserwować można znacznie większy udział absolwentów UW.

Rysunek 4.1.16. Średnie odsetki absolwentów studiów I stopnia na UW wśród przyjętych na studia wg trybu studiów w kolejnych latach

W kolejnych latach widoczna jest także zależność udziału absolwentów UW wśród przyjętych na studia od obszaru studiów. Największy ich odsetek można obserwować na studiach matematyczno-przyrodniczych.

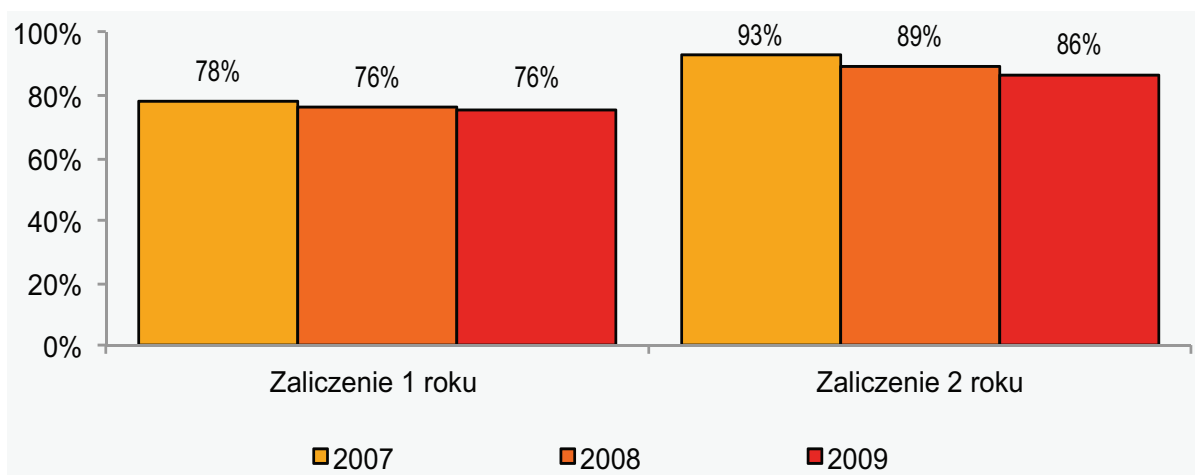
Rysunek 4.1.17. Średnie odsetki absolwentów studiów I stopnia na UW wśród przyjętych na studia wg obszaru studiów w kolejnych latach

4.1.2.3. Zaliczenie kolejnych etapów studiów

Na studiach drugiego stopnia, podobnie jak na studiach pierwszego stopnia, silniejszą selekcję można obserwować po pierwszym roku niż po drugim roku. Jest ona jednak znacznie słabsza niż na studiach pierwszego stopnia. Pierwszy rok studiów zalicza przeciętnie ponad trzy czwarte studentów. Drugi rok zalicza około 9 na 10 wpisanych nań studentów.

Rysunek 4.1.18. Średnie odsetki osób, które zaliczyły kolejne lata studiów na danym kierunku, wg roku rozpoczęcia studiów

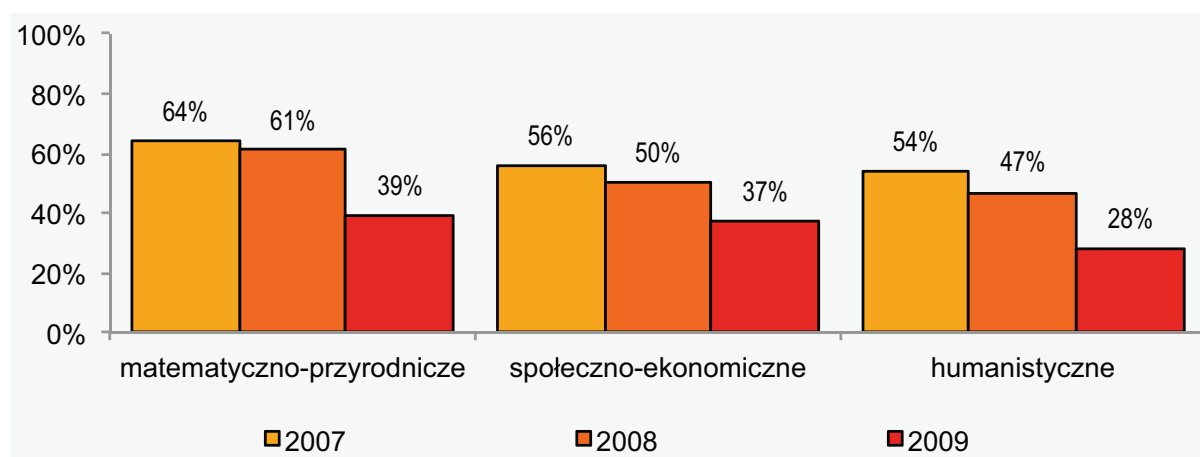

4.1.2.4. Dyplomy

Studia ukończyła przeciętnie ponad połowa studentów przyjętych w latach 2007 i 2008, przy czym mniej więcej połowa dyplomów została uzyskana po terminie. Wśród osób przyjętych w roku 2009 odsetek tych, którzy obronili pracę terminowo, jest podobny jak wśród osób przyjętych wcześniej. Niższy jest natomiast odsetek osób z dyplomem uzyskanym po terminie. Dane najprawdopodobniej nie objęły większości dyplomów uzyskanych z opóźnieniem⁹.

Na studiach drugiego stopnia również można obserwować zróżnicowanie odsetka uzyskanych dyplomów w zależności od obszaru studiów. Jednak w tym wypadku najwyższe wartości można obserwować wśród studentów studiów matematyczno-przyrodniczych. Nie występuje znacząca zależność odsetka osób, które uzyskały dyplom od trybu studiów.

Rysunek 4.1.19. Średni odsetek osób, które uzyskały dyplom na danym kierunku, wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia studiów

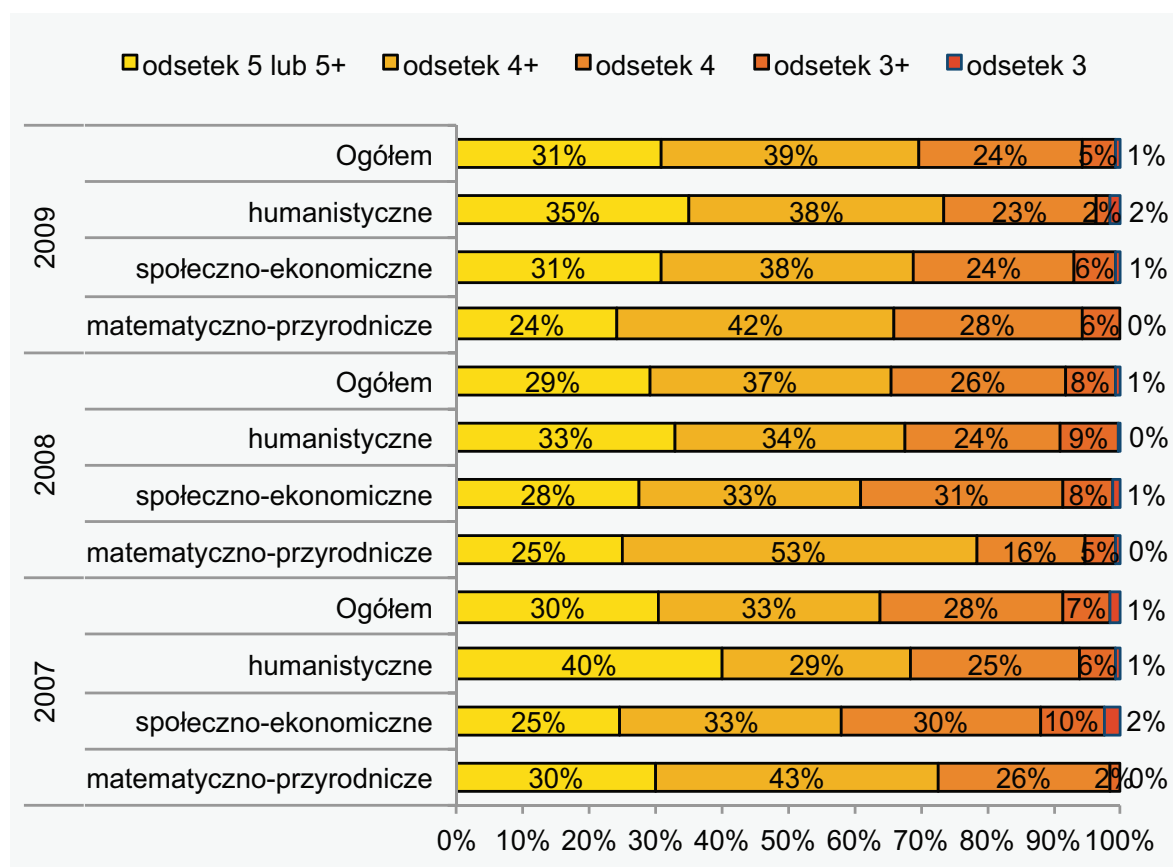

Oceny na dyplomach są wyższe niż w przypadku studiów pierwszego stopnia. Przeciętnie około 30% wystawionych ocen to bardzo dobre lub bardzo dobre z plusem. Oceny dostateczne i dostateczne z plusem stanowią razem mniej niż 10% wszystkich ocen.

Podobnie jak na studiach pierwszego stopnia na kierunkach humanistycznych można obserwować największy odsetek ocen bardzo dobrych wśród wystawianych ocen.

⁹ Informacje zostały wyeksportowane z USOS w grudniu 2011 r., czyli trzy miesiące po formalnym terminie obrony prac dyplomowych dla osób, które rozpoczęły studia w 2009 r.

Rysunek 4.1.20. Średnie udziały poszczególnych wartości oceny na dyplomie wśród ogółu uzyskanych ocen na danym kierunku wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia studiów

4.2. Ścieżki zawodowe absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego

W wylosowanej próbie absolwentów UW z lat 2007–2008 500 osób było absolwentami studiów pierwszego stopnia, a pozostałe 1500 to absolwenci studiów jednolitych magisterskich lub studiów drugiego stopnia.

Poziom kompletności danych uzyskanych z ZUS okazał się bardzo wysoki. Zbiór danych uzyskany z ZUS obejmował 1913 osób. Pozostałe osoby nie figurowały w rejestrach ubezpieczonych ZUS, co oznacza, że do dnia eksportu danych (27 lipca 2012 r.) nie została za te osoby odprowadzona żadna składka do ZUS. Stanowią one niespełna 5% próby.

W wyniku anonimizacji danych nie było możliwe ustalenie ukończonego kierunku studiów ani nawet ich stopnia czy trybu. Stopień studiów jest jednak zmienną kluczową z punktu widzenia analiz dotyczących losów absolwentów. Znaczna część osób, które kończą studia pierwszego stopnia, rozpoczyna naukę na studiach drugiego stopnia, podczas gdy absolwenci studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich¹⁰ rzadziej podejmują dalszą edukację. Nie pozostaje to bez znaczenia dla przebiegu ich karier zawodowych, dlatego tak istotne było uwzględnienie stopnia ukończonych studiów w prezentowanych analizach. Na potrzeby analiz postanowiliśmy zatem odtworzyć podział na absolwentów studiów pierwszego stopnia i absolwentów studiów drugiego stopnia oraz jednolitych magisterskich.

¹⁰ Absolwentów studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich traktujemy jako jedną zbiorowość – osób posiadających tytuł magistra.

Przeprowadziliśmy podział zbiorowości według stopnia studiów na podstawie jedynej możliwej do wykorzystania informacji, tj. roku urodzenia badanych. Znany był rozkład roku urodzenia w obu zbiorowościach. Wśród badanych z tytułem magistra udział osób urodzonych po roku 1984 jest znikomy. Przepisaliśmy zatem osoby urodzone w roku 1985 lub później do grupy absolwentów studiów pierwszego stopnia. Pozostałych badanych uznaliśmy za osoby, które uzyskały dyplom magistra. Zastosowanie tego rozwiązania pozwoliło na dobre przybliżenie podziału według stopnia ukończonych studiów. W grupie osób traktowanych dalej jako osoby z tytułami magistrów blisko 86% to faktyczni absolwenci studiów drugiego stopnia lub jednolitych magisterskich, a faktyczni absolwenci studiów pierwszego stopnia stanowią blisko 95% osób uznawanych w dalszych analizach za licencjatów. Oznacza to, że przedstawione dalej wyniki mogą nieco odbiegać od rzeczywistości, jednak bez znaczącego wpływu na ogólne wnioski.

Tabela 4.2.1. Rozkład liczebności roku urodzenia w zbiorowościach wyznaczonych ze względu na stopień ukończonych studiów

rok studiów	1981 lub wcześniej	1982	1983	1984	1985	1986	1987
I stopień	113	25	42	65	139	109	7
II stopień i jednolite mgr	508	257	443	277	13	2	0

źródło: USOS

Poniższe analizy odnoszą się do trzech form zatrudnienia, w niniejszym tekście określanych jako:

- etat,
- zlecenie,
- samozatrudnienie.

Kategorie te zostały ustalone na podstawie kodów tytułu ubezpieczenia stosowanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Przez osobę wykonującą pracę etatową będziemy rozumieć pracownika wykonującego pracę najemną o stałym charakterze, np. na podstawie różnych typów umów o pracę, osobę przebywającą na urlopie wychowawczym itp. Nie rozróżniamy przy tym umów zawartych na czas określony i nieokreślony. Uważamy ten formalny podział za nietrafny przy określaniu stabilności zatrudnienia. Umowy na czas określony mogą być zawierane zarówno na jeden miesiąc, jak i na np. na trzy lata, zaś umowę na czas nieokreślony można niejednokrotnie skutecznie wypowiedzieć niemal natychmiast¹¹. W niniejszym badaniu stabilność zatrudnienia określamy bezpośrednio, na podstawie realnej długości zatrudnienia oraz liczby pracodawców.

Przez osobę pracującą na zlecenie będziemy rozumieć osobę wykonującą pracę o niestałym charakterze, np. na podstawie umowy-zlecenia, umowy agencyjnej itp. Do tej kategorii nie zaliczają się osoby pracujące na umowy o dzieło, gdyż od tych umów nie są odprowadzane składki do ZUS, a zatem takie

¹¹ Wypowiedzenie w tej sytuacji następuje z zachowaniem okresu wypowiedzenia, który wynosi odpowiednio: 2 tygodnie, jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 6 miesięcy; 1 miesiąc, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 6 miesięcy; 3 miesiące, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 3 lata.

osoby nie figurują w jego rejestrach.

Przez osobę samozatrudnioną rozumiemy osobę odprowadzającą składki na podstawie własnej działalności gospodarczej.

Badanie dotyczy losów zawodowych absolwentów z dwóch roczników – 2007 i 2008 – w okresie od stycznia 2007 do grudnia 2011 r. Oznacza to, że przez pierwsze dwa lata nie wszyscy badani byli już absolwentami UW. Dlatego w analizach należy odróżnić dwa okresy: od stycznia 2007 do grudnia 2008 r. i od stycznia 2009 do grudnia 2011 r. Dynamika zjawisk obserwowanych w pierwszym okresie jest powiązana również z dynamiką kończenia studiów przez badanych – rozpoczęciem funkcjonowania na rynku pracy jako absolwenci.

Przedstawiamy poniżej informację o typowych i nietypowych ścieżkach zawodowych absolwentów UW.

4.2.1. Dynamika zatrudnienia

Poniższe analizy odnoszą się do trzech form zatrudnienia, w niniejszym tekście określanymi jako:

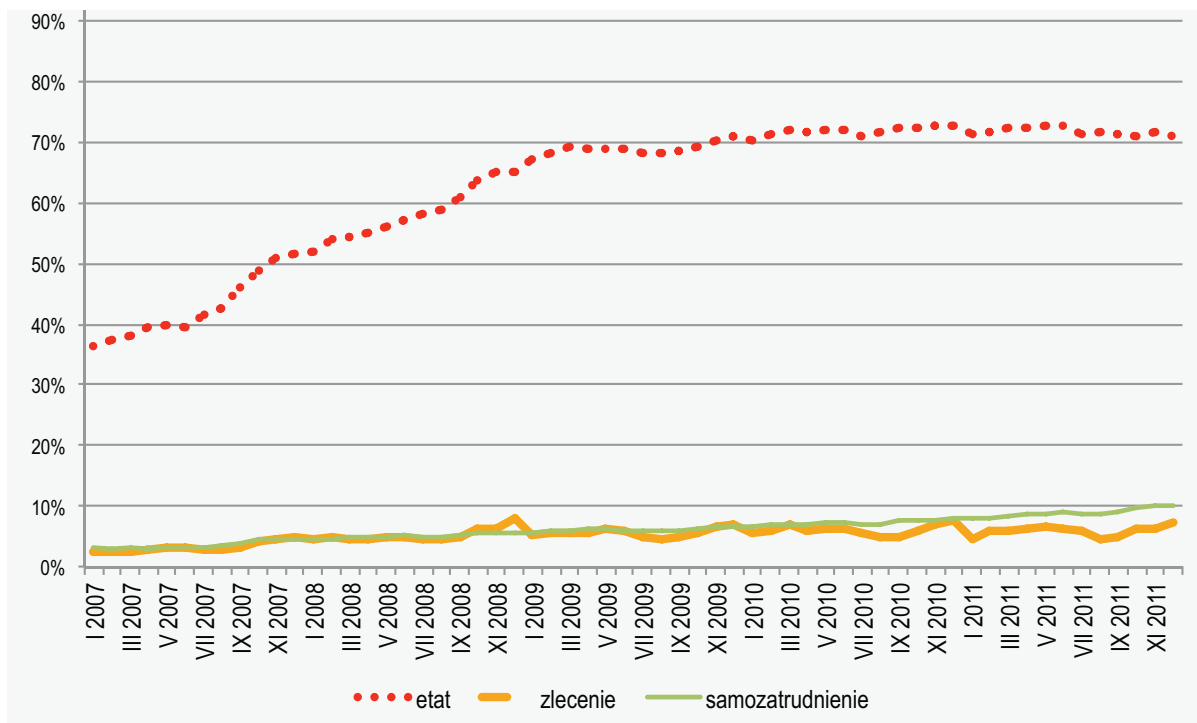
- etat,
- zlecenie,
- samozatrudnienie.

Analizy dotyczą dwóch grup:

- absolwentów studiów pierwszego stopnia,
- absolwentów studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich.

4.2.1.1. Osoby z tytułem magistra

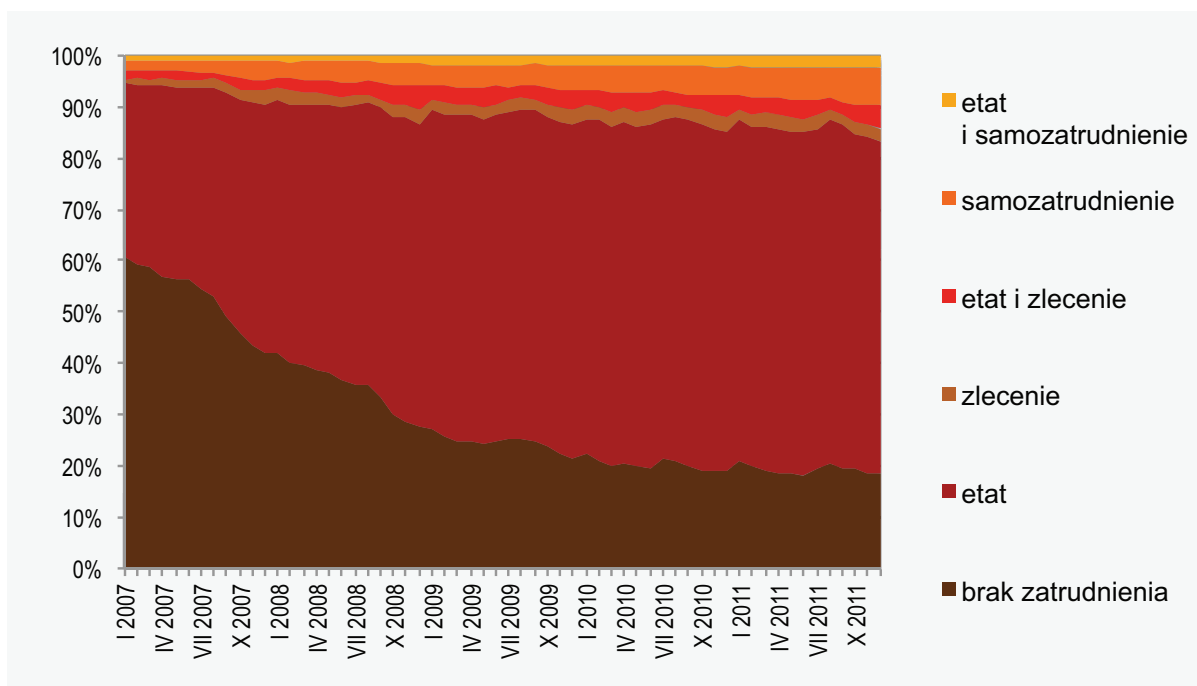
Rysunek 4.2.1. Odsetek badanych z tytułem magistra zatrudnionych na etat, w ramach umów zleceń oraz samozatrudnionych.

Na powyższym wykresie przedstawione są odsetki badanych z tytułem magistra w różnych formach zatrudnienia w poszczególnych miesiącach. Przez cały okres objęty badaniem najbardziej typową formą zatrudnienia było zatrudnienie na etat, zaś odsetki osób zatrudnionych na zlecenie i samozatrudnionych są zbliżone i wyraźnie mniejsze niż odsetki zatrudnionych na etat.

W pierwszej części okresu badania (tj. w 2007 i 2008 r.) odsetek osób zatrudnionych na etat wyraźnie wzrastał, stabilizując się w drugiej części okresu badania (I 2009 – XII 2011). Wynika to z faktu, że w pierwszym okresie badani uzyskiwali tytuł magistra, co nie pozostaje bez wpływu na ich sytuację na rynku pracy. Odsetek osób pracujących na zlecenie i samozatrudnionych nieznacznie wzrastał przez cały okres objęty badaniem.

Rysunek 4.2.2. Badani z tytułem magistra wg osobistej sytuacji na rynku pracy w kolejnych miesiącach

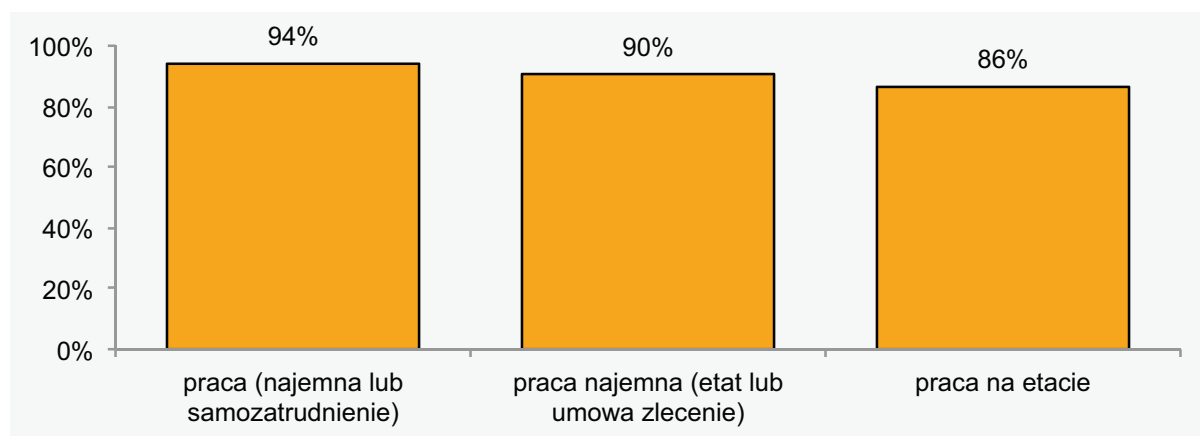

W pojedynczym miesiącu pojedynczy badany mógł być zatrudniony według kilku różnych form. Powyższy wykres przedstawia odsetki osób zatrudnionych dla różnych kombinacji łączenia form zatrudnienia. W całym okresie badania nie pojawiła się ani razu osoba będąca jednocześnie zatrudniona na zlecenie i samozatrudniona, a łączenie etatu z innymi formami zatrudnienia jest rzadkie. Generalnie rzecz biorąc, podejmowanie pracy wyłącznie na etat jest zdecydowanie najbardziej typową formą zatrudnienia. Nie jest zatem prawdą, że zlecenia wypierają umowy etatowe. Uzyskane wyniki każą odrzucić hipotezę o powszechności tzw. umów śmieciowych wśród absolwentów UW. Może to wynikać ze specyfiki warszawskiego rynku pracy, znaczenia ukończenia prestiżowej uczelni lub przecenienia powszechności zjawiska wspomnianych umów śmieciowych.

Odsetek niepracujących badanych spada w pierwszym okresie badania o połowę. Wiąże się to głównie z uzyskiwaniem przez nich zatrudnienia na etat. W ostatnich trzech latach objętych badaniem (2009-2011) przeciętny procent absolwentów UW posiadających zatrudnienie był równy 79%¹².

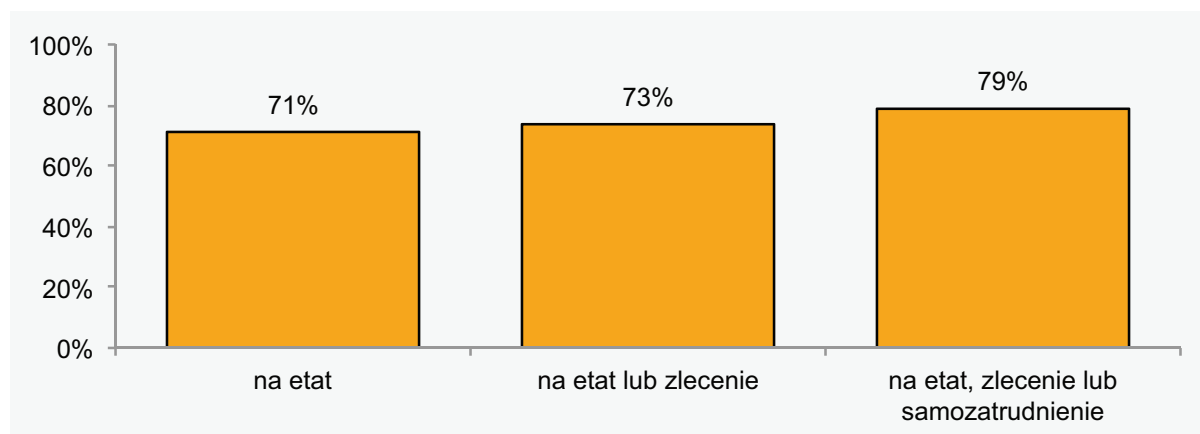
12 Według danych GUS (BAEL) w analogicznym okresie wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek osób pracujących wynosił 76%. Należy podkreślić, że bezpośrednie porównywanie tych dwóch wielkości jest niewskazane ze względu na różnice w przyjmowanych definicjach i metodach zbierania danych.

Rysunek 4.2.3. Odsetek badanych z tytułem magistra, którzy w latach 2009–2011 mieli doświadczenie pracy, pracy najemnej, pracy na etacie

Zdecydowana większość (86%) absolwentów z tytułem magistra pracowała etatowo po ukończeniu studiów przynajmniej przez jeden miesiąc. Jedynie 10% badanych nie pracowało w tym okresie ani na etat, ani na zlecenie. Zaledwie 6% badanych w tym okresie nie odprowadziło do ZUS żadnej składki z tytułu pracy. Oznacza to powszechne doświadczenie pracy wśród absolwentów badanej uczelni. Wyniki o samym fakcie podjęcia pracy muszą być uzupełnione informacją o czasie trwania zatrudnienia.

Rysunek 4.2.4. Odsetek miesięcy z lat 2009–2011 przepracowanych przez badanych z tytułem magistra w ramach etatu, etatu lub zlecenia oraz etatu, zlecenia lub samozatrudnienia

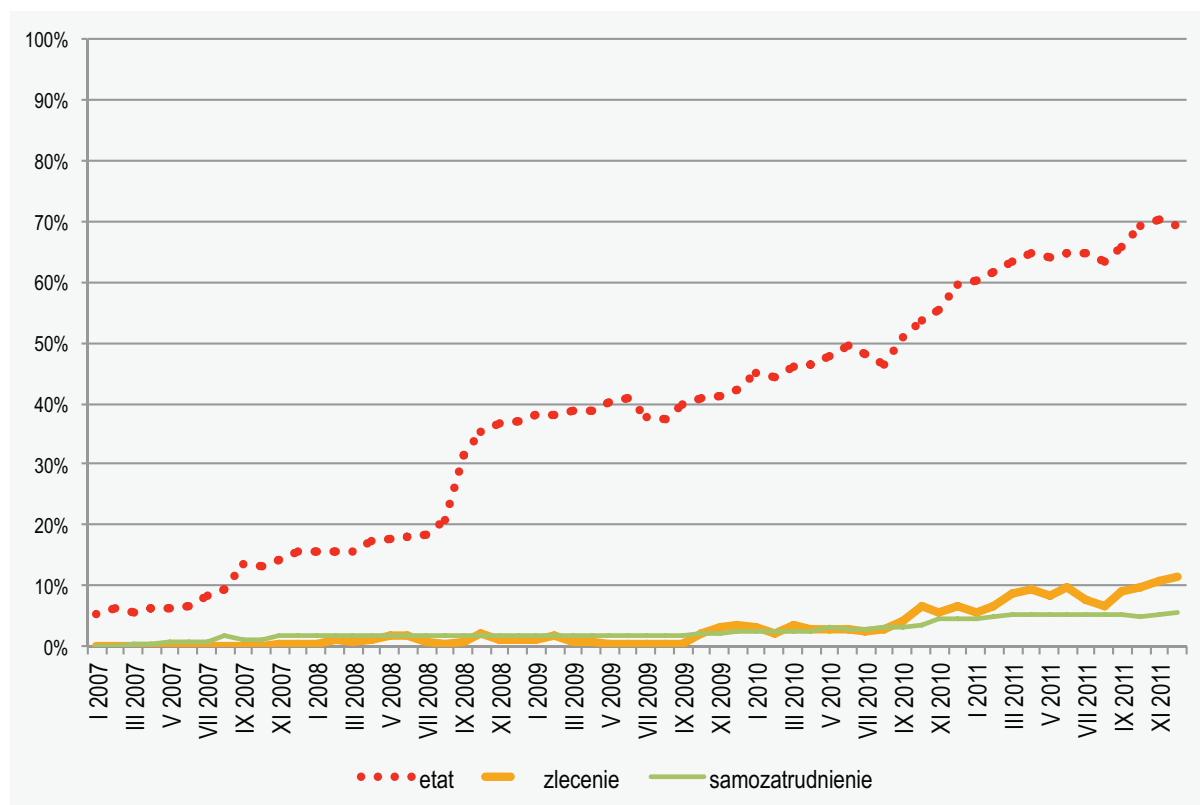
W ciągu trzech ostatnich lat badania absolwenci przepracowali średnio 71% miesięcy na etat. Średni odsetek miesięcy, w których badani wykonywali pracę najemną (etat lub zlecenie), jest jedynie o 2 p.p. większy. Badani w tym okresie przepracowali w jakiegokolwiek formie zatrudnienia średnio 79% miesięcy. Oznacza to znaczny poziom stabilności etatowej formy zatrudnienia absolwentów UW w pierwszych latach po ukończeniu studiów. O stabilności pracy świadczy liczba pracodawców, analizowana w dalszej części raportu.

Należy podkreślić, że jest to dolna granica oszacowań. Część osób pracujących nie jest rejestrowana w bazach ZUS (np. osoby pracujące na umowy o dzieło, osoby do 26 roku życia studiujące i pracujące

na umowy-zlecenia, osoby ubezpieczone w KRUS). Poza tym uzyskana próbka danych nie pozwala na uwzględnienie zmniejszania podstawy procentowania w wyniku wymierania badanej populacji.

4.2.1.2. Osoby z tytułem licencjata

Rysunek 4.2.5. Odsetek badanych z tytułem licencjata zatrudnionych na etat, w ramach umów zleceń oraz samozatrudnionych

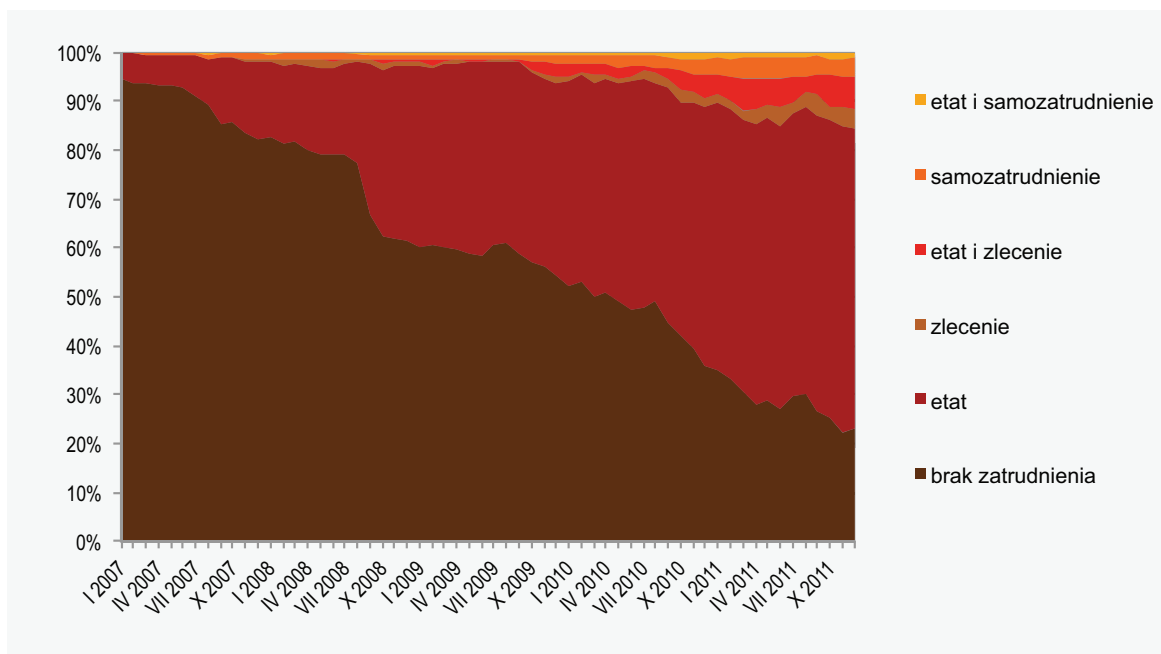

Na powyższym wykresie przedstawiono odsetki badanych z tytułem licencjata w różnych formach zatrudnienia w poszczególnych miesiącach. Podobnie jak w przypadku badanych z tytułem magistra, najwięcej osób było zatrudnionych na etat, zaś odsetki osób zatrudnionych na zlecenie i samozatrudnionych są zbliżone. Przez cały okres badania odsetek osób zatrudnionych na etat systematycznie wzrastał od 5% na początku badania do 70% na jego końcu.

Na szczególną uwagę zasługują zmiany poziomów zatrudnienia w okresach wakacyjnych. Jest to okres zmiany miejsca pracy. Konsekwencje tego zjawiska w postaci krótkookresowych spadków poziomu zatrudnienia obserwujemy w latach 2009, 2010 i 2011. Nie dotyczy to jednak poprzednich dwóch lat – okresu kończenia studiów przez badanych absolwentów. W tych latach obserwujemy przyrost odsetka zatrudnionych na etat, szczególnie gwałtowny latem 2008 r. Jest to związane z tym, że w okresie letnim liczba bronionych prac licencjackich jest największa, a co za tym idzie, duża liczba badanych ukończyła studia z tytułem licencjata i rozpoczęła funkcjonowanie na rynku pracy jako absolwenci. Co więcej, przedstawione wyniki mogą wskazywać na to, że absolwenci uzyskiwali pracę etatową w bardzo krótkim okresie od ukończenia studiów. W analogicznym okresie roku 2007 wzrost ten okazał się niższy

w związku z prawie dwukrotnie mniejszą liczbą absolwentów kończących w tym roku studia pierwszego stopnia.

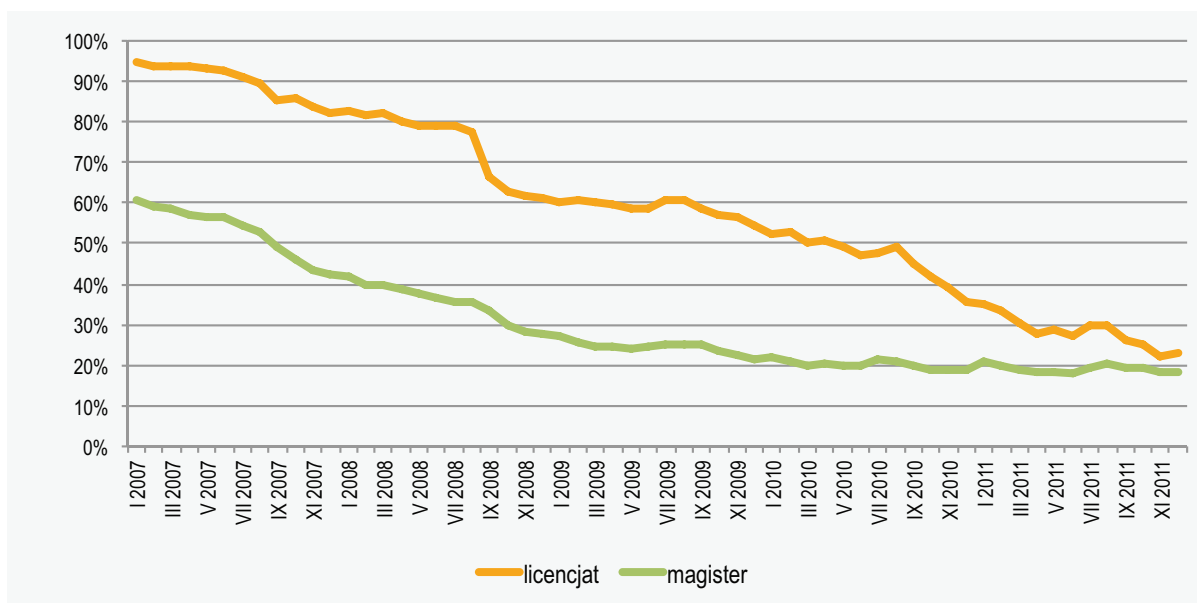
Rysunek 4.2.6. Odsetek badanych z tytułem licencjata wg osobistej sytuacji na rynku pracy w kolejnych miesiącach

Powyższy wykres przedstawia odsetki badanych z tytułem licencjata pracujących według różnych kombinacji łączenia form zatrudnienia. Podobnie jak w przypadku osób z tytułem magistra, w całym okresie badania nie pojawiła się ani razu osoba będąca jednocześnie zatrudniona na zlecenie i samozatrudniona.

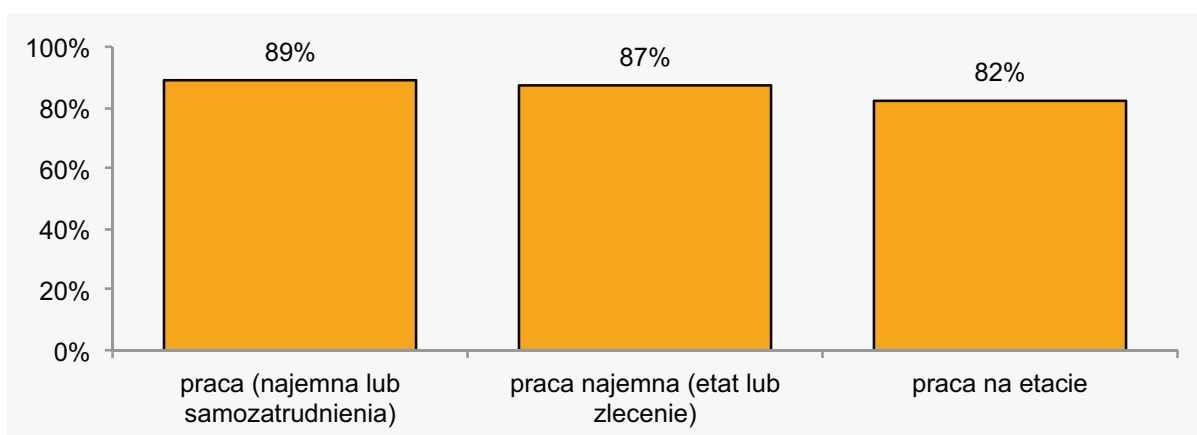
Odsetek niepracujących badanych spada systematycznie przez cały okres badania. Wiąże się to głównie z uzyskiwaniem przez nich zatrudnienia na etat.

Rysunek 4.2.7. Odsetek badanych niezatrudnionych w kolejnych miesiącach wg stopnia studiów

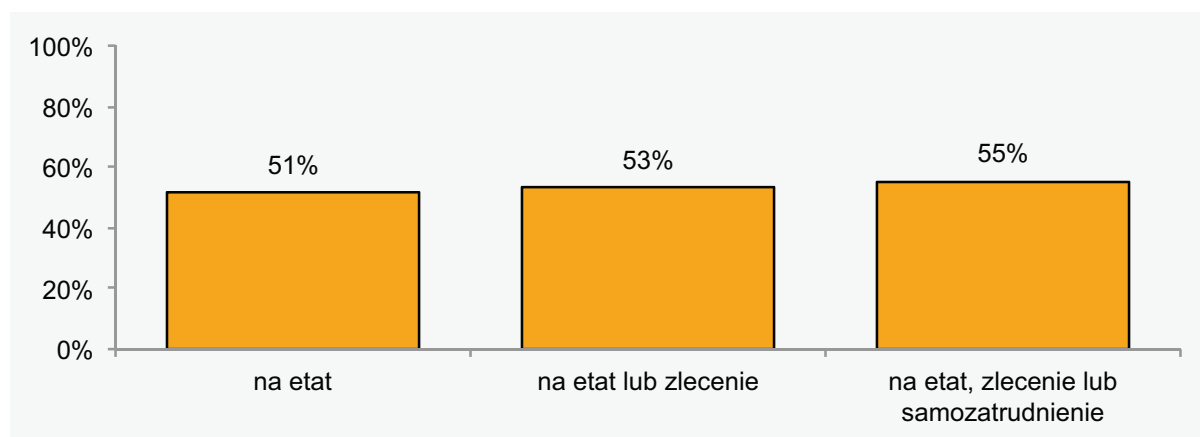
Powyższy wykres przedstawia odsetki niepracujących osób z tytułem licencjata oraz z tytułem magistra. Odsetek ten spadał w obu badanych grupach. Przez cały okres badania odsetek osób niepracujących był większy w przypadku absolwentów studiów pierwszego stopnia niż w przypadku osób z tytułem magistra, jednak różnica ta systematycznie malała. W końcowym okresie badania odsetki osób niepracujących w obu grupach były zbliżone.

Rysunek 4.2.8. Odsetek badanych z tytułem licencjata, którzy w latach 2009–2011 mieli doświadczenie pracy, pracy najemnej, pracy na etacie

Zdecydowana większość (82%) absolwentów z tytułem licencjata pracowała etatowo po ukończeniu studiów przynajmniej przez jeden miesiąc. Odsetek absolwentów studiów pierwszego stopnia mających po studiach doświadczenie pracy najemnej (etat lub zlecenie) wynosił 87%, zaś mających doświadczenie dowolnej pracy (najemnej bądź w ramach samozatrudnienia) – 89% absolwentów. Odsetki te są niewiele mniejsze od analogicznych dla absolwentów studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich.

Rysunek 4.2.9. Odsetek miesięcy z lat 2009–2011 przepracowanych przez badanych z tytułem licencjata w ramach etatu, etatu lub zlecenia oraz etatu, zlecenia lub samozatrudnienia

W ciągu trzech ostatnich lat badania absolwenci studiów licencjackich przepracowali średnio 51% miesięcy na etat. Średni odsetek miesięcy, w których badani wykonywali pracę najemną (etat lub zlecenie), jest jedynie o 2 p.p. większy. Badani w tym okresie przepracowali w jakiegokolwiek formie zatrudnienia średnio 55% miesięcy. Jak widać, praca podejmowana przez licencjatów ma mniej stały charakter niż praca podejmowana przez absolwentów z tytułem magistra.

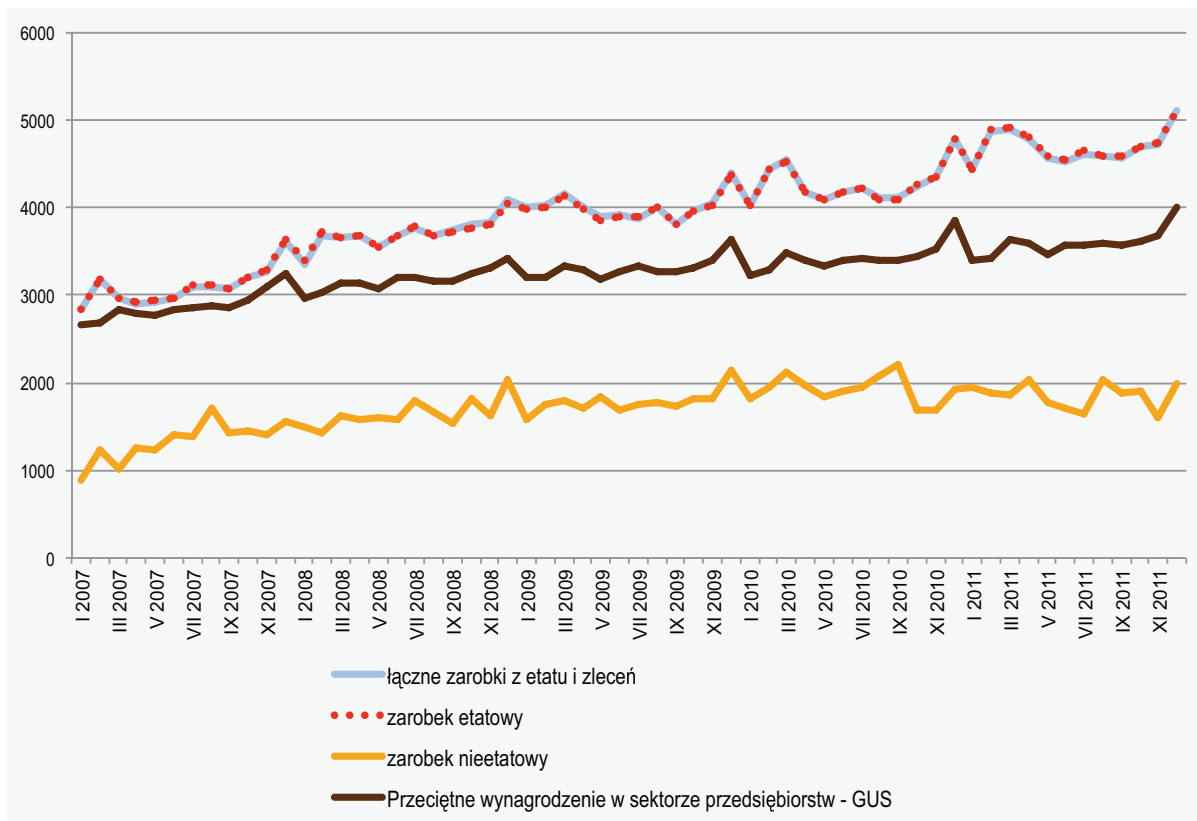
4.2.2. Dynamika zarobków

Poniższe analizy dotyczą zarobków badanych osób. Wysokość zarobków jest ustalana na podstawie wysokości podstaw składek odprowadzanych do ZUS. W związku z tym oprócz umów o dzieło (od których nie odprowadza się składek) w poniższych analizach pominięte zostaną również przychody z samozatrudnienia, od których odprowadzana jest składka o stałej wysokości.

We wszystkich poniższych analizach średnie w poszczególnych miesiącach są wyliczane wyłącznie dla osób pracujących w tym miesiącu. Należy zatem pamiętać, że dla każdego miesiąca średnia może być wyliczana dla nieco innej zbiorowości.

4.2.2.1. Osoby z tytułem magistra

Rysunek 4.2.10. Przeciętne zarobki* w kolejnych miesiącach badanych z tytułem magistra zatrudnionych na etat, w ramach umów zleceń

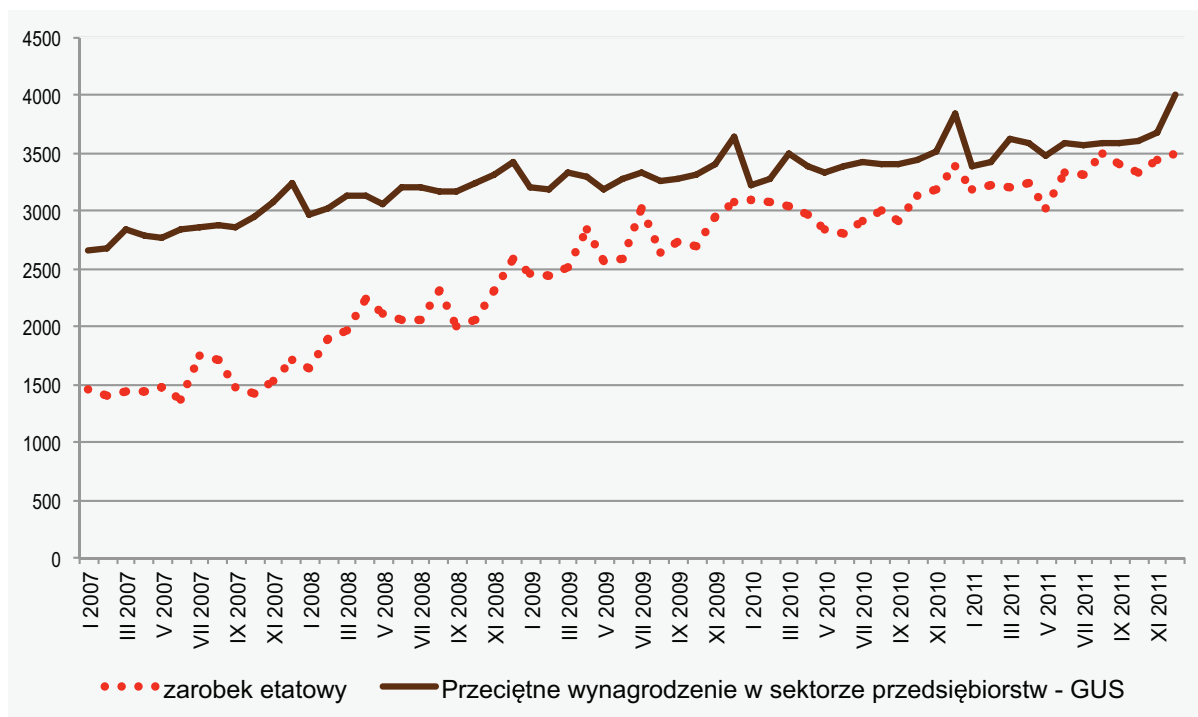

* wartości obliczone wyłącznie dla osób, które w danym miesiącu były zatrudnione

Powyższy wykres przedstawia średnie zarobki z różnych źródeł dla pracujących badanych z tytułem magistra. Dla porównania przedstawiono także przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w danym miesiącu na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego. Przez cały okres badania pracujący absolwenci studiów magisterskich UW uzyskiwali średnio zarobki powyżej średnich zarobków w sektorze przedsiębiorstw, a z czasem różnica ta zauważalnie rosła. Zwraca uwagę wyraźna zgodność dynamiki etatowych zarobków absolwentów UW i wynagrodzeń w gospodarce narodowej. Brak znaczących różnic między poziomami zarobków etatowych i łącznych zarobków z etatu i umowy zlecenia wynika z równoważenia się dwóch czynników: niższych średnio zarobków z umów zleceń (najniższa krzywa) zawieranych przez nieduży odsetek absolwentów oraz z oczywistego faktu, że łączne zarobki osób łączących pracę etatową ze zleceniem są większe od ich zarobków z samego etatu.

4.2.2.2. Osoby z tytułem licencjata

Rysunek 4.2.11. Przeciętne zarobki* w kolejnych miesiącach badanych z tytułem licencjata zatrudnionych na etat¹³

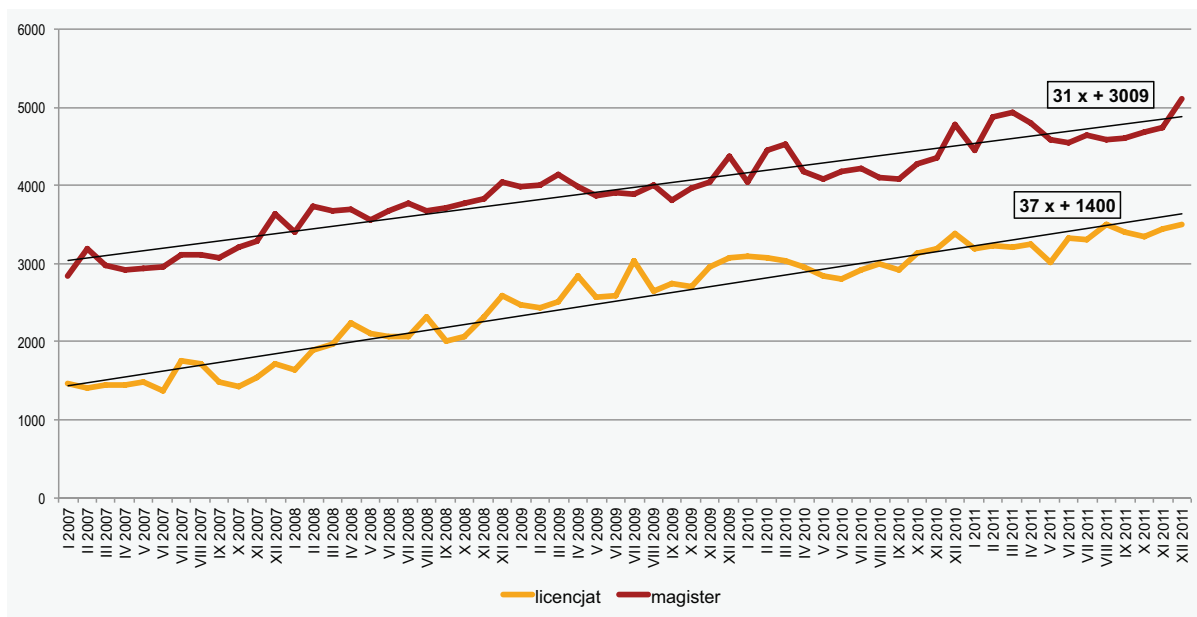

* wartości obliczone wyłącznie dla osób, które w danym miesiącu były zatrudnione

Jak widać, wynagrodzenia licencjatów z tytułu pracy etatowej przez cały okres objęty badaniem były niższe niż przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw – tym bardziej od etatowych zarobków magistrów. Pokazuje to, że rynkowa wartość pracy absolwentów studiów pierwszego stopnia jest mniejsza niż wartość pracy absolwentów studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że wzrost zarobków licencjatów jest szybszy niż przyrost zarobków w gospodarce krajowej.

13 Podajemy wyłącznie zarobki etatowe ze względu na zbyt niskie liczebności licencjatów podejmujących prace nieetatowe.

Rysunek 4.2.12. Przeciętne zarobki* w kolejnych miesiącach badanych zatrudnionych na etat wg stopnia studiów

* wartości obliczone wyłącznie dla osób, które w danym miesiącu były zatrudnione

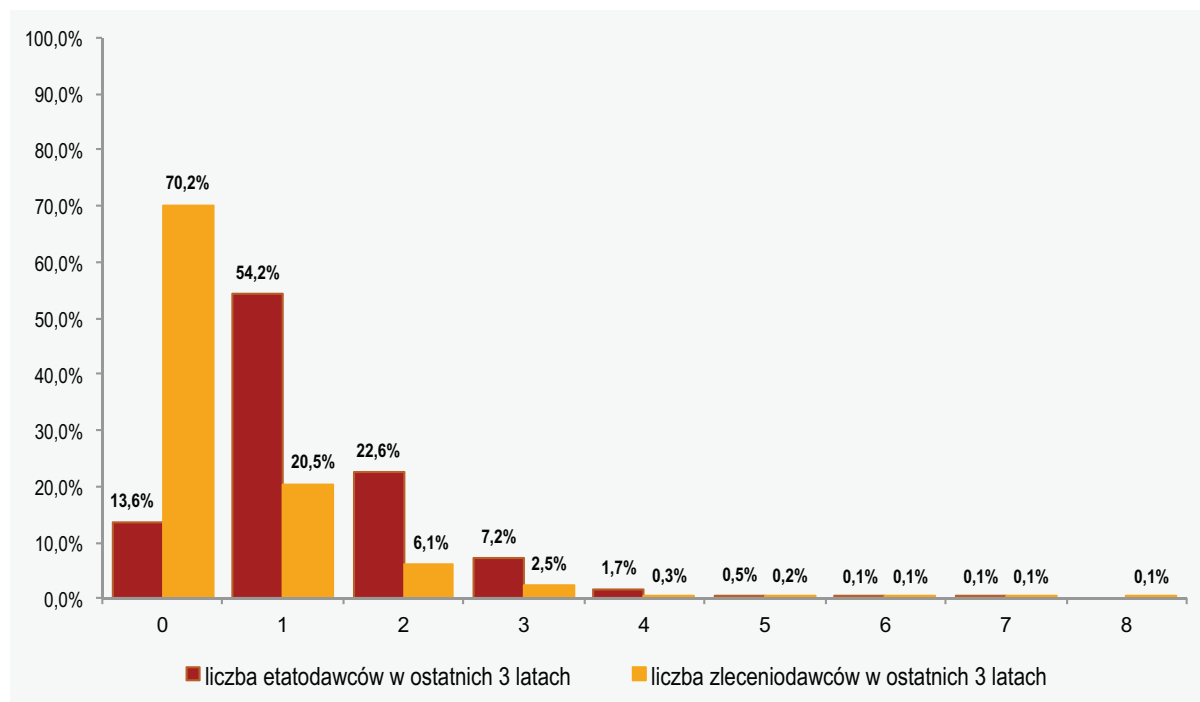
Zarobki etatowe licencjatów, wprawdzie niższe od zarobków magistrów w tym samym czasie, w badanym okresie wykazywały nieco silniejszą tendencję wzrostową. Można się spodziewać, że z czasem się zrównają.

4.2.3. Liczba pracodawców

Prezentacja wyników dotyczących liczby pracodawców pozwala na określenie poziomu stabilności zatrudnienia absolwentów. Stanowi uzupełnienie informacji o poziomie zatrudnienia i zarobkach.

4.2.3.1. Osoby z tytułem magistra

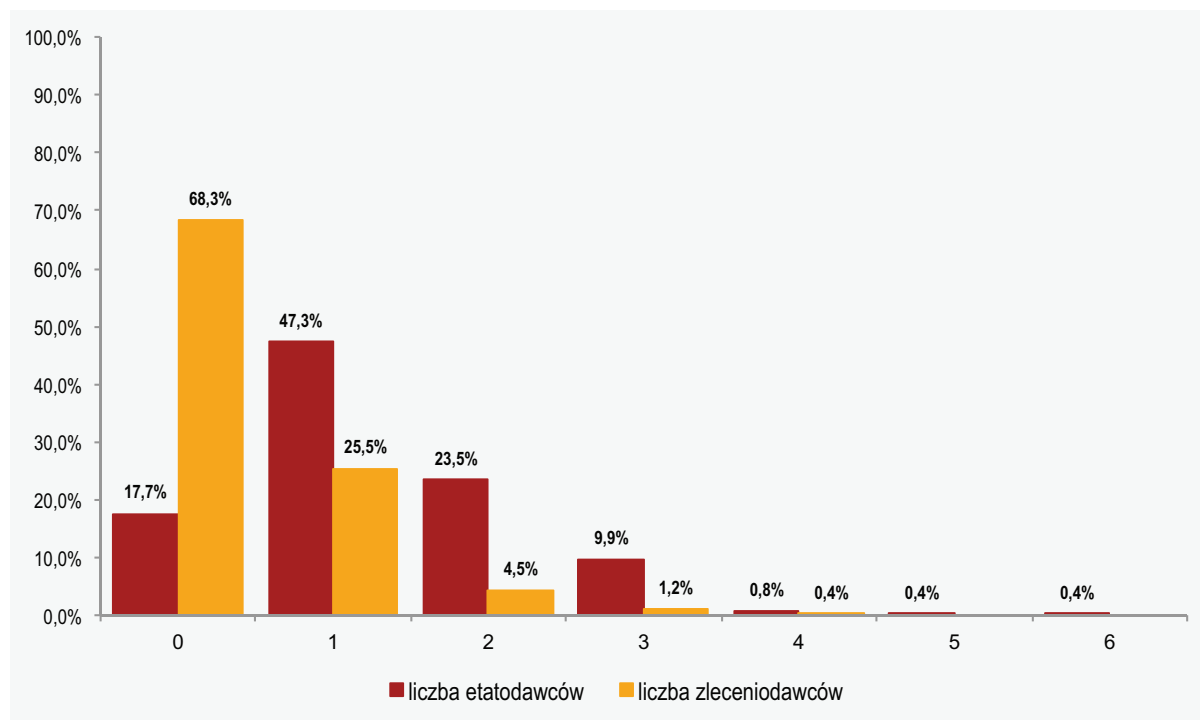
Rysunek 4.2.13. Rozkład liczby etatodawców i zleceniodawców w latach 2009–2011 wśród badanych z tytułem magistra

Jak widać, przeszło połowa absolwentów UW z tytułem magistra w ostatnich latach objętych badaniem była zatrudniona wyłącznie u jednego pracodawcy. Bardzo niewielki odsetek miał zatrudnienie u co najmniej trzech etatodawców. Wyniki te wskazują na znaczną stabilność pracy etatowej podejmowanej przez absolwentów UW z tytułem magistra. Ponadto przeszło 70% absolwentów z magisterium nie podjęło w tym okresie żadnej pracy na umowę zlecenie. Jest to zgodne z obserwacjami przedstawionymi wcześniej w tym rozdziale.

4.2.3.2. Osoby z tytułem licencjata

Rysunek 4.2.14. Rozkład liczby etatodawców i zleceniodawców w latach 2009–2011 wśród badanych z tytułem licencjata

Praca etatowa podejmowana przez licencjatów UW była niemal równie stabilna jak w przypadku absolwentów UW z tytułem magistra.

Wobec powszechnego wśród absolwentów UW z roczników 2007 i 2008 podejmowania stabilnej pracy etatowej analizy skłaniają do wniosku o braku masowego zjawiska tzw. umów śmieciowych w tej populacji.

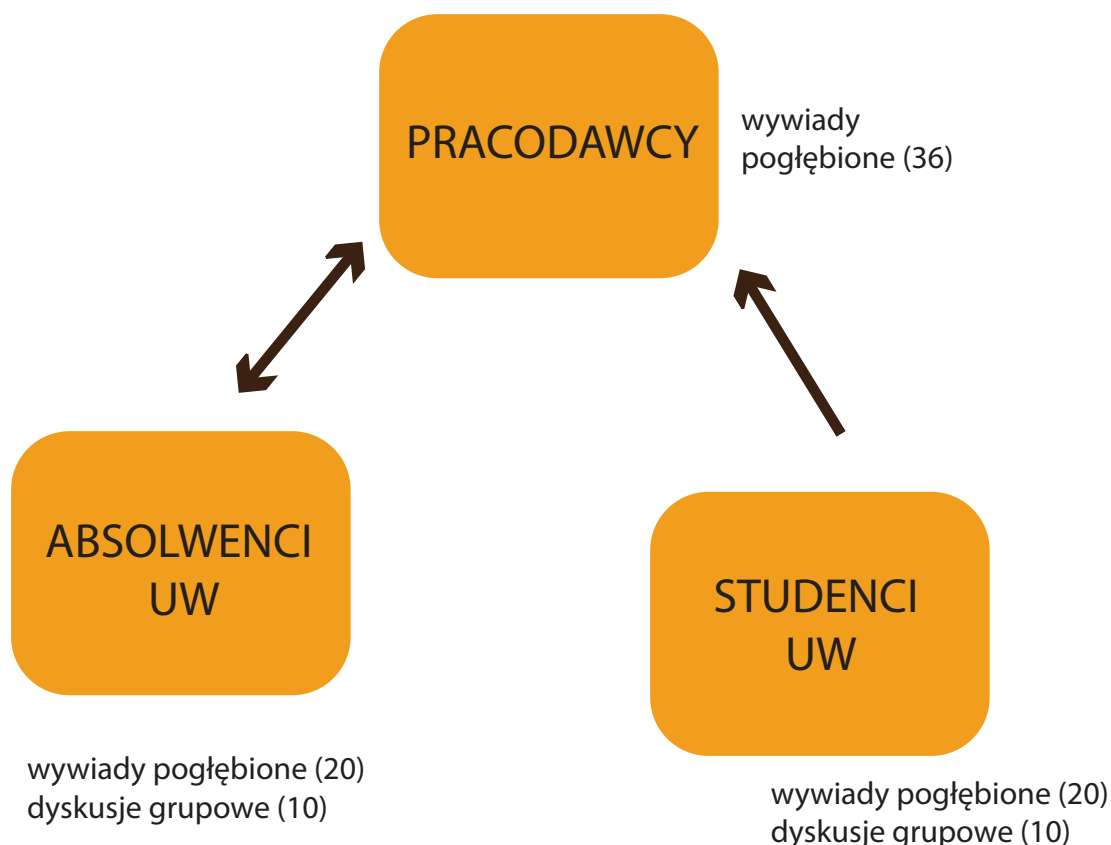
Na zakończenie przedstawionych analiz warto zwrócić uwagę na znaczne możliwości analityczne użytych danych. Warto podkreślić dużą zgodność uzyskanych wyników z informacjami ze statystyk publicznych GUS. Analizowane dane pozwoliły na precyzyjne wyznaczenie szeregu ważnych wskaźników, trudnych do uzyskania w wiarygodnej postaci z innych źródeł, np. poziomu zatrudnienia, wysokości wynagrodzeń, stabilności pracy itp. Szczególnie istotna dla badania rynku pracy jest możliwość prowadzenia analiz wybranych wielkości we wszystkich miesiącach w okresie objętym badaniem. Pozwala to na uniknięcie odchylenia wyników od rzeczywistości – związanych z sezonowością zjawisk na rynku pracy. Jakość danych, którymi dysponowaliśmy w trakcie analiz, pozwoliła podjąć w opracowaniu również tematy obciążone stereotypami i schematycznością.

5. Wzajemne oczekiwania pracodawców, studentów i absolwentów UW w świetle badań jakościowych

Badania jakościowe prowadzone w ramach projektu „Monitorowanie losów absolwentów szkół wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych ZUS” pokazało znaczne zróżnicowanie zarówno studentów, jak i absolwentów w ocenie zarówno jakości uzyskanego wykształcenia, jak i jego przydatności na rynku pracy.

Przedmiotem badania były wzajemne oczekiwania absolwentów i pracodawców oraz oczekiwania i wyobrażenia studentów dotyczące pracodawców i „dobrej pracy”.

Rysunek 5.1. Schemat badania jakościowego

5.1. Główne wnioski

Wyniki przeprowadzonych wywiadów i dyskusji grupowych można syntetycznie przedstawić, odnosząc się do postawionych w tej części projektu pytań badawczych. W dalszej części raportu zaprezentujemy rozwinięcie kilku ważniejszych kwestii szczegółowych.

5.1.1. Opinie studentów na temat obecnych studiów w kontekście przygotowania do funkcjonowania na rynku pracy i przygotowania do dalszej kariery zawodowej

Badanie pokazało, że główną osią różnicującą ocenę studiów pod kątem szans na rynku pracy jest studiowana dyscyplina. Studenci kierunków matematycznych i przyrodniczych praktycznie nie mają w czasie studiów kontaktów z rynkiem pracy, gdyż ich studia wymagają znacznego zaangażowania czasowego i wysiłku intelektualnego. Z drugiej strony jednak studenci ci nie martwią się o przyszłe zatrudnienie mając przekonanie, że praca „się znajdzie” – częściowo pokładają przy tym zaufanie w prestiżu uczelni, częściowo zaś – mają możliwości zapoznania się z ofertami pracodawców, którzy przychodzą z nimi bezpośrednio na wydziały.

Studenci kierunków społecznych i humanistycznych widzą zaletę swoich studiów w poszerzaniu horyzontów myślowych, dostarczaniu szerokiego wykształcenia ogólnego, które owocuje różnicowanymi możliwościami zdobycia pracy. Studia humanistyczne są mniej obciążające czasowo niż studia na kierunkach ścisłych, więc studenci cenią sobie możliwości zdobywania doświadczenia zawodowego równoległe ze studiowaniem. Studia i praca w ich opinii uzupełniają się wzajemnie, dając w ten sposób całkiem dobrą sytuację startową po uzyskaniu dyplomu.

Kadra nauczająca jest na ogół oceniana pozytywnie – studenci doceniają fakt, że mogą uczyć się od najlepszych w kraju specjalistów w dziedzinach, które studiują. Pojawiały się jednak w wywiadach nutki wskazujące na to, że jednym z elementów wizerunku uniwersytetu jest jego konserwatyzm i tradycyjne podejście do nauczania, które jest przeładowane teorią. Niektórzy studenci widzieli w tym zaletę, częściej jednak oceniano to jako minus studiowania na UW.

Zaangażowanie pracowników naukowych w pracę na UW było jednak oceniane rozmaicie. Studenci dostrzegają to, że dość często pracownicy UW pracują gdzieś jeszcze, prowadzą własną działalność gospodarczą i nie zawsze chcą lub mogą poświęcić się w pełni pracy na uczelni i współpracy ze studentami. Zewnętrzne zaangażowanie pracowników UW nie jest jednoznacznie negatywne – z jednej strony jest to sprawdzian wiedzy eksperckiej naukowców, która jest ceniona i szanowana. Z drugiej jednak – oznacza ono ograniczony czas i energię poświęcaną pracy ze studentami.

5.1.2. Strategie podejmowane przez studentów i absolwentów służące przygotowaniu się do wejścia na rynek pracy

Strategie przygotowywania się do wejścia na rynek pracy i podejmowane konkretne działania również są uzależnione od studiowanej dyscypliny, gdyż z nią wiąże się przede wszystkim ilość wolnego czasu, który studenci mogą przeznaczyć na kontakty z rynkiem pracy.

Wydaje się, że podjęcie działalności zawodowej lub społecznej w trakcie studiów na kierunkach humanistycznych i społecznych jest wręcz niezbędne z punktu widzenia możliwości zdobycia satysfakcjonującego zatrudnienia. Studenci są o tym przekonani i wielu z nich poszukuje zatrudnienia zgodnego

z kierunkiem kształcenia. Na drugim stopniu trudno jest dziś spotkać studenta, który nie pracuje – przynajmniej w niepełnym wymiarze czasu pracy lub na umowy zlecenia.

W przypadku kierunków ścisłych i przyrodniczych dominuje przekonanie, że wystarczająca jest dobra pozycja na studiach, wysoka średnia z tych przedmiotów, które są związane z poszukiwanym zatrudnieniem. Studenci wiedzą o tym, że niektóre wydziały uniwersyteckie – np. Wydział Fizyki i MIMUW (szczególnie Instytut Informatyki) mają tak wysoki prestiż w środowiskach biznesowych, że samo ich ukończenie daje dobry start na rynku pracy.

Obowiązkowe praktyki studenckie nie są poważnie traktowane jako istotny element kształcenia – moment zapoznania się z rynkiem pracy. Wypowiedzi na temat praktyk bardzo rzadko pojawiały się w wywiadach spontanicznie – trzeba było specjalnie dopytywać respondentów o ich ocenę. Może to świadczyć o niedostatecznym dopasowaniu oferty praktyk do potrzeb studentów i do tego, jak wyobrażają sobie swoje wejście na rynek pracy.

Absolwenci dostrzegają, że podjęcie jakiegokolwiek pracy podczas studiów – nawet tej w ramach praktyk obowiązkowych – jest bardzo ważne z punktu widzenia przyszłego zatrudnienia, ponieważ młody człowiek dowiaduje się w ten sposób, jakie są oczekiwania pracodawców, co jest naprawdę ważne i na co należy zwracać uwagę zarówno podczas rozmów kwalifikacyjnych, jak i później, gdy wykonuje się już pracę na konkretnym stanowisku. Nie ma innego sposobu zdobycia tej wiedzy jak właśnie w praktyce, czyli przez podjęcie pracy.

5.1.3. Opinie absolwentów na temat odbytych studiów w kontekście przygotowania do funkcjonowania na rynku pracy i dalszej kariery

Ocena odbytych studiów zawsze ma bardzo wiele elementów pozytywnych – w końcu czas między 18 a 25 rokiem życia to jeden z najprzyjemniejszych okresów w życiu człowieka. Sami absolwenci są świadomi tego „biologiczno-społecznego” elementu studenckiego statusu. Z tego względu nawet ci absolwenci, którzy po ukończeniu studiów zupełnie stracili kontakt ze studiowaną dziedziną i rozpoczęli pracę w innej branży, mają tendencję do pozytywnego oceniania samych studiów.

Z drugiej strony fakt, że w wielu dziedzinach już w trakcie studiów można podjąć pełnoetatową pracę związaną ze studiowanym kierunkiem – tak się zdarza dość często w przypadku filologów i w przypadku absolwentów nauk społecznych – wskazuje, że być może pięcioletnie studia w tej dziedzinie są niepotrzebne, że jest to zwykła strata czasu i pieniędzy podatników. Dobrą ilustracją tej sytuacji jest następująca wypowiedź jednej z absolwentek kierunków społecznych:

– Teraz bym się zastanowiła czybym w ogóle na studia poszła (...) bo studia to nie zawód, a ja szukałam zawodu.

– Moderator: Czyli poszłabyś do pracy od razu i zbierała doświadczenie w pracy?

– Z dzisiejszej perspektywy tak, ale wiem, że wtedy nie byłam osobą, która była przygotowana psychicznie do pracy tak. Najchętniej to by się przedłużyło tą młodość, a przedłużenie jej o pięć lat i prawo niedecydowania o sobie. Rodzice mnie utrzymują, było bardzo fajnie, to mi odpowiadało (FGI_04A_SU)

Badani absolwenci i studenci – szczególnie ci z kierunków humanistycznych i społecznych – porównywali czasem odbyte studia z podobnymi na Zachodzie i dostrzegali, że tam nie było tyle wolnego czasu. Wydaje się więc, że czas studiów można byłoby wykorzystać bardziej efektywnie – np. na praktyczne przygotowanie zawodowe.

Niewątpliwą zaletą studiów na Uniwersytecie jest to, że pozwalają one na kontakty z różnymi, bardzo różnorodnymi ludźmi. Nabyte przy okazji studiowania umiejętności współpracy z takim różnorodnym środowiskiem procentują potem w działalności zawodowej.

(...) to przede wszystkim uczy właśnie (...) takiej obserwacji i obcowania z ludźmi, którzy myślą zupełnie inaczej. I tych ludzi podczas studiów, i ten krąg się poszerza, i to oddziałuje właśnie na człowieka. Staje się jakoś po prostu pełniejszy, pełniejszym obywatelem się staje. Otwartym na innych, otwarty na dialog, właśnie takie rzeczy, to jest takiej starej daty profesor, albo nie wiem są ludzie spotkani podczas badań, albo ludzie w spotkaniu gdzieś tam na wykładach (FGI_04A_SU)

5.1.4. Cele absolwentów na rynku pracy i opinie na temat szans ich osiągnięcia

Najważniejszym celem, który stawiają sobie absolwenci w kontekście wyjścia na rynek pracy, jest na ogół zdobycie zatrudnienia zgodnego z wykształceniem. Nie zawsze jednak jest jasne, co to sformułowanie oznacza – osoby, które kończą kulturoznawstwo, nie zostają przecież „kulturoznawcami” – może z wyjątkiem tych, którzy zostają pracować na uczelni. Podobnie rzecz wygląda z absolwentami kierunków ścisłych: po ukończeniu matematyki i fizyki często pracują np. jako programiści, nie mając wątpliwości, że jest to praca zgodna z uzyskanym wykształceniem.

Zarówno studenci, jak i absolwenci biorący udział w badaniu na ogół optymistycznie podchodzili do swoich szans na rynku pracy. Zapewne daje tu o sobie znać opisywana w raporcie specyficzna sytuacja rynku warszawskiego. Wielu absolwentów wręcz mówiło, że nie znają osób, które bardzo długo poszukiwałyby pracy po ukończeniu studiów – ewentualne znane im przypadki osób długo niepodjęających pracy po ukończeniu studiów to kobiety, które urodziły dzieci.

Deklarowanym celem, czy też może raczej marzeniem, części studentów i absolwentów UW jest kariera naukowa¹. Szanse jej podjęcia są jednak oceniane raczej sceptycznie. Co prawda bowiem istnieje dość szeroka dostępność studiów doktoranckich, ale zdobycie po nich zatrudnienia na uczelni oceniane jest raczej jako problematyczne. Wydaje się przy tym, że studia doktoranckie zaczęły odgrywać taką rolę jak kiedyś studia wyższe – czegoś nieco bardziej elitarnego. Status doktoranta jest bardzo wygodny z punktu widzenia młodego człowieka – m.in. daje wspomnianą w raporcie elastyczność: pozwala na podjęcie – bez narażania się na utratę pozycji czy statusu społecznego – tymczasowej pracy poniżej kwalifikacji, bo ciągle jest się studentem. Z drugiej strony studia doktoranckie są przedłużeniem tymczasowego funkcjonowania – można wykonywać prace na umowy o dzieło, które mają niższą wartość niż np. umowy etatowe, nie nabywa się uprawnień emerytalnych itp. O tych problemach wspominała jednak tylko jedna respondentka w wywiadzie. Dla większości status doktoranta jest bardzo atrakcyjny

¹ Jak bardzo rozpowszechnione jest wśród absolwentów stawianie sobie takiego celu – można byłoby zbadać jedynie technikami ilościowymi. W prowadzonych w ramach tego projektu wywiadach deklaracje takie składano dosyć często, w szczególności w grupie tych absolwentów, którzy byli na studiach doktoranckich. Wśród respondentów byli także studenci bardzo zaangażowani w zdobywanie wiedzy i wyraźnie zainteresowani studiowanym kierunkiem. Oni także interesowali się możliwością rozpoczęcia kariery naukowej, niektórzy rozważali wyjazd za granicę w tym celu. Na podstawie badań jakościowych nie jesteśmy jednak w stanie powiedzieć, na ile znacząca jest to grupa.

i postrzegany jako poprawiający szanse na rynku – nawet jeśli nie będzie się kontynuować kariery naukowej.

5.1.5. Uwarunkowania satysfakcji absolwentów na rynku pracy

Czynników decydujących o satysfakcji na rynku pracy jest bardzo wiele i są one w znacznej mierze zależne od indywidualnych cech i indywidualnych celów stawianych sobie przez poszczególne osoby. Warto jednak zauważyć, że w wywiadach z absolwentami i studentami praktycznie nie pojawiał się spontanicznie wysoki status materialny. Być może jest to związane z pewnym tabu kulturowym – w środowisku inteligentnym (a do takiego należą lub przynajmniej aspirują studenci i absolwenci UW) nie wypada dążyć „do posiadania kasy”, w niektórych środowiskach o pieniądzu po prostu się nie rozmawia.

Jednak brak tematu finansowego w wywiadach (zagadnienia te się pojawiały, ale tylko wówczas, gdy były poruszane przez moderatora) wskazuje również na wiarę absolwentów w to, że ich podstawowe potrzeby w tej dziedzinie zostaną zaspokojone – niektórzy mówili o tym wprost. Oznacza to także, że obecnie w ich domach rodzinnych nie ma poważnych problemów finansowych. Należy jednak zdawać sobie również sprawę z tego, że w badaniu uczestniczyli ludzie bardzo młodzi. Jeśli mieli już rodziny, to najczęściej były one dwuosobowe. W bardzo nielicznych pojawiło się właśnie pierwsze dziecko, było jednak jeszcze bardzo małe. Nieobecność problematyki zarabiania na własne utrzymanie była więc spowodowana specyficzną sytuacją badanych absolwentów.

Satysfakcja absolwentów z pozycji osiągniętej na rynku pracy zależy w znacznym stopniu od formułowanych oczekiwań, a oczekuje się głównie tego, że praca będzie zgodna z wykształceniem i „ciekawa”. Szeroki wachlarz zawodów „zgodnych z wykształceniem” o charakterze humanistycznym lub społecznym powoduje, że absolwenci, wbrew rozpowszechnionym – zwłaszcza w mediach – opiniom, mają spore szanse na znalezienie odpowiadającego im zatrudnienia.

Nie znaczy to naturalnie, że nie ma żadnych kłopotów. Rozpowszechniona praktyka „sieciowego” poszukiwania pracy (czyli korzystania z polecenia znajomych, kolegów, rodziny i współpracowników) powoduje, że osobom spoza „sieci” jest trudniej znaleźć odpowiadające im zatrudnienie. Przeprowadzone badania wskazują, że uniwersytet z sukcesem spełnia rolę środowiskotwórczą i również w takim sensie pomaga swoim studentom i absolwentom w osiągnięciu odpowiedniej pozycji na rynku pracy.

5.1.6. Pożądane cechy absolwentów szkół wyższych oraz działania uczelni służące przygotowaniu studentów do podjęcia zatrudnienia w świetle opinii pracodawców

Badanie pracodawców przyniosło informację o różnych politykach kadrowych stosowanych przez firmy obecne na warszawskim rynku pracy. W raporcie zarysowane zostały główne kategorie pracodawców widziane z perspektywy tych właśnie polityk kadrowych, ujawniono również najważniejsze oczekiwania pracodawców i kryteria, którymi się kierują, wybierając kandydatów do pracy spośród absolwentów wyższych uczelni.

Badanie ujawniło także istnienie przynajmniej dwóch głównych segmentów rynku pracy, w których poszukują i znajdują zatrudnienie absolwenci UW. Nie wszyscy absolwenci podejmują wysiłek, by znaleźć się w pierwszym segmencie – rynku pracy dla młodych specjalistów, którzy już w czasie studiów mogą pochwalić się różnymi osiągnięciami zarówno naukowymi, jak i zawodowymi. Wielu absolwentów poszukuje zatrudnienia w zawodach, w których wykształcenie uniwersyteckie nie jest niezbędne. Spe-

cyfika bardzo chłonnego warszawskiego rynku pracy powoduje, że również oni mają relatywnie duże możliwości znalezienia zatrudnienia, choć jego warunki są mniej satysfakcjonujące dla pracowników.

Wśród kryteriów, którymi kierują się pracodawcy, oceniając absolwentów jako kandydatów do pracy, są przede wszystkim tzw. kryteria wejścia, czyli np. wyższe wykształcenie, w tym wykształcenie kierunkowe. Ma ono największe znaczenie w przypadku zawodów technicznych oraz w szeroko pojętym sektorze usług finansowo-ubezpieczeniowych, gdzie największe szanse mają absolwenci kierunków ekonomicznych. Warto zauważyć, że pracodawcy – zwłaszcza ci więksi – nie skreślają kandydatów po kierunkach społecznych lub humanistycznych, w przekonaniu, że posiadają oni potencjał konieczny do szybkiego nauczenia się zawodu. Co ciekawe, pracodawcy wprawdzie wskazują, że wiedza zdobyta na studiach jest potrzebna – np. studia ekonomiczne dają pewną bazę językową i narzędzia, które pozwalają łatwiej wniknąć w procedury i problemy banku, ale z pewnością do pracy w banku nie przygotowują. Pracodawcy są tego świadomi i nie oczekują, aby uniwersytet kształcił osoby „gotowe do pracy” w danej instytucji.

Większość badanych pracodawców uważała, że „przygotowanie do pracy” przez kształcenie uniwersyteckie nie jest możliwe: np. w przypadku informatyków postęp technologiczny jest zbyt szybki, aby wykładowcy mogli nadążyć za ostatnimi nowinkami – biznes w Polsce jest zazwyczaj „do przodu” w stosunku do tego, czego można się nauczyć na uniwersytecie. Z kolei przygotowanie do pracy w dziale PR, księgowości lub jakimkolwiek innym w przypadku większej firmy musiałoby uwzględniać wiele specyficznych procedur i produktów, które są rzeczywistością konkretnej korporacji. Obecność w CV informacji o ukończonych studiach, ukończony kierunek (przy czym wyraźna jest preferencja dla uczelni publicznych: Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Warszawskiej, Szkoły Głównej Handlowej), wysokie oceny czy wyróżnienia są raczej wskaźnikiem potencjału kandydata (poradził sobie na trudnych studiach – poradzi sobie też u nas) niż gwarancją wiedzy i praktycznych umiejętności.

Niektórzy pracodawcy wskazują, iż bywa tak, że to nie kształcenie uniwersyteckie odpowiada za wysoki poziom absolwentów określonych uczelni, ale mechanizmy selekcji na te studia. Trafiają tam najlepsi kandydaci, bo te uczelnie mają od lat opinię najlepszych – zatem za renomą absolwentów tych uczelni stoi w dużej mierze mechanizm konkurencyjnego doboru studentów.

„Twarde” umiejętności są konieczne w przypadku podejmowania pracy na niektórych stanowiskach i zdaniem pracodawców mogą być skutkiem kształcenia uniwersyteckiego, ale nie muszą. Przykłady to: znajomość języków obcych, umiejętność programowania w danym środowisku informatycznym, znajomość konkretnego oprogramowania analitycznego, umiejętność zmontowania filmu lub stworzenia strony internetowej.

Ta kategoria umiejętności jest najbliższa temu, o czym się mówi, wskazując, że studia nie przygotowują do pracy zawodowej. Jeśli chodzi o nauczanie języków obcych, to zarówno opinie pracodawców, jak i samych absolwentów są dość krytyczne – pomijając kierunki specjalistyczne (filologiczne), UW nie jest liderem kształcenia językowego. Jest nim SGH, które daje absolwentom dobrą znajomość dwóch języków obcych – to duża wartość dodana tej szkoły i ważny element jej wizerunku. Powszechnie powtarzane twierdzenia, iż „warto uczyć się języków obcych” czy też że „angielski to podstawa”, są bardzo bliskie prawdy – pracodawcy z dużych korporacji podkreślają, że w takich firmach pracuje się w środowisku międzynarodowym, oczekuje się zatem takiej znajomości języka, dzięki której pracownik będzie mógł w pełni uczestniczyć w codziennym życiu firmy.

W przypadku rozwoju konkretnych umiejętności zawodowych (np. pracy z SPSS – programem do statystycznej analizy danych sondażowych – lub pisania pism procesowych) pracodawcy okazali się mniej sceptyczni niż absolwenci, choć ci pierwsi również wskazywali na pewne niedociągnięcia.

W wywiadach z pracodawcami pojawiło się wiele słów krytyki pod adresem Biura Zawodowej Promocji Studentów i Absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego. Krytykę formułowali przede wszystkim ci pracodawcy, którzy próbowali za pośrednictwem tego biura dotrzeć do studentów UW ze swoimi ofertami praktyk i stażów zawodowych. W porównaniu z biurami karier innych uczelni biuro UW jawiło się jako najbardziej pasywne i mało zainteresowane współpracą z pracodawcami – szczególnie z tymi mniejszymi.

Zamiast współpracy z Biurem Zawodowej Promocji Studentów i Absolwentów UW pracodawcy często kontaktują się bezpośrednio z jednostkami dydaktycznymi kształcącymi interesujących ich specjalistów. Szczególnie często taka współpraca ma miejsce z wydziałami kształcącymi w kierunkach ścisłych i przyrodniczych, jednak coraz częściej włączane są w ten rodzaj współpracy również inne jednostki uniwersyteckie.

Bardzo efektywnym sposobem komunikowania się pracodawców ze studentami UW są specjalistyczne zajęcia dydaktyczne prowadzone przez przedstawicieli pracodawców. Takie kontakty są ważne zarówno z punktu widzenia odpowiedniego przygotowania zawodowego absolwentów, jak też z punktu widzenia pracodawców, którzy zyskują szansę przedstawienia swojej oferty zatrudnienia bardzo szerokieму gronu odbiorców. Przez takie zajęcia studenci zyskują też możliwość dokładnego zapoznania się z tym, jakiego rodzaju umiejętności, wiedzy i kwalifikacji oczekują pracodawcy od nich jako kandydatów do pracy.

5.2. Ocena podjętych studiów z perspektywy studentów i absolwentów

Kwestia oceny podjętych studiów z punktu widzenia szans zawodowych była zagadnieniem, które poruszano w wywiadach indywidualnych i dyskusjach grupowych ze wszystkimi kategoriami respondentów. Różnica pozycji na rynku pracy i związana z nią różnica perspektyw znalazła odzwierciedlenie w języku i siatce pojęciowej, którymi posługiwały się poszczególne grupy, mówiąc o rynku pracy.

5.2.7. Studenci

Badanie wyraźnie pokazało, że studenci na ogół nie wybierają kierunku studiów pod kątem przyszłego zatrudnienia, rzadko przyznają się także do ulegania presji otoczenia w tej kwestii (np. rodziców lub nauczycieli). Najchętniej mówią o realizacji własnych zainteresowań lub pasji, ewentualnie wskazują, że kierowali się tymi przedmiotami, z którymi dobrze dawali sobie radę w szkole.

Studia będące realizacją pasji i zainteresowań to rodzaj modelowej sytuacji, którą studenci uważają za właściwą. Motywacja płynąca „od wewnątrz”, od własnych zainteresowań, wydaje się najbardziej „oswojonym” kulturowo wyjaśnieniem takiego, a nie innego wyboru kierunku studiów, dlatego też taką motywację studenci wskazują najchętniej – w szczególności jeśli jest ona zgodna ze stanem faktycznym.

Nierzadko jednak zdarzają się sytuacje, że zainteresowania i talenty nie są bardzo ukierunkowane, a ewentualne pasje trudno przełożyć na kierunek studiów. Kolejnym, również chętnie wskazywanym motywem wyboru kierunku studiów są talenty ujawniające się w szkole, czyli te przedmioty, z którymi badani najlepiej dawali sobie radę, bądź z których mieli najlepsze stopnie w liceum. Zdarzało się, że tego rodzaju informacja ze szkoły miała charakter negatywny, tzn. odrzucano to, z czego stopnie były

kiepskie. Możliwość jednoczesnego ubiegania się po maturze o przyjęcie na wiele kierunków i wiele uczelni powoduje, że decyzję o wyborze kierunku studiów często odwleka się jak najdłużej. Niekiedy przyszli studenci próbują przenieść tę decyzję na „czynniki obiektywne”, czyli podjąć studia tam, gdzie się dostaną. Prawdziwe kłopoty zaczynają się wówczas, gdy dostają się na kilka kierunków – moment wyboru nadchodzi nieuchronnie. Próba przeniesienia decyzji o wyborze kierunku studiów na czynniki zewnętrzne jest jednocześnie – nieuświadomioną na ogół – próbą ucieczki od odpowiedzialności za ewentualną porażkę czy nietrafny wybór. Dzieje się tak mimo tego, że wybór kierunku studiów to nie pierwsza poważna decyzja w życiu młodego człowieka (wcześniej trzeba wybrać gimnazjum i liceum), ale na ogół pierwsza podejmowana w miarę samodzielnie.

Z przeprowadzonych wywiadów wyraźnie wynika, że młodzież bardzo często nie wie, czym się kierować przy wyborze kierunku studiów. Kwestia przyszłego zatrudnienia jest praktycznie nieobecna w rozmowach na temat motywów wyboru studiów, zwłaszcza na kierunkach humanistycznych i społecznych.

W prowadzonych w ramach tego badania wywiadach ze studentami kierunków humanistycznych i społecznych kwestia zatrudnienia tylko raz pojawiła się spontanicznie, a wymuszanie na respondentach wypowiedzi w tej kwestii okazywało się dość trudne, szczególnie jeśli byli studentami pierwszego stopnia (studiów licencjackich). Studenci kierunków ścisłych, motywując swój wybór kierunku, niekiedy odwoływali się do perspektywy zatrudnienia, choć nawet wtedy wspominali o tym raczej na marginesie, a główny nacisk kładli na zainteresowania albo na wyniesione z liceum przekonanie, w czym są „dobrzy”.

Wyniki badania wskazują, że kwestia niewielkiego zainteresowania studentów problematyką przyszłego zatrudnienia po studiach ma przynajmniej trzy przyczyny:

- 1) Właściwa młodzieży niechęć (lub nieumiejętność) do układania jakichkolwiek planów². Spontaniczność – jako przeciwieństwo uporządkowanego i zaplanowanego życia – jest ważną częścią systemu wartości młodych ludzi. Jest ona też (czasem jako „fantazja”) elementem kultury polskiej, z którego Polacy trochę się naśmiewają, ale z którego w istocie są dumni. Wszystko to sprawia, że nawet jeśli ktoś ze studentów próbuje w jakiś sposób planować swoją karierę – bardzo niechętnie się do tego przyznaje (i często bywa wówczas obiektem żartów ze strony kolegów). Najczęściej jednak takich planów po prostu się nie układa.
- 2) Drugą przyczyną jest specyficzna sytuacja studentów Uniwersytetu Warszawskiego, który w znacznej części są mieszkańcami stolicy i najbliższych jej okolic. Jest to obszar o stosunkowo niskiej na tle kraju stopie bezrobocia. W Warszawie „jakąś pracę” zawsze można znaleźć – taki pogląd pojawiał się przy okazji niemal każdej rozmowy ze studentami, bo takie jest ich codzienne doświadczenie. Pochodzenie z innych województw lub choćby spoza najbliższych okolic Warszawy sprzyjało uwzględnianiu możliwości uzyskania zatrudnienia przy podejmowaniu decyzji o kierunku studiów. Zacytowany wyżej student, który dzielił się swoimi przemyśleniami na temat tego, co może robić po studiach, pochodził z Radomia

² Do takiego wniosku skłaniają rozmowy z młodzieżą, lektura młodzieżowych forów internetowych itp. Prowadzone są także rozmaite badania dotyczące systemu wartości i aspiracji młodzieży (np. przez CBOS). Wspólną cechą tych badań jest znaczący – zbliżający się do 25% lub go przekraczający – odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć” przy pytaniach o plany na przyszłość. Niekiedy interpretuje się to w ten sposób, że młodzież „nie ma odwagi planować” np. dobrej pracy czy założenia rodziny (W. Drzeżdżon, *Badania nad wartościami młodzieży w dobie dokonujących się przemian. Konstatacje pedagogiczne*, Studia Gdańskie t. VII, s. 109. Artykuł dostępny on-line: <http://www.studiagdanskiewgsh.gda.pl/tom7/studia%20VII%20s101-112.pdf> – dostęp 25.01.2014). Brak rozważania kwestii przyszłego zatrudnienia może wynikać także z tego, że studiowanie jest wartością samą w sobie (A. Małycka, *Wartości młodzieży akademickiej. Raport z badań*, publikacja on-line <http://crealdi.pl/artykuly/wartosci-mlodziezy-akademickiej-—raport-z-badan> – dostęp 25.01.2014).

– miasta co prawda z województwa mazowieckiego, ale nienależącego do najbliższych okolic stolicy (odległość drogowa wynosi ok. 100 km).

- 3) Jest jeszcze jeden czynnik, również mający związek z zamieszkiwaniem w Warszawie – to relatywnie wysoki poziom życia rodzin, z których pochodzą badani studenci. Rodziców badanych studentów w większości przypadków stać na utrzymywanie dorosłych dzieci – w domu nie ma presji ekonomicznej na szybkie podjęcie pracy przez dzieci. Pochodzący z takich rodzin studenci nie muszą więc „na razie” myśleć o tym, co będą robić po studiach. W wielu przypadkach zapewne bywa i tak, że rodzicom wręcz zależy na jak najdłuższym „zatrzymaniu dzieci w domu”³. Wydaje się, że silniejsza presja rodzinna na „bardziej konkretne” kierunki studiów, czyli takie, po których wiadomo, że łatwiej i szybciej można znaleźć zatrudnienie, częściej zdarza się w rodzinach gorzej sytuowanych oraz w takich, w których rodzice nie mają wyższego wykształcenia.

Wynikająca z badań jakościowych hipoteza, że przyszłe zatrudnienie częściej bywa istotną motywacją dla studentów spoza Warszawy i pochodzących z rodzin o niższym statusie materialnym i wykształceniowym, wymaga weryfikacji ilościowej. Badania ilościowe byłyby też potrzebne do zbadania skali tego zjawiska, nie ulega jednak wątpliwości, że ono w jakimś zakresie występuje.

5.2.8. Absolwenci

Analizując wypowiedzi absolwentów zarówno na temat samych studiów, jak i późniejszych doświadczeń z rynkiem pracy, można było dostrzec, że stosowany przy doborze respondentów podział na kierunki humanistyczne, społeczne i matematyczno-przyrodnicze był zasadny. W przypadku powtarzania takich badań w przyszłości można ewentualnie zredukować ten podział do dwóch grup, gdyż wydaje się, że absolwenci kierunków humanistycznych i społecznych są dość podobni pod względem typów problemów na rynku pracy, z którymi się stykają. Jakościowo odmienną grupę stanowią natomiast absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych.

W przypadku absolwentów kierunków przyrodniczych wybór przedmiotu studiów na ogół był bardziej świadomy. Takie osoby zazwyczaj już w liceum (niektóre nawet wcześniej) miały w miarę ukształtowane preferencje, więc w momencie starania się o przyjęcie na studia wybierały zazwyczaj jeden lub dwa bardzo podobne do siebie kierunki studiów. Wybór kierunku był więc dość świadomy – kandydaci wiedzieli, czego mniej więcej będą się uczyli i dlaczego chcą się tego uczyć. Wiedzieli więc także – przynajmniej w ogólnych zarysach – jakiego typu kariera zawodowa czeka ich po studiach.

Inaczej sprawa przedstawia się z wieloma absolwentami nauk społecznych i humanistycznych. Wybór kierunku studiów dość często był dziełem przypadku – kandydaci na studia humanistyczne lub społeczne często ubiegali się o przyjęcie na wiele kierunków, które łączył jedynie nie-ścisły i nie-przyrodniczy charakter studiowanej dziedziny. Ostateczny wybór pozostawiali w pewnym sensie przypadkowi. Zazwyczaj nie mieli przy tym pojęcia, a przynajmniej nie myśleli o tym, gdzie mogliby po takich studiach pracować, co konkretnie chcieliby robić.

Nie wiemy, jaka była skala opisywanych zjawisk – na pewno można spotkać zarówno studentów (i absolwentów), którzy z pełną świadomością wybierają kierunki społeczne i humanistyczne, jak i takich,

3 Problematyka dorosłych dzieci, chęci „zatrzymywania dzieci w domu” jest poruszana zarówno przez publicystów, jak i naukowców zajmujących się psychologiczną stroną funkcjonowania rodziny. Zob. np. M. Zubrzycka-Nowak, *Opuścić rodzinne gniazdo* (<http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=100>). We Włoszech powstał nawet specjalny termin „bamboccini” określający dorosłe dzieci, które wciąż mieszkają razem z rodzicami.

którzy, wybierając kierunki ściśle, nie zdają sobie sprawy, co wybierają. W przeprowadzanych wywiadach jednak wskazana prawidłowość, polegająca na niższej świadomości studentów i absolwentów kierunków humanistycznych i społecznych w stosunku do ścisłych i przyrodniczych, rysuje się wyraźnie.

Widać także wspólne podejście absolwentów i studentów do wyboru kierunku studiów – to raczej zainteresowania i pasje, ewentualnie ocena własnych możliwości i kompetencji społecznych, a nie perspektywa przyszłego zatrudnienia decydują o wyborze tego czy innego kierunku. Jest to związane m.in. z tym, że studiowanie wymaga znacznego zaangażowania czasowego, emocjonalnego itp., zatem wkładanie takiego wysiłku w coś, do czego nie ma się przekonania, byłoby psychologicznie niezmiernie trudne.

5.3. Absolwenci w oczach pracodawców – dwa rynki pracy

Wizerunek absolwentów wyższych uczelni jako kandydatów do pracy i pracowników wyłania się przede wszystkim z wywiadów z pracodawcami. Wywiady prowadzono głównie z osobami odpowiedzialnymi za zarządzanie zasobami ludzkimi. W firmach związanych z techniką, technologią oraz należących do szeroko pojętego sektora finansowego dostrzegano coś w rodzaju dwóch odmiennych kategorii kandydatów do pracy będących jednocześnie absolwentami wyższych uczelni. Można nawet mówić o dwóch, niekonkurujących ze sobą, rynkach pracy dla absolwentów. Każdy z nich „przeznaczony jest” dla innej kategorii absolwentów; różniących się zarówno zasobem i rodzajem posiadanej wiedzy, jak też poziomem kreatywności, zdolnością do abstrakcyjnego myślenia i podejściem do rozwiązywania problemów.

5.3.1. Rynek dla „młodych specjalistów”

Pierwsza z tych kategorii obejmuje najczęściej absolwentów kierunków ścisłych, przyrodniczych Uniwersytetu i Politechniki (ewentualnie Polsko-Japońskiej Wyższej Szkoły Technik Komputerowych) oraz SGH, w tym samym kontekście wspomniano również o Akademii Górniczo-Hutniczej z Krakowa, ale ze względu na to, że wywiady obejmowały rynek warszawski, uczelnia ta pojawiła się tylko w pojedynczych wywiadach. Ta kategoria absolwentów jest postrzegana jako grupa młodych specjalistów w swoich dziedzinach, których traktuje się bardzo poważnie i od których pracodawca może oczekiwać prawdziwego wkładu w rozwój biznesu czy firmy, w której się ich zatrudnia. Od tych pracowników nie oczekuje się konkretnych, szczegółowych umiejętności zawodowych – oczekuje się natomiast potencjału i kreatywności, która wniesie coś nowego do firmy. Poszukiwane są w szczególności następujące cechy kandydatów do pracy należących do tej kategorii:

- Kreatywność uwidaczniająca się w wychodzeniu poza schematyczne rozwiązania wyniesione ze studiów lub wcześniejszych doświadczeń zawodowych (dobry przykład to absolwenci MI-MUW, w których przypadku trudny trening matematyczny daje olbrzymi potencjał do tworzenia nietuzinkowych, nowych rozwiązań). Kreatywnością i nieschematycznym podejściem do rozwiązywania problemów wykazują się nie wyłącznie absolwenci kierunków ścisłych – wspomniano o tych cechach również w odniesieniu do studiów ściśle humanistycznych, jak np. kulturoznawstwo w Instytucie Kultury Polskiej.
- Aktywność i inicjatywa, samodzielność i nastawienie na rozwiązywanie problemów – umiejętność wyszukania informacji, przeanalizowania ich oraz zastosowania zgromadzonej wiedzy do rozwiązania określonego zadania. Dobrym przykładem jest wypowiedź pracodawcy, który opo-

wiadał historię z rekrutacji, w trakcie której kandydaci mieli rozwiązać problem informatyczny: A. stwierdził, że nie wie, jak to zrobić, bo nie uczył się o tym na studiach; B. powiedział, że nie wie, jak to zrobić, ale wie, gdzie poszukać informacji na ten temat.

- Odpowiedzialność i umiejętność organizacji pracy – te są pochodną obciążenia pracą, z jakim zetknął się kandydat w trakcie studiów lub w liceum: trudne kierunki (matematyczno-przyrodnicze), studiowanie dwóch kierunków równoległe lub szkoła muzyczna w liceum to pośrednie dowody na to, że kandydat przywykł do ciężkiej pracy, a przede wszystkim potrafi zorganizować sobie czas.
- Umiejętność dokonywania syntezy faktów, wyciągania wniosków na podstawie różnych źródeł informacji. Z tym – według badanych pracodawców – absolwenci coraz częściej mają problemy i nad tym przede wszystkim ubolewają; absolwenci również nie byli pewni, czy studia rozwinęły ich umiejętności krytycznego myślenia; można domniemywać, że system „zakuj i zapomnij”, który obowiązuje na poziomie „kultury organizacyjnej” wytworzonej przez studentów na niektórych, masowych kierunkach uniwersyteckich, temu nie sprzyja.

Firmy niejednokrotnie specjalnie zabiegają o kandydatów do pracy zaliczających się do tej kategorii absolwentów, organizując rozmaite płatne staże i praktyki dla studentów. Bywa również tak, że pracodawcy, którym zależy na pozyskaniu najzdolniejszych studentów, porozumiewają się z uczelniami w sprawie prowadzenia tam zajęć dydaktycznych. Mają wówczas kontakt z wieloma studentami i mogą zaproponować pracę tym najzdolniejszym.

Ta kategoria absolwentów nie szuka pracy długo. Czasem w ogóle jej nie szukają – bo praca „sama ich znajduje” za pośrednictwem wspomnianych staży albo poprzez kadrę dydaktyczną uczelni. Do kategorii „młodych specjalistów” nie zaliczają się wyłącznie absolwenci nauk ścisłych – są nimi również humaniści i absolwenci nauk społecznych o szerokich horyzontach i gruntownym wykształceniu w swojej dziedzinie.

W tej kategorii absolwentów ważne jest wykształcenie kierunkowe, stopień (licencjat czy studia magisterskie), osiągnięcia o charakterze naukowym (wyrażające się np. poprzez publikacje w czasopiśmie naukowych, wystąpienia na konferencjach międzynarodowych itp.) oraz ukończone przedmioty i oceny uzyskane na egzaminach z kluczowych przedmiotów. Mniejsze znaczenie natomiast ma rodzaj doświadczenia zawodowego – choć dobrze jest, jeśli kandydat do pracy gdziekolwiek pracował (nawet jako kelner czy sprzedawca w sklepie), bo praca wyrabia pewien rodzaj odpowiedzialności, którego trudno nauczyć się w czasie studiów.

Pracodawcy zatrudniający absolwentów kierunków społecznych lub humanistycznych często zwracali uwagę na znaczenie „umiejętności miękkich”, czyli wszystkiego tego, co wykorzystuje się w pracy z ludźmi. Są to przede wszystkim:

- komunikatywność – umiejętność precyzyjnego wypowiedzenia się w sposób, który jest dostosowany do specyfiki danego audytorium; chodzi zarówno o umiejętność uczestniczenia w dyskusji, jak i zdolności prezentacyjne, których większość absolwentów uczy się dopiero w pracy;
- umiejętność współpracy, otwartość na krytykę – większość projektów, z jakimi spotykają się absolwenci, wymaga kooperacji; co ciekawe, absolwenci sami zauważają, że w trakcie studiów rzadko mieli okazję się tego nauczyć – przeważają prace indywidualne i egzaminy, w których stawia się na samodzielną, a nie zespołową pracę. Pracodawcy wskazują także na ogólniejsze

problemy z działaniem we współpracy wśród polskich pracowników – być może źródeł tego problemu należy szukać w okresie kształcenia poprzedzającym rozpoczęcie studiów;

- ogólna ogłada i kultura osobista.

Wymienione umiejętności stanowią w znacznej mierze element kapitału kulturowego wyniesionego z domu. Wydaje się jednak, że wykształcenie uniwersyteckie powinno w większym stopniu, niż to się dzieje obecnie, wyrównywać ewentualne braki tego kapitału. Istnieje wiele możliwości treningu „miękkich umiejętności” w ramach tradycyjnego kształcenia uniwersyteckiego. Tymczasem, jak pokazuje badanie, absolwenci kierunków humanistycznych i społecznych często nie zdają sobie w ogóle sprawy z tego, że idąc do pracy, korzystają z tego, czego nauczyli się w trakcie studiów.

5.3.2. Rynek dla osób z dyplomami, ale bez umiejętności

Oprócz kategorii „młodych specjalistów” jest jeszcze druga kategoria poszukujących pracy absolwentów. Są to osoby, które nie czują się specjalistami w żadnej dziedzinie – nawet w tej, którą studiowały – i nie mają „pomysłu na siebie”. Tak też są traktowane przez pracodawców. Są to bardzo często absolwenci kierunków społecznych lub humanistycznych, którzy jednocześnie nie mogą pochwalić się szczególnymi osiągnięciami w tym, co studiowali (np. publikacjami lub udziałem w jakichś poważnych przedsięwzięciach czy projektach naukowych związanych z ukończonym kierunkiem studiów). Do tej kategorii absolwentów należą ci, którzy w czasie studiów zupełnie nie myśleli o tym, co będą robić po ich ukończeniu, i nie zadbali o dostatecznie szerokie wykształcenie albo o doświadczenie zawodowe związane ze studiowaną dziedziną. Dobrą ilustracją tego typu problemów jest przypadek absolwenta filologii ukraińskiej, któremu w czasie studiów nie przyszło do głowy, że jeśli będzie chciał podjąć jakąkolwiek pracę związaną z Ukrainą, to oprócz języka ukraińskiego musi znać na dobrym poziomie również rosyjski oraz zainteresować się czymś jeszcze (np. prawem europejskim, sztuką współczesną), bo nawet praca tłumacza wymaga niekiedy specjalistycznej wiedzy w jakiejś dziedzinie.

Absolwentów należących do tej drugiej kategorii jest – zdaniem niektórych pracodawców – bardzo dużo. Dlatego zdarza się, że szukają pracy relatywnie długo i często znajdują zatrudnienie poniżej swoich formalnych kwalifikacji⁴.

Studia na kierunkach społecznych i humanistycznych są często mniej wymagające i łatwiejsze niż na kierunkach ścisłych i przyrodniczych – wiele przedmiotów można „zaliczyć”, nie mając głębokiej i gruntownej wiedzy w tej dziedzinie. Dodatkowo wykładane przedmioty są w znacznym stopniu niezależne od siebie nawzajem. W rezultacie studenci przeciętni, którzy nie interesują się specjalnie niczym, co jest w programie danego kierunku studiów, potrafią „przejsć” przez studia i otrzymać dyplom bez dużego zaangażowania w proces zdobywania wiedzy i – co za tym idzie – bez głębokiej wiedzy. Ich losy zawodowe w znacznym stopniu zależą od tego, jakiego rodzaju zatrudnienie podejmą w czasie studiów i jakie zdobędą doświadczenie. Odpowiednia praca może uzupełnić brak pogłębionej wiedzy w studiowanej dziedzinie przez dostęp do określonego środowiska społecznego i możliwość nabycia doświadczenia zawodowego, dzięki któremu taka osoba będzie funkcjonować na opisanym wyżej rynku pracy dla „młodych specjalistów”.

4 Tendencje te potwierdzają także wyniki badań ilościowych, np. Bilans Kapitału Ludzkiego (<http://bkl.parp.gov.pl>) – projekt PARP i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Częstość podejmowania pracy poniżej formalnych kwalifikacji wzrasta, gdy sytuacja na rynku pracy staje się trudniejsza (z czym mamy ostatnio do czynienia). Zjawisko to jest także wynikiem „umasowienia” wyższego wykształcenia, co w istotny sposób wpłynęło na jakość tego wykształcenia. Wspominało o tym w wywiadach wielu pracodawców.

Może być jednak tak, że znalezienie pracy zgodnej ze zdobytym (czy zdobywanym w czasie studiów) wykształceniem jest trudne – a dzieje się tak, szczególnie jeśli ktoś nie jest pasjonatem studiowanej dziedziny. Podejmuje wówczas „jakaśkolwiek” pracę, zwykle w nadziei, że jest to sytuacja tymczasowa. Jednak tego rodzaju praca nie daje dostępu do środowiska społecznego „młodych specjalistów” ani też nie pomaga w rozwoju osobowości i wszystkich tych cech intelektualnych, które nie zostały rozwinięte w trakcie studiów.

Absolwenci, którzy po studiach podjęli pracę zawodową znacznie poniżej swoich kwalifikacji formalnych i bez związku z kierunkiem kształcenia, wskazywali, że bardzo trudno później wrócić do swojego pierwotnego, zakładanego statusu zawodowego. Innymi słowy, opisana wyżej „druga kategoria” absolwentów wyższych uczelni charakteryzuje się niską elastycznością statusu społeczno-zawodowego. Wydaje się, że elastyczność statusu pierwszej kategorii jest wyższa – przynajmniej w pewnym zakresie. Jednak w przypadku pierwszej kategorii najczęściej nie zachodzi potrzeba podejmowania pracy poniżej kwalifikacji, bo ta zgodna z nimi na ogół szybko się znajduje.

A zatem, na pierwszym z opisanych tu rynków pracy – tym dotyczącym młodych specjalistów – jest znacznie mniejsza konkurencja wśród potencjalnych pracowników. Często bywa nawet tak, że to pracodawcy zabiegają o najlepszych kandydatów, organizując dla nich spotkania na uczelniach, zapraszając na płatne staże itp. Drugi rynek pracy dla absolwentów charakteryzuje się bardzo dużą konkurencją wśród potencjalnych pracowników i dużą determinacją tych pracowników, którzy gotowi są zaakceptować nawet niezbyt korzystne warunki pracy. W rezultacie miejsca pracy, o które się ubiegają, oferują niskie płace i niski status społeczny.

Marek Bożykowski
Albert Izdebski
Mikołaj Jasiński
Tomasz Zając

6. Sytuacja absolwentów wchodzących na rynek pracy w świetle danych z panelowego badania opinii

W niniejszym rozdziale przedstawiono wybrane wyniki panelowego badania ankietowego przeprowadzonego wśród absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego. Badani udzielali odpowiedzi dwukrotnie - po ukończeniu studiów oraz pół roku później.

W pierwszym pomiarze badania panelowego realizowanego przy pomocy ankiety internetowej do respondentów docieraliśmy wysyłając zindywidualizowane zaproszenia drogą mailową. Na 13 843 wysłane maile 13 557 zaproszeń trafiło efektywnie do skrzynek pocztowych absolwentów UW. 51 absolwentów odmówiło uczestnictwa w badaniu, natomiast kwestionariusz wypełniło 1 896 osób. W drugim pomiarze badania panelowego zaproszenie do uczestnictwa w badaniu zostało wysłane do tych osób, które udzieliły odpowiedzi pół roku wcześniej w ramach pierwszego pomiaru. W drugiej fazie badania panelowego wzięło udział 32% respondentów objętych pierwszym pomiarem.

Dwukrotny pomiar przeprowadzony w tej samej zbiorowości pozwala na analizę zmian opinii absolwentów w wyniku pierwszych doświadczeń funkcjonowania na rynku pracy w roli absolwenta UW.

Podstawowym celem tego przedsięwzięcia badawczego jest analiza opinii absolwentów tej uczelni. Na podstawie zebranego materiału możliwe jest udzielenie odpowiedzi na pytania w zakresie:

- ocen odbytych studiów w kontekście przygotowania do funkcjonowania na rynku pracy i dalszej kariery zawodowej;
- działań podejmowanych w celu przygotowania się do funkcjonowania na rynku pracy;
- celów, jakie stawiają sobie absolwenci na rynku pracy;
- czynników decydujących o satysfakcji absolwentów wyższych uczelni na rynku pracy.

Z uwagi na fakt, że badaniem objęto absolwentów różnych poziomów i kierunków studiów, w trakcie prezentacji uzyskanych wyników zwykle koncentrowaliśmy się na dwóch zmiennych niezależnych: poziomie studiów oraz obszarze studiów. W konsekwencji przedstawiamy wyniki dla absolwentów pierwszego i drugiego poziomu studiów, gdyż sytuacja tych dwóch grup absolwentów jest zupełnie różna. Na potrzeby analizy wyróżniliśmy trzy obszary kształcenia: studia matematyczno-przyrodnicze, społeczno-ekonomiczne oraz humanistyczne (zasady przypisania kierunku studiów przedstawiono w aneksie, w Tabelach 6.1–6.3). Podział na trzy obszary kształcenia poza teoretycznym ma także uzasadnienie empiryczne. W badaniach przeprowadzonych przez Pracownię Ewaluacji Kształcenia w różnych środowiskach akademickich często ujawniały się różnice reprezentantów wyżej wymienionych obszarów kształcenia¹.

¹ Przykładowo zob. A. Izdebski, M. Jasiński, T. Zając, J. Konieczna-Sałamatin, *Raport z IV edycji Ogólnouniwersyteckiej Ankiety Oceniającej Jakość Kształcenia*, UW 2012.

6.1. Oceny procesu dydaktycznego

Jednym z podstawowych celów badania panelowego było uzyskanie ocen procesu dydaktycznego w kontekście przyszłej kariery zawodowej. Zwięźle charakteryzując wyniki odnoszące się do tej problematyki badawczej, prezentujemy opinie absolwentów na temat programu studiów oraz efektów kształcenia.

O program studiów pytaliśmy zasadniczo w dwóch blokach pytań: przedstawiających serię siedmiu dychotomii odnoszących się do różnych aspektów oceny programu studiów oraz dziewięciu pytań odnoszących się do efektów kształcenia. O różne aspekty programów studiów zapytaliśmy w obu falach panelu, o efekty kształcenia – jedynie bezpośrednio po uzyskaniu dyplomu, ze względu na złożoność materii i konieczność bezpośredniego odniesienia się do świeżych doświadczeń. Wyniki analiz dotyczących opinii na temat efektów kształcenia zostały opisane w raporcie z pierwszej fali panelu, jednak ze względu na ważność tej tematyki powtórzymy tu w skrócie zasadnicze wnioski.

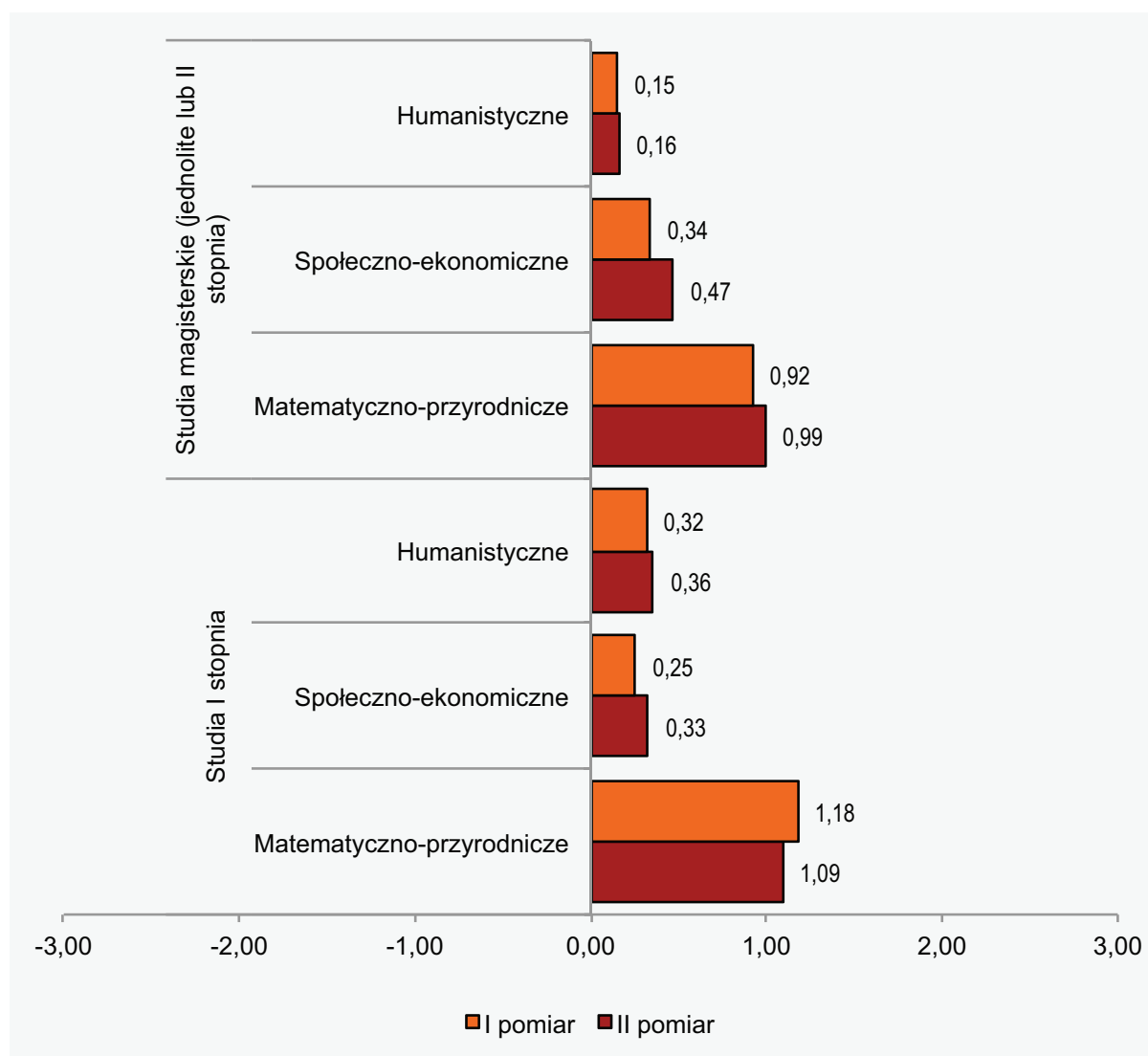
6.1.1. Siedem aspektów programu studiów

W odpowiedzi na to pytanie badani mieli wskazać, które z przedstawionych przeciwieństw lepiej opisuje program studiów. Posługiwali się skalą -3 do +3.

Oto dychotomie: (1) Nieprzydatny w przyszłej pracy zawodowej – Przydatny w przyszłej pracy zawodowej, (2) Przystarzały – Nowoczesny, (3) Nie wymaga dużo pracy od studentów – Wymaga dużo pracy od studentów, (4) Niski poziom kształcenia – Wysoki poziom kształcenia, (5) Nie oferuje studentom możliwości zdobycia umiejętności zawodowych – Oferuje studentom możliwości zdobycia umiejętności zawodowych, (6) Nie oferuje studentom możliwości zebrania doświadczeń zawodowych – Oferuje studentom możliwości zebrania doświadczeń zawodowych, (7) Jest niespójny, zawiera luki w treściach nauczania – Jest spójny, zawiera wszystkie potrzebne treści nauczania.

Spośród siedmiu powyższych dychotomii sześć (z wyjątkiem trzeciej) ma bieguny typu: negatyw–pozytyw. Będą traktowane jako zestaw wartościujących wskaźników oceny programu. Trzecia dychotomia, odnosząca się do opinii na temat ilości pracy wymaganej podczas studiów, nie ma charakteru wartościującego. Uzupełnia jednak pozostałe oceny. Aby uzyskać syntetyczną ocenę programu odbytych studiów, potraktowaliśmy sześć wartościujących dychotomii jako elementy pytania wieloodpowiedziowego, a następnie porównaliśmy średnie dla rozkładów wyznaczonych w podzbiorowościach ze względu na obszary i poziomy studiów w obu falach badania. Wykres ilustrujący zaobserwowane zjawiska znajduje się w aneksie raportu (Rysunek 6.1.1). Najwyżej program studiów pod względem sześciu zagregowanych aspektów konsekwentnie oceniają absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych.

Rysunek 6.1.1. Średnie* wartości syntetycznego wskaźnika oceny programu studiów ze względu na obszar i poziom studiów w obu falach panelu

* średnie dla siedmiopunktowej skali od -3 do +3.

W ciągu pół roku oddzielającego oba pomiary badani zasadniczo nie zmienili ocen programów swoich studiów.

Studia matematyczno-przyrodnicze uchodzą powszechnie za studia wymagające dużo wysiłku. W naszym badaniu mamy podobne obserwacje – absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych, niezależnie od poziomu studiów, intensywniej niż pozostali wskazywali na znaczne nakłady pracy koniecznej do ukończenia ich studiów (wartości średnie w skali -3 do +3 równe 1,7 w pierwszym pomiarze i 1,9 w drugim pomiarze dla studiów matematyczno-przyrodniczych wobec, odpowiednio, 0,6 i 0,8 dla studiów społeczno-ekonomicznych oraz 1,2 i 1,2 dla studiów humanistycznych). Tu również na opinie badanych nie miała wpływu zmiana perspektywy w ciągu pół roku od zdobycia dyplomu.

Znaczenie przedstawionych zależności dla syntetycznego wskaźnika pozwoli lepiej zrozumieć analiza odpowiedzi na poszczególne pytania. W obu falach panelu (zob. Rysunki 6.1.1 i 6.1.2 w aneksie) absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych pod każdym względem oceniają swój program lepiej

niż pozostali badani. Największa jednak różnica między wartościami wskaźników wystąpiła w odniesieniu do opinii na temat możliwości zdobycia umiejętności zawodowych dzięki odbytym studiom. W tym przypadku w obu pomiarach różnice wskaźników między obszarami studiów były równe co najmniej 1. Jest to obserwacja zgodna z wnioskami z badań jakościowych, z których wynika, że studenci i absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych w większym stopniu nastawieni byli podczas studiów na świadome wybory związane z przyszłą karierą zawodową.

W ciągu pół roku od ukończenia studiów nie nastąpiły znaczące zmiany w ocenie poszczególnych aspektów programu studiów.

Brak zaobserwowanych zmian w poglądach badanych na temat programu odbytych studiów na skutek zdobytych pierwszych doświadczeń już jako absolwenci jest bardzo istotnym wskaźnikiem. Świadczyć może bowiem o tym, że kontakt z rynkiem pracy w sytuacji nowej formalnie nie jest doświadczeniem traumatycznym, które zmieniałoby sposób postrzegania ukończonych studiów. Wynikać to może zarówno z tego, że znaczna część studentów podejmuje pracę zarobkową już w czasie studiów i okres bezpośrednio następujący po uzyskaniu dyplomu nie okazuje się dla nich szokiem. Osobną, niebagatelną kwestią jest specyfika warszawskiego rynku pracy i marka Uniwersytetu Warszawskiego – niewątpliwie ułatwia to łagodne wejście w nową rzeczywistość.

Ów kontekst badani mogli bezpośrednio wykorzystać w odpowiedziach na kolejne pytania o program studiów – tym razem zadane wyłącznie w drugim pomiarze.

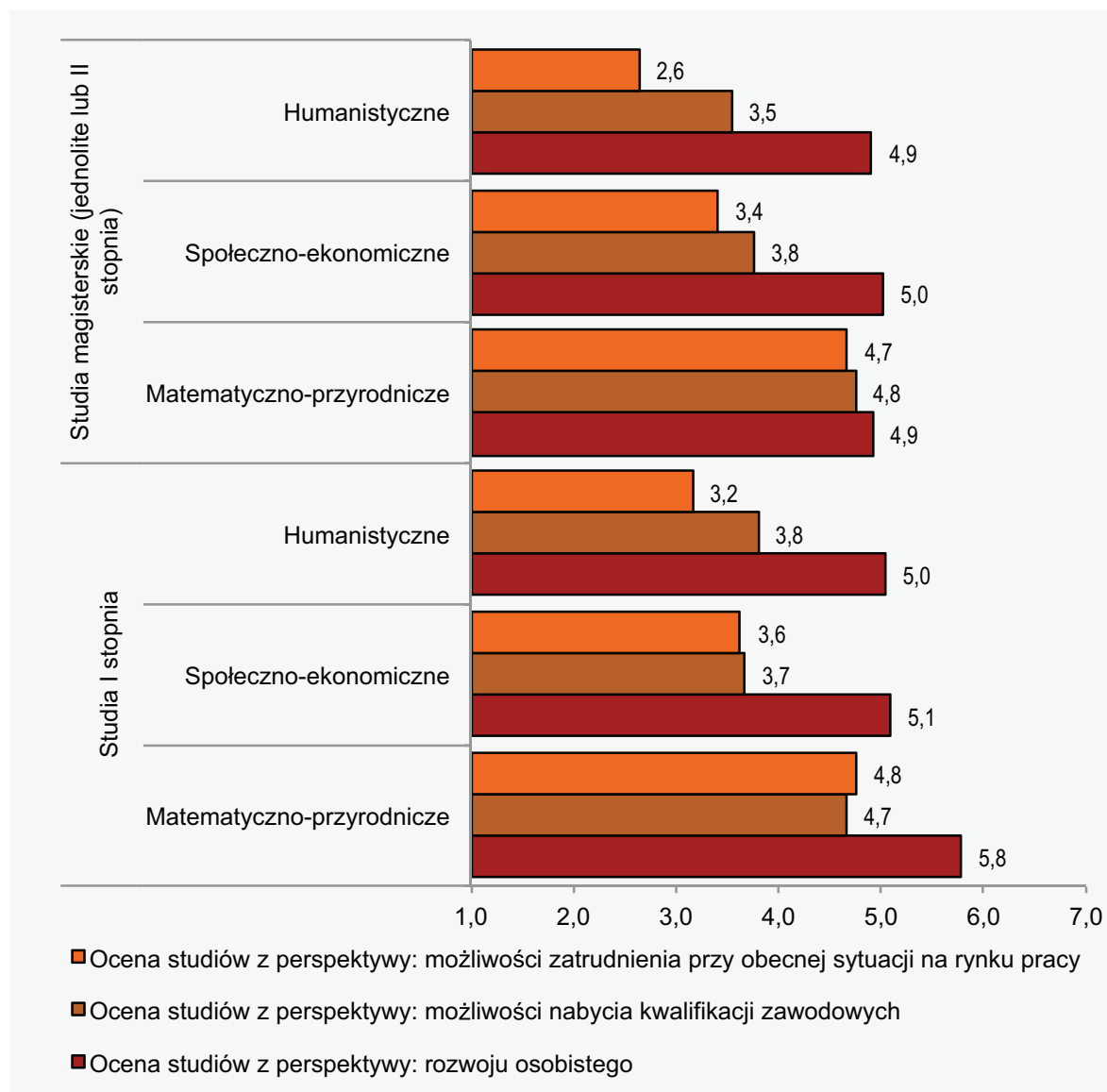
6.1.2. Opinie o programie studiów pół roku po studiach

Pół roku po uzyskaniu dyplomu istotną kwestią było ustalenie, jak badani oceniają studia z nowej perspektywy – jako absolwenci. Zadaliśmy więc badanym trzy dodatkowe pytania:

„Jak ocenia Pan(i) studia w swojej jednostce dydaktycznej z perspektywy: (1) rozwoju osobistego, (2) możliwości nabycia kwalifikacji zawodowych, (3) możliwości zatrudnienia przy obecnej sytuacji na rynku pracy?”.

Poniższy rysunek przedstawia odpowiedzi badanych na te trzy pytania w zależności od poziomu studiów i obszaru kształcenia.

Rysunek 6.1.2. Średnie* wartości odpowiedzi na pytanie „Jak ocenia Pan(i) studia w swojej jednostce dydaktycznej z perspektywy: (1) rozwoju osobistego, (2) możliwości nabycia kwalifikacji zawodowych, (3) możliwości zatrudnienia przy obecnej sytuacji na rynku pracy?”, ze względu na obszar i poziom studiów

* średnie dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało „zdecydowanie źle”, a 7 oznaczało „zdecydowanie dobrze”

Na ogół najniżej ocenianym aspektem programu studiów okazały się możliwości zatrudnienia przy ówczesnej sytuacji na rynku pracy. Jest to istotne wyzwanie dla uniwersytetu wobec skali scholaryzacji wyższej w naszym kraju. Należy jednak pamiętać, że odpowiedź na to pytanie zależy nie tylko od wysiłków uczelni, ale w znacznej mierze od sytuacji na rynku pracy. Warto przy tym podkreślić jednak, że obszar ten był najwyżej oceniany przez absolwentów studiów matematyczno-przyrodniczych. Wyraźnie najniższe oceny studiów z perspektywy możliwości zatrudnienia dawali absolwenci studiów humanistycznych. Program studiów został najwyżej oceniony przez badanych z perspektywy ich osobistego rozwoju. Jest to ważne szczególnie dla uczelni o charakterze uniwersyteckim, od której absolwentów wymaga się nie tylko umiejętności zawodowych, ale przede wszystkim otwartych umysłów i elastyczności myślenia.

6.1.3. Program studiów a efekty kształcenia

W bloku pytań o program studiów osobne miejsce przeznaczyliśmy na zagadnienia związane z wiedzą, umiejętnościami oraz kompetencjami personalnymi i społecznymi, a więc z efektami kształcenia szczególnie opisanymi w materiałach dotyczących Krajowych Ram Kwalifikacji. Każdemu z wymienionych typów efektów kształcenia odpowiadały trzy pytania. Zostały one sformułowane w sposób możliwie uniwersalny. Zależało nam na tym, aby były równie zrozumiałe dla absolwentów różnych kierunków. Oto wspomniane pytania:

Czy Pana(i) zdaniem dzięki studiom w Pana(i) jednostce dydaktycznej...

- 1) ...poznał(a) Pan(i) podstawowe koncepcje, teorie stanowiące fundament studiowanej dziedziny?
- 2) ...poznał(a) Pan(i) zasady metodologii badań naukowych w studiowanej dziedzinie?
- 3) ...poznał(a) Pan(i) aktualne kierunki rozwoju studiowanej dziedziny?
- 4) ...potrafi Pan(i) wyselekcjonować informacje ze studiowanej dziedziny dostępne w różnych źródłach (czasopismach, książkach, Internecie itp.), potrzebne do pogłębienia wiedzy?
- 5) ...potrafi Pan(i) zaprezentować swoje prace (wyniki swoich badań) związane ze studiowaną dziedziną?
- 6) ...potrafi Pan(i) zastosować w praktyce, w sytuacjach zawodowych wiedzę i umiejętności zdobyte na studiach?
- 7) ...jest Pan(i) zmotywowany(a) do rozwijania wiedzy i umiejętności nabytych podczas studiów?
- 8) ...posiada Pan(i) inicjatywę i samodzielność w działaniach naukowych i zawodowych?
- 9) ...potrafi Pan(i) współpracować z innymi osobami w przedsięwzięciach naukowych i zawodowych?

Badani odpowiadali, posługując się – jak poprzednio – siedmiopunktową skalą, gdzie wybór „1” oznacza „Zdecydowanie nie”, zaś „7” – „Zdecydowanie tak”.

Kolejne trójki pytań odnosiły się, odpowiednio, do wiedzy, umiejętności oraz kompetencji personalnych i społecznych.

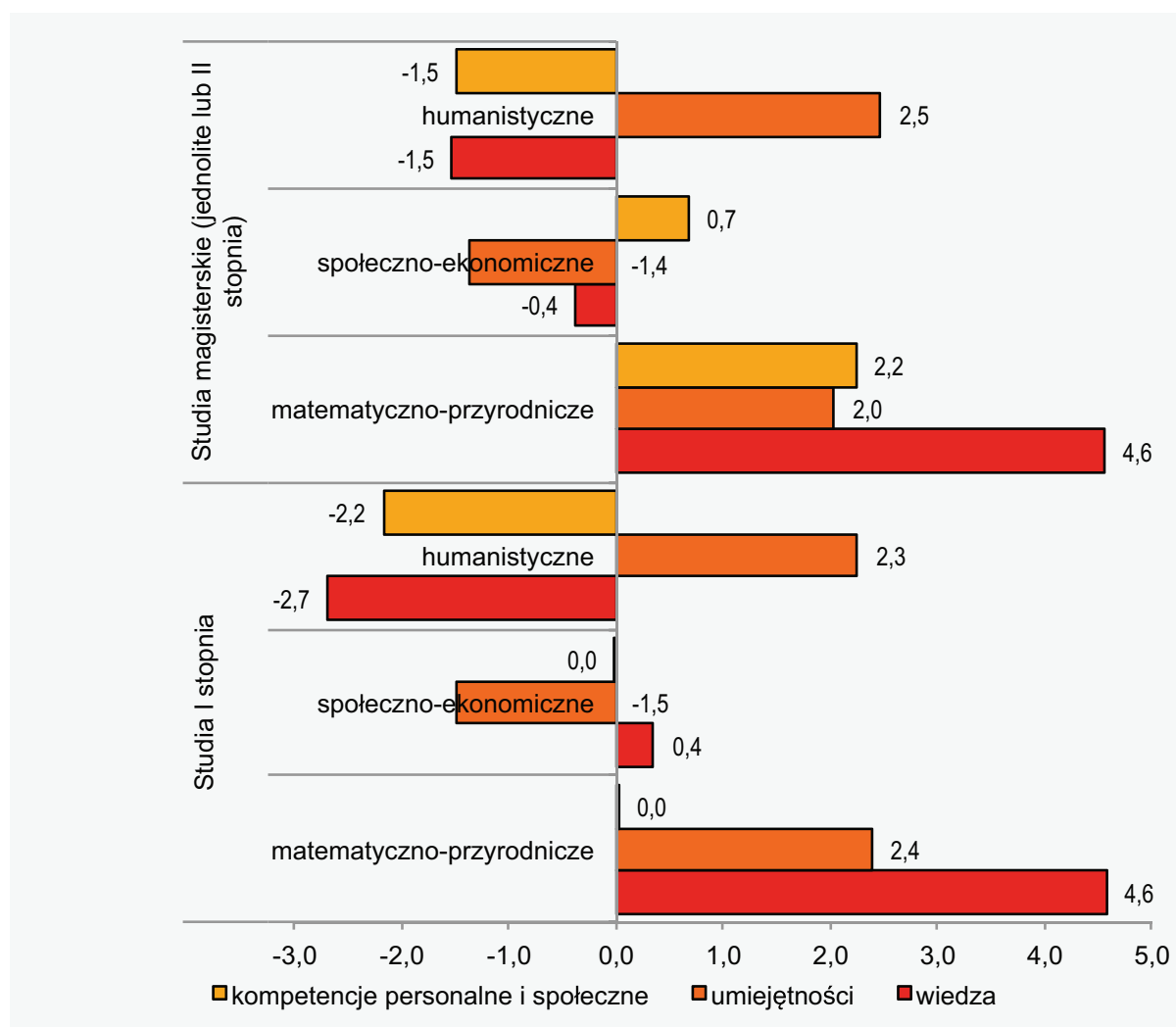
Pytania dotyczące efektów kształcenia zadano wyłącznie w pierwszej fali badania. Aspekty metodologiczne, uzasadnienie przeprowadzonych analiz i ich wyniki zostały przedstawione w raporcie odnoszącym się do tego, pierwszego etapu panelu. Dlatego w tym miejscu przedstawiamy jedynie zasadnicze wnioski z pominięciem szczegółowych uzasadnień metodologicznych.

Ważną konkluzją było ustalenie, że badani absolwenci UW poprawnie identyfikują efekty kształcenia, właściwie przyporządkowując je do trzech kluczowych kategorii: wiedzy, umiejętności oraz kompetencji personalnych i społecznych.

W wyniku przekształceń zmiennych uzyskano trzy syntetyczne wskaźniki opinii odnoszące się do wspomnianych kategorii. Wskaźniki te mają wszystkie średnią równą 0 i odchylenie standardowe równe 10.

Poniższy rysunek przedstawia wartości średnie utworzonych syntetycznych wskaźników w podzbiórach badanych ze względu na obszar i poziom studiów.

Rysunek 6.1.3. Średnie* wartości syntetycznych wskaźników opinii na temat wiedzy, umiejętności oraz kompetencji personalnych społecznych ze względu na obszar i poziom studiów

Jak widać, najniżej z zasady ocenianym efektem kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim okazały się kompetencje personalne i społeczne. Jedynie absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych pierwszego i drugiego stopnia (nie ma w tym obszarze studiów jednolitych magisterskich) wysoko oceniali uzyskane podczas studiów te właśnie kwalifikacje. Jest to w pełni zgodne z ujawnionymi w badaniach jakościowych opiniami pracodawców ceniących absolwentów studiów matematyczno-przyrodniczych na UW za ich „kreatywność i nieschematyczne podejście do rozwiązywania problemów”. Generalnie rzecz biorąc, efekty kształcenia uzyskane podczas studiów najbardziej spośród badanych doceniali absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych. Jedyne wyjątek stanowili absolwenci studiów humanistycznych akcentujący umiejętności uzyskane w konsekwencji swoich studiów.

6.2. Działania służące przygotowaniu do wejścia na rynek pracy

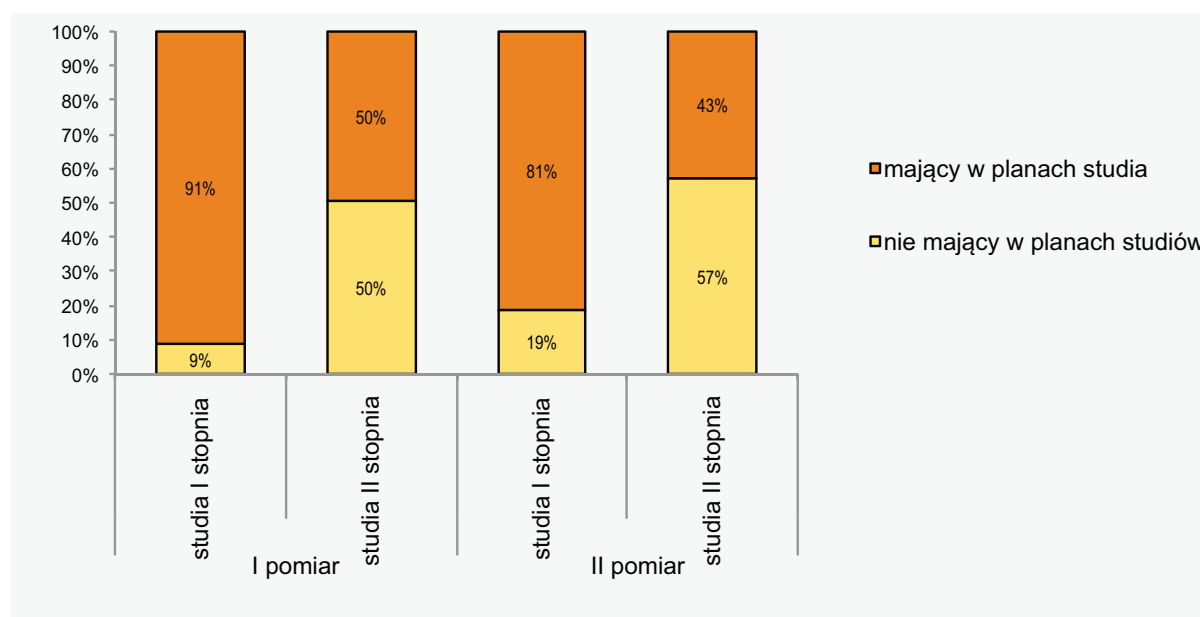
W trakcie kształcenia studenci nabywają kwalifikacje i umiejętności zawodowe. Jednakże nie wypełniają przestrzeni potencjalnych działań przygotowujących do wejścia na rynek pracy. Jeszcze w trakcie kształcenia na uczelni wiele osób podejmuje różnorodne aktywności mające na celu podniesienie ich wartości i szans rynkowych. Na tym etapie kariery edukacyjnej pewna część studentów w sposób bardziej lub mniej świadomy zaczyna budować swoją przyszłą karierę zawodową. Część studentów stara się podnosić swoje kwalifikacje zawodowe na kursach i/lub zdobywać pierwsze doświadczenia zawodowe. Zebrane w czasie studiów doświadczenia z rynku pracy w wielu przypadkach stanowią ważne atrybuty absolwenta po zakończeniu studiów, w okresie poszukiwania pierwszej pracy. Jak wskazują wyniki badań empirycznych, doświadczenie zawodowe jest jednym z kluczowych kryteriów, którymi kierują się pracodawcy w trakcie procesu rekrutacji pracowników².

6.2.1. Sytuacja edukacyjna pół roku po zakończeniu kształcenia

Na wstępie warto scharakteryzować plany edukacyjno-zawodowe objętych badaniem absolwentów. Pewna część absolwentów decyduje się bowiem na kontynuację nauki, aby poprawić swoje szanse rynkowe.

Plany edukacyjne były bardzo silnie związane z poziomem ukończonych studiów. Ci, którzy zakończyli studia z dyplomem licencjata, w swoich najbliższych planach zdecydowanie częściej niż kończący kształcenie z dyplomem magistra zakładali dalsze kształcenie. Uzyskane wyniki wskazują, że absolwenci pierwszego stopnia studiów w przeważającej większości uważają, że warto kontynuować kształcenie. Można przypuszczać, że motywacją tych osób jest chęć uzyskania dyplomu magistra, który zwiększa szanse absolwentów szkół wyższych w trakcie poszukiwania pracy.

Rysunek 6.2.1. Struktura absolwentów wg planów kontynuacji kształcenia na studiach i poziomu ukończonych studiów w kolejnych pomiarach badania panelowego

² Por. *Raport z badań w projekcie Uczelnia przyjazna pracodawcom*, red. Ł. Arendt, Warszawa 2010, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.

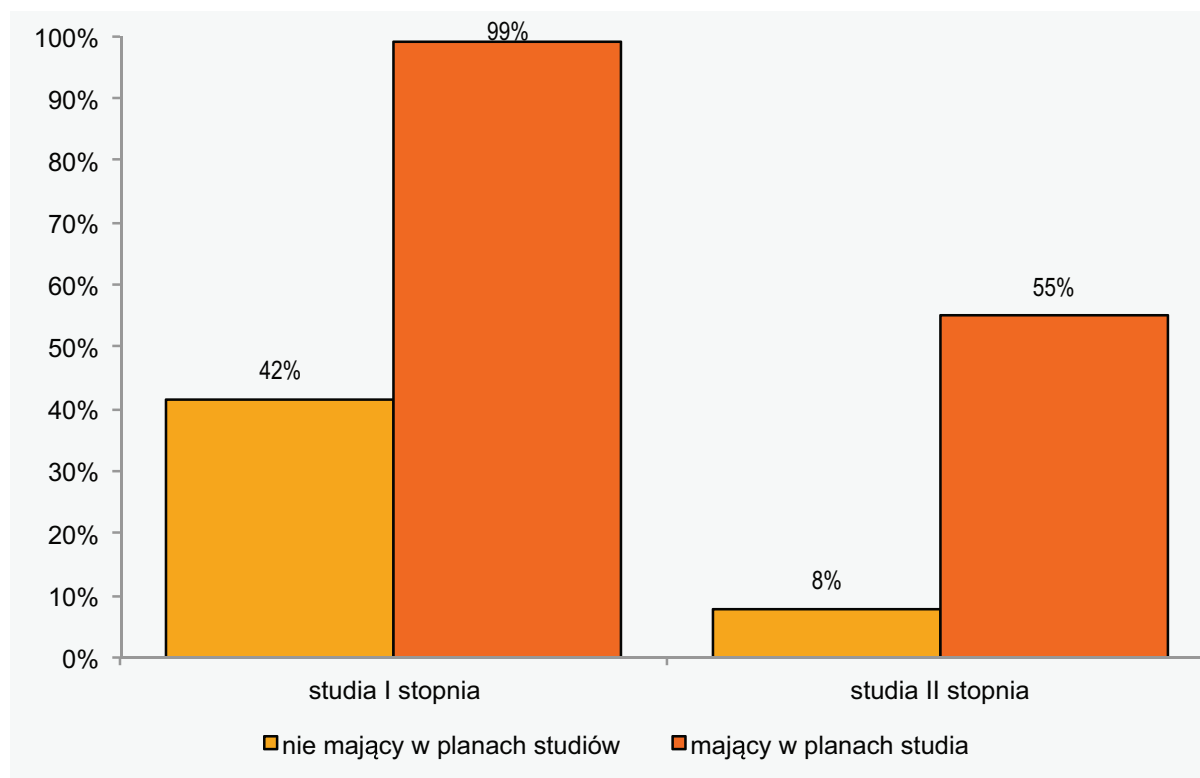
Na podstawie badań panelowych można odpowiedzieć na bardzo interesujące pytanie, mianowicie o to, jakiej części objętych badaniem absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego udało się realizować własne plany edukacyjne. W tej analizie wykorzystano odpowiedzi badanych dotyczące planów edukacyjnych z pierwszego pomiaru, status edukacyjny zaś określono na podstawie odpowiedzi udzielonych pół roku później³.

W świetle zgromadzonego materiału okazało się, że przeważającej części naszych respondentów udało się zrealizować swoje plany edukacyjne. Wśród tych osób, które stwierdziły, iż nie zamierzają studiować, blisko 90% po upływie pół roku nie studiowała. Z kolei wśród absolwentów, którzy planowali dalszą naukę na uczelni, po pół roku około 80% zadeklarowało, że kontynuuje naukę w szkole wyższej.

W każdej podzbiorowości absolwentów wyróżnionych według obszaru kształcenia wśród tych, którzy w pierwszym pomiarze deklarowali zamiar kontynuowania nauki na uczelni, odnotowujemy bardzo duże frakcje studiujących – dane zamieszczono w aneksie (Rysunek 6.2.1). W przypadku absolwentów nauk matematyczno-przyrodniczych i humanistycznych frakcja studiujących osiąga wartość 90%. Nieco niższe wartości charakteryzują absolwentów nauk społeczno-ekonomicznych.

Realizacja planów edukacyjnych była bardzo wyraźnie uwarunkowana przez poziom kształcenia.

Rysunek 6.2.2. Odsetek osób studiujących podczas drugiego pomiaru wśród osób różniących się dalszymi planami edukacyjnymi deklarowanymi w pierwszym pomiarze, wg poziomu kształcenia

Jak pokazują wyniki analizy, wśród osób legitymujących się dyplomem licencjata nieomal wszyscy, którzy w planach mieli dalszą naukę, pół roku później wdrażają ten plan w życie. Wśród absolwentów drugiego stopnia udział takich osób był blisko dwukrotnie niższy. Ponadto warto odnotować, że nawet

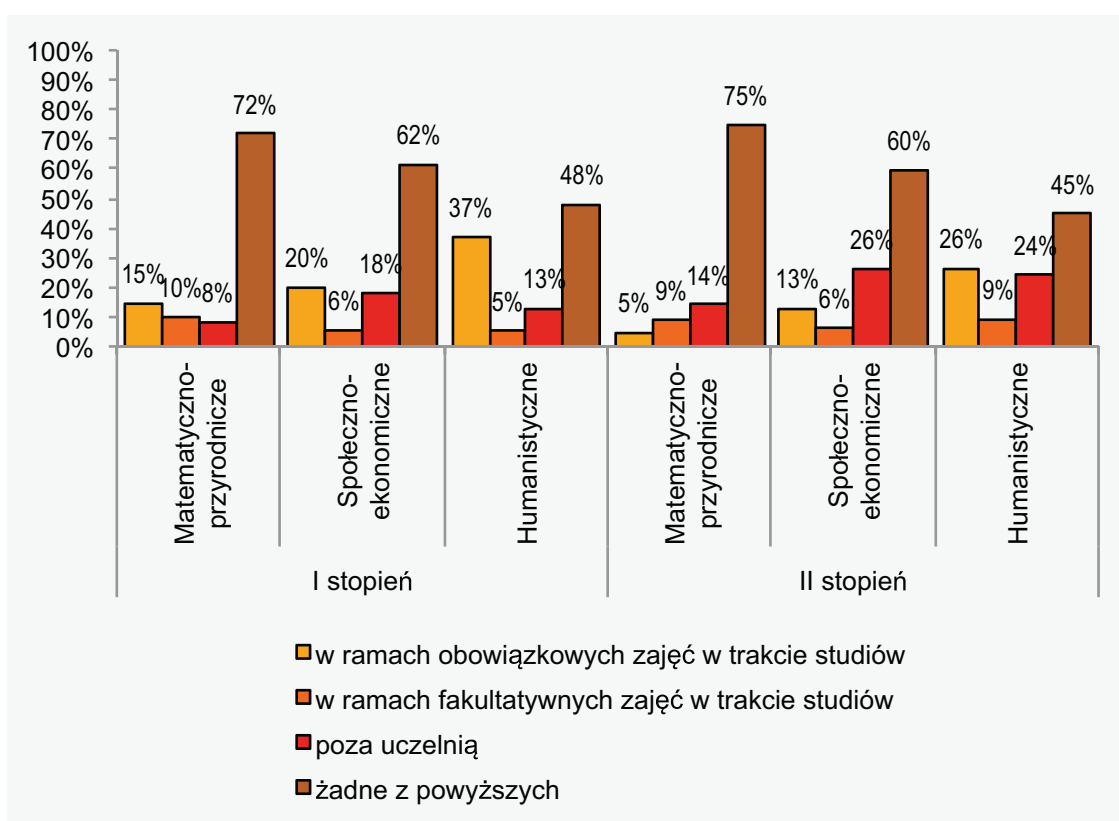
³ Uzyskane wyniki należy traktować jako orientacyjne dlatego, że w badaniu pytaliśmy o plany w okresie najbliższego roku, a deklaracje o sytuacji edukacyjnej zbierano pół roku później. W efekcie niektórzy badani nie mogli podjąć studiów, choćby dlatego, że dyplom uzyskali już w trakcie trwania kolejnego roku akademickiego.

wśród tych absolwentów pierwszego stopnia, którzy nie mieli w planach kontynuacji nauki, znaczna część po pół roku podjęła studia.

6.2.2. Uczestnictwo w kursach podwyższających kwalifikacje zawodowe

W pierwszym pomiarze badania panelowego absolwentom zadaliśmy pytanie o to, czy w czasie studiów nabyli formalne certyfikaty.

Rysunek 6.2.3. Odsetek wskazań na kategorie odpowiedzi w pytaniu wielokrotnego wyboru dotyczącego nabycia uprawnień formalnych (certyfikatów) w czasie studiów wg obszaru i stopnia studiów

Największy odsetek osób, które uzyskały certyfikaty zawodowe w trakcie studiów, jest na kierunkach humanistycznych – ponad połowa absolwentów tych kierunków opuszcza uczelnię z jakimś certyfikatem zawodowym. Zaledwie co czwarty absolwent kierunków matematyczno-przyrodniczych uzyskuje w trakcie studiów certyfikat zawodowy.

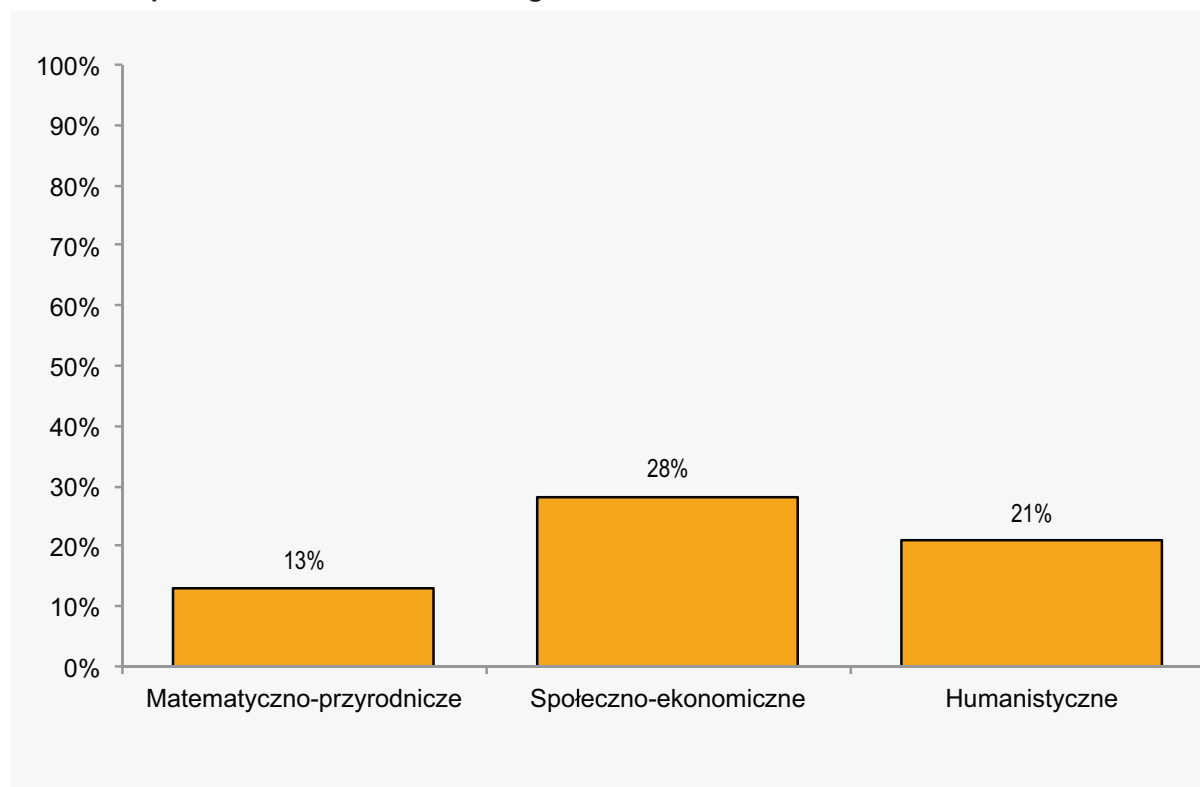
Warto także podkreślić także i to, że absolwenci studiów drugiego stopnia wyraźnie częściej zdobywają certyfikaty zawodowe poza uczelnią niż absolwenci studiów pierwszego stopnia, ale rzadziej uzyskują je w ramach obowiązkowych zajęć w trakcie studiów.

W momencie ukończenia studiów mniej niż połowa objętych badaniem absolwentów uczestniczyła w formalnych kursach podwyższających kwalifikacje zawodowe (poza zajęciami na studiach). W ten sposób najczęściej podwyższali swoje kwalifikacje absolwenci kierunków społeczno-ekonomicznych, a najrzadziej matematyczno-przyrodniczych – dane przedstawiono w aneksie (Rysunek 6.2.2). Ab-

solwenci studiów drugiego stopnia częściej niż pierwszego stopnia uczestniczyli w tego typu kursach, jednak w przypadku studiów matematyczno-przyrodniczych różnica ta jest niewielka.

W drugim pomiarze badania panelowego respondentom zadano pytanie o to, czy w przeciągu ostatniego półrocza, a więc w okresie od zakończenia studiów na UW, brali udział w formalnych kursach mających na celu zwiększenie ich kwalifikacji zawodowych. Uczestnictwo w tego rodzaju działaniach deklarował jeden na czterech badanych.

Rysunek 6.2.4. Odsetek deklarujących uczestnictwo w kursach podwyższających kwalifikacje zawodowe po zakończeniu kształcenia wg obszaru studiów

W świetle zgromadzonych danych empirycznych odnajdujemy analogiczną prawidłowość jak w pierwszym pomiarze. Otóż najczęściej w kursach podwyższających kwalifikacje po zakończeniu studiów biorą udział absolwenci kierunków społeczno-ekonomicznych, nieco rzadziej uczestniczą w tego rodzaju przedsięwzięciach osoby, które kończyły studia humanistyczne, i w końcu najmniejsza frakcja uczestników kursów występowała wśród tych respondentów, którzy zakończyli kształcenie z zakresu nauk matematyczno-przyrodniczych.

Przypuszczalnie użyteczność kursów podnoszących kompetencje i umiejętności zawodowe jest większa dla osób, które po zamknięciu etapu kariery edukacyjnej starają się odnaleźć na rynku pracy, niż dla tych, którzy będą zdobywali wiedzę na kolejnym poziomie systemu edukacyjnego. Wśród absolwentów studiów drugiego stopnia obserwujemy dwukrotnie wyższą frakcję uczestników formalnych kursów zawodowych niż w podzbiorowości osób, które uzyskały dyplom licencjata – dane przedstawiono w aneksie (Rysunek 6.2.3 w aneksie).

6.2.3. Doświadczenie zawodowe różnych grup absolwentów

Doświadczenie zawodowe staje się ważnym atutem w trakcie poszukiwania pracy. W związku z tym w pierwszym pomiarze badania panelowego zbierano informacje o doświadczeniu zawodowym nabytym w trakcie studiów.

Wyniki badania pokazują, że przeważająca część, bo 84% spośród objętych badaniem absolwentów, deklarowała, że w trakcie zdobywania wykształcenia na UW nabywała także doświadczenia zawodowe.

Tak jak można było oczekiwać, absolwenci kolejnych poziomów kształcenia różnili się pod względem wykonywania pracy zarobkowej w trakcie studiów. Jednakże różnica ta nie jest duża – wśród osób kończących studia z dyplomem magistra udział osób mających doświadczenia w pracy zarobkowej podczas studiów był jedynie o około 10 p.p. wyższy niż wśród tych, którzy ukończyli studia z dyplomem licencjata. Warto też zwrócić uwagę, że nawet w tej ostatniej kategorii absolwentów aż trzech na czterech badanych stwierdziło, że w trakcie studiów wykonywało jakąś pracę zarobkową. Oznacza to, że zjawisko podejmowania pracy zarobkowej, a tym samym nabywanie – często pierwszych – doświadczeń zawodowych jest szeroko rozpowszechnione wśród studentów zarówno pierwszego, jak i drugiego stopnia.

Najrzadziej w trakcie studiów pracowali absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych (dane zamieszczono w aneksie – Rysunek 6.2.4), co można poniekąd wyjaśnić tym, że w tej grupie nie było prawie żadnych absolwentów studiów niestacjonarnych, częściowo zaś jest to spowodowane różnicami w reżimach kształcenia. W przypadku części kierunków matematyczno-przyrodniczych nauka jest bardzo czasochłonna, m.in. przez konieczność wielogodzinnych prac w laboratoriach, co bez wątpienia jest przeszkodą w pracy zawodowej.

Wśród różnych formuł prawnych regulujących wykonywanie czynności zawodowych w trakcie studiów (dane zamieszczono w aneksie – Rysunek 6.2.5) badani najczęściej wskazywali na umowy zlecenia – 60% wskazań. Stosunkowo często wskazywano także na umowę o pracę, formułę stażu/praktyki, umowę o dzieło. Ponadto okazało się, że dość często spotykaną praktyką zarobkowania wśród studentów jest wykonywanie pracy w sposób formalnie nie uregulowany – aż jedna czwarta badanych przyznała, że w okresie studiów pracowała bez formalnej umowy.

Tak jak należało przypuszczać, forma wykonywanej pracy w czasie studiów jest silnie uwarunkowana przez tryb studiów. Osoby kształcące się w trybie niestacjonarnym zaocznym wyraźnie częściej niż pozostali w czasie studiów wykonują czynności zawodowe w ramach umowy o pracę. Blisko dwóch na trzech absolwentów trybu zaocznego stwierdziło, że w czasie studiów wykonywało pracę w ramach umowy o pracę. Natomiast wśród absolwentów trybu dziennego jedynie 16% stwierdziło, że czynności zawodowe podczas studiów wykonywali w ramach tego typu umowy.

6.2.4. Praca zawodowa w trakcie studiów a sytuacja absolwentów na rynku pracy

Jak pokazują wyniki badań poświęconych karierom absolwentów, osoby, które już w trakcie nauki na uczelni łączą kształcenie z czynnościami zawodowymi, po zakończeniu studiów pracują częściej niż ci, którzy nie mają doświadczeń zawodowych z okresu studiów⁴.

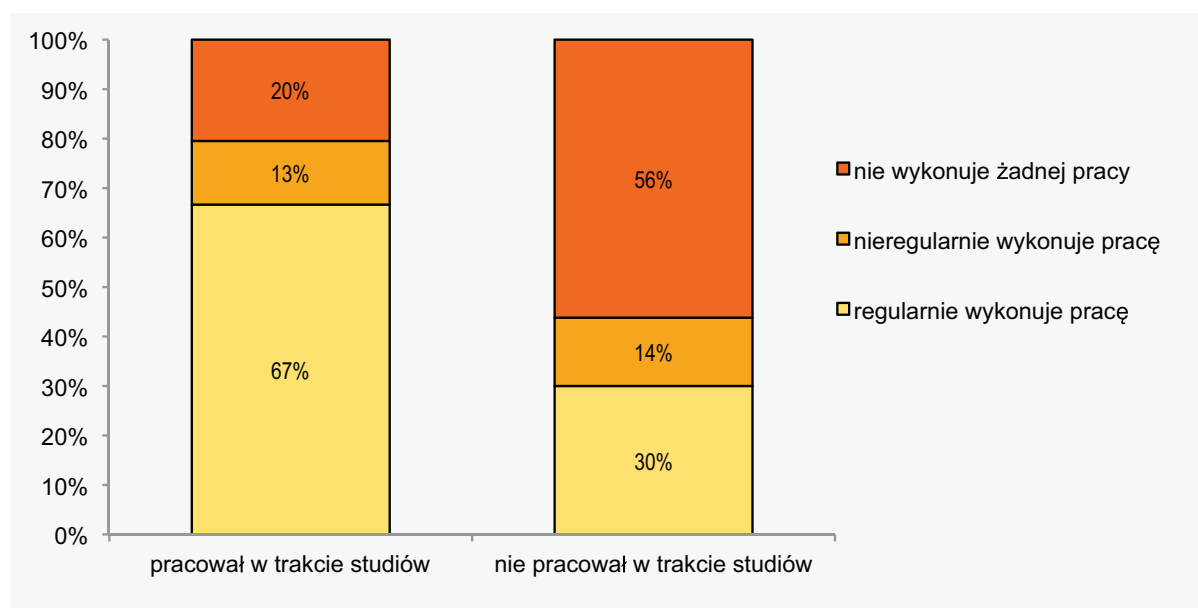
4 Por. M. Cwiąkalska, P. Hojda, M. Ostrowska-Zakrzewska, *Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego rocznik 2009/2010. Absolwenci studiów magisterskich i licencjackich*, UJ, Kraków 2010.

Wykorzystując informacje zgromadzone w badaniu panelowym o wcześniejszych doświadczeniach zawodowych naszych absolwentów, możemy podjąć próbę odpowiedzi na pytanie, czy praca zawodowa w trakcie studiów ułatwia znalezienie pracy po opuszczeniu murów uczelni. W tym miejscu należy zastrzec, że w analizie wykorzystano dane z badania opinii – są to więc deklaracje, dotyczące przeszłej i aktualnej pracy⁵.

W świetle zebranego materiału zarysowuje się bardzo wyraźna prawidłowość między wykonywaniem pracy w trakcie studiów a sytuacją zawodową absolwentów. Ci, którzy pracowali w trakcie studiów, znacznie częściej od pozostałych wykonywali czynności zawodowe pół roku po zakończeniu studiów.

Różnice w sytuacji zawodowej między tymi podzbiorowościami absolwentów są bardzo wyraźne. W podzbiorowości, która pracowała w trakcie studiów, pół roku po uzyskaniu dyplomu 67% badanych stwierdziło, że wykonuje regularną pracę. Natomiast wśród tych absolwentów, którzy nie zebrali doświadczeń zawodowych w czasie kształcenia na uczelni, frakcja regularnie pracujących pół roku po ukończeniu studiów wyniosła jedynie 30%. Dodatkowo w tej podzbiorowości żadnej pracy nie wykonywała ponad połowa, czyli ponad dwa razy więcej niż wśród tych absolwentów, którzy mieli doświadczenie zawodowe z okresu kształcenia na UW.

Rysunek 6.2.5. Sytuacja zawodowa absolwentów pół roku po zakończeniu studiów wg faktu wykonywania pracy w trakcie studiów

Wyniki kolejnej analizy – dane zamieszczono w aneksie (Rysunek 6.2.6) – wskazują, że sytuacja zawodowa absolwentów, którzy pracowali w trakcie studiów, nie jest jednorodna. Elementem różnicującym okazał się także charakter pracy studentów. Regularne wykonywanie pracy zawodowej w trakcie studiów zwiększa szanse na znalezienie zatrudnienia po zakończeniu nauki. Absolwenci, którzy w trakcie studiów regularnie wykonywali czynności zawodowe, w pół roku po uzyskaniu dyplomu prawie dwukrotnie częściej niż pozostali twierdzili, że aktualnie w sposób regularny pracują.

5 Z badania ankietowego wiemy jedynie to, co respondent stwierdził, nie mamy jednak możliwości weryfikacji tych twierdzeń. Niemniej biorąc pod uwagę wagę pytania, poniżej przedstawiono wyniki analizy, które należy traktować jako orientacyjne wskaźniki sytuacji.

Uzyskane wyniki w sposób jednoznaczny potwierdzają znaczenie działalności zawodowej oraz jej charakteru w trakcie kształcenia – niezależnie od poziomu ukończonych studiów. Zarówno wśród absolwentów pierwszego, jak i drugiego stopnia łatwo dostrzec bardzo wyraźną zależność między działalnością zawodową w czasie studiów a sytuacją zawodową pół roku po zakończeniu studiów na Uniwersytecie Warszawskim – dane zamieszczono w aneksie (Rysunek 6.2.7).

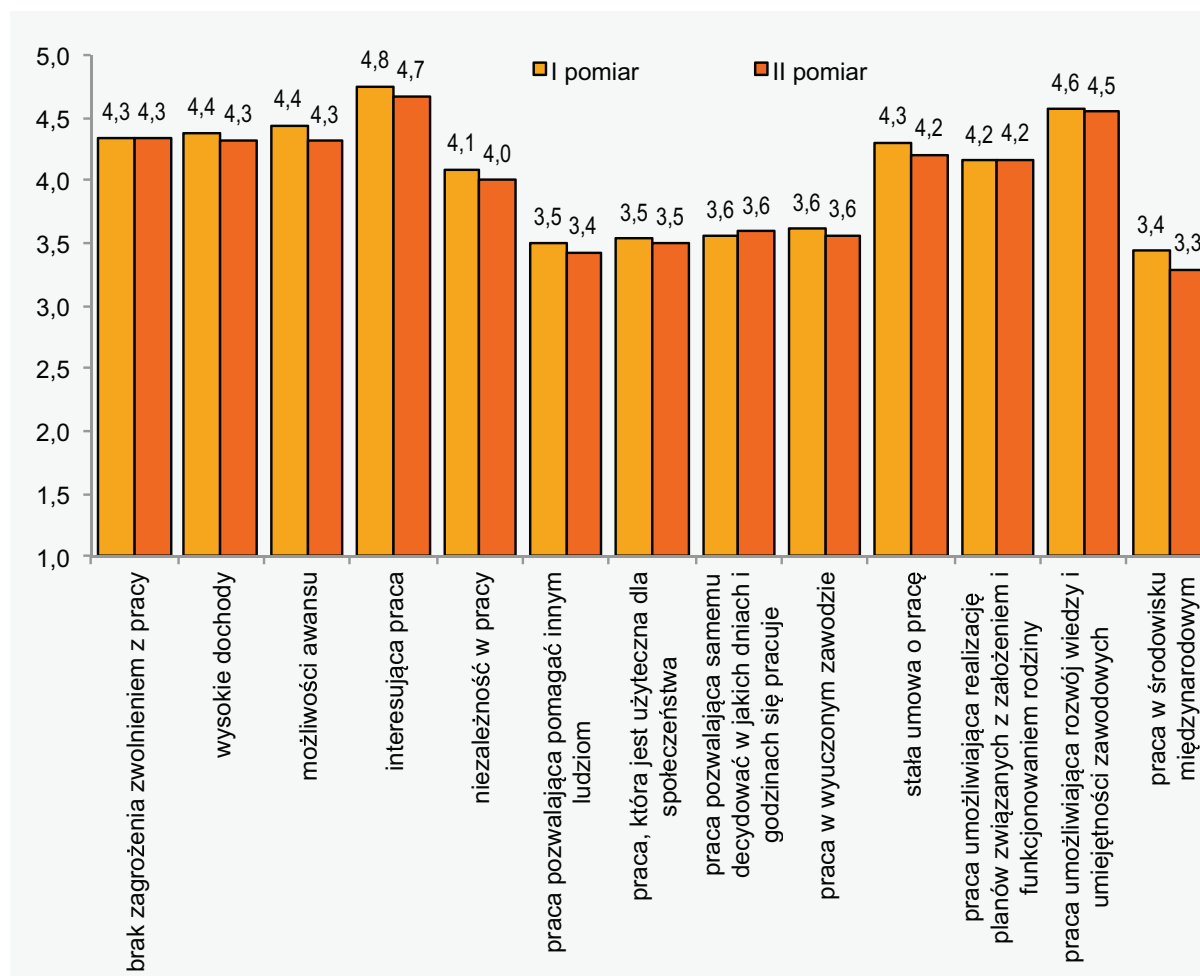
6.3. Aspiracje i cele absolwentów na rynku pracy

Charakteryzując zwięźle główne ustalenia dotyczące tego, jakie cele na rynku pracy wyznaczają sobie absolwenci, warto zwrócić uwagę na dwa zagadnienia odnoszące się do ważności elementów pracy zawodowej oraz formę zatrudnienia obecną i preferowaną.

6.3.1. Ważność elementów pracy zawodowej

Badani zostali poproszeni o ocenę, jak ważne są dla nich następujące aspekty pracy zawodowej: brak zagrożenia zwolnieniem z pracy, wysokie dochody, możliwość awansu, interesująca praca, niezależność w pracy, praca pozwalająca pomagać innym ludziom, praca użyteczna dla społeczeństwa, praca pozwalająca samemu decydować, w jakich dniach i godzinach się pracuje, praca w wyuczonym zawodzie, stała umowa o pracę, praca umożliwiająca realizację planów związanych z założeniem i funkcjonowaniem rodziny, praca umożliwiająca rozwój wiedzy i umiejętności zawodowych, praca w środowisku międzynarodowym.

Rysunek 6.3.1. Średnie ocen ważności aspektów pracy zawodowej

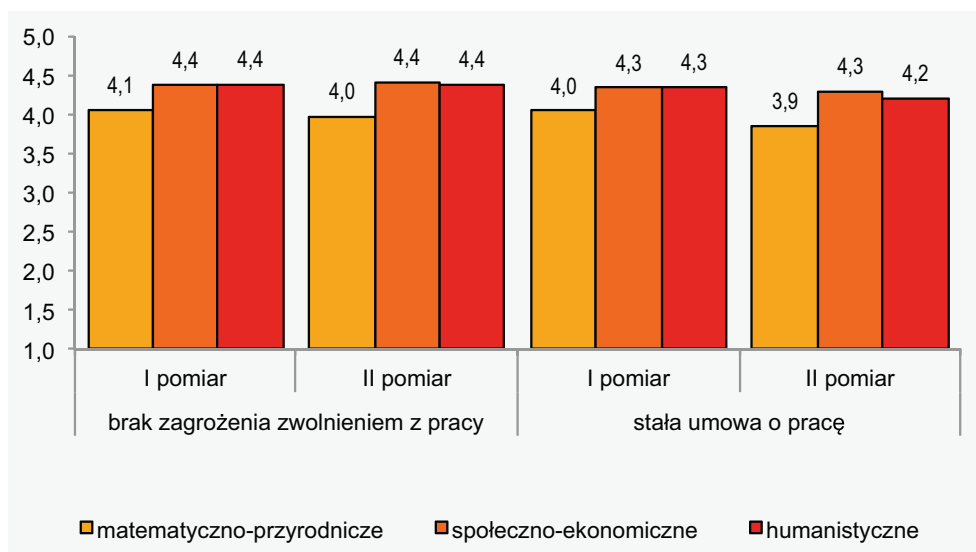
* średnia arytmetyczna ze skali od 1 (w ogóle nieważne) do 5 (bardzo ważne)

Średnie ocen ważności poszczególnych aspektów pracy zawodowej okazały się stabilne – wszystkie badane aspekty pracy zawodowej zostały ocenione przez absolwentów w pół roku po ukończeniu studiów jako podobnie ważne jak tuż po uzyskaniu dyplomu.

Jak się okazuje, dla badanych najważniejsze było to, aby praca była interesująca, umożliwiała rozwój wiedzy i umiejętności zawodowych, zatrudnienie miało charakter stabilny (umowy o pracę) oraz to, aby praca dawała szansę na realizację planów związanych z założeniem i funkcjonowaniem rodziny.

Absolwenci różnych obszarów kształcenia w dość zbliżony sposób oceniają ważność większości badanych aspektów pracy zawodowej. Najbardziej widoczna różnica dotyczy sposobu oceniania ważności braku zagrożenia zwolnieniem z pracy i stałej umowy o pracę. Dodać przy tym należy, że absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych niżej oceniali znaczenie braku zagrożenia zwolnieniem z pracy i stałej umowy o pracę niż absolwenci pozostałych kierunków. Prawidłowość ta wystąpiła zarówno zaraz po ukończeniu studiów, jak i pół roku później.

Rysunek 6.3.2. Średnie ocen ważności braku zagrożenia zwolnieniem z pracy i stałej umowy o pracę w podgrupach wyróżnionych ze względu na obszar studiów

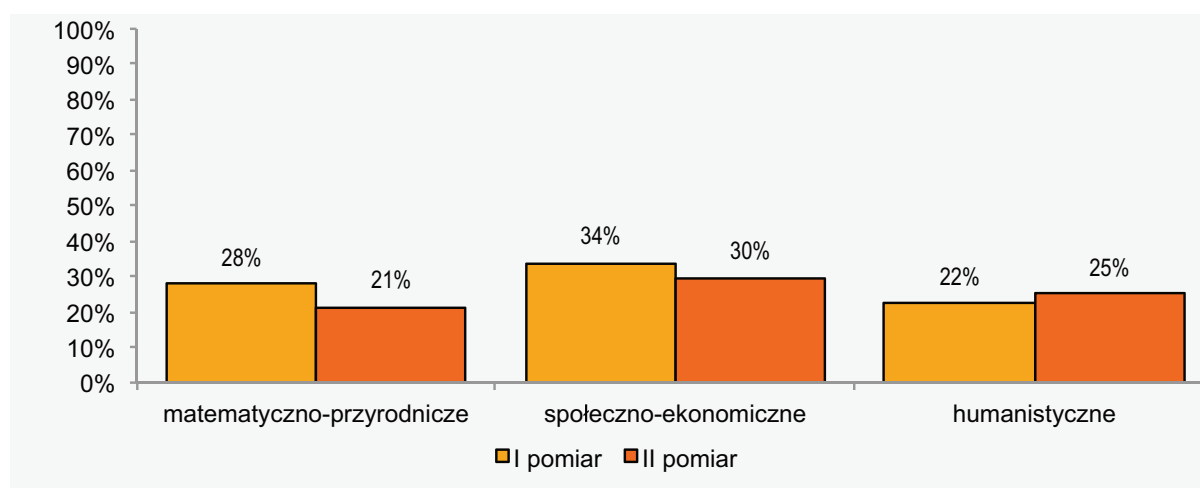

* średnia arytmetyczna ze skali od 1 (w ogóle nieważne) do 5 (bardzo ważne)

6.3.2. Aktualna i preferowana forma zatrudnienia

Pracujących badanych zapytaliśmy zarówno o aktualną, jak i preferowaną formę zatrudnienia. Większość objętych badaniem absolwentów docelowo chciałaby znaleźć zatrudnienie w formie umowy o pracę. Poniższy wykres przedstawia odsetki pracujących absolwentów wykonujących pracę zgodną z preferowaną formą zatrudnienia, według obszarów studiów.

Rysunek 6.3.3. Odsetek osób pracujących, których aktualna forma zatrudnienia jest taka sama jak preferowana forma docelowego zatrudnienia, w podgrupach wyróżnionych ze względu na obszar studiów

– dotyczy jedynie osób pracujących

Największy odsetek osób pracujących w preferowanej formie zatrudnienia w obu pomiarach wystąpił wśród absolwentów kierunków społeczno-ekonomicznych. Wynika to głównie z różnic w strukturze zatrudnienia a nie z różnic w preferencjach – absolwenci wszystkich obszarów mieli zbliżoną strukturę preferowanej formy docelowego zatrudnienia.

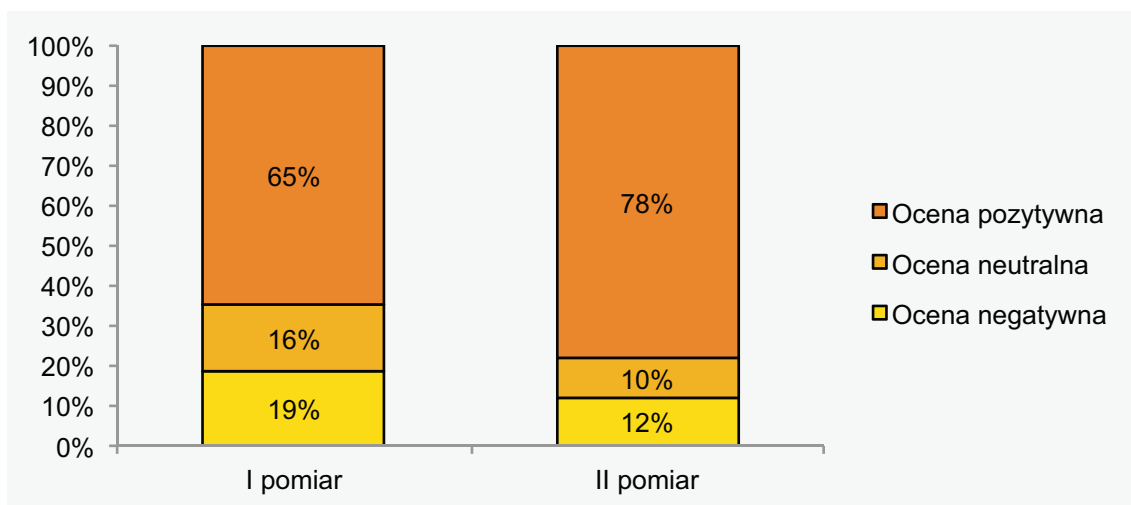
6.4. Czynniki decydujące o satysfakcji absolwentów na rynku pracy

Poniższa część opracowania ma na celu zidentyfikowanie czynników, które decydują o satysfakcji absolwentów na rynku pracy. Skupiliśmy się na zadowoleniu osób pracujących z wykonywanej pracy. Rozkłady odpowiedzi na pytania dotyczące sytuacji zawodowej badanych znajdują się w aneksie (Tabela 6.4 oraz Rysunek 6.4.1).

6.4.1. Zadowolenie z wykonywanej pracy

Zdecydowana większość badanych absolwentów była zadowolona z wykonywanej pracy. W obu pomiarach jako bardzo zadowolona określiła się jedna piąta badanych. Osoby niezadowolone stanowiły niespełna 20% badanych w pierwszym pomiarze i 12% badanych w drugim pomiarze.

Rysunek 6.4.1. Badani wg oceny zadowolenia z pracy w obu pomiarach

– dotyczy jedynie osób pracujących

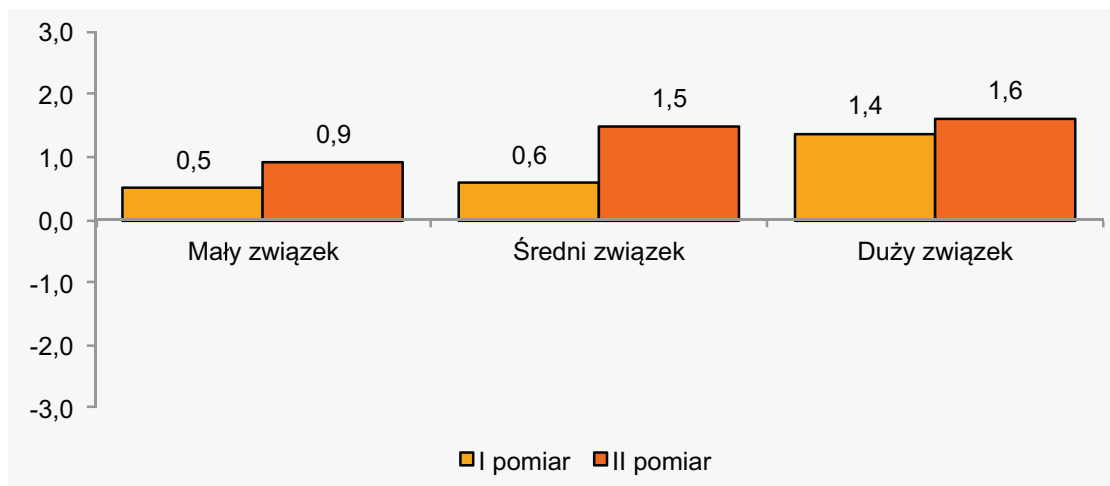
6.4.2. Uwarunkowania zadowolenia z pracy

Bardzo silnie z ocenami zadowolenia z pracy powiązane są odpowiedzi na pytanie, czy wykonywana praca jest pasjonująca. Badani, którzy określali swoją pracę jako nudną, wyraźnie gorzej ją oceniali niż osoby, które swoją pracę uznawały za pasjonującą (współczynnik korelacji liniowej Pearsona wynosi 0,72).

W obu pomiarach widoczne są wyraźne różnice w poziomie zadowolenia z wykonywanej pracy między absolwentami różnych obszarów kształcenia. Wyraźnie lepiej niż pozostali badani wykonywaną pracę oceniali osoby, które ukończyły studia matematyczno-przyrodnicze (dane zamieszczono w aneksie – Rysunek 6.4.1).

Wykonywanie pracy zgodnej z wykształceniem wiąże się z wyższym poziomem zadowolenia z wykonywanej pracy. W obu edycjach badania respondenci, którzy odpowiedzieli, że wykonywana przez nich praca jest zgodna z kierunkiem ukończonych studiów, wyżej oceniali swój poziom zadowolenia z pracy.

Rysunek 6.4.2. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg ocen związku pracy ze studiami

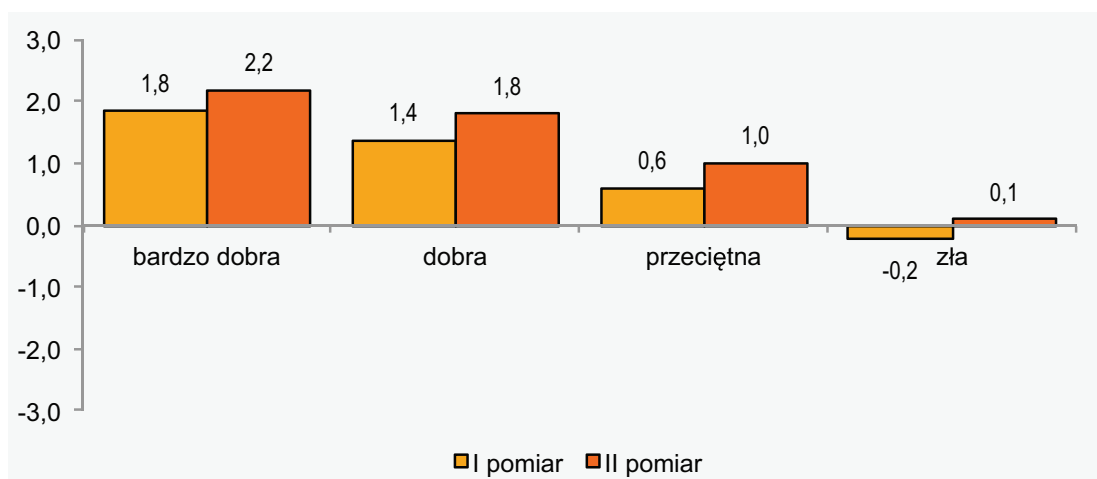

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Wśród badanych przeważają osoby raczej zadowolone z otrzymywanych zarobków. Jednocześnie ponad jedna trzecia badanych jest niezadowolona z osiągniętych zarobków. Opinie na temat zarobków powiązane są z faktycznymi zarobkami. Badani należący do grupy o najwyższych dochodach najlepiej oceniają swoje zarobki – średnia ocen w tej grupie wynosi 5,0. Wśród osób o najniższych dochodach średnia ocena zarobków wynosi 3,5 (dane w aneksie – Rysunek 6.4.2). Wysokie i zadowalające zarobki są jednym z czynników wpływających na zadowolenie z pracy. W grupach o wyższych dochodach i lepiej oceniających swoje dochody można obserwować wyższe oceny wykonywanej pracy (dane w aneksie – Rysunki 6.4.3 i 6.4.4).

Największe zróżnicowanie ocen wykonywanej pracy widać w grupach badanych wyróżnionych ze względu na ocenę sytuacji materialnej. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim pomiarze osoby, które uznawały swoją sytuację materialną za bardzo dobrą, najlepiej przeciętnie oceniały także wykonywaną pracę.

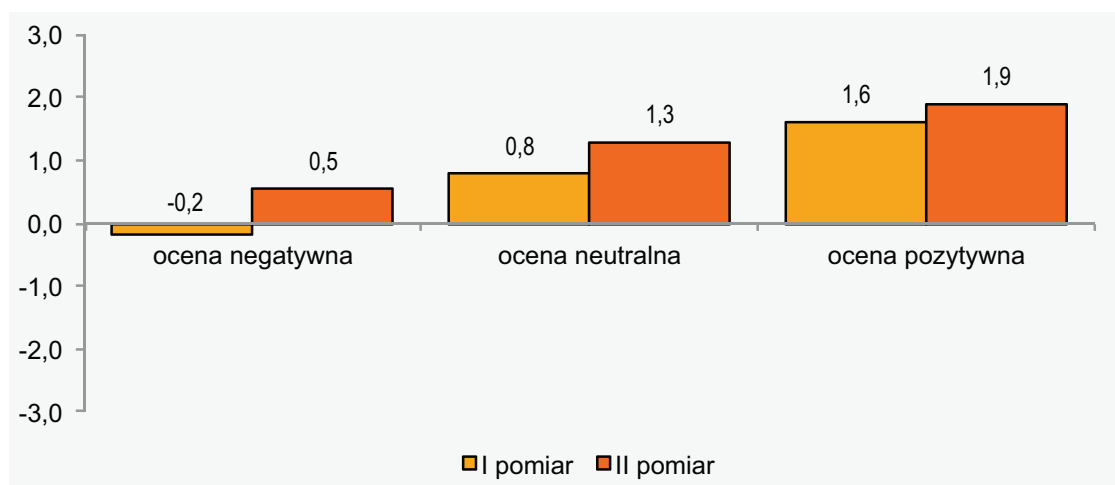
Rysunek 6.4.3. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg oceny sytuacji materialnej

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Objęci badaniem absolwenci wyrażali bardzo zróżnicowane opinie na temat poczucia stabilności, jakie daje im wykonywana praca. Większość badanych w obu pomiarach odpowiadała, że praca daje im poczucie stabilności. Jednak każdorazowo znaczny był odsetek badanych, którym wykonywana praca poczucia stabilności nie dawała: 27% w pierwszym pomiarze i 35% w drugim pomiarze (dane w aneksie – Rysunek 6.4.5). Poczucie stabilności badanych jest powiązane z zarobkami. Respondenci, którzy należeli do osób najlepiej zarabiających, w większym stopniu niż osoby o najniższych dochodach zgadzali się z twierdzeniem, że wykonywana praca daje im poczucie stabilności (dane w aneksie – Rysunek 6.4.6). W obu pomiarach widać także wyraźny związek poczucia stabilności pracy z formą zatrudnienia. Zatrudnienie na umowę o pracę, a w szczególności na umowę na czas nieokreślony, daje największe poczucie stabilności (dane w aneksie – Rysunek 6.4.7). Poczucie stabilności jest czynnikiem bardzo wyraźnie powiązaniem z zadowoleniem z wykonywanej pracy.

Rysunek 6.4.4. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg ocen poczucia stabilności wynikającego z wykonywanej pracy

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Badani, którzy wyżej oceniają poczucie stabilności, jakie daje im wykonywana praca, są przeciętnie bardziej z niej zadowoleni.

Zależność pomiędzy poczuciem stabilności a wykonywaną pracą występuje niezależnie od dochodu. W każdej z grup wyróżnionych ze względu na dochód można obserwować opisaną powyżej zależność między poczuciem stabilności a zadowoleniem z wykonywanej pracy (zob. Tabela 6.5 w aneksie).

Na ocenę zadowolenia z pracy wpływ mają także czynniki takie jak możliwości rozwoju. Badani, którzy mieli możliwości awansu, rozwoju zawodowego, oraz ci, od których wymaga się podnoszenia swoich kwalifikacji, lepiej oceniają wykonywaną pracę (dane w aneksie – Rysunki 6.4.8 i 6.4.9).

Także organizacja czasu pracy jest elementem, który sprzyja wysokiej ocenie wykonywanej pracy. Objęci badaniem absolwenci, którzy mają większą swobodę w organizacji swojego czasu pracy, oraz osoby, które lepiej oceniają organizację czasu pracy, wyżej oceniają swoje zadowolenie z wykonywanej pracy (Rysunki 6.4.10 i 6.4.11 w aneksie).

Marek Bożykowski
Marcin Dwórznik
Albert Izdebski
Mikołaj Jasiński
Joanna Konieczna-Sałamatin
Marek Styczeń
Tomasz Zając

7. Kompleksowa ocena ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów

Badania przeprowadzone w ramach projektu były realizowane różnymi technikami, wykorzystano w nich też zróżnicowane źródła informacji – od danych urzędowych i administracyjnych po zbierane specjalnie na potrzeby niniejszego projektu dane z badań sondażowych i jakościowych. Pozwalają one na całościowe spojrzenie na ścieżki edukacyjne i zawodowe absolwentów uczelni oraz na wskazanie podstawowych wymiarów zróżnicowania tych ścieżek i najważniejszych czynników, które decydują o sukcesie na rynku pracy. W naszym badaniu nie przyjmujemy jednej, wąskiej definicji sukcesu zawodowego. Z jednej strony, w badaniach opartych na informacjach pochodzących z rejestrów, przyjmujemy obiektywne kryteria, takie jak np. fakt znalezienia stabilnego zatrudnienia czy wysokość zarobków. Z drugiej strony, w badaniach opinii sukces definiowany jest jako podjęcie po studiach satysfakcjonującego (z punktu widzenia pracownika) zatrudnienia.

7.1. Ścieżki edukacyjne

Badania i analizy prowadzone w latach 2008–2012 przez Pracownię Ewaluacji Jakości Kształcenia Uniwersytetu Warszawskiego (PEJK UW) pokazały, że zarówno zróżnicowanie opinii o studiach, jak i poziom zaangażowania w proces studiowania oraz późniejsze losy osób kończących edukację na uczelni zależą w znacznej mierze od trzech czynników: poziomu studiów (pierwszego i drugiego stopnia, jednolite magisterskie), trybu studiów (stacjonarne, wieczorowe, zaoczne) oraz obszaru kształcenia, czyli od kierunku studiów (w analizach wyróżniono 3 obszary kształcenia: matematyczno-przyrodniczy, ekonomiczno-społeczny i humanistyczny).

Projekt „Monitorowanie losów absolwentów uczelni wyższych z wykorzystaniem danych administracyjnych ZUS” potwierdził istnienie tych podziałów. W przypadku analizy niektórych zagadnień podziały te zredukowały się do dwóch tylko grup osób badanych. Przykładowo, w analizach rekrutacyjnych nie ma sensu rozróżniać studiów jednolitych magisterskich oraz pierwszego stopnia, a przy ocenach niektórych aspektów studiów można wyróżnić osoby kończące kierunki matematyczno-przyrodnicze i osoby kończące pozostałe kierunki.

Przedstawione wymiary nie są zupełnie niezależne. Obszar studiów powiązany jest z trybem studiów. Na studiach matematyczno-przyrodniczych na UW zdecydowanie rzadziej niż na pozostałych kierunkach oferowane są studia niestacjonarne (wieczorowe i zaoczne).

Różnice między wyróżnionymi grupami studentów ujawniają się na wszystkich etapach ścieżek edukacyjnych. Odmienności pomiędzy kierunkami stacjonarnymi i niestacjonarnymi są szczególnie widoczne

na studiach pierwszego stopnia. Na etapie rekrutacji studia niestacjonarne cieszą się mniejszą popularnością niż studia stacjonarne, co przekłada się na zdecydowanie słabszą selekcję na tych pierwszych. W efekcie procesów autoselekcji kandydatów oraz braku możliwości prowadzenia selekcji ze względu na niewystarczającą liczbę kandydatów, na studia niestacjonarne przyjmowane są osoby o gorszych wynikach niż na studia stacjonarne. Osoby ze studiów stacjonarnych lepiej radzą sobie na studiach. Większy jest w tej grupie odsetek tych, którzy ukończyli kolejne etapy studiów i uzyskali dyplom. Studenci studiów stacjonarnych otrzymują przeciętnie wyższe oceny na dyplomie. W tej grupie jest także największy odsetek kontynuujących naukę na UW na studiach drugiego stopnia.

Studia drugiego stopnia różnią się od studiów pierwszego stopnia poziomem selekcji. Różnice widoczne są już na etapie rekrutacji. Na studiach drugiego stopnia konkurencja między kandydatami jest znacznie mniejsza. Selekcja w trakcie studiów jest także znacznie słabsza. Na studiach drugiego stopnia kolejne lata zalicza większość studentów. Wyższy jest także niż na studiach pierwszego stopnia odsetek osób, które uzyskały dyplom.

Studia matematyczno-przyrodnicze pierwszego stopnia nie należą na ogół do najbardziej obleganych kierunków studiów na UW. Z reguły najwięcej kandydatów ubiega się o przyjęcia na studia społeczno-ekonomiczne. Na studiach matematyczno-przyrodniczych można natomiast obserwować silniejszą niż na pozostałych kierunkach selekcję w trakcie studiów (szczególnie po pierwszym roku). W grupie tej można obserwować także nieznacznie mniejszy niż wśród innych studentów odsetek kończących studia. Analiza rozkładu ocen na dyplomach wskazuje na większy udział ocen bardzo dobrych wśród absolwentów studiów humanistycznych. Absolwenci tych studiów rzadziej niż przedstawiciele innych obszarów kształcenia kontynuują naukę na UW.

Różnice pomiędzy opisanymi grupami studentów są widoczne także w badaniach opinii. Stałym wnioskiem płynącym z badań prowadzonych przez PEJK wśród studentów było mniejsze zaangażowanie studentów studiów niestacjonarnych zaocznych w życie uczelni. Nie mniej wyraźne różnice widać w przypadku obszaru studiów. Studenci i absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych byli na ogół bardziej niż inni zadowoleni ze studiów – z ich programu, poziomu, przygotowania kadry dydaktycznej oraz infrastruktury wydziałów. Najczęściej także wyrażali satysfakcję z wyboru studiów. Częściej niż pozostali badani uważali oni również, że studia dobrze przygotowują do pracy, choć wyraźnie rzadziej niż osoby kończące studia humanistyczne bądź społeczno-ekonomiczne pracowali zawodowo w czasie studiów.

7.2. Sytuacja zawodowa studentów i absolwentów

7.2.1. Zatrudnienie

Kariery zawodowe studentów Uniwersytetu Warszawskiego często rozpoczynają się jeszcze przed zakończeniem studiów. Wśród studentów biorących udział w badaniach ankietowych prowadzonych przez PEJK w latach 2008–2012 prawie połowa deklarowała, iż pracuje zawodowo. Szczególnie często pracowali studenci z wyższych lat studiów i osoby studiujące na studiach drugiego stopnia. W badaniu prowadzonym wśród absolwentów zdecydowana większość deklarowała, że w czasie studiów podejmowała pracę zawodową.

Analiza danych pochodzących z rejestrów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych pokazuje, że po zakończeniu studiów zdecydowana większość absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego znajduje zatrudnienie. Odsetek osób pracujących jest wyższy wśród osób, które uzyskały dyplom magistra.

Znaczna część absolwentów studiów pierwszego stopnia nie podejmuje pracy, gdyż kontynuuje naukę. W zbiorowości absolwentów studiów drugiego stopnia oraz jednolitych magisterskich, wyłączając okres bezpośrednio po zakończeniu studiów, odsetek osób znajdujących zatrudnienie wynosi w kolejnych miesiącach około 80%. Warto podkreślić, że brak zarejestrowanego w ZUS zatrudnienia nie musi oznaczać, że absolwent nie może zdobyć pracy. Dotyczy to np. osób zatrudnionych na umowę o dzieło, dobrowolnie pozostających bez pracy itp.

Niezwykle istotną obserwacją wynikającą z analizy rejestrów jest wysoki udział etatowych umów o pracę wśród obserwowanych form zatrudnienia. W całym analizowanym okresie (lata 2007–2011) umowy o pracę wyraźnie przeważają nad pozostałymi formami zatrudnienia. Blisko 90% badanych miało doświadczenie pracy na etacie. Od momentu, kiedy większość badanych uzyskała dyplom, udział zatrudnionych na umowy o pracę w zbiorowości osób z tytułem magistra w kolejnych miesiącach przekracza 70%, a przeciętny badany przepracował na umowę o pracę ponad 70% miesięcy objętych obserwacją. Wskazuje to na stabilny charakter zatrudnienia absolwentów UW i pozostaje w sprzeczności z powszechnym przekonaniem, że wśród absolwentów szkół wyższych dominuje zatrudnienie na tzw. umowy śmieciowe.

Także liczba pracodawców świadczy o stabilności zatrudnienia wśród absolwentów UW. Osoby, które w ostatnich trzech latach objętych obserwacją miały więcej niż dwóch pracodawców, należą do rzadkości.

O dobrej sytuacji zawodowej absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego świadczą także osiągnięte zarobki. Przeciętne zarobki absolwentów studiów magisterskich przewyższały średnie wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw. Im dalej od zakończenia studiów, tym większe były obserwowane różnice. Należy jednak dodać, że absolwenci studiów pierwszego stopnia nie osiągnęli tak wysokich zarobków. Średnia była niższa niż w sektorze przedsiębiorstw, co wskazuje na wyższą rynkową wartość studiów drugiego stopnia i jednolitych magisterskich niż studiów pierwszego stopnia.

7.2.2. Zadowolenie z pracy

Absolwenci UW na ogół są zadowoleni z wykonywanej przez siebie pracy. W obu pomiarach panelu zdecydowana większość badanych, którzy pracowali, pozytywnie oceniła swoją pracę.

Zarówno w badaniu jakościowym, jak i w badaniu panelowym badani twierdzili, że ważne jest dla nich, aby wykonywana praca była ciekawa, żeby dawała możliwości rozwoju zawodowego. Istotne jest także, aby praca była zgodna z kierunkiem studiów (co bywa rozumiane dość szeroko). Dodatkowo niezwykle ważną dla badanych cechą zatrudnienia powinno być dawane przez pracę poczucie stabilności.

Wnioski wyciągnięte z analizy deklaracji badanych odnośnie do ich aspiracji zawodowych potwierdza analiza ocen wykonywanej pracy. Wyższe oceny wykonywanej pracy można obserwować wśród osób, które uważają, że ich praca ma związek z kierunkiem studiów i daje im poczucie stabilności. Ważnym czynnikiem wpływającym na ocenę pracy zawodowej są także zarobki. Oceny sytuacji materialnej są powiązane z wysokością zarobków. Czynniki te natomiast powiązane są z oceną zadowolenia z pracy. Osoby lepiej zarabiające, lepiej oceniające swoje zarobki oraz osoby lepiej oceniające swoją pracę lepiej oceniają także swoją sytuację materialną.

Związek pomiędzy stabilnością zatrudnienia, wysokością zarobków a zadowoleniem z pracy obserwowany w badaniu sondażowym potwierdza słuszność doboru wskaźników sukcesu zawodowego (zatrudnienie na umowę o pracę oraz wysokie zarobki) w badaniu opartym o rejestry.

7.2.3. Studia a rynek pracy – perspektywa pracodawców

Jednym z podstawowych celów projektu było określenie związków pomiędzy kierunkiem wykształcenia a sukcesem na rynku pracy. Niestety, bez możliwości połączenia informacji z rejestrów uczelni oraz ZUS nie jest możliwe dokładne określenie, jaka część absolwentów poszczególnych kierunków znalazła zatrudnienie. Jednakże w świetle zgromadzonych danych możliwe jest pokazanie pewnych zależności między studiami, programem nauczania a sytuacją absolwentów na rynku pracy.

Niezwykle cennym źródłem wiedzy o roli wykształcenia na rynku pracy są wywiady z przedstawicielami pracodawców. Uzyskane wyniki pokazały, że dla pracodawców dyplom uczelni wyższej często nie jest tożsamy z certyfikatem poświadczającym uzyskanie ściśle określonych praktycznych umiejętności, ale jest raczej wskaźnikiem ogólnego potencjału kandydata. O wysokim potencjale kandydatów świadczy w dużej mierze renoma uczelni. Osoby, które przeszły ostrzejszą selekcję i ukończyły wymagające studia są uznawane za mające większą szansę bycia wartościowymi pracownikami. Oczywiście, na niektórych stanowiskach wymagane są twarde umiejętności, ale nie zawsze muszą być one skutkiem kształcenia uniwersyteckiego. W opinii badanych pracodawców, zapewnienie przygotowania absolwentów do pracy, rozumianego jako wyposażenie we wszystkie umiejętności, przez uczelnie nie jest na ogół nawet możliwe. Uczelnie nie mogą przecież dostosować programów nauczania do specyfiki funkcjonowania każdego przedsiębiorstwa, ani uwzględniać w nich na bieżąco wszelkich zmian technologicznych. Z badań jakościowych prowadzonych z pracodawcami wyłania się obraz niejednorodnego rynku pracy dla absolwentów szkół wyższych. Z jednej strony można mówić o rynku „młodych specjalistów”, z drugiej strony – o rynku „ludzi z dyplomem, ale bez kwalifikacji”.

W ramach pierwszego rynku funkcjonują osoby dysponujące określonymi kwalifikacjami i wiedzą, ale także wyróżniające się takimi cechami jak kreatywność. Takie osoby są postrzegane jako specjaliści w swoich dziedzinach. Absolwenci należący do tego segmentu rynku są poszukiwani przez pracodawców. Ze względu na swoją stosunkowo niewielką liczbę mogą liczyć na ponadprzeciętne warunki zatrudnienia. Wśród absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego do tej grupy mieliby się zaliczać w szczególności absolwenci kierunków matematyczno-przyrodniczych. W opinii pracodawców wyróżniającą ich cechą jest zdolność wychodzenia poza schematyczne rozwiązania wyniesione ze studiów lub wcześniejszych doświadczeń zawodowych. Tak charakteryzowano np. absolwentów MIMUW, w przypadku których trudny trening matematyczny daje olbrzymi potencjał do znajdowania nowych rozwiązań znanych problemów. Kreatywnością i nieschematycznym podejściem do problemów wykazują się jednak nie tylko absolwenci kierunków ścisłych – wspomniano o tych cechach również w odniesieniu do studiów ściśle humanistycznych, jak np. kulturoznawstwo w Instytucie Kultury Polskiej. Charakterystyczne jednak jest to, że takie oceny pracodawców można było usłyszeć w odniesieniu do kierunków studiów określanych przez studentów jako trudne i wymagające znacznego zaangażowania.

Drugi z wymienionych segmentów rynku, absorbujący większą część absolwentów szkół wyższych, oferuje miejsca pracy dla osób, które mimo ukończenia studiów nie zdobyły określonych kwalifikacji i umiejętności. Należący do tej grupy absolwenci UW nie są jednak skazani na pozostawanie bez zatrudnienia. Chłonny warszawski rynek daje im szansę znalezienia pracy. Ponieważ osoby należące do tej grupy nie są pożądane przez pracodawców w równym stopniu co przedstawiciele pierwszego segmentu, to muszą się one liczyć z mniej satysfakcjonującą pracą oraz gorszymi warunkami zatrudnienia.

7.2.4. Studia a rynek pracy – perspektywa studentów

Dla analizy strategii edukacyjnych oraz strategii wchodzenia na rynek pracy bardzo użyteczny okazał się wypracowany wcześniej podział kierunków według obszaru kształcenia. Szczególnie widoczne są różnice pomiędzy absolwentami kierunków matematyczno-przyrodniczych a osobami kończącymi studia z innych dyscyplin.

Na poziomie ogólnych celów zawodowych stawianych sobie przez absolwentów nie widać poważniejszych różnic. Dla wszystkich istotne jest znalezienie ciekawej pracy, dającej możliwości rozwoju oraz poczucie stabilności. Jednakże przedstawiciele poszczególnych grup różnią się sposobem, w jaki postawione sobie cele próbują osiągnąć.

Przedstawiciele wszystkich grup podają wprawdzie jako powód wyboru studiów swoje zainteresowania, jednakże badania ujawniają różnice pomiędzy sposobem podejmowania decyzji o wyborze kierunku studiów przez przedstawicieli różnych dyscyplin. Osoby zainteresowane studiami matematyczno-przyrodniczymi zdają się bardziej zdecydowane w czasie rekrutacji na studia. Ubiegają się o przyjęcie na bardzo zbliżone kierunki. Osoby zainteresowane studiami społecznymi lub humanistycznymi ubiegają się o przyjęcie na bardziej zróżnicowane kierunki. Wiąże się to z faktem, że studia społeczne czy humanistyczne często są znacznie mniej precyzyjnie zdefiniowane niż kierunki matematyczno-przyrodnicze.

W okresie studiów przedstawiciele poszczególnych dyscyplin różnią się między sobą nakładem pracy związanym ze studiami oraz pracą zawodową. Osoby studiujące na kierunkach humanistycznych i społecznych znacznie częściej niż studenci kierunków matematyczno-przyrodniczych zwiększają swoje szanse na rynku, zdobywając doświadczenie zawodowe w czasie studiów. Zarówno w badaniach ankietowych prowadzonych wśród studentów, jak i w badaniu panelowym wśród absolwentów osoby studiujące na studiach matematyczno-przyrodniczych najrzadziej deklarowały, iż podejmowały pracę zawodową w trakcie studiów. Dodatkowo przedstawiciele kierunków matematyczno-przyrodniczych rzadziej niż inni poświęcali czas i energię na zdobycie certyfikatów lub udział w kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe. Certyfikaty szczególnie często uzyskiwali studenci studiów humanistycznych, a w kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe najchętniej brali udział studenci kierunków społeczno-ekonomicznych.

W tym miejscu warto dodać, że strategia podnoszenia szans na rynku poprzez wczesne rozpoczęcie pracy jest bardzo skuteczna. Respondenci, którzy deklarowali w badaniu panelowym, iż podejmowali pracę w trakcie studiów, wyraźnie częściej byli zatrudnieni po studiach. Na doświadczenie zawodowe absolwentów jako czynnik zwiększający szanse na zatrudnienie zwracali uwagę pracodawcy. Istotny jest także fakt, że doświadczenie zawodowe badani zdobywali przede wszystkim w ramach pracy, a nie w ramach praktyk zawodowych na studiach. Te ostatnie nie są dobrze oceniane. Z badania wynika również, że działania uniwersyteckiego Biura Zawodowej Promocji Studentów i Absolwentów okazały się niezbyt przydatne z punktu widzenia pośrednictwa w kontaktach pomiędzy studentami i absolwentami a pracodawcami.

Fakt, że studenci kierunków matematyczno-przyrodniczych nie podejmują pracy w trakcie studiów, nie oznacza jednak, że nie podejmują żadnych działań mających poprawić ich sytuację na rynku pracy. Osoby wybierające studia matematyczno-przyrodnicze zdecydowanie częściej odpowiadały, że ich studia wymagają znacznych nakładów pracy. Organizacja studiów matematyczno-przyrodniczych często znacząco utrudnia podjęcie pracy zawodowej. Studia matematyczno-przyrodnicze oferują natomiast, w opinii badanych, w największym stopniu możliwość zdobycia umiejętności potrzebnych na rynku pracy.

Absolwenci wszystkich obszarów kształcenia wysoko oceniali studia w swoich jednostkach z perspektywy rozwoju osobistego, ale tylko absolwenci studiów matematyczno-przyrodniczych wysoko oceniali studia z perspektywy możliwości nabycia kwalifikacji zawodowych oraz możliwości zatrudnienia przy obecnej sytuacji na rynku pracy. O tym, że studenci studiów matematyczno-przyrodniczych optymistycznie postrzegają swoje szanse na rynku pracy po studiach, świadczy także fakt, że rzadziej niż pozostali badani wskazywali oni na brak zagrożenia zwolnieniem jako ważną dla nich cechę pracy. Przekonanie o przydatności studiów w karierze zawodowej skutkuje także ogólnie wyższą oceną programu studiów.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że w żadnej z grup absolwentów opinie na temat studiów nie zmieniają się pod wpływem doświadczeń na rynku pracy. Wynikać to może m.in. z tego, że znaczna część studentów podejmuje pracę zarobkową już w czasie studiów i okres bezpośrednio następujący po uzyskaniu dyplomu nie okazuje się dla nich szokiem. Osobną, niebagatelną kwestią jest specyfika warszawskiego rynku pracy i marka Uniwersytetu Warszawskiego – to elementy niewątpliwie ułatwiające łagodne wejście w nową rzeczywistość po ukończeniu studiów.

Jednym z ważnych wniosków z naszych badań jest obserwowana odrębność doświadczeń edukacyjnych i zawodowych studentów i absolwentów studiów matematyczno-przyrodniczych oraz studiów społeczno-ekonomicznych i humanistycznych. W dyskursie publicznym dominują nawet opinie o wyższości kształcenia na kierunkach ścisłych nad pozostałymi. Czy rzeczywiście zebrane dane skłaniają do takich wniosków? Czy istotnie studenci studiów humanistycznych i społeczno-ekonomicznych skazani są na gorsze wykształcenie, gorsze przygotowanie do przyszłej pracy, jako pracownicy niższej kategorii?

Wyniki badań nie potwierdzają takich sądów, powielających nieprawdziwe i zbyt upraszczające rzeczywistość stereotypy. Wprawdzie z jednej strony z przeprowadzonych badań wyłania się obraz studiów matematyczno-przyrodniczych traktowanych jako inwestycja w zawód, zmuszających do znacznego wysiłku, skłaniających raczej do skupienia się na nauce niż na podejmowaniu pracy, oraz obraz pozostałych studiów jako mniej precyzyjnie określających kompetencje przydatne na rynku pracy, skłaniające do zdobywania doświadczeń zawodowych już podczas studiów – jako uzupełnienia kompetencji uzyskiwanych w murach uczelni. Z drugiej strony jednak wyniki uzyskane na podstawie „twardych” informacji z rejestrów ZUS wskazują, że kierunki humanistyczne nie kształcą bezrobotnych. Nie możemy wprawdzie jeszcze podać precyzyjnych statystyk, osobno, dla poszczególnych kierunków, wiemy jednak, że prawie 90% absolwentów UW rozpoczęło w ciągu 5 lat po studiach pracę etatową. Jeśli wziąć pod uwagę, że większość absolwentów UW to absolwenci studiów innych niż matematyczno-przyrodnicze, oznacza to, nawet w bardzo pesymistycznym ujęciu, że zdecydowana większość uzyskuje dostęp do zatrudnienia. Różnica polega na tym, że studenci studiów humanistycznych i społeczno-ekonomicznych stosują inne strategie edukacyjne i zawodowe niż studenci studiów ścisłych. Częściej decydują się na staże i kursy, wcześniej podejmują pracę zawodową. Strategie te okazują się skuteczne. Ponadto decydujący wydaje się nie tyle sam obszar kształcenia, ile jego sposób – absolwenci studiów ambitnych i wymagających, kształcących ludzi kreatywnych, o szerokich horyzontach – w szerokim słowa znaczeniu humaniści – mają największe szanse spełnić oczekiwania pracodawców. Przykłady przedstawionych w tym raporcie ambitnych studiów humanistycznych potwierdzają tę wizję.

Marek Bożykowski
Marcin Dwórznik
Albert Izdebski
Mikołaj Jasiński
Joanna Konieczna-Salamatin
Marek Styczeń
Tomasz Zając

8. Rekomendacje dotyczące modelu monitorowania losów absolwentów i sposobu wykorzystania wyników badań

Poniżej przedstawiamy rekomendacje dotyczące modelu gromadzenia danych oraz informowania o ścieżkach edukacyjnych i zawodowych absolwentów, użytecznego dla zarządzania procesem dydaktycznym uczelni oraz prowadzonej polityki w zakresie edukacji, szkolnictwa wyższego oraz rynku pracy.

Dotychczas w naszym kraju wnioski o sytuacji absolwentów na rynku pracy wyciągano na podstawie dwóch rodzajów analiz. Jedne wykorzystywały badania opinii absolwentów i/lub pracodawców. Drugie natomiast opierały się na statystykach publicznych. Te analizy zwykle nie były łączone i nie dawały możliwości określenia związków pomiędzy ścieżką edukacyjną a sukcesem na rynku pracy.

Rekomendacje dotyczące badania losów absolwentów uczelni należy przedstawiać na dwóch poziomach: pojedynczych uczelni oraz kraju. W niniejszym rozdziale odniesiemy się do obu tych perspektyw. Przedstawimy uwagi dotyczące gromadzenia danych oraz ich przetwarzania, dystrybucji wyników analiz oraz modelu podejmowania decyzji przez uczelnię pod wpływem uzyskanych informacji. Na poziomie krajowym mamy do czynienia z czterema zasadniczymi typami interesariuszy rynku edukacyjnego i rynku pracy: osobami kształcącymi się (kandydatami, studentami i absolwentami), uczelniami, instytucjami kształtującymi polityki państwa (ministerstwami i innymi agendami rządowymi) oraz instytucjami rynku pracy (pracodawcami, urzędami pracy itp.). W części dotyczącej perspektywy krajowej przedstawiamy rekomendacje dotyczące sposobu zbierania informacji oraz znaczenia uzyskanych wyników dla podejmowania właściwych decyzji przez wymienione podmioty.

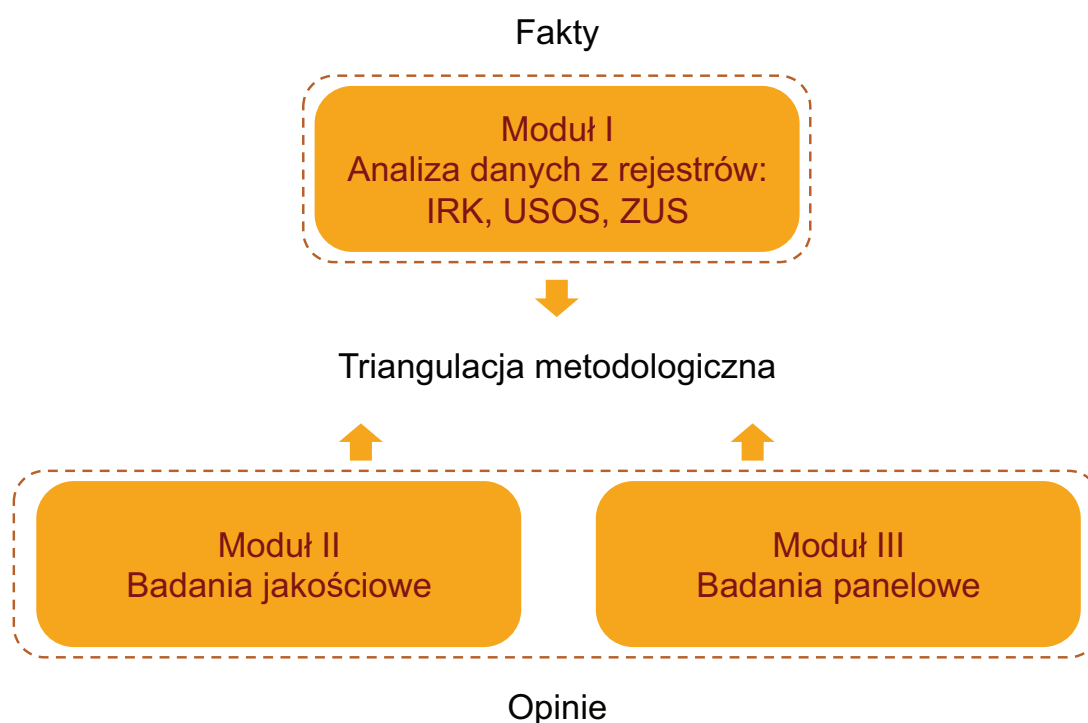
8.1. Poziom uczelni

8.1.1. Model gromadzenia danych

Wiedza o występujących współzależnościach między procesami kształcenia a karierą zawodową jest warunkiem koniecznym właściwych decyzji uczelni kształtujących ofertę edukacyjną, a także wyborów edukacyjnych i zawodowych podejmowanych przez osoby kształcące się. Wykorzystywanie informacji niepełnych, obciążonych schematami i stereotypami musi prowadzić do podejmowania nieefektywnych wyborów. Dlatego tak ważne jest ustalenie związków zachodzących między procesami edukacyjnymi a sytuacją na rynku pracy, dzięki wykorzystaniu wielu źródeł informacji w sposób umożliwiający łączenie ich ze sobą. Jednym z tych źródeł są gromadzone przez uczelnie informacje o historii edukacyjnej

studentów – począwszy od rekrutacji, na dyplomie skończywszy. Są one od kilku lat powszechnie gromadzone przez wyższe uczelnie w kraju w ich elektronicznych rejestrach. Z kolei do analiz historii zawodowych absolwentów szkół wyższych należy wykorzystać rejestry administracyjne, np. rejestry Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zawierające szereg wiarygodnych informacji o ścieżkach zawodowych absolwentów. Wykorzystanie w analizach informacji pochodzących z rejestrów administracyjnych pozwala na opracowanie rzetelnych i porównywalnych wskaźników, tak potrzebnych do właściwej ewaluacji kształcenia. Ponadto warto skorzystać z badań opinii. Pozwalają one bowiem scharakteryzować poglądy i postawy absolwentów wobec doświadczeń edukacyjnych i zawodowych.

Rysunek 8.1.1. Schemat gromadzenia danych przez uczelnię

Dominującą od lat metodą prowadzenia badań ilościowych w Polsce jest sondaż. W odróżnieniu od badań opinii, w przypadku badania faktów, zdarzeń z przeszłości badanych obiektów (ludzi, instytucji itp.) sondaż natrafia na szereg trudnych do rozwiązania problemów, m.in. niedokładność odpowiedzi (skłonność do zaokrągleń) oraz kłopoty z odtwarzaniem faktów z przeszłości. Problemem, który szczególnie znacząco wpływa na jakość wyników badań sondażowych w naszym kraju, jest drastycznie obniżony poziom realizacji badań. Przykładowo, w ciągu ostatnich 20 lat poziom realizacji Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego obniżył się z przeszło 80% w roku 1992 do zaledwie 45% w 2010¹. Już niewielkie odsetki odmów udziału w badaniu mogą znacząco skrzywić wyniki ze względu na nielosowy charakter odmów odpowiedzi. Alternatywą dla sondażowych badań faktów są badania bazujące na informacjach pobranych z rejestrów administracyjnych.

Ważnym elementem projektu badawczego jest właśnie analiza informacji pochodzących z rejestrów. Wybór ten pozwala na prowadzenie obliczeń dla całej populacji, podczas gdy dotychczasowe reprezentacyjne badania absolwentów prowadzono z reguły na wylosowanej próbie elementów populacji. Dzięki oparciu analiz na rejestrach możliwe jest poznanie prawdziwych i dokładnych wartości wybranych parametrów w badanej populacji. Unikamy w ten sposób charakterystycznych dla badań sondażo-

1 Por. <http://pgss.iss.uw.edu.pl/index.php?show=wprowadzenie.html>.

wych rozbieżności uzyskanych oszacowań od wartości parametrów populacyjnych, które to rozbieżności biorą się z błędów losowych oraz zniekształceń wynikających z trudności dotarcia do badanych oraz masowych odmów udziału w badaniach. Rozwiązany zostaje także problem niedoskonałości pamięci badanych, skłonności do zaokrąglania i przekłamywania odpowiedzi.

Opracowana przez nas metodologia pozwala na objęcie badaniem absolwentów o dowolnie określonym zestawie cech ujawnionych w rejestrach. Dzięki temu możliwe jest prowadzenie analiz nawet na poziomie pojedynczych kierunków dla poszczególnych lat.

Ze względu na to, że w rejestrach używanych przez nas do celów badawczych podawane są daty poszczególnych wydarzeń, możemy prowadzić dogłębne i dokładne analizy czasowe kluczowych wydarzeń ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów.

Oparcie analiz na rejestrach ma jednak pewne ograniczenia. Przede wszystkim zakres analiz jest ograniczony przez informacje umieszczane w rejestrach przez zbierające je instytucje. Nie można zatem zbadać w ten sposób tego, co nie jest raportowane w żadnym rejestrze. W przypadku badań losów absolwentów niemożliwe jest m.in. zbadanie opinii o ukończonych studiach na podstawie jedynie informacji pochodzących z rejestrów. Aby poznać opinie badanych, trzeba posłużyć się innymi metodami. Dlatego właśnie w naszym projekcie analizy informacji zawartych w rejestrach zostały uzupełnione przez ilościowe badania panelowe opinii absolwentów oraz jakościowe badania wzajemnych oczekiwań pracodawców, studentów i absolwentów.

Rysunek 8.1.2. Mocne i słabe strony badań opinii i badań opartych na informacjach z rejestrów

	Opinie	Rejestry
Mocne strony	<ul style="list-style-type: none"> Możliwość identyfikacji oczekiwań, potrzeb, obaw, typów postaw wobec procesów dydaktycznych i doświadczeń zawodowych Możliwość badania oceny programu studiów 	<ul style="list-style-type: none"> Możliwość dostarczenia obiektywnych i porównywalnych wskaźników Kompletność danych Minimalizacja kosztów badania
Słabe strony	<ul style="list-style-type: none"> Niska stopa zwrotu Nieuczestniczenie w badaniu ma charakter nieprzypadkowy Brak możliwości ekstrapolacji wyników 	<ul style="list-style-type: none"> Brak możliwości analizowania opinii

Wyniki analiz losów zawodowych absolwentów na podstawie informacji pochodzących z rejestrów mogą okazać się trudne do interpretacji, jeśli nie zostaną przedstawione na tle sytuacji w kraju. Z tej przyczyny wykorzystujemy dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego jako punkty odniesienia przy prezentacji sytuacji absolwentów na rynku pracy.

Połączenie informacji pochodzących z baz danych gromadzonych przez administrację uczelni i Zakład Ubezpieczeń Społecznych stwarza możliwości prowadzenia systematycznych analiz losów absolwentów. Analizy tego typu mogą w zasadzie odbywać się przy bardzo niskich nakładach finansowych, gdyż istotną cechą tych rejestrów jest to, iż tworzone są przez instytucje w ramach wykonywania ich zadań statutowych. Rejestr ZUS służy obsłudze systemu ubezpieczeń społecznych, a rejestry uczelni – obsłudze dydaktyki. Zbiory tworzone na użytek tych instytucji są cennym źródłem informacji na temat zjawisk zachodzących w trakcie odbywania nauki i podczas aktywności zawodowej.

Połączenie takich informacji tworzy możliwość prowadzenia dynamicznych analiz pozwalających określić związki między wynikami osiąganymi w trakcie studiów a sukcesem na rynku pracy. Wykorzystanie analiz wzdłużnych pozwoli monitorować procesy nauczania w szkolnictwie wyższym. Zestawienie informacji na temat powodzenia na rynku pracy, w tym np. czasu poszukiwania pracy czy też uzyskiwanych zarobków, z wynikami na studiach pozwala na określenie wymiernych efektów kształcenia. Umożliwi to władzom uczelni ocenę dostosowania przygotowanych przez nie programów studiów do potrzeb rynku pracy, a następnie na wprowadzenie potrzebnych modyfikacji.

Zasadniczymi postulatami wobec omówionych powyżej technik ewaluacji są: prostota oraz możliwość prowadzenia systematycznej obserwacji. Aby osiągnąć te cele, trzeba: obniżyć koszty pozyskiwania i analizy danych oraz maksymalnie zautomatyzować proces zbierania danych, ich analizy i raportowania. Wytworzone narzędzia muszą być łatwe w obsłudze i uniwersalne, stosowalne w różnych uczelniach posługujących się różnymi systemami obsługi studiów.

Wyniki analiz na podstawie danych rejestrowych, których potrzebuje szkoła wyższa, nie powinny odnosić się do pojedynczych osób, lecz opisywać zbiorowości – absolwentów kierunków, jednostek uczelni, obszarów studiów, wreszcie absolwentów całej uczelni. Aby uzyskać takie wyniki, konieczne jest jednak stworzenie możliwości połączenia informacji o absolwentach na podstawie danych uczelni i ZUS. Procedura łączenia informacji wymaga jednorazowego i krótkotrwałego wykorzystania danych indywidualnych. Z uwagi na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa przetwarzanych informacji procedura łączenia informacji powinna zostać przeprowadzona poza uczelnią (np. w ZUS) według precyzyjnie określonych zasad regulujących sposób łączenia informacji i przekazania uczelni zanonimizowanego zbioru danych. Uniwersytet Warszawski wraz z Instytutem Badań Edukacyjnych i Zakładem Ubezpieczeń Społecznych opracował szczegółowe procedury zapewniające bezpieczeństwo procesu łączenia informacji i pełną anonimowość danych wykorzystywanych podczas analiz.

W dynamicznie zmieniających się warunkach rynkowych konieczne jest zapewnienie ciągłości dostępu do rzetelnych i porównywalnych wyników badań losów absolwentów przez społeczność akademicką uczelni. Dlatego tak ważna jest możliwość corocznego łączenia informacji z rejestrów uczelni i ZUS.

Wymaga to nie tylko stałej współpracy z ZUS, ale również odpowiedniego przygotowania uczelni do systematycznych badań bazujących na rejestrach. Przede wszystkim uczelnia musi zadbać o kompletność i wiarygodność wszystkich informacji wprowadzanych do swoich rejestrów. Na etapie analiz są bowiem ograniczone możliwości weryfikacji wyeksportowanych informacji, w tym uzupełnienia braków da-

nych i korekty błędów. Ponadto rekomendowana systematyczność badań losów absolwentów wymaga stworzenia w szkole wyższej narzędzi informatycznych służących do eksportu informacji o przebiegu karier edukacyjnych. Systemy informatyczne uczelni zawierają zapisy pewnych zdarzeń, np. zaliczeń lat studiów, oceny. Nie zawierają natomiast bardziej złożonych wskaźników sukcesu w studiowaniu, które były wykorzystywane w badaniu. Wartości owych wskaźników musiały zostać obliczone w czasie obróbki danych już po eksporcie informacji z systemów informatycznych uczelni². Stworzenie wspomnianych powyżej mechanizmów eksportu danych z systemów informatycznych uczelni miałyby na celu automatyzację procesu przetwarzania zapisów dotyczących przebiegu studiów z rejestrów uczelni w zestaw wskaźników sukcesu w studiowaniu, które wykorzystuje się przy tworzeniu raportów.

Ważnym uzupełnieniem analizy dostępnych rejestrów są badania opinii – przede wszystkim absolwentów, ale także studentów i pracodawców. Problematyka postulowanych badań, zarówno ilościowych, jak i jakościowych, powinna odnosić się przede wszystkim do kwestii zatrudnialności – możliwości wejścia na rynek pracy. Zestawienie opinii absolwentów po „zderzeniu” z wymogami rynku pracy oraz poglądów pracodawców na temat programów nauczania jest niezwykle cennym źródłem informacji dla władz uczelni podejmujących decyzje dotyczące programu studiów. Wśród zagadnień będących w kręgu zainteresowań warto wymienić pytania o: przebieg procesu poszukiwania zatrudnienia, najczęściej występujące bariery wejścia na rynek pracy, dopasowanie kwalifikacji pozyskanych w trakcie studiów do oczekiwań pracodawców oraz zmiany percepcji procesu kształcenia pod wpływem doświadczeń związanych z rynkiem pracy, a także zmiany w postrzeganiu samego rynku pracy w pierwszych miesiącach po zakończeniu studiów, po „zderzeniu” z rynkiem pracy.

W celu uchwycenia specyfiki okresu wejścia na rynek pracy należy posłużyć się metodologią badań panelowych, których istotą jest przeprowadzenie przynajmniej dwóch pomiarów w tej samej zbiorowości. Daje to możliwość analizy zmian opinii (zarówno trendów, jak i przepływów).

Badanie panelowe powinno być przeprowadzone po eksploracyjnych badaniach jakościowych, których wyniki dają możliwość lepszego zrozumienia mechanizmów występujących w okresie przejścia między uczelnią a rynkiem pracy i tym samym sprecyzowania obszarów badawczych oraz lepszego sformułowania pytań kwestionariuszowych. Wykorzystanie tego rozwiązania w niniejszym projekcie usprawniło prace nad zawartością formularza ankiety i zapewniło adekwatność pytań do rzeczywistych problemów absolwentów.

Panel powinien być prowadzony w dwóch okresach. Uważamy, że okres przerwy pomiędzy pierwszym i drugim pomiarem powinien być stosunkowo krótki, tak aby ograniczyć niepożądane zjawisko wymieralności próby³. Ponadto wydłużenie tego okresu uważamy za niewłaściwe także ze względu na potrzebę zapewnienia użyteczności uzyskanych wyników dla uczelni. Warto pamiętać, że zmiany programów studiów muszą być wprowadzane ze znacznym wyprzedzeniem. W sytuacji, gdy drugi pomiar panelu następowalby np. po dwóch latach, decyzje zmieniające programy studiów weszłyby w życie po około czterech latach. Wobec dynamicznych zmian na rynku pracy oznaczałoby to niską wartość zgromadzonej wiedzy. Poza tym w razie wydłużenia interwału między pomiarami badań panelowych pojawiłby się szereg czynników wpływających na opinie absolwentów na temat programu studiów i ich znaczenia dla karier zawodowych (np. kolejne studia, szkolenia, kolejne miejsca pracy itp.). Dla uczelni zaś kluczowym zagadnieniem jest ustalenie znaczenia uzyskanego wykształcenia w kontekście zatrudnialności w okresie wchodzenia absolwentów na rynek pracy.

2 Posługiwanie się zestawem wskaźników agregujących wiele informacji sprzyja anonimowości badania.

3 Polega ono na tym, że wraz z wydłużaniem przerwy między kolejnymi pomiarami zwiększa się ryzyko, że respondent nie przystąpi do drugiego etapu badań (część znajduje się poza zasięgiem badacza – śmierć, migracja, wypadki losowe).

Jednocześnie okres ten powinien być na tyle długi, aby sprostać głównemu celowi badania, tj. uchwyceniu doświadczeń absolwentów związanych z wejściem na rynek pracy. Ważnym rozwiązaniem przy konstrukcji schematu panelu jest zapewnienie ciągłości obserwacji i objęcia badaniem wszystkich absolwentów kończących studia w danym roku kalendarzowym. Przyjęte rozwiązanie umożliwi realizację tego postulatu. Pierwszy pomiar panelu rozpoczyna się na przełomie czerwca i lipca danego roku. Wtedy do badania rekrutowani są absolwenci, którzy uzyskali dyplom od stycznia do początku badania. W kolejnych miesiącach, aż do końca roku, kolejne osoby są sukcesywnie zapraszane do udziału w badaniu. Rekrutacja do drugiego pomiaru następuje pół roku po wypełnieniu ankiety przez poszczególne badanych. Przyjęte rozwiązanie zatem po pierwsze gwarantuje objęcie badaniem wszystkich absolwentów uczelni, a po drugie stwarza możliwość systematycznego prowadzenia panelu co roku.

Z uwagi na konieczność zapewnienia systematycznego charakteru badaniom panelowym technika gromadzenia danych powinna być tania, zaś proces realizacji – prosty i mało obciążający organizacyjnie. Dlatego rekomendowaną techniką jest ankieta internetowa.

Szczególnie ważną kwestią przy realizacji badań techniką ankiety internetowej jest problem dotarcia do badanych. Wynika on z tego, że dane o koncie e-mailowym absolwenta, którym dysponuje uczelnia, nie zawsze są aktualne. Podczas realizacji projektu w oparciu o bazę adresów e-mailowych pozostającą w dyspozycji UW⁴ zaobserwowaliśmy niską skuteczność dotarcia tą drogą do badanych.

Wspomniana niska skuteczność dotarcia do badanych przy wykorzystaniu nieaktualizowanych danych o koncie e-mailowym rodzi bardzo niekorzystne konsekwencje dla prowadzonych badań. Z jednej strony pojawiają się niekontrolowane czynniki selekcji do badanej zbiorowości, z drugiej objęta badaniem zbiorowość jest nieliczna, a to skutecznie ogranicza możliwości poznawcze. To nasze doświadczenie pokazuje, że przystępując do badań panelowych wśród absolwentów, trzeba dysponować aktualnymi danymi e-mailowymi. Trudność polega oczywiście na tym, jak zebrać takie dane od osób, które właśnie zakończyły studia.

Wydaje się, że efektywnym rozwiązaniem tego problemu jest wprowadzenie elektronicznej karty obiegowej – dokumentu zintegrowanego z Uniwersyteckim Systemem Obsługi Studiów. Osoba kończąca studia ma obowiązek przed uzyskaniem dyplomu rozliczyć się z uczelnią. Aktualnie na Uniwersytecie Warszawskim karta obiegowa ma formę papierowego dokumentu. Aby zakończyć studia, przyszły absolwent musi udać się w wiele, często znacznie oddalonych miejsc na UW i zdobyć niezbędne podpisy. Następne wypełnione karty obiegowe trafiają do pracowników administracyjnych uniwersytetu, przysparzając im pracy. Wprowadzenie elektronicznej obiegówki oznacza nie tylko rozwiązanie problemu badawczego – skuteczności dotarcia do absolwentów – ale także przynosi korzyści osobie rozliczającej się z uczelnią, jak i administracji uczelni.

W procesie poznania opinii absolwentów bardzo ważne jest zapewnienie dobrowolności udziału w badaniu. Niespełnienie tego warunku obniży wiarygodność wyników. Obligatoryjność badania w przypadku znacznej części absolwentów będzie skutkowałą nieprzemyślanymi i/lub nieprawdziwymi odpowiedziami. W badaniu panelowym ankieta jest kierowana do konkretnych respondentów. W związku z tym może to rodzić poczucie braku anonimowości u absolwentów. Stąd tak ważne jest zapewnienie poufności zgromadzonego materiału. Wieloletnia działalność badawcza PEJK wytworzyła odpowiednie relacje ze środowiskiem akademickim. Charakteryzuje je powszechna życzliwość badanych do działań badawczych PEJK i zaufanie do Zespołu.

Niektóre aspekty zaangażowania studentów na rynku pracy niełatwo poddają się badaniom ilościowym; co więcej, na podstawie danych ankietowych często nie można zrozumieć przyczyn niektórych zjawisk,

4 Adresy e-mailowe zbierane są w momencie rekrutacji i, jak się okazało, zwykle nie są aktualizowane.

np. motywów podejmowania pracy zawodowej. Oznacza to, że ilościowemu ujęciu problematyki winno towarzyszyć podejście jakościowe.

Badania jakościowe, poza wartością na etapie przygotowań do badań ankietowych, spełniają bardzo ważną funkcję przy rozumieniu i interpretacji uzyskanych wyników badań statystycznych. Przygotowując plan badań jakościowych, należy pamiętać o tym, aby były one kierowane zarówno do absolwentów, jak i studentów oraz pracodawców. Uzyskane w ramach niniejszego projektu wyniki badań jakościowych potwierdziły zasadność postulowanego rozwiązania, ujawniając odmienne oczekiwania, nadzieje i obawy reprezentantów tych trzech zbiorowości. Badania jakościowe w tych trzech zbiorowościach powinny wykorzystywać zróżnicowane techniki badawcze. Opis tych technik oraz uzasadnienie podjętych wyborów metodologicznych opisano w raporcie końcowym z realizacji Modułu II niniejszego projektu.

Badania jakościowe poświęcone działalności zawodowej studentów winny być prowadzone rzadziej niż monitorowanie ilościowe, np. co 3–5 lat. Dynamika badań jakościowych powinna być jednak wpisana w kalendarz działań badawczych kierowanych do wszystkich grup społeczności akademickiej. W szczególności podejście jakościowe warto wdrażać w tym samym okresie, w którym na uczelni będą realizowane rozszerzone badania kwestionariuszowe poświęcone problematyce pracy zawodowej studentów.

W szczególnych przypadkach, wówczas gdy pojawiają się nowe zjawiska na rynku pracy, bądź w procesie dydaktycznym na uczelni, warto rozważyć nie tylko rozszerzenie zestawu pytań dotyczącego działalności zawodowej studentów i absolwentów w badaniach kwestionariuszowych, ale również przeprowadzenie dodatkowych badań jakościowych.

Ponadto w badaniu karier edukacyjno-zawodowych absolwentów ważnym elementem jest obserwacja sytuacji zawodowej studentów (i kandydatów). Naszym zdaniem ogólnouczelniane badania opinii studentów powinno się prowadzić systematycznie – niekoniecznie co roku, warto jednak takie przedsięwzięcie realizować dość często, przynajmniej co dwa lata, z uwagi na znaczną dynamikę sytuacji na rynku pracy.

Badania te mogą mieć charakter krótkich ankiet poświęconych doświadczeniom i planom zawodowym studentów. Monitorowanie aktywności zawodowej osób kształcących się na uczelni niekoniecznie musi być samodzielnym przedsięwzięciem badawczym; może stanowić moduł pytań dołączany do kwestionariusza – w razie prowadzenia przez uczelnię innych badań w społeczności akademickiej.

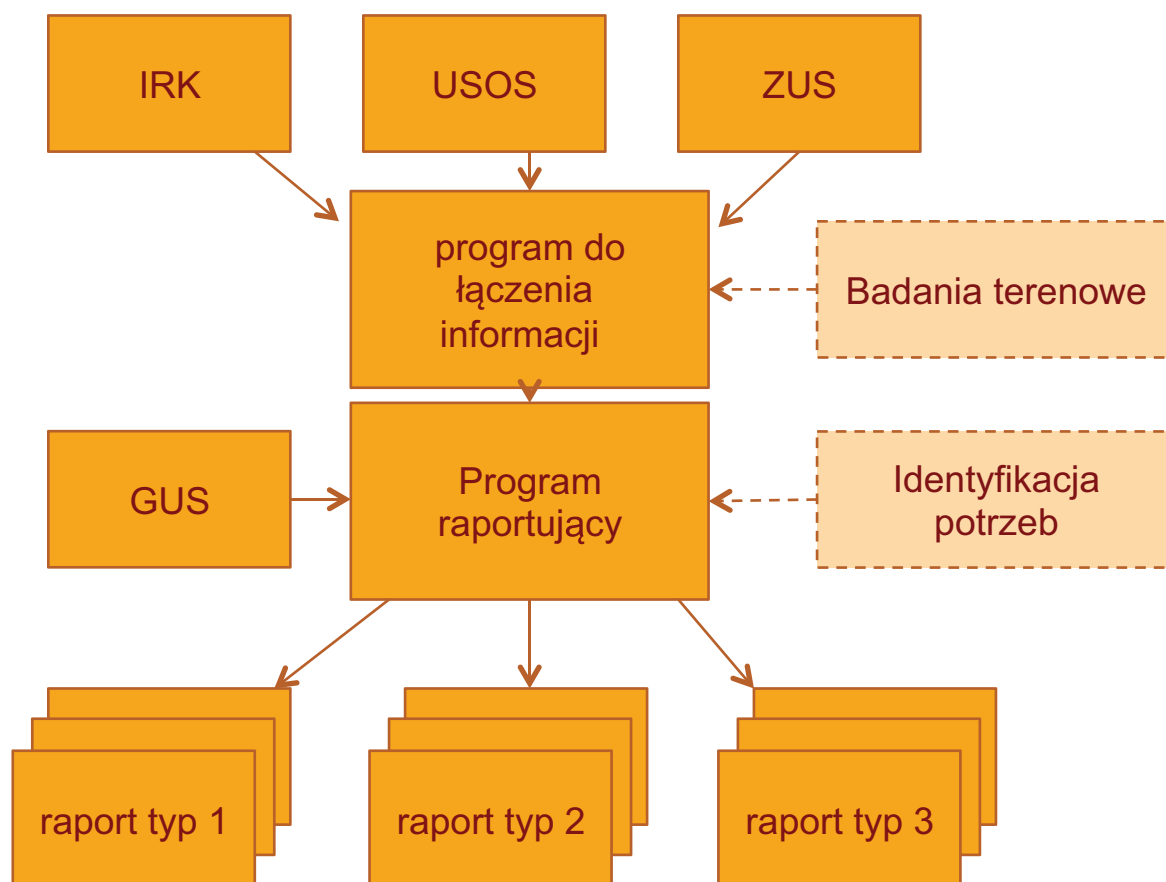
Ilościowe monitorowanie sytuacji zawodowej studentów powinno być prowadzone na podstawie identycznie brzmiących pytań, dzięki którym możliwe jest ujęcie porównawcze i analiza trendów.

8.1.2. Model przetwarzania danych i upowszechniania informacji

Procedury zbierania danych prowadzą do zgromadzenia ogromnych ilości informacji dotyczących bardzo zróżnicowanej zbiorowości absolwentów kończących studia różniące się tematyką i organizacją. Problemem wobec tego staje się efektywne i szybkie przetworzenie zebranego materiału. Dlatego też kluczowym elementem wypracowanego na potrzeby badania modelu przetwarzania danych jest program raportujący. Został on przygotowany specjalnie na potrzeby badania. Pozwala na automatyzację procesu przetwarzania informacji pochodzących z rejestrów oraz zebranych w badaniu panelowym. Narzędzie to umożliwia szybkie uzyskanie wyników analiz wyliczonych dla zdefiniowanych przez użytkownika grup badanych w formie raportów o określonej strukturze.

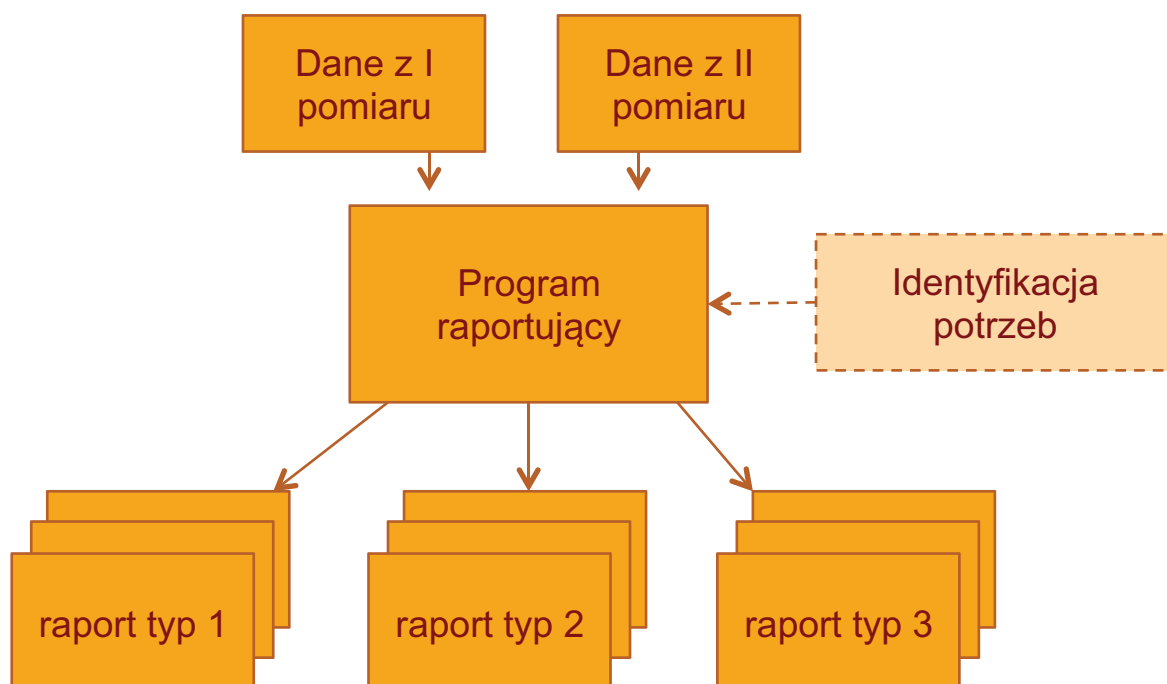
Poniższy schemat przedstawia proces przetwarzania informacji w Module I badania. Powstały dwa programy: program do łączenia baz danych i program raportujący. Pierwszy służy do łączenia informacji pochodzących z rejestrów IRK, USOS i ZUS. Badania terenowe prowadzone na uczelni miały na celu identyfikację, które informacje pochodzące z baz uczelni są warte uwzględnienia w analizach. Badania te nie muszą być powtarzane co roku. Drugi z programów ma za zadanie wygenerować na podstawie zebranych informacji uzupełnionych o dane GUS różne typy raportów dotyczących ścieżek edukacyjnych i zawodowych absolwentów. Zakres analiz ustalono w drodze szeregu konsultacji z władzami Uniwersytetu Warszawskiego i z kierownikami jednostek dydaktycznych UW. Podczas wdrażania opracowanej metodologii na innej uczelni rekomendujemy przeprowadzenie analogicznych konsultacji z jej przedstawicielami celem lepszego dostosowania zakresu analiz do ich potrzeb.

Rysunek 8.1.3. Schemat przetwarzania informacji w Module I

W Module III schemat przetwarzania danych jest prostszy. Program raportujący korzysta z mniejszej ilości danych. Przygotowuje serię raportów na podstawie jednego zbioru danych – połączone dane z obu pomiarów badania panelowego. Nie ma konieczności łączenia informacji z różnych źródeł ani uzupełniania ich wskaźnikami GUS. Podobnie jak w Module I konieczna była identyfikacja potrzeb odbiorców.

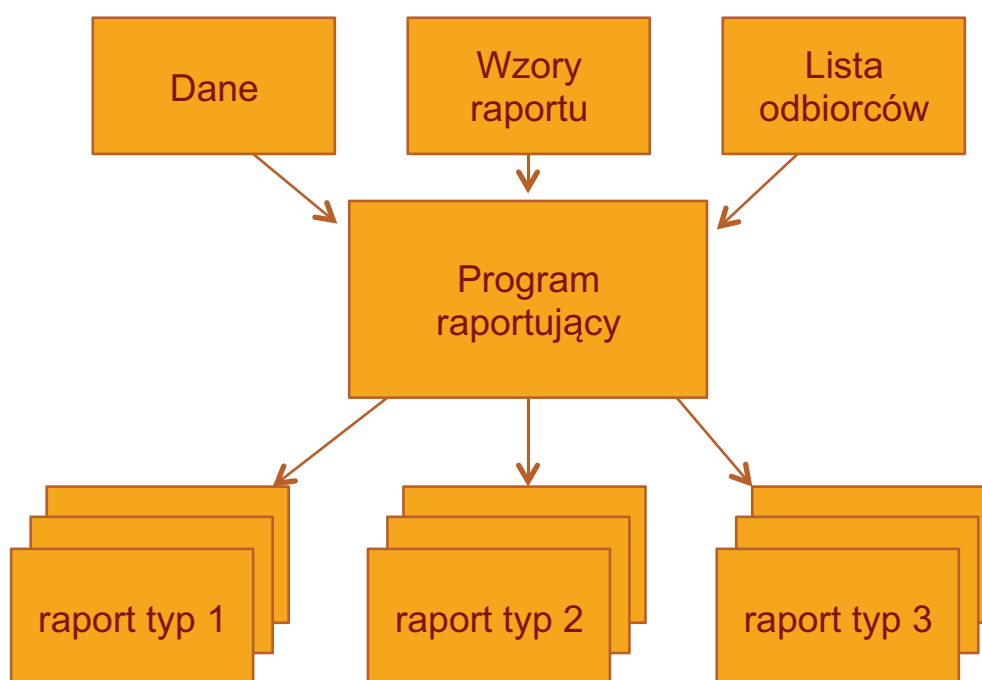
Rysunek 8.1.4. Schemat przetwarzania informacji w Module III

Do wygenerowania automatycznych raportów program wymaga trzech plików:

- Po pierwsze, potrzebne są zbiory danych, na których program będzie wykonywał obliczenia. W przypadku badania losów absolwentów opartego o rejestry wykorzystywane były: zbiór informacji o absolwentach zawierający zapisy indywidualnych ścieżek edukacyjno-zawodowych, zbiór informacji o kierunkach opisujących przebieg naboru na studia, zbiór informacji z GUS charakteryzujących rynek pracy na poziomie powiatu. W badaniu panelowym obliczenia prowadzono na tylko jednym zbiorze danych – połączonej bazie wyników z pierwszego i drugiego pomiaru badania panelowego.
- Po drugie, niezbędny jest wzorzec raportu. Jest to szkic gotowego raportu zawierający stałe fragmenty tekstu oraz informacje o tym, w których miejscach raportu mają pojawić się poszczególne wyniki analiz wykonanych przez program. Stałe fragmenty tekstu zawierają m.in. objaśnienia prezentowanych wskaźników. Dodatkowo we wzorcu raportu znajdują się instrukcje dotyczące fragmentów raportów zamieszczanych warunkowo w zależności od wartości występujących w pliku odbiorców lub wyników analiz statystycznych.
- Po trzecie, potrzebny jest plik nazywany roboczo listą odbiorców, czyli spis raportów, jakie ma wykonać program. Dla każdego z raportów trzeba określić, jakiej zbiorowości studentów ma dotyczyć. W prowadzonych przez nas badaniach opartych na rejestrach zbiorowość może zostać zdefiniowana m.in. za pomocą programu studiów, jednostki dydaktycznej, stopnia czy formy studiów oraz roku rozpoczęcia lub zakończenia nauki. W badaniu panelowym kluczowymi kryteriami określającymi zbiorowości są np. obszary kształcenia i poziomy ukończonych studiów. Dodatkowo dla każdego z raportów można określić, jakie fragmenty opisane we wzorcu raportu mają zostać wykonane. Przykładowo informacje o typach szkół średnich ukończonych przez studentów poszczególnych kierunków są pomijane dla studiów drugiego stopnia.

Rysunek 8.1.5. Schemat generowania raportów przez program raportujący

W badaniu opartym na informacjach z IRK, USOS i ZUS utworzyliśmy wzorce raportów obejmujące trzy poziomy analiz:

- pojedyncze kierunki studiów,
- jednostki dydaktyczne,
- cała uczelnia.

Pozwala to na kompleksową, wielopoziomową ewaluację szkół wyższych. W osobnych raportach ujęliśmy kolejne etapy ścieżki edukacyjno-zawodowej:

- rekrutację na studia,
- przebieg studiów,
- funkcjonowanie na rynku pracy jako absolwent.

Raporty dotyczące tego samego etapu różnią się w zależności od poziomu analiz – na poziomie uczelni przeprowadzane są np. analizy dotyczące grup, które na poszczególnych jednostkach dydaktycznych występują w niewielkiej liczbie (np. osoby, które wyjechały w ramach programu Erasmus). Na poziomie pojedynczych kierunków studiów w analizach uwzględniane są oceny uzyskane z przedmiotów obowiązkowych, co nie miałyby sensu w analizach prowadzonych np. na poziomie wydziału lub całej uczelni.

Rysunek 8.1.6. Poziom i przedmiot analiz zawartych w raportach automatycznych

		Przedmiot analiz			
		Rekrutacja	Oceny	Zaliczenie etapów studiów	Rynek pracy
Poziom analiz	Kierunek	X	X	X	X
	Jednostka dydaktyczna			X	X
	Uczelnia			X	X

Wydaje się, że wypracowane przez nas rozwiązanie – automatyzacja procesu raportowania – jest jedynym sposobem umożliwiającym prowadzenie systematycznych analiz dotyczących losów absolwentów na takim poziomie szczegółowości. Dzięki swojej konstrukcji program może utworzyć naraz wiele raportów określonego typu, np. może osobno dla każdego kierunku studiów na badanej uczelni przeprowadzić identyczny zestaw analiz. Pozwala to zaoszczędzić czas, przez co wyniki mogą szybko trafić do zainteresowanych osób. Bez tego narzędzia generowanie raportów osobno dla każdego kierunku mogłoby zająć tyle czasu, że dane przestałyby być aktualne, zanim zostałyby dostarczone do odbiorców.

Możliwość automatyzacji procesu tworzenia raportów jest niezwykle istotna w przypadku regularnie powtarzanych badań. O ile struktura danych oraz zakres prowadzonych analiz się nie zmienia, to wygenerowanie wyników np. dla kolejnego rocznika studentów wymaga jedynie minimalnych nakładów pracy.

Program generujący raporty jest też elastyczny. Pozwala na tworzenie przez użytkownika nowych wzorów raportów. Gdyby zaistniała potrzeba zmiany zestawu prowadzonych analiz, raporty można łatwo zmodyfikować. Program wprowadza w miejsca wskazane przez użytkownika wartości obliczonych parametrów, kawałki tekstów, wykresy, a nawet całe tabele. Pozwala także na to, aby określony fragment raportu był tworzony jedynie w określonej klasie raportów.

8.1.3. Model podejmowania decyzji

Proces gromadzenia danych, jakkolwiek ważny, nie gwarantuje efektów w procesie wdrażanych zmian na uczelni ukierunkowanych na przygotowanie studentów do wymogów rynku pracy. Niezbędna jest instytucja, która zapewni sprawne działanie mechanizmu pozwalającego przełożyć wyniki badania na decyzje zapadające na uczelni. Instytucja ta powinna być na stałe wpisana w system doskonalenia jakości kształcenia szkoły wyższej. Zapewnienie efektywnego funkcjonowania takiej instytucji jest możliwe poprzez stworzenie zespołu doradczego. Konieczne przy tym jest oddzielenie funkcji doradczych i merytorycznych tego zespołu od zadań administracyjnych i wykonawczych, które winny być wypełniane przez jednostki administracyjne uczelni.

Osoby należące do zespołu doradczego muszą posiadać dwie główne umiejętności: w zakresie interpretacji wyników badań społecznych oraz w zakresie konstruowania jasnych i spójnych rekomendacji kierunków działań użytecznych dla władz uczelni. Zespół doradczy powinien zatem składać się z osób, które posiadają zarówno zróżnicowane doświadczenia dydaktyczne⁵, jak i elementarne kompetencje badawcze. Wytworzy to sprzężenie zwrotne między badaniami a procesami decyzyjnymi na uczelni.

Na Uniwersytecie Warszawskim wypracowano System Zapewnienia Jakości Kształcenia na UW, który działa od 2007 roku⁶. System ten jest systematycznie poszerzany o dalsze komponenty obejmujące kolejne aspekty warunków kształcenia oraz aktywności edukacyjne i zawodowe różnych grup tworzących społeczność akademicką. Takie rozwiązanie gwarantuje osiągnięcie efektów w procesie wdrażanych zmian na uczelni ukierunkowanych na przygotowanie studentów do wymogów rynku pracy.

System Zapewnienia Jakości Kształcenia na UW oparty jest na „trzech zasadniczych założeniach:

- jasnego oddzielenia działań badawczych od bieżącej „polityki” uczelni,
- funkcjonowania stałych mechanizmów pozwalających na wykorzystywanie wyników badań ewaluacyjnych przez władze uczelni przy podejmowaniu decyzji,
- anonimowości i dobrowolności badań⁷.

Formalnie tworzą go dwie równoległe struktury:

- Na poziomie ogólnouniwersyteckim jest to Uczelniany Zespół Zapewnienia Jakości Kształcenia (UZZJK).
- Na poziomie jednostek dydaktycznych są to Zespoły Zapewnienia Jakości Kształcenia jednostek (tzw. Wydziałowe Zespoły Zapewnienia Jakości Kształcenia – WZZJK).

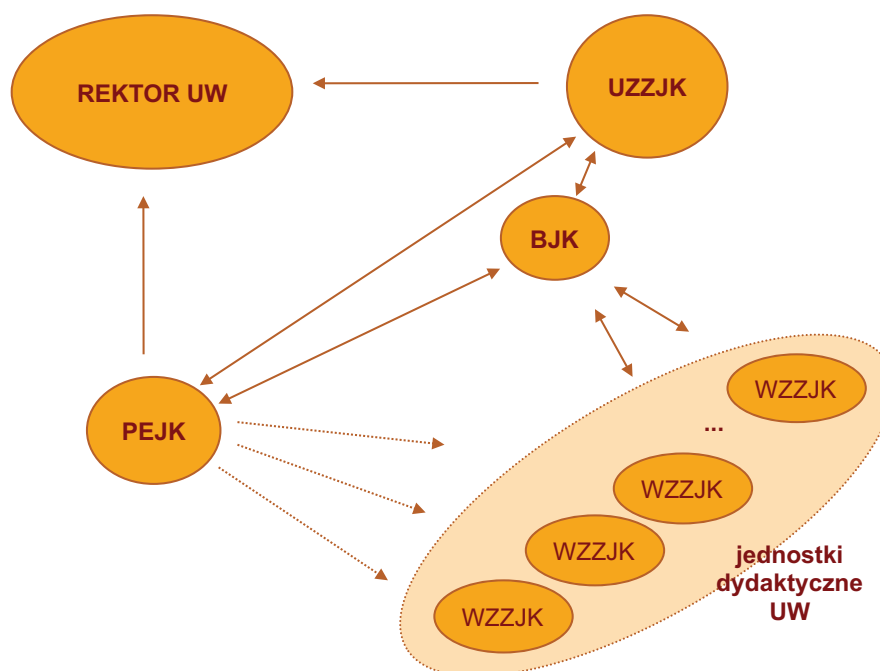
5 Doświadczenia dydaktyczne powinny być tak zróżnicowane, aby reprezentowały różnorodność kształcenia na uczelni.

6 Na ten temat zob. M. Jasiński, *System Ewaluacji Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim jako przykład rozwoju kultury ewaluacyjnej na dużej uczelni wyższej*, w: *Ewaluacja dydaktyki w szkolnictwie wyższym. Metody, narzędzia, dobre praktyki*, red. W. Przybyłski, S. Rudnicki, A. Szwed, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Europejskiej, Kraków 2010.

7 M. Jasiński, tamże, s. 79.

Relacje między nimi przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 8.1.7. Schemat Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia na UW

Zasadniczym zadaniem UZZJK jest dostarczanie władzom rektorskim UW rekomendacji działań i pełnienie funkcji doradczych dla Rektora. Przewodniczącym UZZJK jest Pełnomocnik Rektora ds. Jakości Kształcenia.

Funkcje analogiczne jak UZZJK spełniają WZZJK w jednostkach dydaktycznych. Rekomendacje WZZJK ułatwiają decyzje władz jednostek (kierownicy jednostek i rady naukowe) w zakresie programów kształcenia i organizacji procesu dydaktycznego.

Za koordynację przyływu informacji i różnorodne działania administracyjne odpowiada Biuro Jakości Kształcenia, którego zadaniem jest również „wspomaganie podejmowanych przez Pełnomocnika Rektora ds. Jakości Kształcenia działań o charakterze koncepcyjnym i organizacyjnym i koordynacja przedsięwzięć zmierzających do zapewnienia i podnoszenia jakości studiów na UW”⁸.

Integralnym elementem systemu zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim jest Pracownia Ewaluacji Jakości Kształcenia (PEJK). Tworzą ją socjologowie, naukowcy – nauczyciele akademicy i doktoranci wspierani przez liczne grono studentów – praktykantów, wolontariuszy oraz osób uczestniczących w zajęciach poświęconych tematyce ewaluacyjnej. Głównym zadaniem Pracowni jest przygotowanie koncepcji badań dotyczących jakości kształcenia na UW, procedur metodologicznych oraz realizacja i opracowanie wyników badań dotyczących różnych aspektów kształcenia na uczelni. Wyniki tych badań mają dostarczyć kluczowych informacji władzom uczelni na temat odpowiednich kierunków działań i w efekcie przyczynić się do doskonalenia jakości kształcenia na UW oraz promowania tzw. dobrych praktyk dydaktyki uniwersyteckiej, poprawy standardów i warunków kształcenia, modernizacji programów i sposobów nauczania, zwiększania konkurencyjności absolwentów UW na rynku pracy itd.

Zgodnie z przedstawionymi powyżej założeniami Zespół PEJK opracował schemat prowadzenia badań

8 http://www.bjk.uw.edu.pl/?Opis_systemu_zapewniania_i_doskonalenia_jakosci_ksztalcenia.

losów absolwentów uczelni. Monitorowanie karier absolwentów powinno zostać włączone w ogólnouczelniany system doskonalenia jakości kształcenia. Wyniki tych badań dopełniają wnioski płynące z badań dotyczących kandydatów, studentów i pracowników uczelni. Na Uniwersytecie Warszawskim badania losów absolwentów zostały już wpisane w cykl badawczy. Obecnie na przykład trwa kolejna edycja panelowego badania opinii absolwentów UW, którzy ukończyli studia w 2013 roku. W styczniu 2014 roku Uczelniany Zespół Zapewnienia Jakości Kształcenia na UW sformułował rekomendacje działań uczelni na podstawie przygotowanego przez PEJK studium karier absolwentów UW, które zostało przekazane zarówno władzom uczelni, jak i Biuru Zawodowej Promocji Studentów i Absolwentów UW. Przyjęty na UW roczny cykl statystycznych badań losów absolwentów stwarza możliwość podejmowania decyzji przez uczelnię w naturalnym dla niej cyklu rocznym.

Zapewnienie wymiany informacji między wszystkimi grupami społeczności akademickiej – kandydatami, studentami, absolwentami, pracownikami oraz władzami uczelni i jednostek dydaktycznych – stwarza możliwość zaistnienia sprzężenia zwrotnego pomiędzy potrzebami całej społeczności akademickiej a działaniami podejmowanymi przez uczelnię. Prowadzenie badań i systematyczne publikowanie ich wyników świadczy o przejrzystości funkcjonowania uczelni i jest podstawą do budowania zaufania względem niej. W rezultacie wspiera też dialog z innymi podmiotami, w tym w szczególności z potencjalnymi przyszłymi pracodawcami jej absolwentów.

8.2. Poziom krajowy

Zadaniem niniejszego projektu nie jest wprowadzenie opracowanie ogólnokrajowego systemu badania losów absolwentów szkół wyższych, ale doświadczenia zebrane w czasie jego realizacji wykraczają daleko poza poziom pojedynczej uczelni. Pozwalają one na przedstawienie rekomendacji gromadzenia, analizy, udostępniania i wykorzystania wyników badań losów absolwentów uczelni w perspektywie ogólnokrajowej.

8.2.1. Model gromadzenia danych

Wnioskowanie na temat losów absolwentów w skali kraju wymaga użycia jednakowego zestawu wskaźników dla wszystkich uczelni objętych badaniem. Z tego względu wskaźniki te muszą być rzetelne i porównywalne. W związku z tym wskazane jest wykorzystanie w tym celu informacji pochodzących z rejestrów.

Prowadzenie ogólnopolskich badań ścieżek edukacyjnych i zawodowych nie wymaga zbierania dodatkowych danych oprócz tych, które już obecnie gromadzi administracja publiczna. Nie jest nawet konieczne angażowanie uczelni wyższych w stopniu większym niż dotychczasowy w przekazywanie danych na temat studentów.

Można wskazać trzy instytucje, które na poziomie centralnym gromadzą dane dotyczące historii edukacyjnej i zawodowej: Centralną Komisję Egzaminacyjną (CKE), wspierający pracę Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a także Głównego Urzędu Statystycznego czy Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów zintegrowany system informacji o szkolnictwie wyższym – POL-on, Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Rysunek 8.2.1. Schemat zawartości wybranych ogólnopolskich rejestrów historii edukacyjnych i zawodowych

Dane gromadzone przez CKE obejmują znacznie więcej informacji niż dane, którymi dysponują szkoły wyższe. Obejmują one wyniki wszystkich egzaminów zewnętrznych prowadzonych w Polsce, czyli: sprawdziany w VI klasie zdawane na koniec szkoły podstawowej, egzamin gimnazjalny, egzamin maturalny oraz egzaminy zawodowe. Dostępne są zatem informacje na temat osiągnięć uczniów na różnych etapach nauki, a nie tylko z egzaminów maturalnych, jak w przypadku danych czerpanych z rejestrów uczelni. Daje to zdecydowanie większe możliwości w badaniach nad związkiem ścieżek edukacyjnych i zawodowych.

System POL-on zawiera m.in. informacje na temat studentów, w tym dane na temat kierunku studiów. Z założenia są to informacje znacznie mniej dokładne niż dane, którymi dysponują uczelnie. W systemie POL-on nie są gromadzone dokładne wyniki z egzaminów itd. Uczelnie przekazują jedynie dość podstawowe informacje na temat swoich studentów. Na poziomie centralnym dokładne analizowanie programów studiów, w tym ustalanie wartości prognostycznej ocen z wybranych przedmiotów dla sukcesu zawodowego, nie wydaje się jednak konieczne. W skali całego kraju już samo zbadanie, jak różnią się ścieżki zawodowe absolwentów różnych uczelni oraz kierunków, stanowić będzie niezwykle cenne źródło wiedzy na temat stanu szkolnictwa wyższego. Do odpowiedzi na tak postawione pytania badawcze dane zgromadzone w systemie POL-on w zupełności wystarczają.

Dane zebrane z powyższych źródeł, podobnie jak dane dla pojedynczej uczelni, mogą zostać uzupełnione o informacje pochodzące z ZUS. Zestaw wskaźników opracowany na potrzeby badania absolwentów UW można z powodzeniem wykorzystać także do monitorowania losów absolwentów na poziomie całego kraju. Należy jednak pamiętać o pewnych ograniczeniach wynikających z charakteru niektórych uczelni i specyfiki zawodów wykonywanych przez ich absolwentów. Można się np. spodziewać, że absolwenci uczelni rolniczych czy artystycznych rzadziej będą rejestrowani w ZUS, w szczególności jako osoby zatrudnione na podstawie umów o pracę.

Wartą podkreślenia konsekwencją realizacji niniejszego projektu były konsultacje udzielone Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego podczas przygotowywania zapisów nowelizacji ustawy Prawo o Szkolnictwie Wyższym. Zapisy nowelizacji opierają się na metodologii analizy informacji pochodzących z rejestrów administracyjnych opracowanej przez zespół PEJK UW. Wedle projektu nowelizacji

ustawy⁹ do prowadzenia ogólnokrajowych badań losów absolwentów wykorzystane zostaną informacje z systemu POL-on i ZUS. Na poziomie ogólnokrajowym nie jest niezbędna szczegółowa analiza związków wyników uzyskiwanych podczas studiów z doświadczeniami z rynku pracy. W tej perspektywie wystarczające jest stworzenie możliwości zestawienia losów absolwentów różnych kierunków poszczególnych uczelni. W rezultacie powstanie w naszym kraju jednolity system monitorowania karier zawodowych absolwentów szkół wyższych.

Przy porównaniach wyników różnych uczelni należy zachować pewną ostrożność. Nie powinno się ograniczać wyłącznie do porównania wartości wskaźników (zatrudnienia, wynagrodzenia itp.) wśród absolwentów. Należy także uwzględnić specyfikę sytuacji określonej uczelni. Może na nią składać się wiele czynników, które mogą wpływać na sytuację zawodową absolwentów. Wśród owych czynników można wymienić m.in. dyscyplinę studiów, sytuację na lokalnym rynku pracy, czy też jakość kandydatów ubiegających się o przyjęcie na studia.

Niezależnie od tego systemu pożądane jest prowadzenie pogłębionych badań losów absolwentów przy użyciu danych rejestrowych gromadzonych przez poszczególne uczelnie. Metodologia opracowana w ramach niniejszego projektu umożliwia względnie łatwe zaimplementowanie takich badań w każdej szkole wyższej dysponującej elektronicznym systemem rekrutacji oraz obsługi studiów.

8.2.2. Model przetwarzania danych i upowszechniania informacji i decyzji

Losy absolwentów wyższych uczelni, a w szczególności ich trajektorie na rynku pracy, są jednym z najistotniejszych i najszerzej dyskutowanych problemów naszego kraju. Zarówno władze publiczne, jak uczelnie wyższe, pracodawcy, i wreszcie obywatele pilnie potrzebują rzetelnych danych, które umożliwią poważną, opartą na faktach debatę o kierunkach rozwoju kształcenia wyższego, kryteriach oceny uczelni i konsekwencjach wyborów edukacyjnych. Jest to tym ważniejsze, że wokół adekwatności i jakości kształcenia narosło wiele przeświadczeń, które nie mają oparcia w danych dobrej jakości, poprawnych metodologicznie. Upowszechnienie przedstawionej metodologii badań opartych na rejestrach administracyjnych pozwoli oprzeć debatę o sytuacji szkolnictwa na rzetelnych argumentach.

Z jednej strony twórcy polityk społecznych, w szczególności polityki edukacyjnej, będą mogli prowadzić właściwą ewaluację podejmowanych decyzji. Jest to szczególnie ważne obecnie – w okresie wprowadzania w Polsce reform edukacji na wszystkich poziomach. Powstanie podstawa do wymiany informacji między głównymi interesariuszami systemu edukacji i rynku pracy. Debatę opartą na łatwo interpretowalnych i porównywalnych wskaźnikach (czas poszukiwania pracy, poziom wynagrodzeń, ryzyko bezrobocia itp.) pozwoli uczelniom na wzajemne wspieranie się w doskonaleniu programów nauczania i ewaluację efektów kształcenia. Pozwoli ponadto lepiej zrozumieć wielowymiarowe uwarunkowania sukcesu zawodowego.

Z drugiej strony dostęp do sprawdzonych i porównywalnych wyników badań ułatwi dokonywanie wyborów przez kandydatów na studia, studentów i absolwentów. Kandydaci na studia stoją bowiem przed trudną decyzją – wyborem kierunku. Ze względu na brak rzetelnych badań, przy podejmowaniu decyzji mogło im brakować ważnych dla nich informacji na temat typowej trajektorii studiowania czy przeciętnej sytuacji absolwentów tego kierunku na rynku pracy. Luka informacyjna jest częściowo zapełniana przez rozmaite mniej lub bardziej rozpowszechnione opinie na temat poszczególnych kierunków i często stereotypowe przekonania o sytuacji ich absolwentów. Trudno jednak stwierdzić, które z tych, niekiedy wzajemnie sprzecznych, przekonań są zgodne z prawdą.

9 http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_12/5e9a877d2a7fa7240c7d6a52ad320473.pdf.

Wyniki analiz informacji pochodzących z rejestrów pozwalają kandydatom na studia zweryfikować swoje intuicje na temat rozważanych przez nich kierunków. Kompleksowy charakter analiz, obejmujący zarówno rekrutację, jak i przebieg studiów oraz funkcjonowanie na rynku pracy po ukończeniu studiów, pozwoli kandydatom ocenić swoje szanse na bycie przyjętym na określony kierunek, prawdopodobieństwo pomyślnego ukończenia studiów oraz możliwe scenariusze kariery zawodowej po uzyskaniu dyplomu. Dzięki dostępowi do nowych, rzetelnych danych dotyczących poszczególnych kierunków studiów kandydaci będą mogli podejmować decyzje o podjęciu studiów na podstawie szerszego zestawu informacji.

Ustalenie związków historii edukacyjnych z sukcesem na rynku pracy jest bardzo ważne również dla studentów. Podczas studiów podejmowane są liczne decyzje edukacyjne i zawodowe (zmiana kierunku studiów, studia równoległe, podjęcie pracy w czasie studiów, staże itp.). Dostęp do opisanych wyników umożliwi oszacowanie konsekwencji rozmaitych strategii i dzięki temu ułatwi dokonywanie wyborów.

Warto przy tym podkreślić, że stworzenie dostępu do wyników rzetelnej ewaluacji opartej na źródłach danych (rejestrach administracyjnych) finansowanych ze środków publicznych jest realizacją prawa obywateli do informacji.

Literatura cytowana

- Arendt, Ł. (red.), *Raport z badań w projekcie Uczelnia przyjazna pracodawcom*, Warszawa 2010, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
- Banaszak, B. *Po kongresie biur karier*, „Forum Akademickie” nr 1, 2013
- Bilans Kapitału Ludzkiego*: <http://bkl.parp.gov.pl>
- BJK UW: http://www.bjk.uw.edu.pl/?Opis_systemu_zapewniania_i_doskonalenia_jakosci_ksztalcenia
- Buchner-Jeziorska, A. (red.) *Szkoła sukcesu czy przetrwania? Szkolnictwo wyższe w Polsce*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005
- Budnikowski, A., D. Dąbrowski, U. Gąsior, S. Macioł, *Pracodawcy o poszukiwanych kompetencjach absolwentów uczelni – wyniki badania*, „E-mentor”, nr 6 (46), 2012
- Ćwiąkalska, M., P. Hojda, M. Ostrowska-Zakrzewska, *Losy zawodowe absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego rocznik 2009/2010. Absolwenci studiów magisterskich i licencjackich*, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2010
- Europa 2020. *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Bruksela, KOM(2010)2020
- Eurostat: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_m&lang=en
- Giermanowska, E. *Ryzyko elastyczności czy elastyczność ryzyka. Instytucjonalna analiza kontraktów zatrudnienia*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013
- Gmurczyk, J. *W poszukiwaniu polskiego modelu flexicurity*, [w:] M. Kielkowska (red.) *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, „Zeszyty Demograficzne”, nr 1, 2013, Instytut Obywatelski
- GUS: *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2012*, Warszawa 2013
- Izdebski, A., M. Jasiński, T. Zając, J. Konieczna-Sałamatin, *Raport z IV edycji Ogólnouniwersyteckiej Ankiety Oceniającej Jakość Kształcenia*, Uniwersytet Warszawski 2012
- Jakubowski, M., A. Pokropek, *Badając egzaminy. Podejście ilościowe w badaniach edukacyjnych*, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2009
- Jasiński, M. *System Ewaluacji Jakości Kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim jako przykład rozwoju kultury ewaluacyjnej na dużej uczelni wyższej*, w: *Ewaluacja dydaktyki w szkolnictwie wyższym. Metody, narzędzia, dobre praktyki*, red. W. Przybylski, S. Rudnicki, A. Szwed, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Europejskiej, Kraków 2010
- Komisja Europejska: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=pl>
- Małyska, A. *Wartości młodzieży akademickiej. Raport z badań*, publikacja on-line: <http://crealdi.pl/artykuly/wartosci-mlodziezy-akademickiej---raport-z-badan>

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Badanie aktywności zawodowej absolwentów w kontekście realizacji programu „Pierwsza Praca”*, Warszawa 2008

MNiSW: http://www.bip.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_12/5e9a877d2a7fa7240c7d6a52ad320473.pdf

NEETs. *Young People not in Employment or Training: Characteristics, Costs and Policy Responses in Europe*, Luxembourg 2012

PGSS: <http://pgss.iss.uw.edu.pl/index.php?show=wprowadzenie.html>

Sedlak & Sedlak, *Ekspertyza: Monitorowanie losów zawodowych absolwentów szkół wyższych – rozwiązania stosowane w wybranych krajach europejskich*, Kraków 2010

Szafraniec, K. (aut.), M. Boni (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011

Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 84, poz. 455)

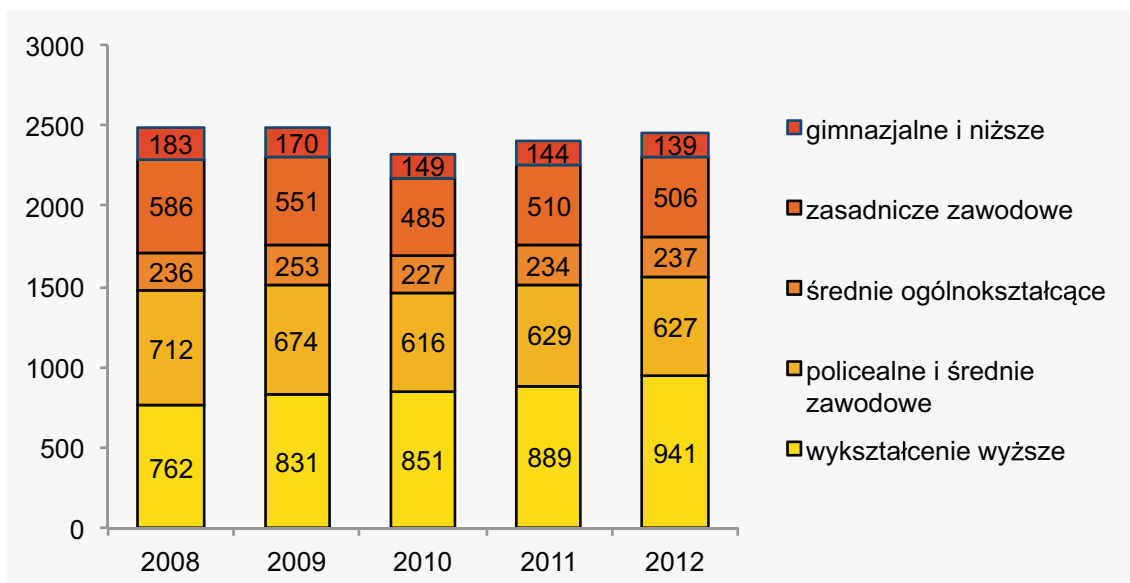
Wallgren, A., B. Wallgren, *Register-based Statistics Administrative Data for Statistical Purposes*, Wiley, West Sussex, 2007.

Zubrzycka-Nowak, M. *Opuścić rodzinne gniazdo*: <http://www.psychologia.net.pl/artykul.php?level=100>

Aneks

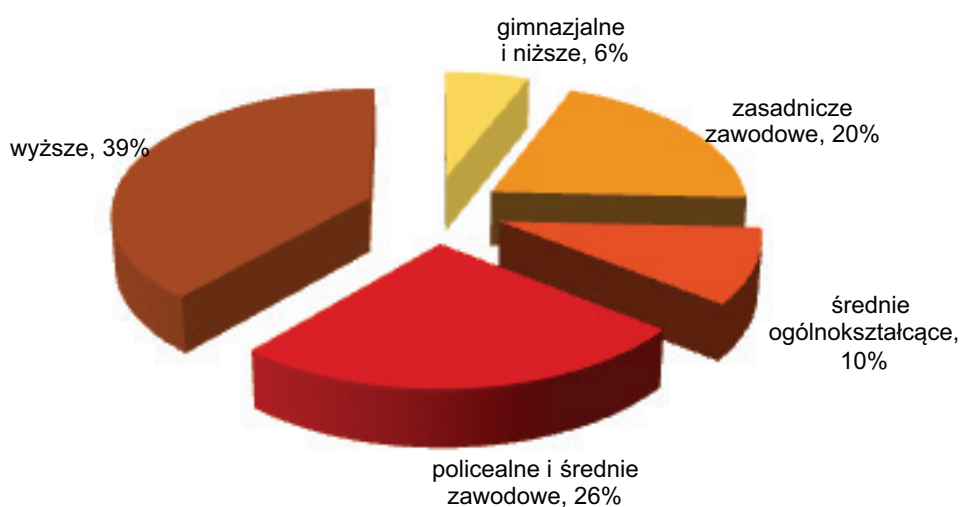
3. Aktywność zawodowa absolwentów i studentów w świetle danych zastanych i badań opinii

Rysunek 3.1.1. Liczba pracujących wg wykształcenia, BAEL, województwo mazowieckie, tys. osób, lata 2008–2012

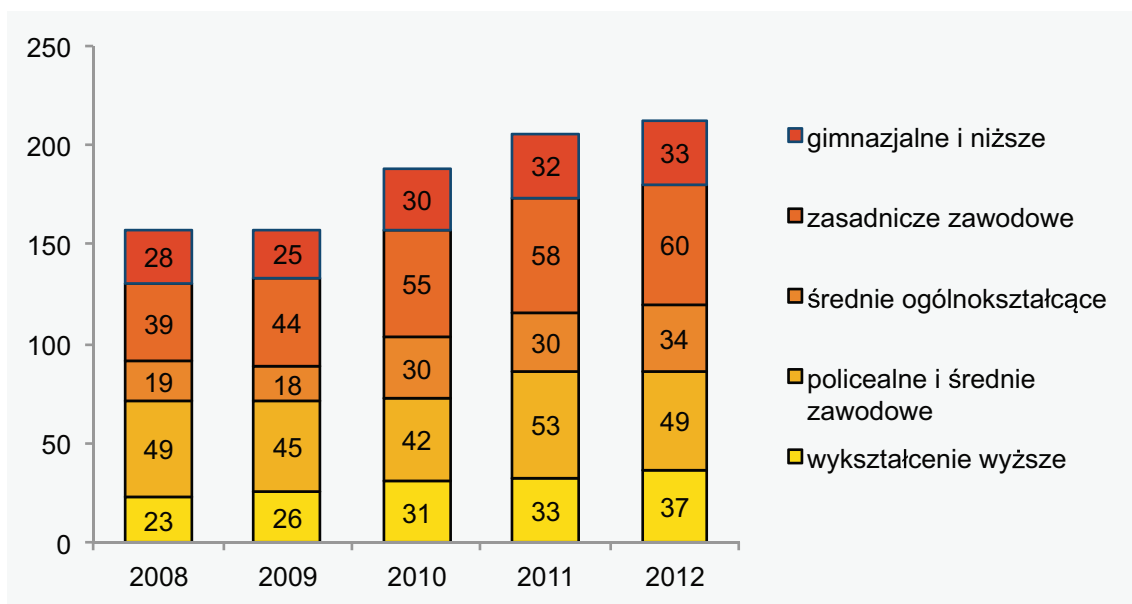
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Rysunek 3.1.2. Struktura pracujących wg poziomu wykształcenia w IV kwartale 2012 roku

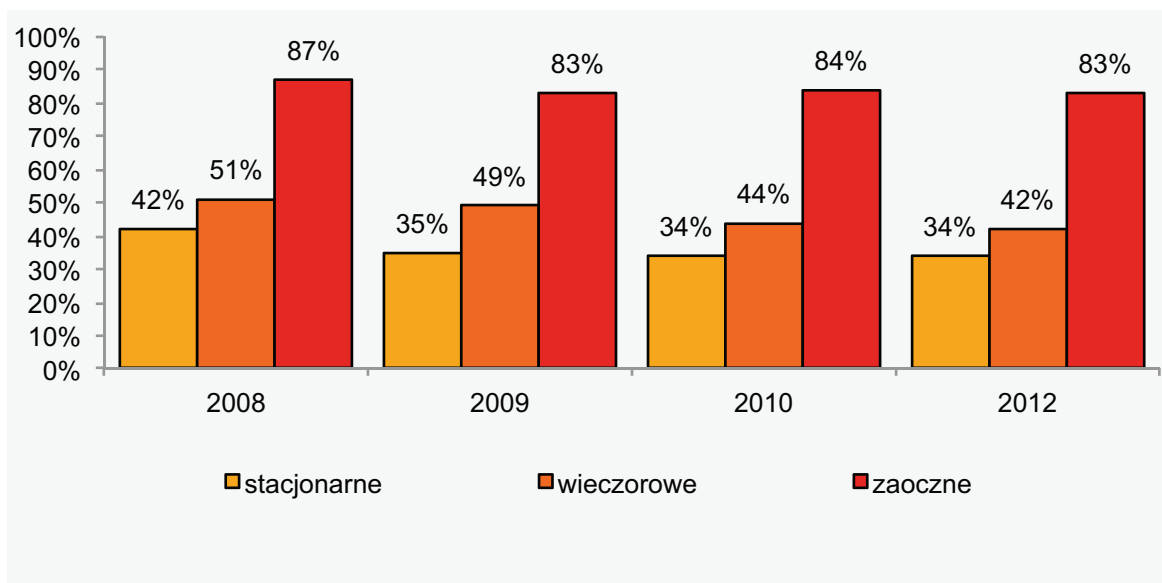
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności w województwie mazowieckim w IV kwartale 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Warszawie 2013

Rysunek 3.1.3. Liczba osób bezrobotnych wśród aktywnych wg wykształcenia, BAEL, województwo mazowieckie, tys. osób, lata 2008–2012

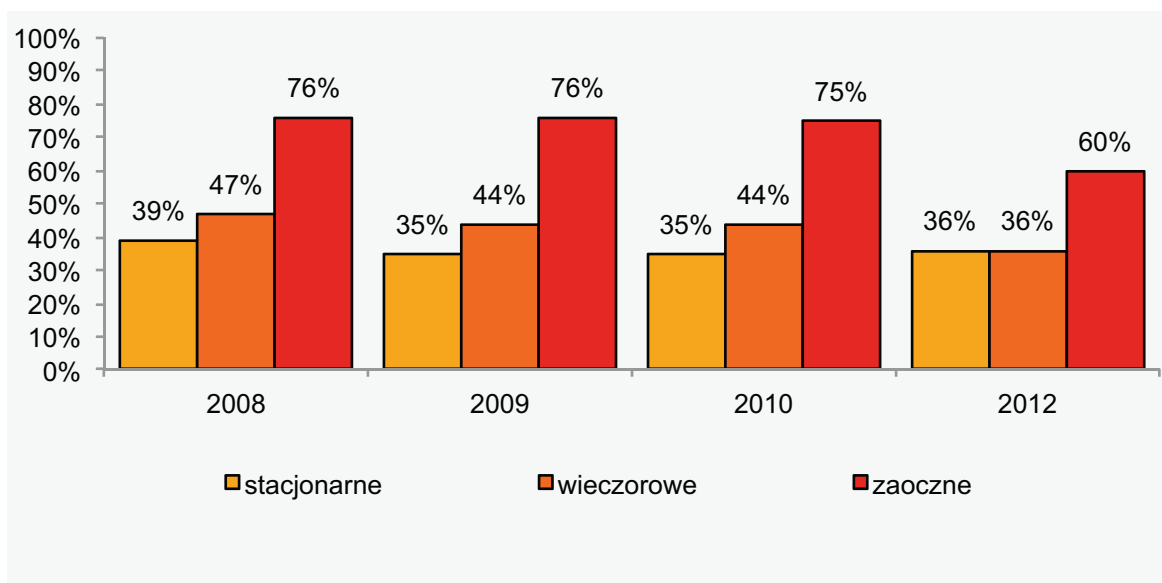
Źródło: Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

Rysunek 3.2.1. Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej wg trybu studiów w kolejnych latach badania

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Rysunek 3.2.2 Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej wg poziomu studiów w kolejnych latach badania

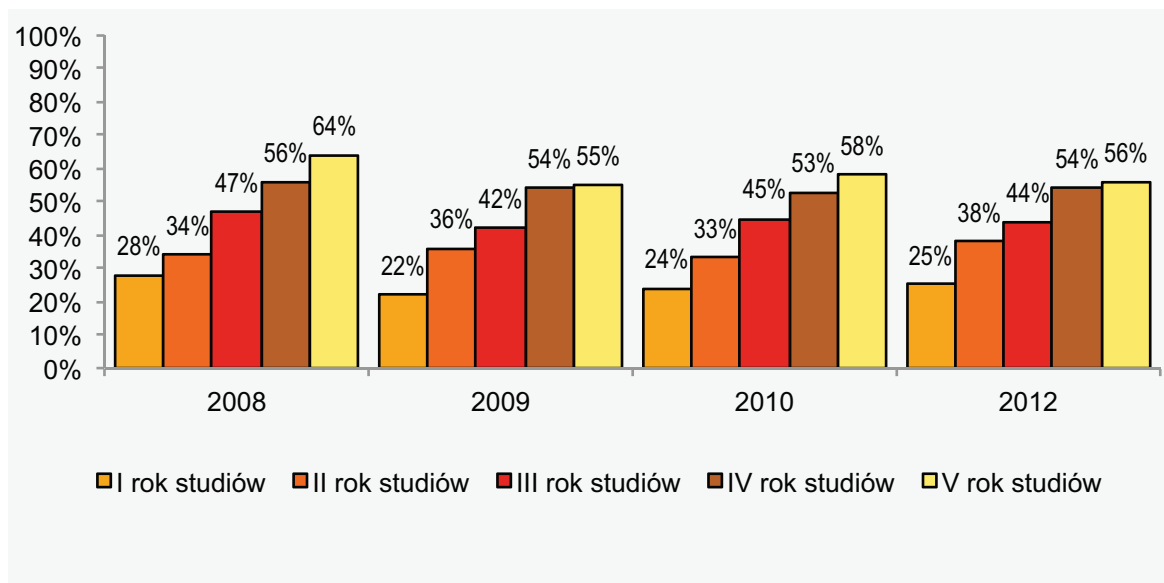

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Tabela 3.2.1. Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej wg poziomu oraz trybu studiów w kolejnych latach badania

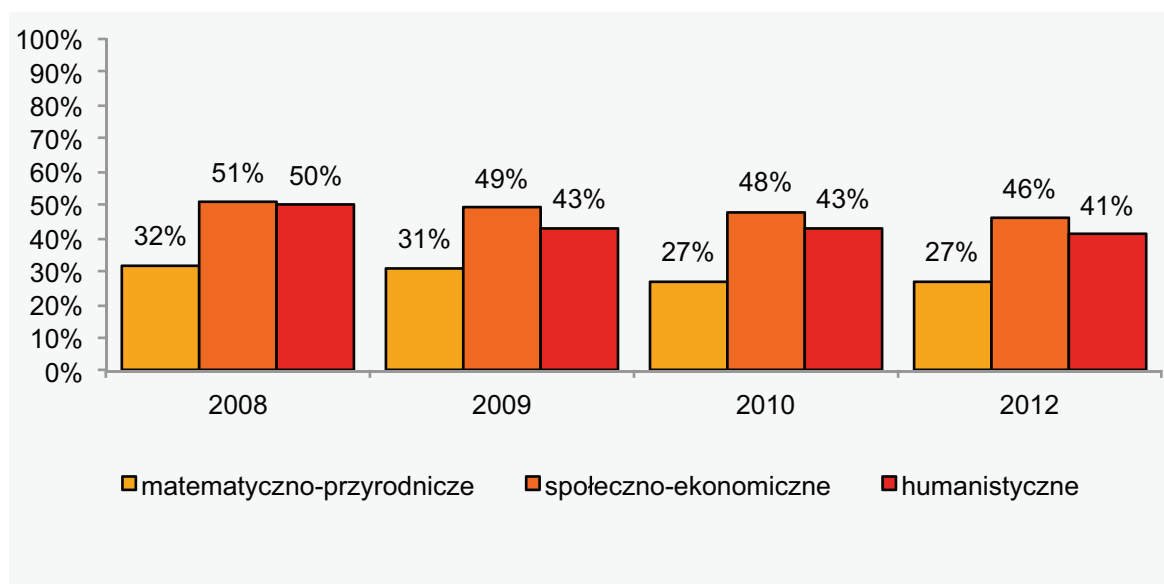
Tryb studiów	Poziom studiów	rok badania			
		2008	2009	2010	2012
stacjonarne	licencjackie	32%	29%	29%	29%
	jednolite magisterskie	46%	41%	44%	33%
	magisterskie uzupełniające	57%	48%	43%	47%
niestacjonarne wieczorowe	licencjackie	47%	45%	41%	44%
	jednolite magisterskie	53%	49%	43%	39%
	magisterskie uzupełniające	70%	72%	65%	49%
niestacjonarne zaoczne	licencjackie	88%	78%	78%	78%
	jednolite magisterskie	81%	81%	81%	38%
	magisterskie uzupełniające	87%	85%	87%	86%

Rysunek 3.2.3. Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej wg roku studiów w kolejnych latach badania

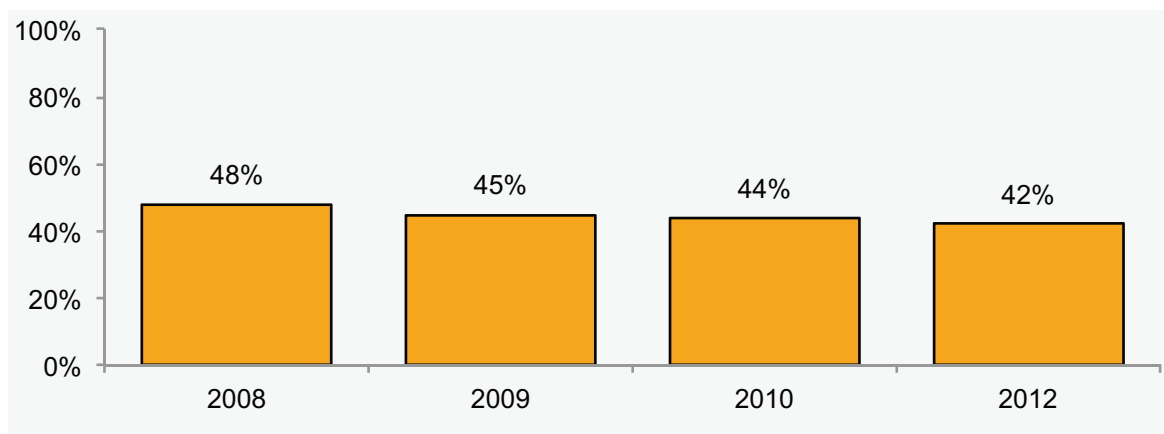
Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Rysunek 3.2.4. Odsetek studentów deklarujących wykonywanie pracy zawodowej wg obszaru kształcenia w kolejnych latach badania

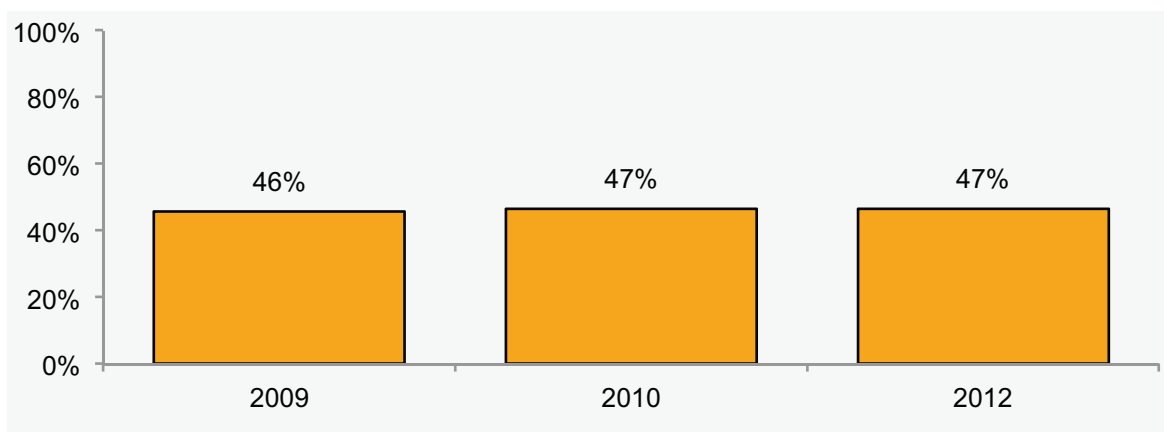
Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Rysunek 3.3.1. Odsetek studentów uznających, że wykonywana praca zawodowa wiąże się z kierunkiem studiów w kolejnych latach badania

Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

Rysunek 3.3.2. Odsetek respondentów uznających, że umiejętności nabyte na studiach okazały się przydatne w wykonywanej pracy zawodowej, w kolejnych latach badania

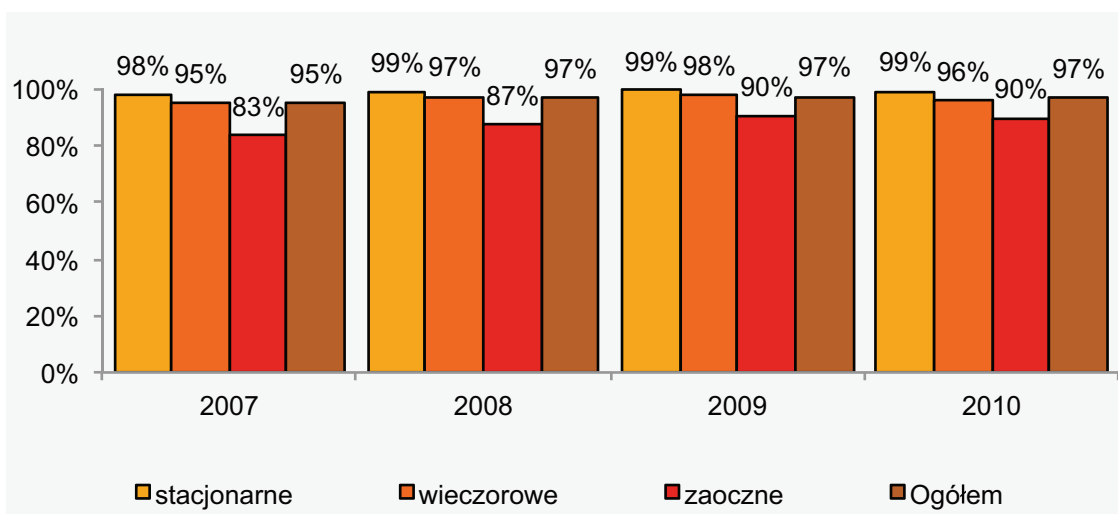
Źródło: Ogólnouniwersytecka Ankieta Oceniająca Jakość Kształcenia na UW

4. Historia edukacyjna i zawodowa absolwentów na podstawie istniejących baz danych

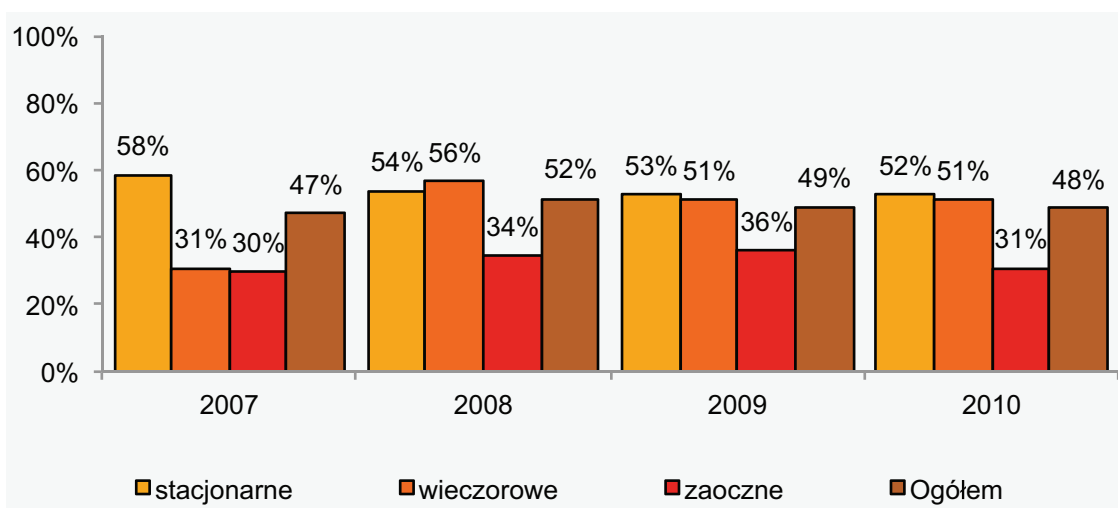
Tabela 4.1.1. Odsetki osób należących do poszczególnych klas staninowych wśród kandydatów na studia I stopnia i jednolite magisterskie na UW w roku 2010

	1 stanin	2 stanin	3 stanin	4 stanin	5 stanin	6 stanin	7 stanin	8 stanin	9 stanin
odsetki zakładane	0%	1%	3%	8%	15%	23%	23%	16%	13%
j.polski (p)	2%	4%	12%	15%	17%	23%	13%	8%	6%
j.polski (r)	1%	4%	8%	13%	19%	20%	16%	11%	7%
historia (p)	1%	2%	9%	12%	21%	24%	14%	10%	7%
historia (r)	1%	1%	3%	8%	18%	21%	20%	16%	13%
WOS (p)	1%	2%	7%	9%	20%	19%	18%	14%	11%
WOS (r)	0%	2%	4%	11%	18%	18%	17%	18%	13%
biologia (p)	2%	4%	8%	16%	22%	20%	15%	9%	5%
biologia (r)	2%	1%	11%	16%	19%	16%	16%	8%	11%
chemia (p)	2%	5%	10%	15%	22%	20%	12%	11%	4%
chemia (r)	0%	3%	6%	11%	17%	21%	22%	14%	7%
fizyka (p)	2%	4%	9%	13%	20%	15%	15%	13%	9%
fizyka (r)	0%	1%	6%	10%	16%	25%	18%	13%	12%
geografia (p)	1%	3%	5%	13%	16%	22%	17%	13%	10%
geografia (r)	0%	0%	2%	6%	19%	23%	23%	15%	12%
matematyka (p)	1%	3%	6%	16%	16%	22%	19%	10%	7%
matematyka (r)	0%	0%	1%	4%	13%	22%	24%	24%	12%
j.angielski (p)	2%	3%	8%	13%	19%	22%	15%	13%	6%
j.angielski (r)	0%	0%	1%	2%	8%	17%	29%	22%	21%
j.niemiecki (p)	1%	3%	7%	12%	21%	23%	15%	11%	8%
j.niemiecki (r)	0%	0%	0%	2%	4%	11%	23%	28%	32%
j.rosyjski (p)	1%	3%	10%	12%	20%	25%	18%	12%	0%
j.rosyjski (r)	0%	1%	3%	9%	21%	24%	22%	11%	10%
j.francuski (p)	2%	3%	9%	15%	24%	18%	13%	10%	6%
j.francuski (r)	1%	2%	5%	11%	19%	25%	18%	10%	8%
j.hiszpański (p)	3%	4%	7%	11%	22%	23%	15%	8%	8%
j.hiszpański (r)	0%	1%	1%	9%	17%	30%	12%	17%	12%
j.włoski (p)	0%	0%	19%	27%	31%	19%	4%	0%	0%
j.włoski (r)	0%	3%	8%	18%	19%	19%	13%	13%	8%

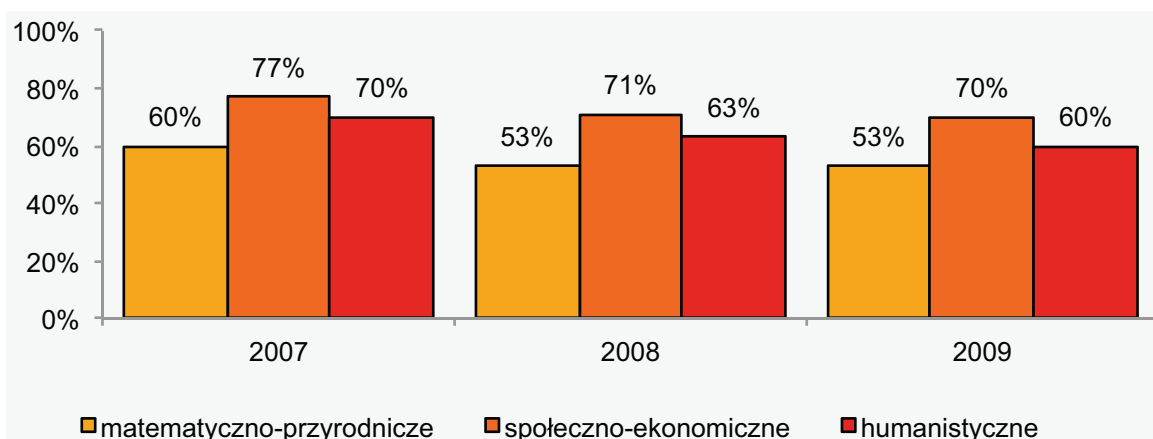
Rysunek 4.1.1. Średnie odsetki absolwentów liceów ogólnokształcących wśród przyjętych na studia wg trybu studiów w kolejnych latach

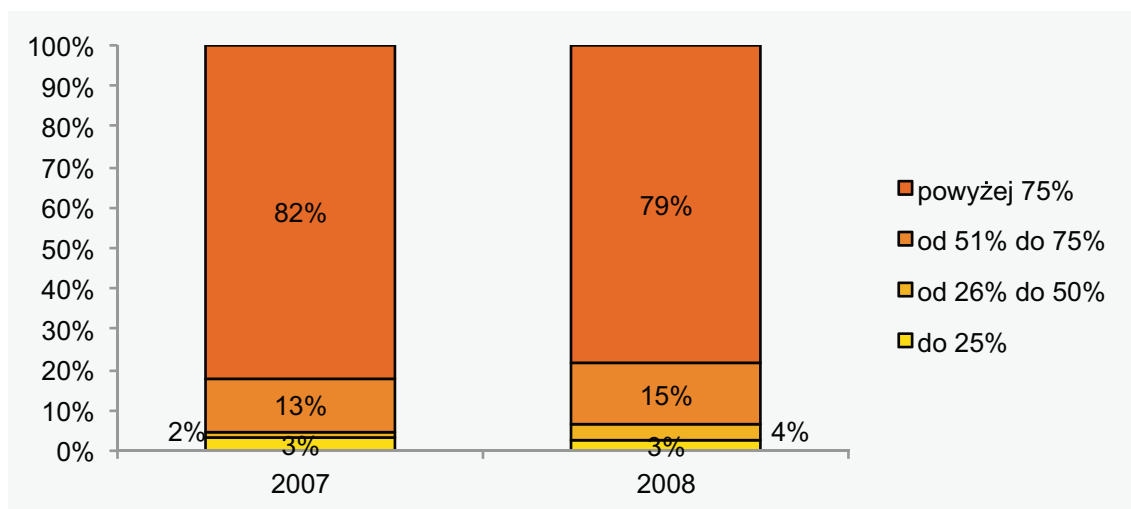
Rysunek 4.1.2. Średnie odsetki osób, które rozpoczęły studia w roku uzyskania matury, wśród przyjętych na studia wg trybu studiów w kolejnych latach

Rysunek 4.1.3. Średnie odsetki osób zaliczających I rok studiów na kierunkach stacjonarnych wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia studiów

Rysunek 4.1.4. Kierunki studiów wg odsetka osób zaliczających II rok studiów i roku rozpoczęcia studiów

Rysunek 4.1.5. Kierunki studiów wg odsetka osób zaliczających 3 rok studiów (rocznik 2007)

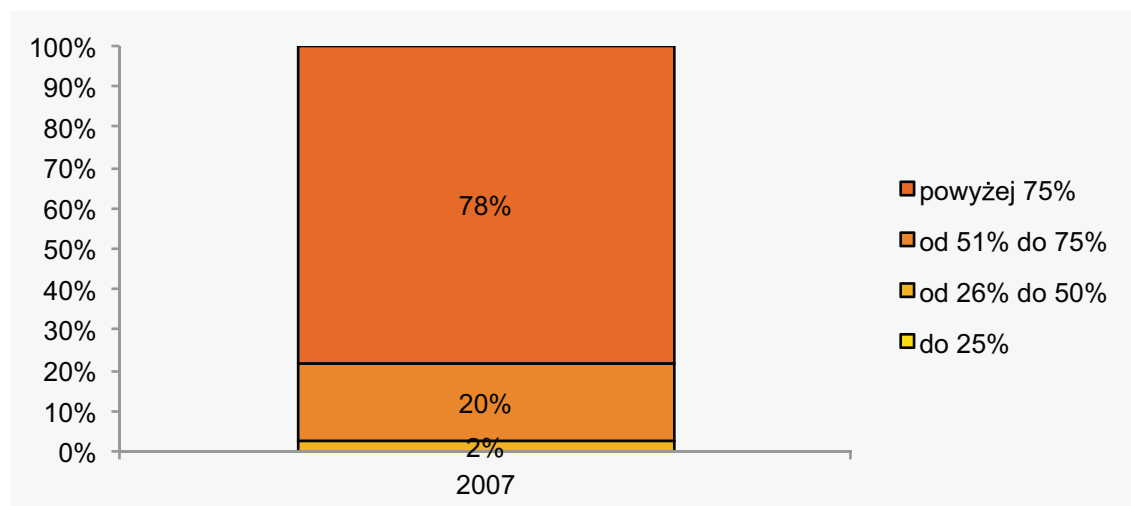

Tabela 4.1.2. Przeciętne odsetki osób zaliczających kolejne lata studiów wg trybu studiów i roku rozpoczęcia nauki

Rok rozpoczęcia studiów	Tryb studiów	Odsetek zaliczających	
		2 rok	3 rok
2007	stacjonarne	89%	89%
	wieczorowe	73%	79%
	zaoczne	76%	85%
	Ogółem	83%	86%
2008	stacjonarne	92%	77%
	wieczorowe	73%	63%
	zaoczne	78%	79%
	Ogółem	85%	74%

Tabela 4.1.3. Kierunki studiów wg odsetka osób, które uzyskały dyplom, i roku rozpoczęcia nauki

Odsetek osób, które uzyskały dyplom	Rok rozpoczęcia studiów	
	2007	2008
do 25%	17%	32%
od 26% do 50%	41%	50%
od 51% do 75%	41%	16%
powyżej 75%	2%	2%

Tabela 4.1.4. Kierunki studiów wg odsetka osób, które uzyskały dyplom w terminie, i roku rozpoczęcia nauki

Odsetek osób, które uzyskały dyplom w terminie	Rok rozpoczęcia studiów	
	2007	2008
do 25%	37%	38%
od 26% do 50%	35%	47%
od 51% do 75%	28%	14%
powyżej 75%		1%

Tabela 4.1.5. Średnie odsetki osób, które uzyskały dyplom, i osób, które uzyskały dyplom w terminie, wg obszaru studiów i roku rozpoczęcia nauki

Rok rozpoczęcia studiów	Obszar kształcenia	Odsetek osób, które uzyskały dyplom	Odsetek osób, które uzyskały dyplom w terminie
2007	matematyczno-przyrodnicze	40%	31%
	społeczno-ekonomiczne	45%	35%
	humanistyczne	44%	35%
	Ogółem	44%	34%
2008	matematyczno-przyrodnicze	33%	31%
	społeczno-ekonomiczne	35%	30%
	humanistyczne	33%	31%
	Ogółem	34%	31%

Tabela 4.1.6. Średnie współczynników korelacji Pearsona między wynikami z poszczególnych lat studiów a ogólnym wynikiem studiów wg roku rozpoczęcia studiów

Rok rozpoczęcia studiów	Współczynnik korelacji Pearsona między wynikami na I roku studiów a ogólnym wynikiem studiów	Współczynnik korelacji Pearsona między wynikami na II roku studiów a ogólnym wynikiem studiów	Współczynnik korelacji Pearsona między wynikami na III roku studiów a ogólnym wynikiem studiów
2007	0,69	0,72	0,71
2008	0,56	0,73	0,72
Ogółem	0,62	0,72	0,71

6. Sytuacja absolwentów wchodzących na rynek pracy w świetle danych z panelowego badania opinii

Tabela 6.1. Kierunki studiów zakwalifikowane do grupy kierunków matematyczno-przyrodniczych

Astronomia
 Biologia
 Biotechnologia
 Biotechnologia medyczna
 Fizyka
 Kolegium MISMaP
 Międzywydziałowe Studia Ochrony Środowiska
 Ochrona środowiska
 Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki – Informatyka
 Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki – Matematyka
 Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki – Międzykierunkowe Studia Ekonomiczno-Matematyczne
 Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki – Jednoczesne Studia Informatyczno-Matematyczne
 Wydział Chemii
 Wydział Geografii i Studiów Regionalnych – Geografia
 Wydział Geografii i Studiów Regionalnych – Gospodarka Przestrzenna
 Wydział Geologii
 Zastosowania fizyki w biologii i medycynie

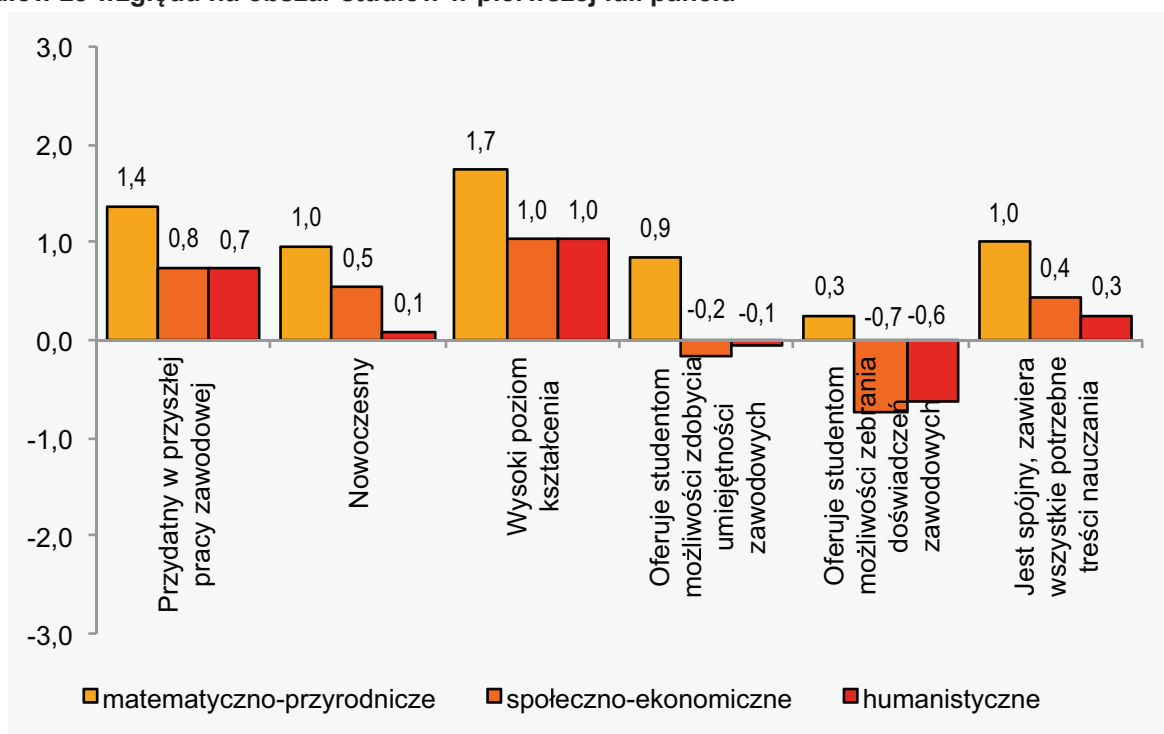
Tabela 6.2. Kierunki studiów zakwalifikowane do grupy kierunków społeczno-ekonomicznych

Centrum Europejskie
Centrum Studiów Samorządu Terytorialnego i Rozwoju Lokalnego
Kolegium MISH
Międzykierunkowe Studia Ekonomiczno-Matematyczne
Międzykierunkowe Studia Ekonomiczno-Menedżerskie
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych – Instytut Dziennikarstwa
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych – Instytut Nauk Politycznych
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych – Instytut Polityki Społecznej
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych – Instytut Stosunków Międzynarodowych
Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych – Katedra Europeistyki
Wydział Nauk Ekonomicznych – Ekonomia, Finanse i rachunkowość, Informatyka i ekonometria
Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji – Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji
Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji – Instytut Stosowanych Nauk Społecznych
Wydział Filozofii i Socjologii – Instytut Filozofii
Wydział Filozofii i Socjologii – Instytut Socjologii
Wydział Historyczny – Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Wydział Historyczny – Instytut Historii Sztuki
Wydział Historyczny – Instytut Historyczny
Wydział Historyczny – Instytut Muzykologii
Wydział Historyczny – Instytut Archeologii
Wydział Historyczny – Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Wydział Pedagogiczny
Wydział Prawa i Administracji
Wydział Psychologii
Wydział Zarządzania

Tabela 6.3. Kierunki studiów zakwalifikowane do grupy kierunków humanistycznych

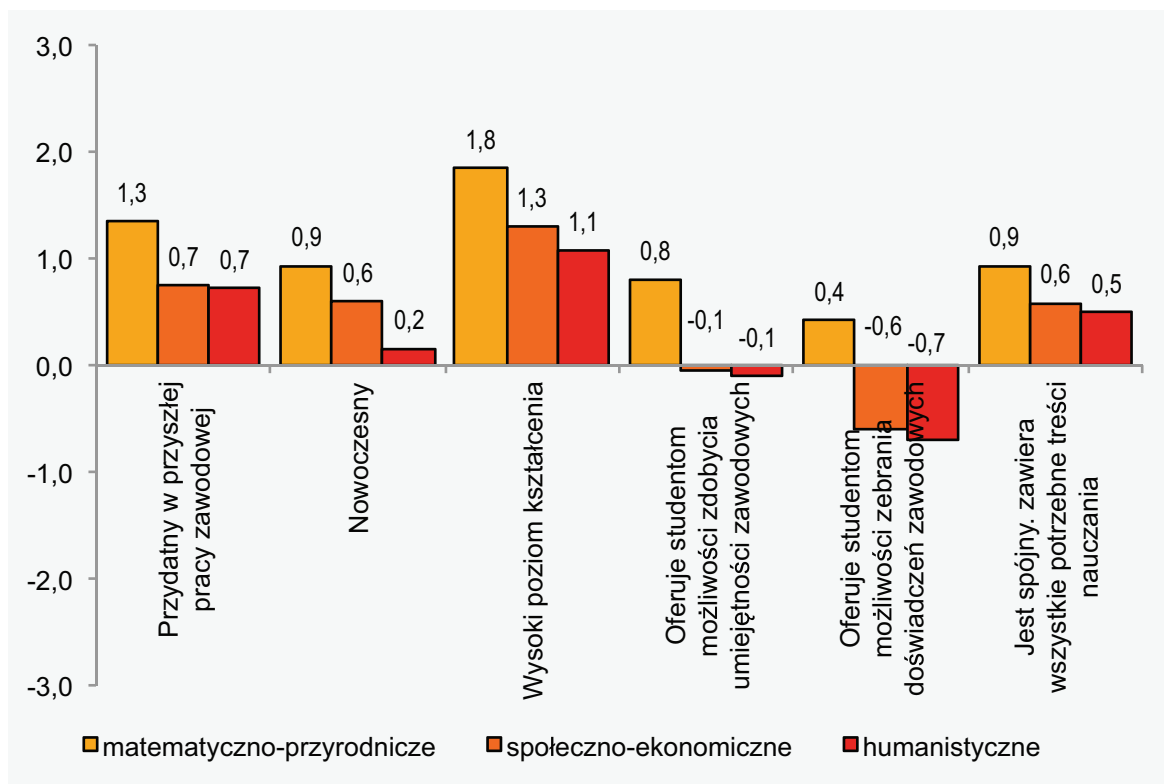
Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych I Edukacji Europejskiej – Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Angielskiego
Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych I Edukacji Europejskiej – Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Francuskiego
Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych I Edukacji Europejskiej – Kolegium Kształcenia Nauczycieli Języka Niemieckiego
Instytut Ameryk i Europy – Centrum Studiów Latinoamerykańskich
Instytut Ameryk i Europy – Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych
Instytut Ameryk i Europy – Ośrodek Studiów Amerykańskich
Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” – Filologia
Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” – Kulturoznawstwo
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Instytut Lingwistyki Stosowanej
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Instytut Rusycystyki
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Katedra Białorutenistyki
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Katedra Języków Specjalistycznych
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Katedra Studiów Interkulturowych Europy Środkowo-Wschodniej
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Katedra Ukrainistyki
Wydział Lingwistyki Stosowanej – Międzywydziałowe Studia Wschodniosłowiańskie
Wydział Neofilologii – Instytut Anglistyki
Wydział Neofilologii – Instytut Germanistyki
Wydział Neofilologii – Instytut Romanistyki
Wydział Neofilologii – Instytut Studiów Iberyjskich i Iberoamerykańskich
Wydział Neofilologii – Katedra Hungarystyki
Wydział Neofilologii – Katedra Italianistyki
Wydział Neofilologii – Makrokierunek filologiczno-kulturoznawczy
Wydział Orientalistyczny – Kulturoznawstwo
Wydział Orientalistyczny – Orientalistyka
Wydział Orientalistyczny – Studia Stosunków Międzykulturowych
Wydział Orientalistyczny – Studium Europy Wschodniej
Wydział Polonistyki – Filologia Polska
Wydział Polonistyki – Instytut Filologii Klasycznej
Wydział Polonistyki – Instytut Kultury Polskiej
Wydział Polonistyki – Instytut Sławistyki Zachodniej i Południowej

Rysunek 6.1.1. Średnie* wartości odpowiedzi na pytania o różne aspekty oceny programu studiów ze względu na obszar studiów w pierwszej fali panelu

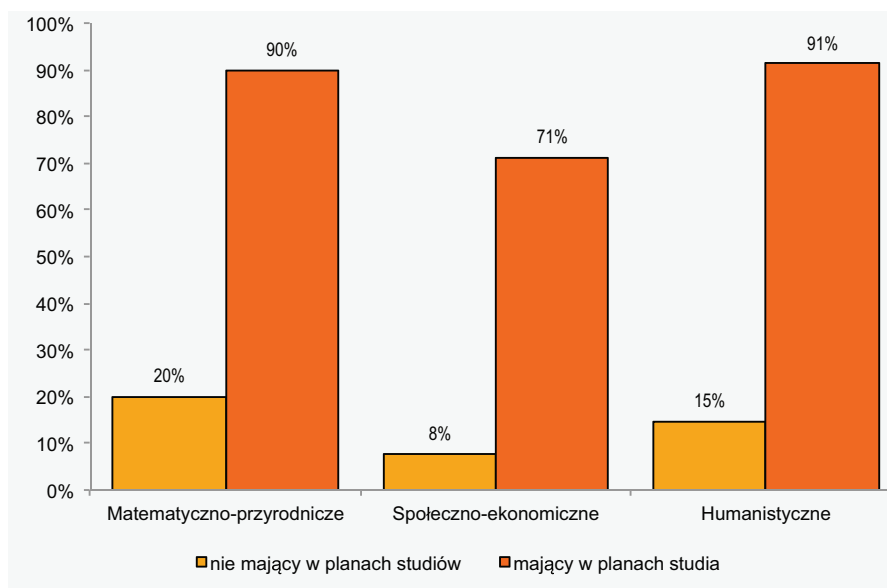

* średnie dla siedmiopunktowej skali od -3 do +3 (podane tylko pozytywne bieguny dychotomii)

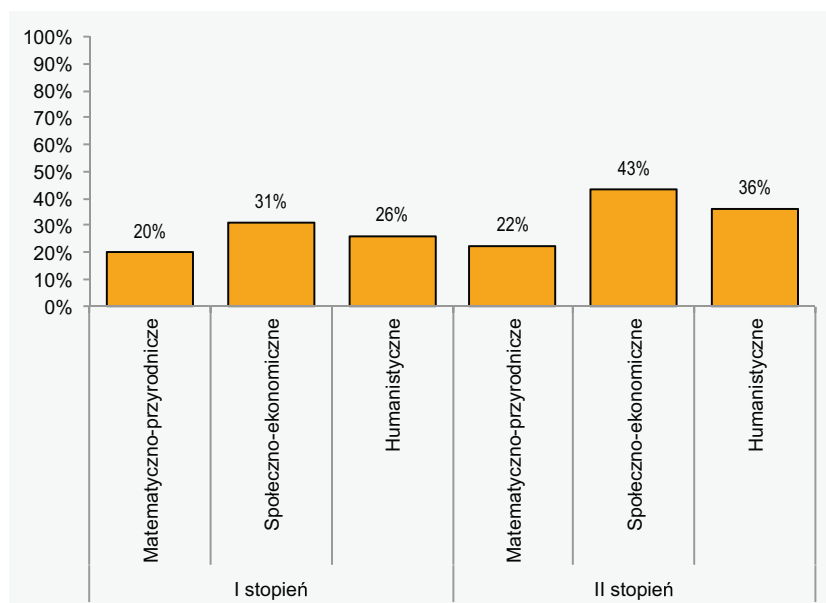
Rysunek 6.1.2. Średnie* wartości odpowiedzi na pytania o różne aspekty oceny programu studiów ze względu na obszar studiów w drugiej fali panelu

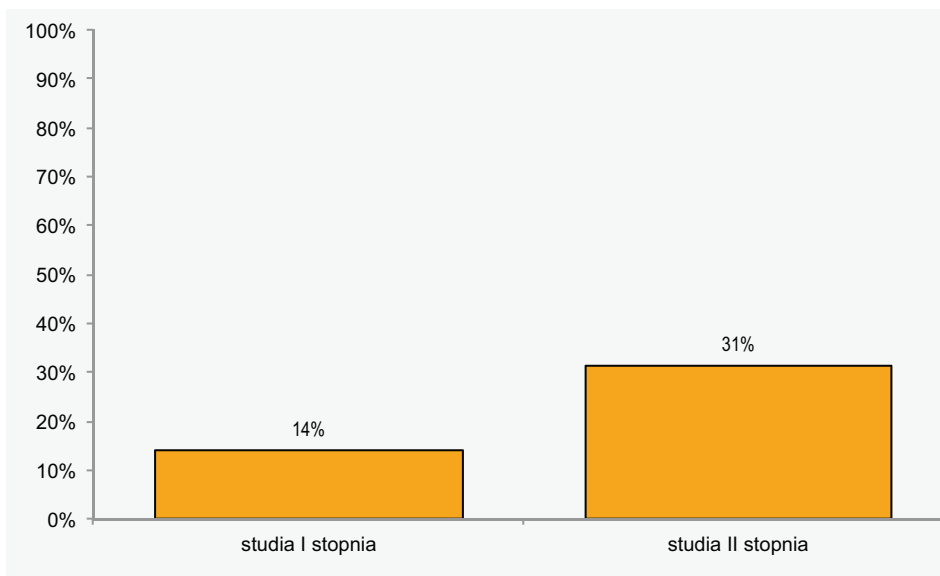
Rysunek 6.2.1. Odsetek osób studiujących w drugim pomiarze wśród osób różniących się dalszymi planami edukacyjnymi deklarowanymi w pierwszym pomiarze według obszaru kształcenia

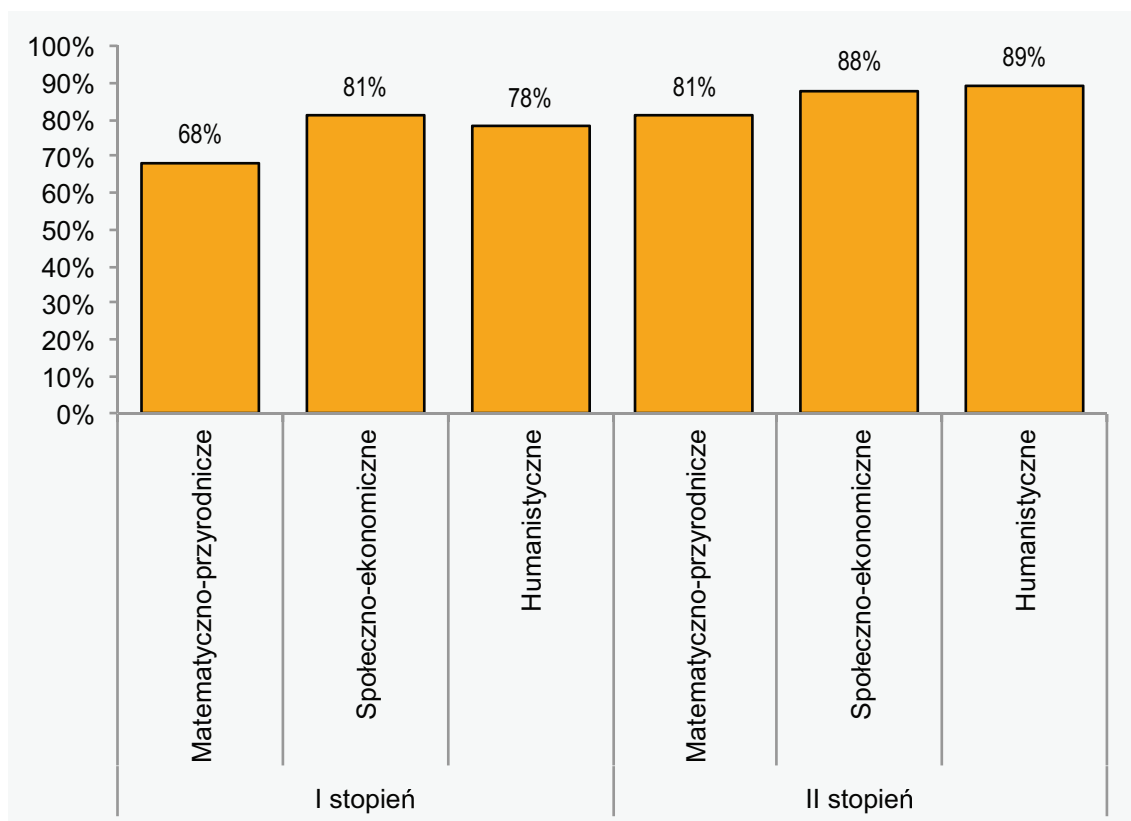
Rysunek 6.2.2. Odsetek absolwentów, którzy poza zajęciami na studiach uczestniczyli w formalnych kursach podwyższających kwalifikacje zawodowe w trakcie kształcenia, wg obszaru i stopnia studiów

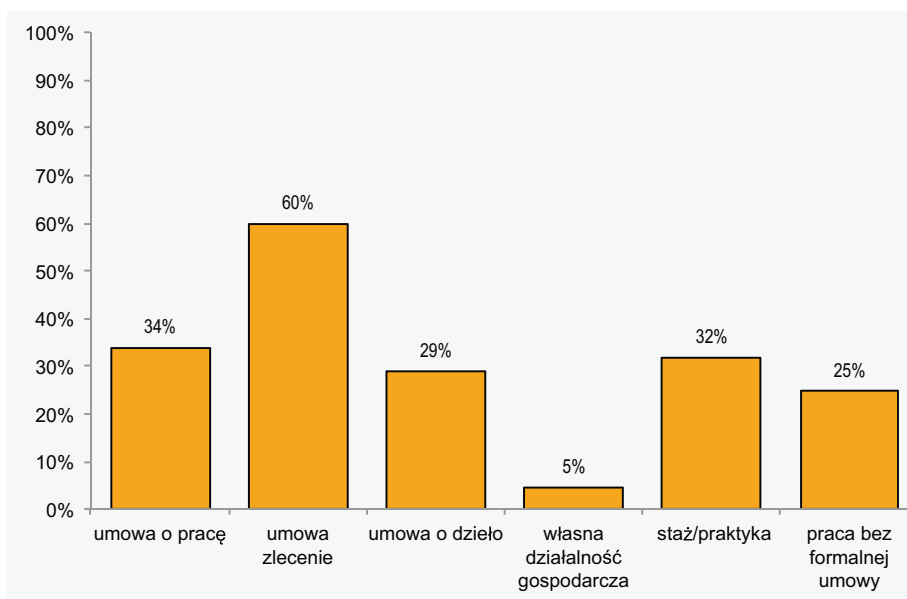
Rysunek 6.2.3. Odsetek deklarujących uczestnictwo w kursach podwyższających kwalifikacje zawodowe po zakończeniu kształcenia według poziomu studiów

Rysunek 6.2.4 Odsetek osób deklarujących, że w trakcie studiów podejmowały pracę zarobkową, wg obszaru i stopnia studiów

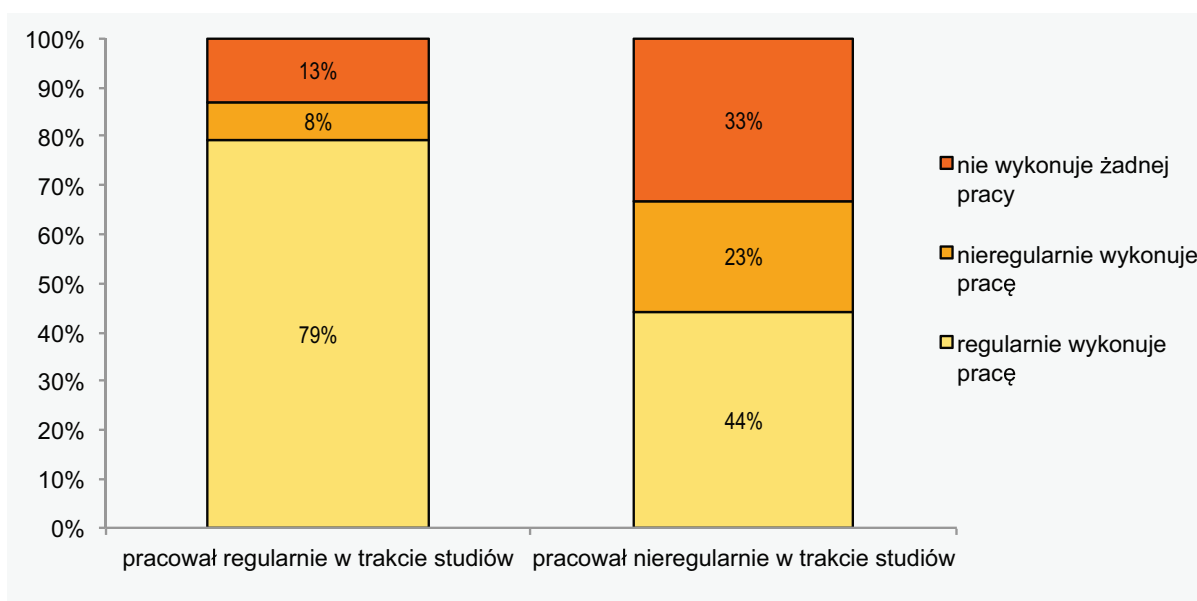

Rysunek 6.2.5. Odsetek wskazań na formę wykonywanej pracy w trakcie studiów

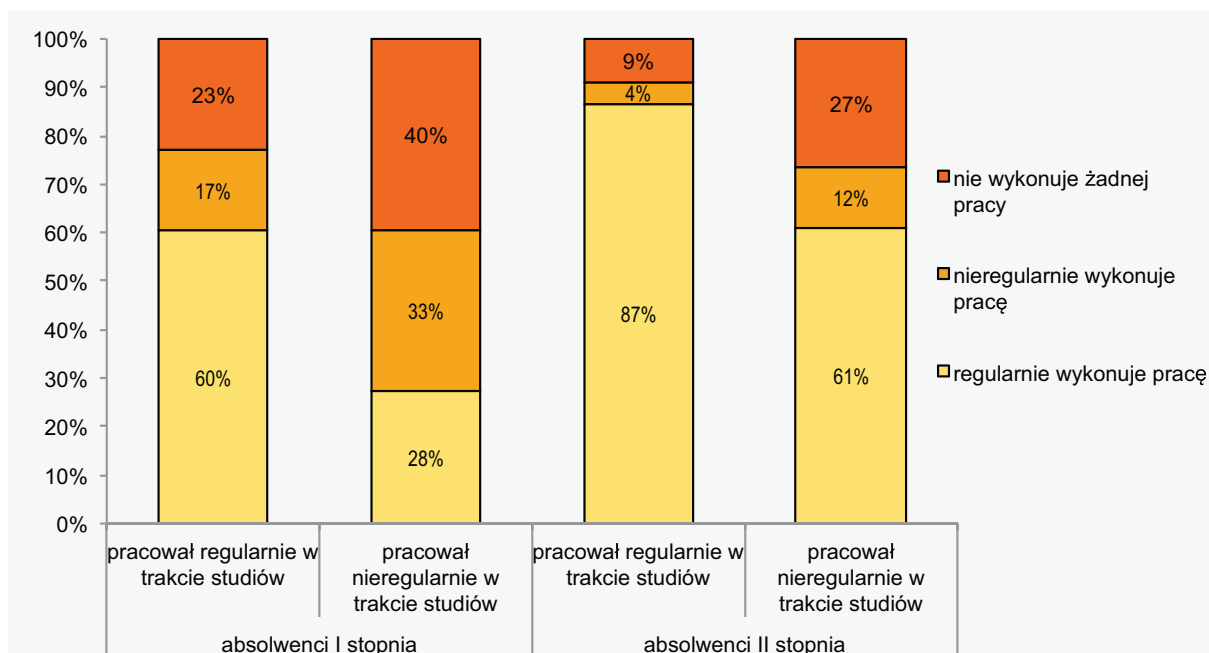
Dotyczy tylko tych, którzy deklarowali wykonywanie pracy zawodowej w trakcie studiów

Rysunek 6.2.6. Sytuacja zawodowa absolwentów pół roku po zakończeniu studiów według charakteru pracy w trakcie studiów

Dotyczy tylko tych, którzy deklarowali wykonywanie pracy zawodowej w trakcie studiów

Rysunek 6.2.7. Sytuacja zawodowa absolwentów pół roku po zakończeniu studiów według charakteru pracy w trakcie studiów i poziomu kształcenia

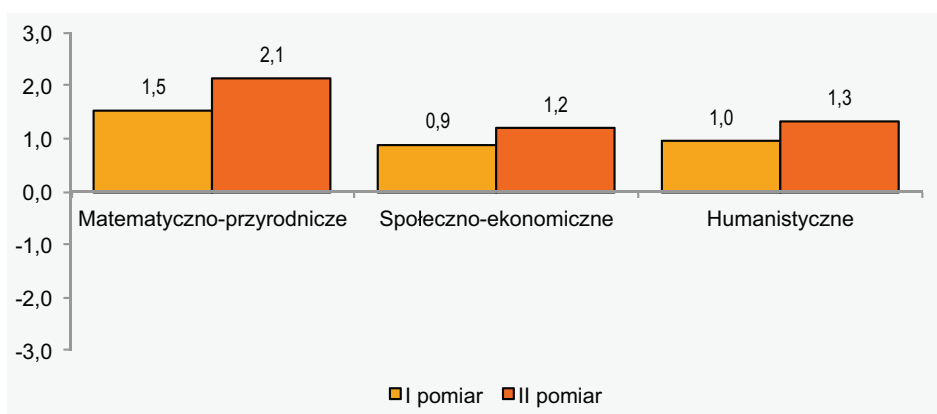

Dotyczy tylko tych, którzy deklarowali wykonywanie pracy zawodowej w trakcie studiów

Tabela 6.4. Rozkład odpowiedzi na pytanie o to, czy badani wykonują pracę przynoszącą dochód, w drugim pomiarze wg odpowiedzi w pierwszym pomiarze

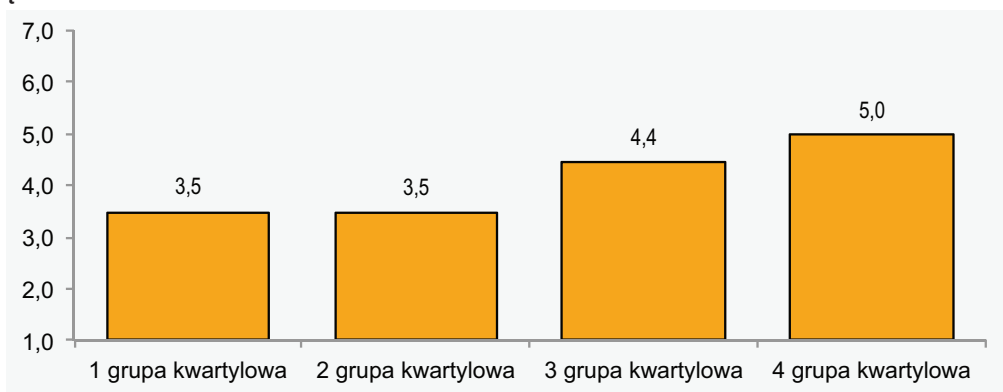
		II pomiar – Czy aktualnie wykonuje Pan(i) pracę przynoszącą zarobek lub dochód?		
		tak, regularnie wykonuję pracę przynoszącą zarobek lub dochód	tak, nieregularnie wykonuję pracę przynoszącą zarobek lub dochód	nie wykonuję żadnej pracy przynoszącej zarobek lub dochód
I pomiar – Czy aktualnie wykonuje Pan(i) pracę przynoszącą zarobek lub dochód?	tak, regularnie wykonuję pracę przynoszącą zarobek lub dochód	91%	3%	6%
	tak, nieregularnie wykonuję pracę przynoszącą zarobek lub dochód	35%	42%	23%
	nie wykonuję żadnej pracy przynoszącej zarobek lub dochód	25%	14%	61%

Rysunek 6.4.1. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg obszaru kształcenia

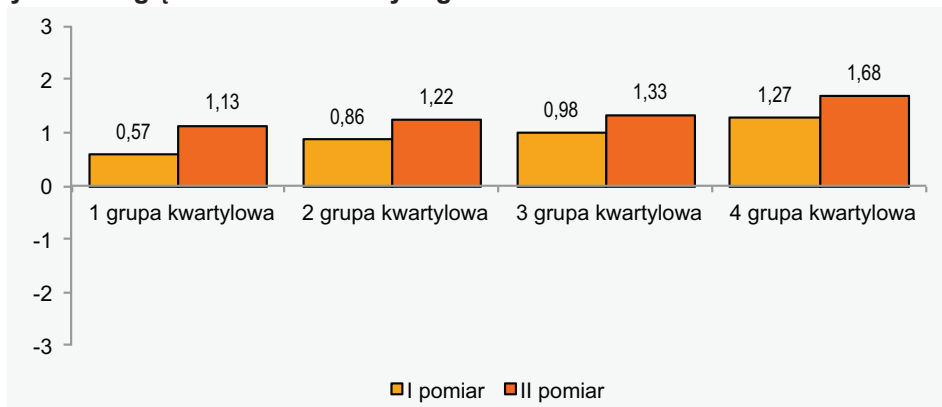
* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.2 Oceny* zadowolenia z zarobków w grupach kwartylowych wyróżnionych ze względu na deklarowane zarobki

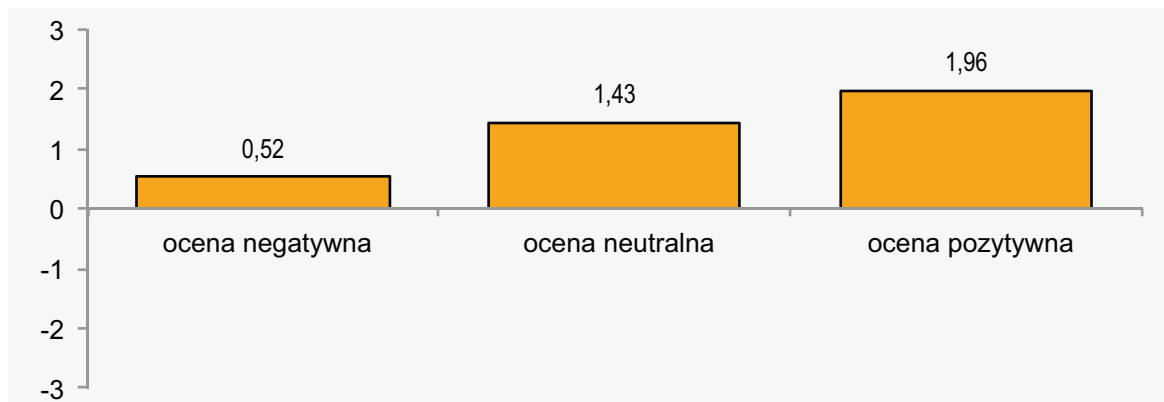
* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 7 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.3. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy w grupach kwartylowych wyróżnionych ze względu na wielkość wynagrodzenia

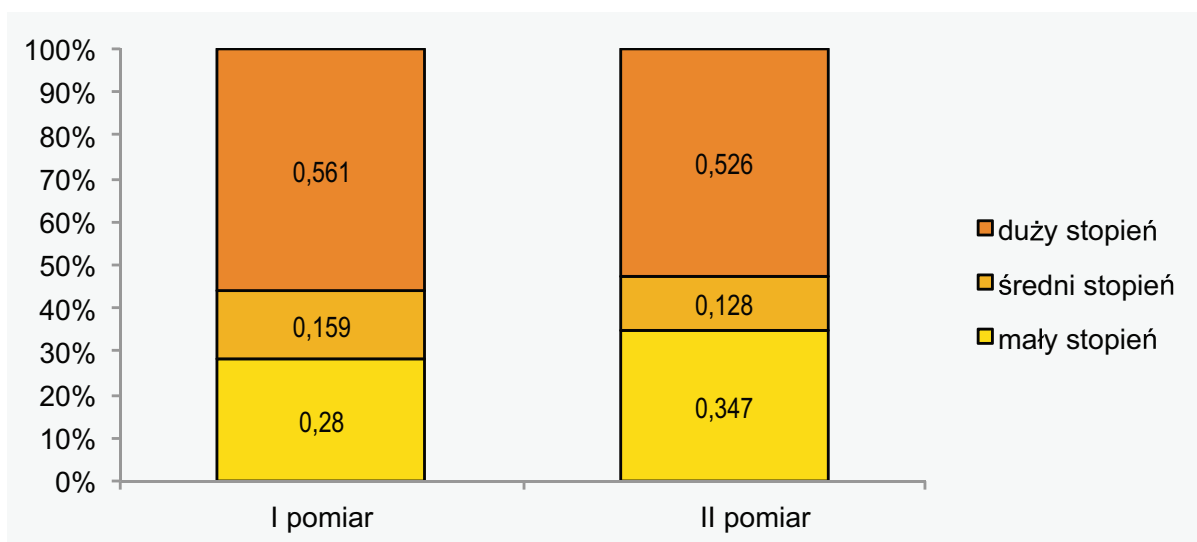
* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.4. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg zadowolenia z zarobków.

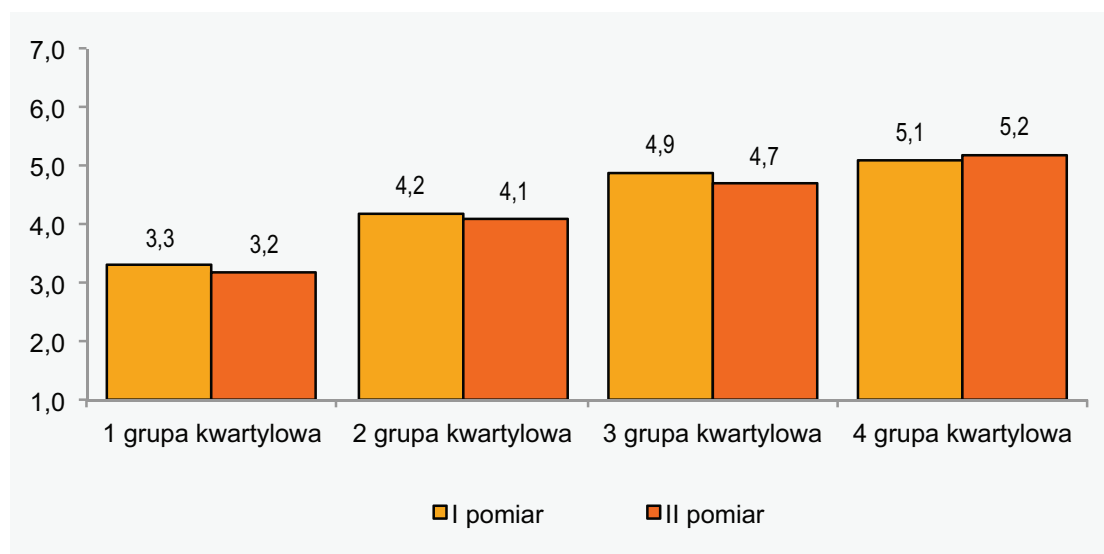

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.5. Rozkłady odpowiedzi na pytanie o to, w jakim stopniu wykonywana praca daje poczucie stabilności, w obu pomiarach

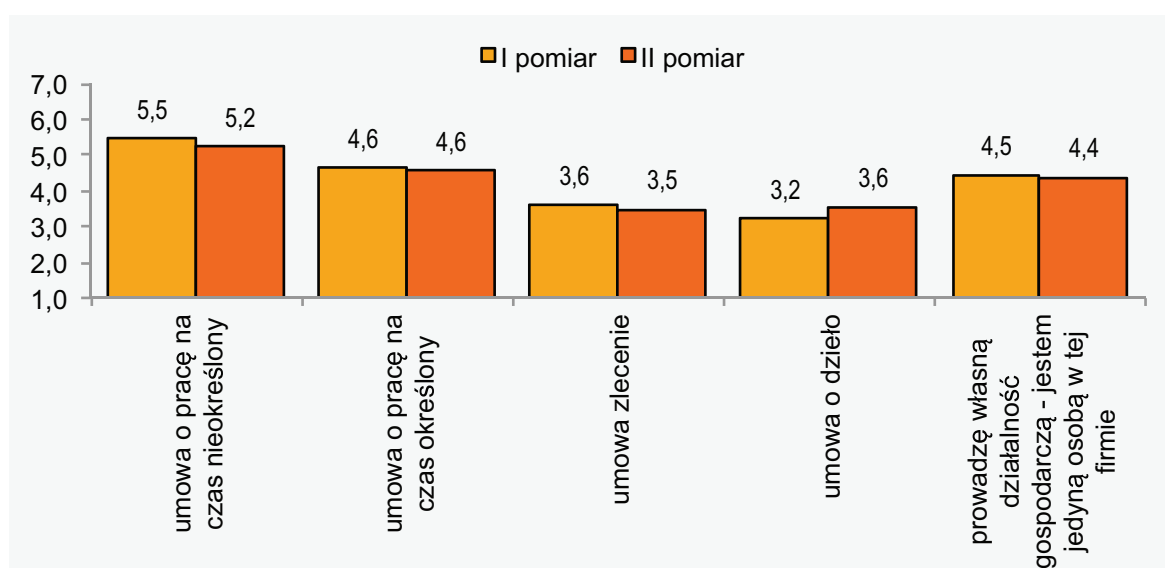

Rysunek 6.4.6. Oceny poczucia stabilności wynikającego z wykonywanej pracy w grupach kwartylowych wyróżnionych ze względu na wielkość wynagrodzenia

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 7 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.7. Oceny* poczucia stabilności wynikającego z wykonywanej pracy wg formy zatrudnienia

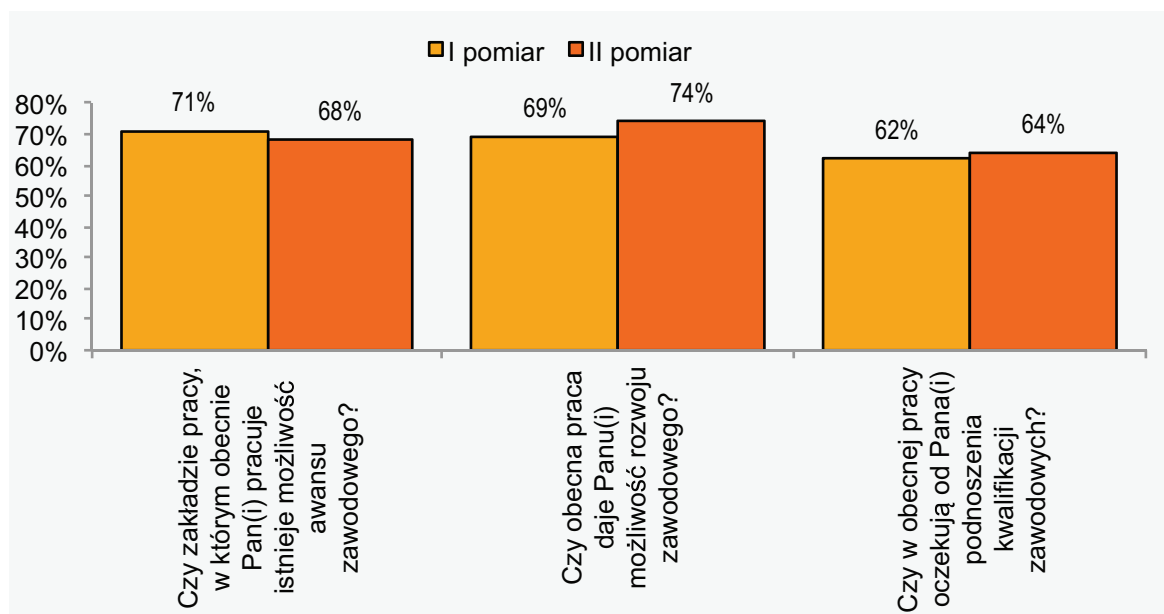

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której 1 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 7 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

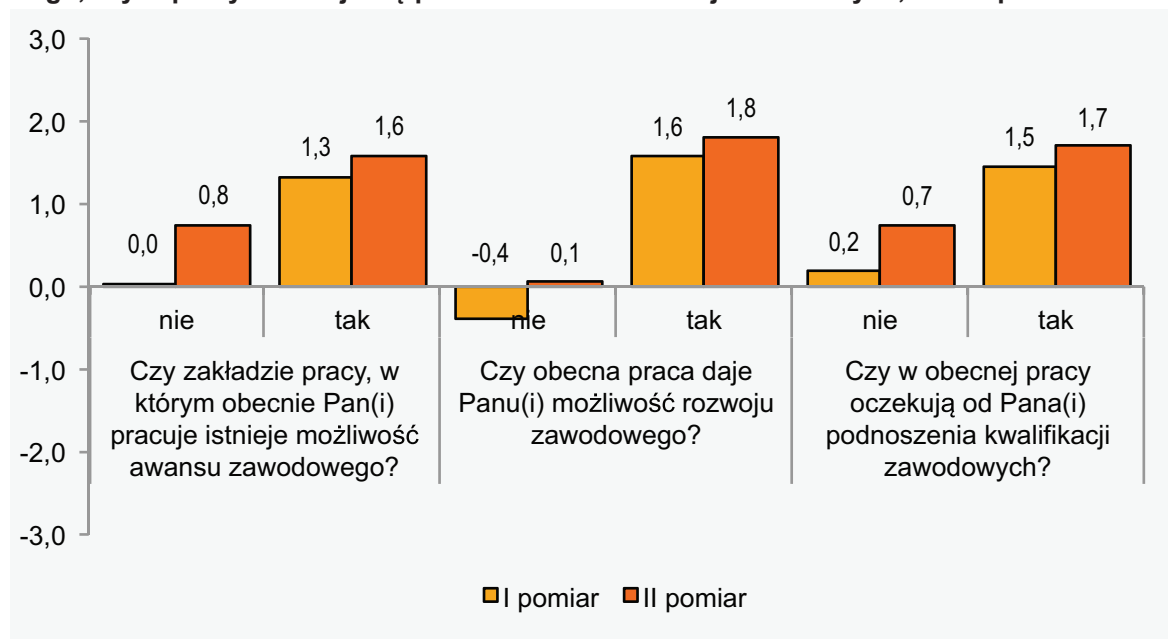
Tabela 6.5. Oceny zadowolenia z wykonywanej pracy wg dochodów i ocen stabilności wynikającej z wykonywanej pracy

Grupa kwartylowa 1	ocena negatywna	-0,13
	ocena neutralna	1,12
	ocena pozytywna	1,44
	Ogółem	0,57
Grupa kwartylowa 2	ocena negatywna	-0,36
	ocena neutralna	0,71
	ocena pozytywna	1,73
	Ogółem	0,86
Grupa kwartylowa 3	ocena negatywna	-0,26
	ocena neutralna	0,56
	ocena pozytywna	1,45
	Ogółem	0,98
Grupa kwartylowa 4	ocena negatywna	-0,12
	ocena neutralna	0,7
	ocena pozytywna	1,69
	Ogółem	1,27

Rysunek 6.4.8. Odsetek osób, które odpowiedziały, że w ich pracy istnieją możliwości awansu zawodowego, że praca daje możliwość rozwoju zawodowego i że w pracy oczekuje się podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w obu pomiarach

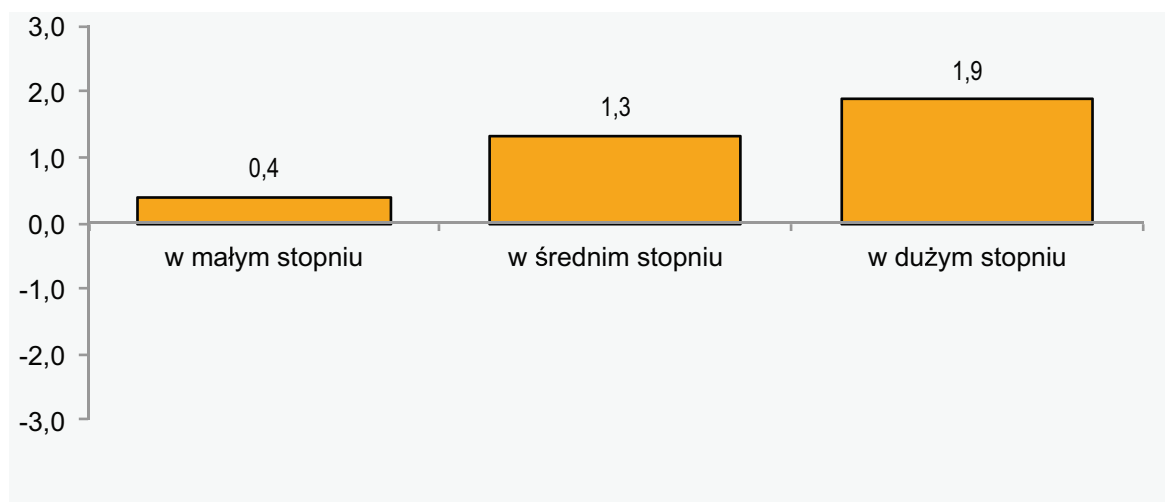

Rysunek 6.4.9. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg odpowiedzi na pytania, czy w pracy istnieją możliwości awansu zawodowego, czy praca daje możliwość rozwoju zawodowego, czy w pracy oczekuje się podnoszenia kwalifikacji zawodowych, w obu pomiarach

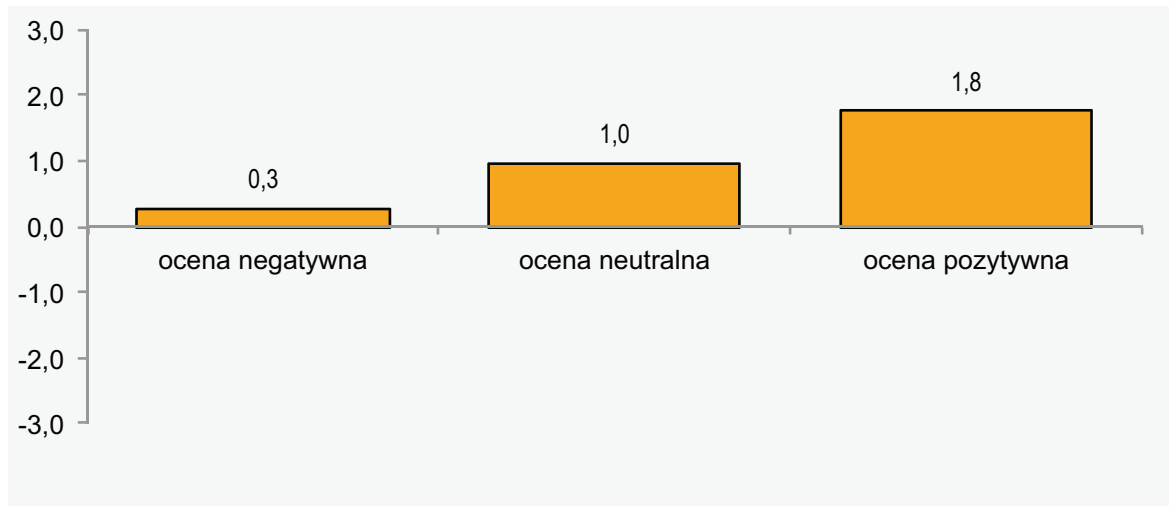
* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.10. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg stopnia swobody w samodzielnej organizacji pracy

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)

Rysunek 6.4.11. Oceny* zadowolenia z wykonywanej pracy wg ocen organizacji czasu pracy

* średnia dla siedmiopunktowej skali, na której -3 oznaczało zdecydowanie niezadowolony(a), a 3 oznaczało zdecydowanie zadowolony(a)